

SEMINARE

SEMINARE

Tomy wydane

- 1 – 1975
- 2 – 1977
- 3 – 1978
- 4 – 1979
- 5 – 1981
- 6 – 1983
- 7 – 1985
- 8 – 1986
- 9 – 1987/1988
- 10 – 1994
- 11 – 1995
- 12 – 1996
- 13 – 1997
- 14 – 1998
- 15 – 1999
- 16 – 2000
- 17 – 2001
- 18 – 2002
- 19 – 2003
- 20 – 2004
- 21 – 2005

SEMINARE

POSZUKIWANIA NAUKOWE

Tom 22 • JUBILEUSZOWY

SALEZJANIE W POLSCE

XXV LAT PO REORGANIZACJI PROWINCJI

WYŻSZE SEMINARIA DUCHOWNE
TOWARZYSTWA SALEZJAŃSKIEGO
KRAKÓW-LĄD-LÓDŹ

2005

Redaguje Zespół

Robert Bieleń, Tadeusz Biesaga, Krzysztof Butowski (sekretarz), Marek T. Chmielewski, Stanisław Chrobak, Adam Durak (zastępca redaktora naczelnego), Jerzy Gocko (sekretarz), Kazimierz Gryżenia, Sylwester Jędrzejewski, Ryszard Kempniak, Jarosław Koral, Waldemar Łachut, Kazimierz Misiaszek, Roman Murawski, Krzysztof Niegowski (sekretarz), Jan Niewęglowski, Piotr Przesmycki, Jacek Ryłko, Ryszard F. Sadowski (sekretarz), Henryk Skorowski (redaktor naczelny), Henryk Stawniak, Dariusz Szuk, Stanisław Wilk

Recenzent tomu

Tadeusz Kołosowski

Adres Redakcji „Seminare”

05-092 Łomianki, ul. K.K. Baczyńskiego 1a, skr. poczt. 26, tel. (0-22) 732-73-93
e-mail: seminare@seminare.pl; www.seminare.pl

Projekt okładki

Janusz Nowiński

Redaktor Wydawnictwa

Maria Barbara Libiszowska

Za zezwoleniem władzy duchownej

ISSN 1232-8766

ARCHIDIECEZJALNE WYDAWNICTWO ŁÓDZKIE
90-458 Łódź, ul. ks. I. Skorupki 3 tel.fax (0-42) 636-04-81
<http://www.archidiecezja.lodz.pl/wydawnictwo>
e-mail: awl@archidiecezja.lodz.pl
Drukarnia: „Quick-Druk” s.c., 90-562 Łódź, ul. Łąkowa 11

SŁOWO WSTĘPNE INSPEKTORÓW SALEZJAŃSKICH INSPEKTORII POLSKICH

Przekazujemy Czytelnikom jubileuszowy tom „Seminare”. Upamiętniamy nim bowiem ostatnie dwudziestopięciolecie misji salezjańskiej w Polsce, zapoczątkowane powołaniem do życia przez Przełożonego Generalnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego Idziego Vigano dwóch nowych inspektorii polskich: św. Jana Bosko z siedzibą we Wrocławiu i św. Wojciecha z siedzibą w Pile. Dokonany w dniu 16 grudnia 1979 r. podział dwóch dotychczasowych inspektorii polskich, a więc św. Jacka z siedzibą w Krakowie i św. Stanisława Kostki z siedzibą w Warszawie, ówczesny przełożony generalny uznał za wydarzenie opatrnościowe i historycznie doniosłe w skali całego Zgromadzenia Salezjańskiego. Wtedy też uzasadniał je wzrostem dzieł salezjańskich w Polsce, ożywioną działalnością domów formacyjnych i wysoką aktywnością apostołską współbraci.

W 25. rocznicę powołania do istnienia dwóch nowych inspektorii salezjańskich w Polsce znajdujemy zarówno okazję, jak i podstawy do jubileuszowego świętowania. Pragniemy rozpocząć je podejmowaną w duchu dziękczynienia składanego Panu Bogu refleksją nad osobami i wydarzeniami, które do dzisiejszego świętowania nas przywiodły.

W duchu wdzięczności wobec Pana Boga z wielkim uznaniem i najgłębszym szacunkiem odnosimy się zatem do pracy i dokonań wszystkich salezjanów polskich. Doceniamy trafne rozpoznawanie przez nich znaków czasu i równie trafne na nie odpowiedzi. Jesteśmy przekonani, że Boże błogosławieństwo sprzyjało ich dalekosiężnym planom, odważnym decyzjom, materialnej zapobiegliwości i wytrwałej konsekwencji w działaniu.

W duchu wdzięczności wobec Pana Boga wspominamy także wydarzenia minionego dwudziestopięciolecia sprzyjające utrwaleniu struktur i charyzmatycznych osiągnięć Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce. Był to bowiem niezwykle czas dla narodu, państwa i Kościoła polskiego. Dzięki rewolucji „Solidarności” w 1980 r., po długim marszu ku wolności, doczekaliśmy się w 1989 r. w pełni suwerennego państwa. Solidarnościowe przemiany ustrojowe pozwoliły nam powrócić do pracy szkolno-wychowawczej i otworzyły nowe karty historii salezjanów w Polsce.

I oto w roku jubileuszowym stają przed nami nowe wyzwania, związane z przystąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej. Podejmujemy je z nadzieją, że wiara w aktualność charyzmatu salezjańskiego pozwoli nam skutecznie rozbudzić w młodzieży wrażliwość na prawdę i kształtować w niej poczucie odpowiedzialnej wolności. Wierzimy, że otwarta na świat i zarazem wierna chrześcijaństwu młodzież będzie stanowić owoc skuteczności naszego zaangażowania na rzecz misji zgodnej z charyzmatem salezjańskim.

KS. STANISŁAW ZIMNIAK SDB

POWSTANIE I ROZWÓJ STRUKTUR TOWARZYSTWA SALEZJAŃSKIEGO W POLSCE

WPROWADZENIE¹

Dynamiczny rozwój i światowa ekspansja Towarzystwa św. Franciszka Salezego zmusiły samego założyciela ks. Jana Bosco (1815–1888), jak też jego ścisłych współpracowników, do zorganizowania odpowiedniego zarządu². Podczas I Kapituły Generalnej Zgromadzenia Salezjańskiego, która się odbyła w 1877 r. w Turynie, ustalono kryteria i wytyczne podziału na inspektorie (prowincje), w celu zapewnienia sprawnego zarządzania rozrastającymi się strukturami oraz zachowania właściwego wymiaru personalnego i wspólnotowego. Do najważniejszych kryteriów podziału zaliczono: wspólne obyczaje, warunki klimatyczne, podobny styl życia³. Nie można w tym miejscu nie wspomnieć lansowanej przez ks. Bosco

¹ Wykaz skrótów:

- ASC – Archivio Salesiano Centrale – Rzym.
AVA-CUM – Allgemeines Verwaltungsarchiv – k.k. Ministerium für Cultus und Unterricht w Wiedniu.
DBS – *Dizionario biografico dei Salesiani*, red. l'Ufficio Stampa Salesiano-Torino 1969.
EG – *Elenco Generale della Società di S. Francesco di Sales*.
RSS – „Ricerche Storiche Salesiane”. Rivista semestrale di storia religiosa e civile, LAS, Roma (od 1982 r.).
VRC – Verballi delle Riunioni Capitolari.
WS – „Wiadomości Salezyjańskie” (od 1897 r.).

² W 1875 r. ks. Jan Bosco otworzył pierwszy instytut wychowawczy poza granicami Włoch, w Nizza (Francja). W tym samym roku wysłał pierwszych salezjanów do Ameryki Południowej – Zob. rozdział *Verso l'universalismo geografico (1875–1877)*, w: P. Braido, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo delle libertà*. (Istituto Storico Salesiano – Roma – Studi – 21), 2° ed., LAS, Roma 2003, II 129–161.

³ Zob. M. Verhulst, *Note storiche sul Capitolo Generale I della Società Salesiana (1877)*, „Salesianum” 4 (1981) 867; ASC D868, *Capitolo Superiore dal 15 maggio 1878 all'8 febbraio 1879*, Quaderno II 72–73.

Inspektoria Krakowska 1979/80

Inspektoria Warszawska 1979/80

idei jedności Zgromadzenia, wyrażającej się w osobie przełożonego generalnego, jednoczącego wszystkich współbraci. Ów przełożony, pozostając w centrum wspólnoty, nie mógł być zatem ograniczony w swojej władzy wykonawczej pośrednimi strukturami, w tym wypadku inspektoriami. Inspektorzy (prowincjałowie) mieliby pełnić funkcję „uobecniającą” przełożonego generalnego pośród powierzonych mu członków Zgromadzenia. Warto podkreślić, że elementami niezbywalnymi były dla ks. Bosco przede wszystkim: zachowanie wymiaru rodzinnego i działania wspólnotowego Zgromadzenia. Wartości te nie powinny być pomniejszone przez fakt podziału Towarzystwa Salezjańskiego na inspektorie. Wprost przeciwnie, według zamysłu Założyciela salezjanów akt erygowania jednostek administracyjnych miał służyć scaleniu „wewnętrznej jedności i harmonii rodzinnej”, a nie tylko usprawnieniu zarządu od strony czysto formalnej⁴. Na ile tu przywołane postanowienia i założenia ideologiczne zostały zaaplikowane w badanym przeze mnie przedmiocie, postaram się przedstawić na podstawie dostępnej dokumentacji i studiów.

Niewątpliwie, początkowy rozwój struktur salezjańskich nie zawsze wyznaczały wspomniane powyżej kryteria. W pierwszym momencie powstania miały raczej charakter prywatny, tzn. obowiązywały wewnątrz Zgromadzenia Salezjańskiego (bez aprobaty Stolicy Apostolskiej). Ponadto, osoba odpowiedzialna za jednostkę administracyjną, jaką była inspektoria, była zdana praktycznie na własne rozstrzygnięcia. W początkowym okresie nie było zatem mowy o jakiegokolwiek radzie inspektorialnej. Kolejne pośrednie struktury wyłoniły się z czasem, wychodziły naprzeciw nowym potrzebom, szczególnie tym, które dotyczyły formacji i kwalifikacji zawodowej członków Zgromadzenia.

Ukazanie genezy i rozwoju struktur Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce jest nieodłącznie związane z położeniem geopolitycznym na przełomie XIX i XX wieku. Warto zaznaczyć, że droga salezjanów na ziemię polskie mogła wieść tylko poprzez Cesarstwo Austro-Węgierskie, gdzie Polacy cieszyli się od 1861 r. autonomią polityczną Małopolski (Galicii), która pozwalała m.in. na używanie języka polskiego w instytucjach publicznych oraz rozwój niezależnej kultury polskiej⁵. Kościół katolicki, szczególnie pod koniec drugiej połowy XIX wieku, mógł rozwinąć w Galicii dość różnorodną działalność społeczną⁶, włączając w

⁴ Zob. T. Valsecchi, *Origine e sviluppo delle ispettorie salesiane. Serie cronologica fino all'anno 1903*, RSS 3 (1983) 256; G. Raineri, *La comunità ispettoriale salesiana*, w: *La Comunità Salesiana* (=Colloqui sulla vita salesiana, 4), LDC, Torino–Leumann 1973, s. 55; *Esposizione alla S. Sede dello stato morale e materiale della Pia Società di S. Francesco di Sales nel marzo del 1879*, Tipografia Salesiana, Sampierdarena 1879, s. 5; P. Stella, *Don Bosco nella storia della religiosità cattolica*, t. I: *Vita e opere*, 2^a ed., LAS, Roma 1979, s. 212.

⁵ Zob. S. Kieniewicz, *Historia Polski 1795–1918*, PWN, Warszawa 1969, s. 306–316; H. Wierszycki, *Historia polityczna Polski 1862–1918*, (=Historia i teraźniejszość, 1), 2° ed., Libella, Paris 1979, s. 23nn.

⁶ Zob. M. Dębowska, *Akcja społeczna w archidiecezji lwowskiej za rządów arcybiskupa Józefa Bilczewskiego 1901–1923*, „Archiwa. Biblioteki i Muzea Kościelne” 61 (1992) 225–374.

odnowę polskiego ludu liczne zakony i nowo powstałe zgromadzenia zakonne, w tym także Zgromadzenie Salezjańskie. Na ziemiach polskich okupowanych przez Prusy i Rosję było to niemożliwe. Mocarstwa zaborcze prowadziły tam politykę na wskroś antypolską, germanizując i rusyfikując społeczny i kulturalny wymiar życia społeczności polskiej. Obiektem szczególnych restrykcji był Kościół katolicki, postrzegany jako nosiciel i krzewiciel polskości. Na tym tle zrozumiałe jest, że początek rozwoju działalności salezjanów nie mógł mieć miejsca w innej dzielnicy polskiej, jak tylko w Małopolsce.

1. W DRODZE DO „NARODOWYCH” STRUKTUR (1892–1905)

W 1887 r. do Zgromadzenia Salezjańskiego został przyjęty August książę Czartoryski (1858–1893), który – razem z innym Polakiem – Wiktorem Grabelskim (1857–1902) – 24 listopada tegoż roku otrzymał habit zakonny z rąk Założyciela⁷. Jest to rok, w którym ks. Bosco wysłał pierwszych salezjanów do Trydentu, aby otwarli pierwsze dzieło wychowawcze w cesarstwie Habsburgów⁸. Plany następcy ks. Bosco, ks. Michele Rua (1837–1910), aby pierwszym salezjanom udającym się do Małopolski przewodniczył, zaledwie wyświęcony na kapłana, ks. August Czartoryski⁹, pokrzyżowało pogorszenie się stanu zdrowia księcia. Dlatego historyczna misja została powierzona ks. Bronisławowi Markiewiczowi (1842–1912), który 25 marca 1887 r. złożył śluby zakonne na ręce ks. Bosco. Do Polski przybył w 1892 r., aby rozpoznać teren i zapoczątkować pracę wychowawczą i apostołską na rzecz młodzieży¹⁰. I rzeczywiście, tego samego roku, w nadzwyczaj skromnych warunkach, rozpoczął dzieło salezjańskie w przysiółku zwanym Miejsce (dziś Miejsce Piastowe), gdzie otworzył Dom Księdza Bosco. Była to pierwsza placówka salezjańska na ziemi polskiej¹¹, a druga w Cesarstwie Au-

⁷ Zob. K. Szerba, *Kontakty Polaków z Księdzem Janem Bosko*, „Seminare” (1987–1988) 130nn; S. Zimniak, *Salesiani nella Mitteleuropa. Preistoria e storia della provincia Austro-Ungarica della Società di S. Francesco di Sales (1868 ca.–1919)* (Istituto Storico Salesiano. Studi 10), LAS, Roma 1997, s. 72–73.

⁸ Zob. S. Zimniak, *Salesiani nella Mitteleuropa...*, s. 101–104.

⁹ „Ks. Rua, nasz Przełożony Generalny, powiedział mi, że wysłał Księcia Augusta na czele ekspedycji salezjańskiej do Polski, prawdopodobnie z nią zostaną i ja wysłani [...]”, list ks. Bronisława Markiewicza do siostry Marii Ksawery Czartoryskiej, przełożonej Karmelu w Krakowie, z 5 lipca 1889 r., w: *SACRA CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM, Beatificationis et canonizationis Servi Dei Augusti Czartoryski. Sacerdotes professi Piae Societatis Salesianae*, Roma, Tipografia Guerra s.r.l. 1978, s. 107.

¹⁰ Szerzej zob.: S. Zimniak, *Salesiani di Don Bosco nella Małopolska (1892–1919)*, w: *Kościół na drogach historii. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Śliwie*, pod red. J. Wołczańskiego. Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Ob. Łac., Lwów–Kraków 1999, s. 133–137.

¹¹ Oficjalny organ Towarzystwa Salezjańskiego podał w 1894 r. ks. Markiewicza jako dyrektora dzieła salezjańskiego w Miejscu Piastowym: „Parrocchia ed Istituto di D. Bosco (1892)”. Zob. *EG* 1894, s. 64.

stro-Węgierskim. Nie sposób tutaj wyjaśnić skomplikowanych losów tego dzieła. Potrzeba otwarcia placówki była niewątpliwie podyktowana m.in. koniecznością wyjścia naprzeciw młodzieży polskiej, która w omawianym okresie emigrowała do zakładów ks. Bosco w Piemontie (Włochy). Wystarczy przytoczyć znamieny fakt: w momencie święceń Augusta księcia Czartoryskiego przebywało w Turynie ponad stu młodzieńców z różnych dzielnic, będącej pod zaborami Rzeczypospolitej¹². Zjawisko to okazało się korzystne dla dzieła salezjańskiego w Polsce, ponieważ z tych szeregów wyłoniła się przyszła polska zakonna kadra kierownicza. Doszło więc do stosunkowo szybkiego rozwoju Towarzystwa Salezjańskiego w Polsce, ponadto do znacznego uczestnictwa Polaków w działalności misyjnej Zgromadzenia¹³. Niewątpliwie, zaważyło to na powstaniu lokalnych struktur opartych na własnej kadrze narodowej. Nastąpił zatem dynamiczny i wyraźny rozrost dzieła salezjańskiego w Polsce, a Polacy zajęli prymarne miejsce w strukturach zakonnych Europy Środkowej. Wspomnijmy też o tym, że właśnie z polskich struktur wyłoniły się nowe lokalne struktury w państwach Starego Kontynentu.

Nie można pominąć innego wydarzenia, które w widoczny sposób objawiło silną pozycję Polaków w Towarzystwie Salezjańskim. Mam na myśli powstanie polskiej edycji włoskiego miesięcznika „*Bollettino Salesiano*”, głównego organu łączności i komunikacji ze Stowarzyszeniem Pomocników Salezjańskich, jak i również z innymi grupami społecznymi zainteresowanymi pracą duchowych synów ks. Bosco. Polskie wydanie wychodziło już od 1897 r., w nakładzie czternaśtu tysięcy egzemplarzy, a dwa lata później osiągnęło zaskakujący nakład – pięćdziesięciu pięciu tysięcy egzemplarzy¹⁴. Powyższe liczby potwierdzają daleki zasięg oddziaływania dzieła salezjańskiego na piastowskiej i jagiellońskiej ziemi. Czytelnicy „*Wiadomości Salezjańskich*” [pisownia oryginalna – S.Z.], (znaczną ich liczba należała formalnie do wspomnianego powyżej Stowarzyszenia Pomocników Salezjańskich) stanowili znakomite wsparcie moralne i materialne salezjańskich struktur na ziemi polskiej. Zaznaczyć trzeba, że redakcja polskiej wersji tegoż miesięcznika została od samego początku powierzona salezjanom narodowości polskiej. Jej pierwszym redaktorem był, wspomniany powyżej, ks. Wiktor Grabelski, pochodzący z Wielkopolski. Pierwszym jego następcą został ks. Au-

¹² Więcej o tym zjawisku socjologiczno-religijnym w rozdziale *Quadro del processo scolastico e formativo. Maturazione della vocazione missionaria*, w: M. Chmielewski, *I salesiani missionari della Polonia. Genesi, ruolo e fisionomia dell'attività svolta (1889–1910)*, doktorat obroniony w Instytucie Duchowości na Wydziale Teologicznym Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego, Roma 1996, s. 138nn (maszynopis); *EG* 1893, s. 8–9; list hrabiego H. Skarbka do ks. M. Rua, z 15 VIII 1893 r. (ASC F700 Lwów).

¹³ Na temat wkładu salezjanów Polaków w pracę misyjną Towarzystwa Salezjańskiego w latach rektoratu ks. M. Rua odsyłam do M. Chmielewski, *I salesiani missionari della Polonia. Genesi, ruolo e fisionomia dell'attività svolta (1889–1910)*, Roma 1996.

¹⁴ Zob. S. Zimniak, *Salesiani nella Mitteleuropa...*, s. 58–59.

gust Hlond (1881–1948), rodowity Ślązak, późniejszy prymas Polski¹⁵. Niniejsze dane potwierdzają znaczenie salezjanów narodowości polskiej i wskazują na to, jak stopniowo przygotowywano grunt do „polskiej samodzielności”.

Badanie historii początkowej fazy rozwoju struktur salezjańskich wykazuje wysoką fluktuację Zgromadzenia, tak jak to ukażę poniżej. Zwróćmy uwagę na interesujące fakty: pierwszy dom salezjański w cesarstwie Habsburgów, w Trydencie¹⁶, został włączony do Inspektorii Rzymskiej św. Piotra, pozostając w niej tylko do 1890 r.¹⁷. Przełożonym tejże Inspektorii był ks. Celestino Durando, członek Rady Generalnej (wówczas zwanej Kapitułą Wyższą). W roku następnym dom w Trydencie został włączony już do Inspektorii Sycylijskiej¹⁸, na której czele stanął wspomniany ks. Durando. Dla zrozumienia genezy struktur Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce ważny jest fakt włączenia do tej samej inspektorii pierwszego salezjańskiego instytutu wychowawczego na ziemi polskiej otwartego w Miejscu Piastowym¹⁹. Trudno w powziętych decyzjach rozpoznać zachowanie jakiegoś konkretnego kryterium. Niezadowolone z zastosowanych rozwiązań potwierdza nowa reorganizacja administracyjna. W 1894 r. przełożeni wyżsi erygowali tzw. Inspektorię Zagraniczną Wszystkich Świętych, do której włączyli powyżej wspomniane domy działające w Austrii, jak i pojedyncze domy salezjańskie w Szwajcarii, Belgii, Afryce, Palestynie i dom w Catanzaro (Włochy Płd.)²⁰. Zarząd został powierzony znów ks. Durando, który nadal przynależał do Rady Generalnej Zgromadzenia. Zaledwie stworzone struktury nie odpowiadały potrzebom, świadczy o tym przyłączenie do nowo utworzonej w 1895 r. Inspektorii Weneckiej św. Marka czterech domów salezjańskich działających w Austrii: Trydent (gdzie w 1893 r. powstał drugi samodzielny instytut wychowawczy), Miejsce Piastowe i Gorycja (1895 rok)²¹. Przy tworzeniu tejże jednostki administracyjnej zastosowano kryterium geograficzne, czyli objęto jednolitą strukturą domy

¹⁵ Zob. S. Zimniak, „Dusza wybrana”. *Salezjański rodowód kardynała Augusta Hlonda Prymasa Polski*, oprac. red. D. P. Klimczak, 2a ed., Wydawnictwo Salezjańskie – Libreria Ateneo Salesiano, Warszawa–Rzym 2003, s. 76n.

¹⁶ Nie sposób szczegółowo wskazać nieprawidłowości dotyczących przynależności strukturalnej pierwszych placówek salezjańskich w Europie Środkowej, które znajdujemy w kilku publikacjach. Zob. E. Ceria, *Profili dei capitolari salesiani*, Libreria Dottrina Cristiana, Colle Don Bosco (Asti) 1951, s. 200; *Dizionario biografico dei Salesiani*, a cura dell'Ufficio Stampa Salesiano–Torino 1969, s. 114; F. Schneiderbauer, *Die Salesianer Don Boscos auf österreichischem Reichsgebiet 1887–1938 und in Deutschland bis zur Teilung der Provinz in eine österreichische und eine deutsche Provinz 1916–1935. Provinzchronik*, 1. Teil, Herausgegeben im Auftrage des H.H. Provinzials P. Josef Pitzl, b.m. i r.w., s. II (maszynopis); J. Ślósarczyk, *Historia Prowincji Świętego Jacka Towarzystwa Salezjańskiego w Polsce*, t. I: *Pierwsi Polacy Salezjanie*, Pogrzebień 1960, s. 320 (maszynopis).

¹⁷ EG 1888, s. 3. 56; 1889, s. 3. 61; 1890, s. III. 40; ASC VRC I 130.

¹⁸ EG 1891, s. III. 42; 1892, s. V. 47; 1893, s. VII. 57; 1894, s. VI. 63.

¹⁹ EG 1894, s. VI. 64.

²⁰ EG 1895, s. IV. 64–73. E. Ceria utrzymuje, że powstała w 1886 r. (*Profili...*, s. 200); prawdopodobnie za nim powtarza ten sam błąd DBS 114.

²¹ EG 1896, s. V. 24–25; 1897, s. V. 34–35.

salezjańskie Europy Środkowej. Inspektorem został mianowany Włoch – ks. Mosé Veronesi. Zauważmy, że polski dom salezjański w Miejscu Piastowym zaledwie w ciągu czterech lat zmienił trzykrotnie swoją przynależność strukturalną. Kolejne domy salezjańskie erygowane w Cesarstwie Austro-Węgierskim (zakład wychowawczy w Oświęcimiu i Trieście – oba otwarte w 1898 r.), zostały włączone do Inspektorii Weneckiej²².

Przynależność domu oświęcimskiego do Inspektorii Weneckiej trwała niestety niecały rok. Rządy pierwszego dyrektora tegoż zakładu wychowawczego ks. Franciszka Trawińskiego, rodowitego warszawiaka, okazały się tak bardzo szkodliwe, że doprowadziły do interwencji biskupa krakowskiego Jana kard. Puzyny u przełożonych w Turynie. W konsekwencji nastąpiła nie tylko zmiana na stanowisku dyrektora, którym został ks. Emanuele Manassero (1873–1946), z pochodzenia Włoch, lecz także zmiana przynależności administracyjnej²³. Władze zakonne zdecydowały w 1899 r. przyłączyć dom w Oświęcimiu do Inspektorii Zagranicznej Wszystkich Świętych. Jako jeden z powodów przyłączenia można upatrywać w tym, że wspomniana jednostka organizacyjna była kierowana przez już cytowanego ks. Durando – członka Rady Generalnej. Niewątpliwie sprzyjało to nadzorowi ze strony władz centralnych nad tym domem (wówczas, po odłączeniu domu w Miejscu Piastowym w 1897 r., jedynym zakładem salezjańskim na ziemi polskiej). Zakład oświęcimski do 1902 r. przynależał do Inspektorii Zagranicznej Wszystkich Świętych. Natomiast pozostałe domy Zgromadzenia Salezjańskiego w monarchii habsburskiej, w tym nowo erygowany dom w Ljublanie (stolica Słowenii) w 1901 r.²⁴, przynależały do Inspektorii Weneckiej²⁵.

Zaznaczyłem powyżej, że erekcja inspektorii była sprawą czysto wewnętrzną Towarzystwa Salezjańskiego. Labilna sytuacja trwała do początku XX wieku, kiedy to od salezjanów zarówno władze kościelne, jak lokalne władze cywilne zażądały przedstawienia dekretu kanonicznego uznania Inspektorii. I rzeczywiście, centrum Zgromadzenia podjęło działania w kierunku uregulowania statusu prawnego. Najpierw jednak, na początku 1901 r., Zarząd powziął decyzję nadania każdej inspektorii świętego patrona²⁶. Następnie tego samego roku, podczas posiedzenia Rady Generalnej 31 sierpnia, uchwalono, że należy poprosić Stolicę Apostolską o aprobatę i zatwierdzenie kanoniczne istniejących inspektorii²⁷. Kongregacja Watykańska do Spraw Biskupów i Zakonników dekretem z 20 stycznia 1902 r. zatwierdziła i kanonicznie erygowała trzydzieści jeden inspekto-

²² EG 1899, s. V. 40–42.

²³ Szerzej o powodach w: S. Zimniak, *Salesiani di Don Bosco...*, s. 138–141.

²⁴ EG 1902, s. III. 68.

²⁵ EG 1900, s. V. 44–46; 1901, s. V. 44–46; 1902, s. III. 65–68.

²⁶ Taka decyzja została podjęta na posiedzeniu przełożonych wyższych 14 stycznia 1901 r. – zob. ASC VRC I 187.

²⁷ Zob. ASC VRC I 194.

rii²⁸. Wydarzenie to ma ścisły związek z zagadnieniem powziętym w niniejszym artykule, gdyż na skutek nowych erekcji została zniesiona Inspektorja Zagraniczna Wszystkich Świętych. Należący do niej zakład salezjański w Oświęcimiu powrócił w tymże roku do Inspektorii Weneckiej św. Marka²⁹ (do której przynależał przez niepełny rok). Tak oto wszystkie domy salezjańskie w monarchii habsburskiej znalazły się w tej samej inspektorii. Inspektorją zarządzał ks. Mosé Veronesi. Ówczesny stan struktur administracyjnych utrzymał się aż do 1905 r.

2. EREKCJA „POLSKIEJ” INSPEKTORII ANIOŁÓW STRÓŻÓW, CZYLI AUSTRO-WĘGIERSKIEJ W 1905 R.

Pomyślny rozwój Towarzystwa Salezjańskiego w Europie Środkowej, szczególnie w Małopolsce, skłonił przełożonych generalnych do podjęcia kolejnej reorganizacji strukturalnej w tej części kontynentu. W 1905 r. było już osiem salezjańskich samodzielnych instytucji wychowawczych: Trydent (dwie), Gorycja, Oświęcim, Triest, Ljubljana, Wiedeń i Daszawa. Wspomnę jeszcze o zamiarach otwarcia nowych zakładów (choćby podjęcie przez salezjanów w 1905 r. pracy wychowawczej w Schronisku Księcia Aleksandra Lubomirskiego w Krakowie, z perspektywą utworzenia regularnego domu zakonnego). W domach salezjańskich pracowało wówczas stu siedmiu salezjanów: czterdziestu jeden księży i siedemnastu koadiutorów (braci), dwudziestu dziewięciu kleryków i dwudziestu nowicjuszy³⁰. Prawie wszyscy pracownicy mieli obywatelstwo austriackie, jednakże ich przynależność narodowa była różnaita. Niemalże jedną trzecią stanowili salezjanie narodowości polskiej, na drugim miejscu byli Włosi, następnie Niemcy, Słoweńcy, Austriacy, Czesi. Sytuacja kadrowa, co więcej – ciągły przyrost powołań, bogactwo form pracy apostołskiej (szkoły, oratoria, domy poprawcze, praca katechetyczna i parafialna), rosnąca stabilność materialna domów salezjańskich w monarchii habsburskiej pozwalały na to, aby centrum Zgromadzenia mogło wziąć pod rozwagę utworzenie nowej inspektorii w granicach państwa austro-węgierskiego. Taki krok, oczywiście, prowadziłby do pewnego scalenia placówek salezjańskich, jak i odpowiadałby uszanowaniu kryterium politycznego. Scalenie ułatwiłoby komunikację między instytucjami salezjańskimi, ponieważ dotychczasowa siedziba Inspektorii Weneckiej w Mogliano Veneto (Treviso-Włochy), do której przynależały, znajdowała się zagranicą. Austriackie władze cywilne i kościelne zapewne przyjąłby z zadowoleniem postulat scalenia placówek salezjańskich. Warto podkreślić, że rozwiąza-

²⁸ ASC D518, *Erezioni delle Ispettorie*. Zob. także *Lettera circolare 19.03.1902*, w: *Lettere circolari di Don Michele Rua ai salesiani*, Direzione Generale delle Opere Salesiane Torino, Colle Don Bosco (Asti) 1965, s. 313; T. Valsecchi, *Origine e sviluppo...*, s. 266.

²⁹ EG 1903, s. 6*. 57–62; 1904, s. 6*. 57–63; 1905, s. 6*. 56–62.

³⁰ Podane dane są zaczerpnięte z *Elenco Generale della Società di S. Francesco di Sales* i odzwierciedlają stan z 1 stycznia 1905 r. – por. EG 1905, s. 13*. 57–62.

nia zastosowane przez zarząd Zgromadzenia spełniły częściowo życzenia i oczekiwania znacznej części salezjanów.

Podczas zwyczajnego posiedzenia Rady Generalnej salezjanów, które odbyło się we wrześniu 1905 r., sprawa reorganizacji struktur salezjańskich w Europie Środkowej była kilkakrotnie rozważana³¹. Kryteria, które wpłynęły na zmianę dotychczasowych struktur, były zasadniczo dwa: olbrzymia rozciągłość Inspektorii Weneckiej i nieznamość języków obcych ówczesnego przełożonego tejże Inspektorii. Natomiast, w prośbie przedstawionej Ojcu Świętemu Piusowi X przez ówczesnego generała salezjanów ks. Michele Rua znajdujemy trzy zasadnicze kryteria: *primo* – znaczna odległość pomiędzy poszczególnymi domami (szczególnie między domami na południu monarchii austro-węgierskiej a domami w Małopolsce oraz siedzibą inspektorii na terenie Włoch), *secundo* – różnorodność panujących zwyczajów, *tertio* – wielość języków obcych, dodatkowy argument stanowiła potrzeba usprawnienia zarządu. Nie wspomina się w powyższym dokumencie o kryterium politycznym³². Zignorowanie ówczesnej sytuacji geopolitycznej ze strony zarządu Zgromadzenia stoi u podstaw decyzji wyłączenia domów Trydentu, Gorycji i Triestu z nowo utworzonej inspektorii i pozostawienia ich w strukturach Inspektorii Weneckiej (choć wówczas znajdowały się w granicach państwa austriackiego).

Stolica Apostolska reskryptem nr 3311/15 z 14 października 1905 r. zaaprobowwała erekcję kanoniczną Inspektorii Austro-Węgierskiej Aniołów Stróżów³³, w której skład weszły domy: Oświęcim, Ljubljana, Wiedeń, Daszawa i Kraków³⁴. Podczas posiedzenia Rady Generalnej 26 września 1905 r. na inspektora został wybrany ks. Emanuele Manassero, dotychczasowy przełożony domu oświęcimskiego³⁵. Jego wybór nie był zaskoczeniem, podyktowany został niewątpliwym rozkwitem działalności salezjanów w Oświęcimiu. Manassero wykazał, że doskonale się orientuje w niełatwej sytuacji społeczno-politycznej Małopolski³⁶. Ponadto, w miarę dobrze potrafił porozumieć się z otoczeniem w języku polskim, a co najważniejsze, cieszył się dużym autorytetem wśród salezjanów narodowości polskiej. Podkreślimy, że z Polakami przełożeni musieli się liczyć, ponieważ w momencie erygowania stanowili oni najliczniejszą grupę narodową (ponad dwie trzecie członków nowej inspektorii). Wybór domu salezjańskiego w Oświęcimiu na siedzibę nowo powstałej inspektorii był podyktowany zatem faktorem naro-

³¹ Zob. ASC VRC II 38.

³² ASC E 961 Austria, dekret erekcji z 14 X 1905 r.

³³ ASC E961 Austria. Por. także T. Valsecchi, *Le ispettorie salesiane. Serie cronologica dall'anno 1904 al 1926*, RSS 4 (1984) 114.

³⁴ W momencie erygowania nowej inspektorii pracował tam tylko jeden salezjanin, który przynależał do domu oświęcimskiego – por. EG 1905, s. 56–62; 1906, s. 59–61; WS 12(1905) 315.

³⁵ ASC VRC II 38.

³⁶ Namiestnik Małopolski, hrabia Leon Piniński, w liście do ministra wyznań i oświecenia publicznego w Wiedniu Wilhelma Hartla, podkreślił zasługi ks. Manassero w zakresie działalności religijnej, jak i patriotyczno-społecznej – zob. AVA-CUM *salesianer* 92, relacja z 17 VII 1903 r.

dowościowym. Nie bez znaczenia był też fakt, że wówczas dom oświęcimski stanowił najlepiej prosperujący ośrodek salezjański, a pracowała w nim ponad połowa salezjanów nowo erygowanej inspektorii.

Perspektywy rozwoju działalności salezjanów w Małopolsce były bardziej obiecujące w porównaniu do innych prowincji ówczesnej Austrii. Ważnym argumentem była także autonomia polityczna Galicji. Salezianie pracujący na tym terenie nie musieli się zwracać do władz centralnych w Wiedniu. Wybór domu wiedeńskiego na siedzibę Inspektorii Austro-Węgierskiej nie był nawet brany pod uwagę przez przełożonych, choć niewątpliwie takie rozwiązanie ułatwiłoby kontakty z władzami centralnymi. Jeśli pominie się obawy niezadowolenia wśród salezjanów Polaków, to przeniesienie siedziby inspektorii do Wiednia nie było możliwe także z innego powodu, a mianowicie w ówczesnym momencie dziejowym Zgromadzenie nie posiadało w stolicy monarchii habsburskiej żadnego domu na własność. Wspomnę tylko, że kilku salezjanów było zatrudnionych przez wiedeńskie stowarzyszenie charytatywne *Kinderschutzstationen*³⁷.

W omawianym okresie, tzn. na przełomie 1905 i 1906 r., po raz pierwszy pojawiają się w Towarzystwie Salezjańskim struktury wspomagające inspektora w zarządzaniu powierzoną mu inspektorią. Mam na myśli ustanowienie Rady Inspektorialnej, której powołanie zarządziła X Kapituła Generalna z 1904 r.³⁸. W skład Rady Inspektorialnej Inspektorii Aniołów Stróżów weszli: ks. Domenico Caggese, ks. Teodor Kurpisz, ks. Jan Świerc i ks. Pietro Tirone. W skład Komisji Inspektorialnej przyjęć do nowicjatu i dopuszczenia do ślubów zakonnych zostali mianowani: ks. Domenico Caggese, ks. Luigi Kovačič, ks. Antoni Kotarski, ks. Teodor Kurpisz, ks. Wojciech Śmiłowski, ks. Jan Świerc i ks. Pietro Tirone³⁹.

Powyższe dane przemawiają o stopniowym wzroście znaczenia i wpływie salezjanów narodowości polskiej na kształt nowej salezjańskiej jednostki administracyjnej. Spójrzmy również na liczebny udział Polaków w I Kapitulie Inspektorialnej Inspektorii Aniołów Stróżów, która w dwóch etapach odbyła się w 1910 r. Pierwsza część miała miejsce w Wiedniu (trwała od 5 do 6 kwietnia), druga (od 12 do 16 lipca) w Oświęcimiu. Wzięło w niej udział piętnastu salezjanów: Słoweńiec, Niemiec, trzech Włochów i dziesięciu Polaków. Wyrazem wagi jakościowej delegacji polskiej był fakt wyboru ks. Augusta Hlonda na delegata XI Kapituły

³⁷ O tym szczegółowiej w: S. Zimniak, *I salesiani e il „zurück zum praktischen Christentum” dei cristiani di Vienna (1903–1921)*, w: *L’Opera Salesiana dal 1880–1922. Significatività e portata sociale*, t. II: *Esperienze particolari in Europa, Africa, Asia*. Atti del 3° Convegno Internazionale di Storia dell’Opera Salesiana, Roma, 31 ottobre – 5 novembre 2000, pod red. F. Motto (Istituto Storico Salesiano. Studi 17), LAS, Roma 2001, s. 262–267.

³⁸ Zob. *Regolamenti della Pia Società di San Francesco di Sales*, Tipografia Salesiana, Torino 1906. O tym obowiązku jest mowa w art. 934: „Na czele każdej inspektorii stoi inspektor, wspomagany przez czterech albo przynajmniej dwóch radców, według potrzeb danej inspektorii”.

³⁹ *EG* 1906, s. 59.

Generalnej, a ks. Jana Świerca na jego zastępcę⁴⁰. Ksiądz August Hlond był zatem pierwszym Polakiem, który uczestniczył w Kapitulie Generalnej Towarzystwa św. Franciszka Salezego, pełniąc w niej funkcję sekretarza. Hlond wziął także udział w XII Kapitulie Generalnej, ale już jako inspektor Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej.

Nie miejsce tu, aby się dłużej zatrzymać nad stosunkowo trudną kwestią, czy wyłączenie tzw. „domów włoskich” (Trydent, Gorycja i Triest) z Inspektorii Austro-Węgierskiej i pozostawienie ich w strukturach Inspektorii Weneckiej było krokiem poprawnym i korzystnym w rozwoju nowo powstałej inspektorii. Fakt ten jednak nie umknął uwadze władz państwowych oraz kościelnych monarchii habsburskiej. Był on raczej interpretowany negatywnie, tzn. na niekorzyść salezjanów. Strona austriacka widziała w posunięciu przelożonych przejaw „nacjonalistycznego” nastawienia salezjanów. Sam arcybiskup wiedeński Franz X. kard. Nagl, skądinąd wielki wielbiciel i promotor dzieła ks. Bosco, domagał się, aby wspomniane powyżej domy zostały przyłączone do Inspektorii Austro-Węgierskiej⁴¹. Zapatrywanie kardynała podzielali ks. Manassero i ks. Pietro Tirone – następca na urzędzie inspektorskim. Zaistniała sytuacja negatywnie się odbiła na innej sprawie, a mianowicie na aprobacie rządowej Towarzystwa Salezjańskiego w Austrii. Jednym z powodów opóźniających aprobatę był zarzut dotyczący przynależności domów salezjańskich na południu Austrii do jednostki administracyjnej, której siedziba była *de facto* na terenie Włoch. Mimo to zarząd centralny Zgromadzenia nie skorygował swojej decyzji⁴².

Pozytywny rozwój Inspektorii Aniołów Stróżów, kierowanej przez ks. Manassero (zostały otwarte domy: Przemyśl, Kraków, Radna), sprawił, że został on 24 lipca 1911 r., potwierdzony przez Radę Generalną na urzędzie inspektora na kolejne sześć lat⁴³. Niestety, Manassero pozostał inspektorem tylko niespełna trzy miesiące, ponieważ we wrześniu powierzono mu zarząd bardzo ważną Inspektorią Subalpińską Matki Bożej Wspomożycielki z siedzibą w Turynie⁴⁴. Na jego miejsce nie wybrano, jak tego oczekiwali niektórzy Polacy⁴⁵, ks. Augusta Hlonda, lecz Włocha, ks. Pietro Tirone, który od 1904 r. pracował w środkowej części Starego Kontynentu na różnych placówkach, od Daszawy poczynając. Pod jego kierow-

⁴⁰ Zob. ASC D590 *Capitolo Generale XI (1910), Verbale del I. Capitolo Ispettorale dell'Ispettorata Salesiana Austriaca dei Santi Angeli Custodi. 1910*, s. 3; ASC D590 *Capitolo Generale XI (1910), Membri dell'XI° Capitolo Generale*; S. Zimniak, „Dusza wybrana”..., s. 68, 70.

⁴¹ ASC E961, list P. Tirone-P. Albera z 8 VIII 1912 r.

⁴² O tej kwestii więcej w: S. Zimniak, *Salesiani nella Mitteleuropa...*, s. 131–136.

⁴³ ASC VRC II 342. Fakt potwierdzenia na urzędzie ks. Manassero nie został odnotowany przez badaczy. Prawdopodobnie jest to wynik zasięgu kwerendy archiwalnej ograniczonej do dokumentów zachowanych w archiwach lokalnych. Zob. A. Świda, *Droga do samodzielności Polskiej Prowincji Salezjańskiej*, Wydano staraniem Salezjańskiego Ośrodka Misyjnego, Warszawa 1990, II 88.

⁴⁴ ASC VRC II 345.

⁴⁵ Zob. ASC E963 *Austria*, list P.Tirone-P.Albera 26 IX 1911 r.

nictwem Inspektorata otworzyła pierwsze domy na Węgrzech (Szentkereszt), w Niemczech (Würzburg) i pomnożyła już istniejące na ziemi polskiej oraz na terenach etnicznej Austrii. Ksiądz Tirone w kronice przez siebie redagowanej pozostawił ciekawe świadectwo dotyczące nazwy Inspektorii: „Choć inspektorata oficjalnie przyjęła nazwę austriacka, to jednak pośród nas w rodzinie, była nazywana niemalże wyłącznie polską i to ze zrozumiałych powodów: przewaga liczbowa i jakościowa domów i współpracowników [Polaków]”⁴⁶. Na podstawie – nie tylko tego autorytatywnego świadectwa – lecz przede wszystkim wyżej przytoczonych niektórych danych – można utrzymywać, że powstała w 1905 r. inspektorata była w pierwszym rzędzie erygowana z myślą o salezjanach narodowości polskiej (można ją zatem uznać za początek polskich struktur salezjańskich). Inspektorata zachowywała oczywiście swój międzynarodowy charakter ze względu na ówczesny układ polityczny.

Kiedy w 1917 r. kończyła się kadencja urzędowania ks. Tirone, on sam zaproponował jako swojego następcę ks. Augusta Hlonda – ówczesnego dyrektora domu wiedeńskiego i radcę inspektorialnego⁴⁷. Sytuacja wojenna oraz bardzo trudna, a zarazem niezmiernie ważna działalność domu wiedeńskiego, wymagały jego dalszej pracy, cieszył się bowiem szerokim uznaniem zarówno w kręgach cywilnych, jak i kościelnych stolicy Austrii. Kolejna reorganizacja struktur Towarzystwa św. Franciszka Salezego w Europie Środkowej, jak zobaczymy poniżej, z jednej strony była utrudniona nowym – zresztą jeszcze nieokreślonym definitywnie – stanem geopolitycznym wyłonionym po zaledwie zakończonej I wojnie światowej, a z drugiej strony pojawiła się potrzeba usprawnienia zarządu salezjańską jednostką administracyjną (która w swych strukturach posiadała domy we wrogo do siebie nastawionych państwach). Oprócz tego, odczuwało się potrzebę nowego sposobu ułożenia współpracy pomiędzy samymi salezjanami, pośród których wielu dotkniętych zostało zgubnymi skutkami wojny.

3. PODZIAŁ INSPEKTORII ANIOŁÓW STRÓŻÓW W 1919 R.

Nowy układ geopolityczny powstały w wyniku zakończenia I wojny światowej, potwierdzony traktatem międzynarodowym podpisanym 28 czerwca 1919 r. w Wersalu, z jednej strony przywrócił niepodległość licznym narodom, w tym Polsce, z drugiej strony stał się pośrednio przyczyną nieznaną do tej pory napięć o podłożu nacjonalistycznym, również w nowo ukształtowanych państwach. Napięta atmosfera została zaostrzona faktem „tryumfującego” komunizmu. Choć rozpad monarchii habsburskiej w 1918 r. był postrzegany jako nieuchronny i definitywny, to jednak przejmował stan zaledwie co utworzonej republiki austriac-

⁴⁶ *Ispettorie Polacche, w: La Congregazione Salesiana nel Nord-Est d'Europa*, Cronistoria pod red. ks. P. Tirone, Torino 1954, I 98 (maszynopis).

⁴⁷ ASC E963 Austria, list P. Tirone-P. Albera 18 III 1917 r.

kiej, która – podkreślam – była nękana wstrząsami spowodowanymi opłakanym stanem gospodarczym i niepewnością polityczną⁴⁸.

Salezianie, pracujący w sercu Starego Kontynentu, wyczuwali panujące napięcie, dostrzegając związaną z nowym położeniem konieczność możliwie szybkiej zmiany dotychczasowych struktur. Zamysły te podyktowane były także pragnieniem ożywienia i zdynamizowania apostolatu salezjańskiego wobec rzesz młodzieży, pozbawionej możliwości kształcenia i dojrzewania opartego na wartościach chrześcijańskich.

Na początku 1919 r. ks. Tirone – ówczesny przełożony Inspektorii Aniołów Stróżów – zdając sobie sprawę z bardzo trudnego położenia społeczno-politycznego i panujących nastrojów wśród salezjanów, zamierzał się udać do Turynu, aby zawiadomić Radę Generalną Towarzystwa Salezjańskiego o panującym *status quo*. Tirone pragnął na podstawie własnego doświadczenia przedstawić i zanalizować powstałe komplikacje, wynikające z nowego położenia geopolitycznego, wyłuskać stan „duszy” salezjanów, pośród których wielu zostało „poranionych duchowo”. Tirone pragnął również zaproponować konkretne rozwiązania, aby apostolstwo ks. Bosco mogło nie tylko uniknąć niepotrzebnych wstrząsów, lecz przede wszystkim skierować stosunkowo bogaty potencjał kadrowy na nowe pola działalności. Interwencja przełożonego Inspektorii Aniołów Stróżów miała zasadniczo przekonać Turyn o potrzebie niezwłocznego przystąpienia do reorganizacji struktur salezjańskich w środkowej części kontynentu europejskiego⁴⁹. Należy zaznaczyć, że niezależnie od istniejących trudności materialnych lat wojennych Inspektoriat Aniołów Stróżów nie przeżyła żadnego regresu, wprost przeciwnie, badacz staje przed zaskakującym faktem pomnożenia domów i liczby członków. Kiedy ks. Tirone podjął się pertraktacji, dotyczących reorganizacji Inspektorii, działało osiemnaście domów, (wspomnę również, że trwały rozmowy z kompetentnymi władzami w celu utworzenia kolejnych), w których działało albo było w okresie formacji i studiów ponad czterystu salezjanów⁵⁰. Jeśli się porówna liczbę domów, które tworzyły w 1905 r. Inspektoriat Austro-Węgierską

⁴⁸ O tym szerzej w rozdziale *Der Neubeginn* w: R. Sandgruber, *Ökonomie und Politik. Österreichische Wirtschaftsgeschichte vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, w: *Österreichische Geschichte*, Herausgegeben von Herwig Wolfram, Ueberreuter, Wien 1995, s. 335–353; E. Hanisch, *Der lange Schatten des Staates. Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*, w: *Österreichische Geschichte 1890–1990*, Herausgegeben von Herwig Wolfram, Ueberreuter, Wien 1994, s. 263–278.

⁴⁹ Nie do utrzymania jest przekonanie niektórych autorów o tym, że to właśnie przełożeni generalni wyszli z inicjatywą podziału Inspektorii Aniołów Stróżów, a ks. Tirone miałby pełnić tylko rolę drugorzędną. Takie twierdzenie znajdujemy u następujących autorów: E. Ceria, *Annali della Società Salesiana*, SEI, Torino 1951, IV 42; G. Söll, *Die Salesianer Don Boscos (SDB) im deutschen Sprachraum 1888–1988. Rückblick zum 100. Todestag des heiligen Johannes Bosco (31. Januar 1988), des Gründers der Gesellschaft des heiligen Franz von Sales*, Don Bosco Verlag, München 1989, s. 126; J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa św. Franciszka Salezego oraz jego organizacja i działalność na ziemiach polskich*, Kraków 2004, s. 134n.

⁵⁰ Zob. S. Zimniak, *Salesiani nella Mitteleuropa...*, s. 139.

(cztery domy) oraz liczebność salezjanów (sześćdziesięciu siedmiu) z danymi powyżej przytoczonymi, to należy uznać rozwój tejże Inspektorii w ciągu czterech lat za niebywały! Przyrost był prawie pięciokrotny w przypadku domów i ponad sześciokrotny w przypadku liczebności członków Zgromadzenia. Zdawałoby się, biorąc pod uwagę zaprezentowane zestawienie danych statystycznych, że ks. Tirone powinien znaleźć zrozumienie, gdy wysuwał propozycję pilnej przebudowy struktur swojej Inspektorii.

Wyjazd ks. Tirone do kolebki Zgromadzenia doszedł do skutku w drugiej połowie kwietnia 1919 r.⁵¹. Możliwość kilkakrotnego spotkania z przełożonymi była niezwykle inspirująca, ale ks. Tirone groziło również niebezpieczeństwo trafienia na „rafy sprzeciwu i niezrozumienia”. Swoje wywody ujął w piśmie *Memoriale sull'Ispettorìa degli Angeli Custodi*, wręczonym Radzie Generalnej, do którego załączył aneks zatytułowany *Divisione dell'Ispettorìa*⁵². W aneksie Tirone przedstawił pięć argumentów, które miały przekonać przełożonych o nieodzowności rychłego podziału Inspektorii. **Pierwszy** – dotyczył zbyt obszernej terytorialnie struktury Inspektorii, obejmującej swoim zasięgiem kilka państw: Polskę, Węgry, Austrię, Niemcy, Jugosławię i Ukrainę⁵³. **Drugi** – różnorodności narodowościowej i związanej z nią kwestii wielojęzyczności (wśród salezjanów byli: Austriacy, Niemcy, Słoweńcy, Czesi, Węgrzy, Włosi i Polacy). **Trzeci** – dotyczył prawodawstwa (było prawie niemożliwe, aby inspektor mógł rozeznaczyć się w odmiennym prawodawstwie poszczególnych państw). **Czwarty** – olbrzymich odległości między siedzibą inspektorii a poszczególnymi domami, co utrudniało niejednokrotnie konieczne szybkie interwencje. **Piąty** – dotyczył antagonizmów narodowych, które sprawiały, że współzycie przedstawicieli różnych narodowości stawało się prawie niemożliwe⁵⁴.

Powyższe argumenty Tirone konkludował tym, że ówczesne władze cywilne nowo utworzonych państw niechętnie będą respektowały strukturę, która przypominała niemiłą przeszłość. Dodatkowym atutem był fakt poparcia przedstawionych sugestii przez salezjanów prowadzonej przez Tirone Inspektorii (wspomnę też, że Tirone w załączonym do memoriału aneksie przedstawił również konkretne rozwiązania dotyczące struktur i zmian personalnych).

Analiza memoriału i aneksu pozwala dostrzec bardzo przejrzyste kryteria, które przełożony Inspektorii Austro-Węgierskiej przedstawił w dezyderatach przekształcenia struktur. Przy tym jednak zaakcentował, nie zapominając w żaden sposób o powadze znanych kryteriów (geograficzne, lingwistyczne, pokrewień-

⁵¹ Por. ASC E963, list P.Tirone-P.Albera 19 V 1919; ASC VRC III 377.

⁵² ASC E961 Austria.

⁵³ W momencie redakcji memoriału przynależność polityczna domu salezjańskiego w Daszawie nie była definitywnie rozstrzygnięta. Istniało prawdopodobieństwo, że ten dom mógłby znaleźć się w granicach Ukrainy. Tym się tłumaczy wzmiankę o Ukrainię.

⁵⁴ ASC E961 Austria, *Memoriale sull'Ispettorìa degli Angeli Custodi* zredagowany przez ks. P. Tirone 23 IV 1919 r.

stwo rasowe, bliskość obyczajów), kryterium dobra duchowego członków Inspektorii i zdynamizowania pracy apostołskiej. Tirone zaproponował podział Inspektorii Aniołów Stróżów na Inspektorię Polską i Inspektorię Niemiecko-Węgierską. Pierwsza – miałyby objąć domy w Rzeczypospolitej, Jugosławi i ewentualnie na Ukrainie. Druga – domy w Austrii, Niemczech i na Węgrzech. Autor memoriału podał nazwiska ewentualnych kandydatów na przełożonych nowo kreowanych inspektorii, jak i na radców inspektorialnych. Na przełożonego Inspektorii Polskiej zaproponował sprawdzonego już ks. Emanuele Manassero, a ks. Augusta Hlonda na inspektora Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej. Radcami Inspektorii Polskiej widział Tirone następujących księży: ks. Teodora Kurpisa, ks. Jana Świerca, ks. Antoniego Hlonda i ks. Franca Povše (jako przedstawiciela salezjanów narodowości słoweńskiej). Dla Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej sugerowano na radców: ks. Hermanna Holziga, ks. Franza Niedermayera, ks. Francesco Binelli i ks. Stanisława Pływaczyka. Przedstawiono też listę kandydatów na stanowiska dyrektorskie⁵⁵. Podczas spotkań z przełożonymi Tirone odwoływał się do argumentów z pogranicza psychologii, tzn. przekonywał, że utrzymywanie starej struktury, w której mieliby pracować salezjanie jeszcze niedawno temu walczący przeciwko sobie na froncie wojennym, byłoby niezmiernie niezdrowe dla duchowej odnowy poszczególnych członków Inspektorii; widział także jako wysoce problematyczny skład wspólnot wywodzących się z narodowości, które wówczas żywiły do siebie prawie nieuleczalne urazy. Zmiana takiego stanu rzeczy wymagałaby uszanowania przykazania miłości, które w jakiejś mierze było niewykonalne w omawianym momencie dziejowym.

Rada Gneralna Zgromadzenia okazała zrozumienie propozycji księdza inspektora – podziału dotychczasowej Inspektorii, co więcej przychyliła się do przedłożonej prośby. Podkreślono jednak, że skomplikowana sytuacja powojenna nie jest na tyle przejrzysta i ułożona, aby podjąć ów historyczny krok. Propozycja reorganizacji jako taka została przyjęta, lecz jej wykonanie odłożono na bardziej sprzyjający moment⁵⁶.

Po powrocie do Polski ks. Tirone nadal doświadczał, jak trudno było zarządzać Inspektorią podzieloną granicami wrogo do siebie nastawionych państw. Także sami członkowie Inspektorii domagali się zmian. Tirone powziął więc decyzję napisania listu do generała Zgromadzenia ks. Paolo Albery. W liście z 19 maja 1919 r. usilnie nalegał, aby nie zwlekać z podziałem Inspektorii.⁵⁷ Obok znanych już argumentów, dołączył także akcent osobisty, wyrażający poczucie

⁵⁵ ASC E961 Austria, *Memoriale sull'Ispeptoria degli Angeli Custodi* zredagowany przez ks. P. Tirone 23 IV 1919 r.

⁵⁶ ASC VRC III 377.

⁵⁷ Apelował o obronę braterskiej miłości, której nie należało wystawiać na dalszą próbę. Pisał: „Teraz kiedy dusze są tak dalece podrażnione i nastawione negatywnie do współzycia; wypada dokonać podziału, aby zachować pewien *modus vivendi*, ratując przynajmniej pozory miłości a nie zwlekać, aż ta ucierpi ponad miarę” (ASC E963).

niemożności zarządzania Inspektorią, która znajdowała się w ekstremalnie trudnym położeniu⁵⁸. Był to poniekąd akt delikatnego nacisku, na który Turyn jednak nie zareagował. Tirone nie rezygnował. 14 czerwca 1919 r. zredagował kolejny list do przełożonego generalnego, w którym opisywał bolesną, a nawet dramatyczną sytuację Inspektorii, domagając się kategorycznie jej podziału, oraz ponowił gotowość do ustąpienia z urzędu⁵⁹.

Rezultatem tegoż pisma był powrót sprawy pod obrady Rady Generalnej podczas posiedzenia 27 czerwca 1919 r. Przełożeni jednak, poza zrozumieniem adresata, wyrazili opinię, że czas jeszcze nie dojrzał, aby przystąpić do podziału⁶⁰. W tym duchu, o zaistniałym fakcie został poinformowany ks. Tirone przez sekretarza generalnego Zgromadzenia, ks. Calogero Gusmano. Sekretarz generalny dał też do zrozumienia, że Tirone powinien zrezygnować z ewentualnych dalszych działań, a jego nieustanny nacisk na ciało kierownicze Zgromadzenia był raczej niemile widziany, oceniany nawet jako wyraz osobistych ambicji, które pomijały troskę o dobro wspólne Towarzystwa Salezjańskiego⁶¹. Sytuacja stawała się coraz bardziej napięta. Niezrozumienie między centrum a peryferiami było aż nazbyt oczywiste. Zarząd Centralny Zgromadzenia, mimo werbalnego zrozumienia, nie podzielał pośpiechu i uporu ks. Tirone. Ten z kolei nie ustawał i twierdził, że nie do uniknięcia jest zmiana struktur Inspektorii Aniołów Stróżów. Swoje niezłomne stanowisko powtórzył w dwóch listach (jednym z lipca, a drugim z sierpnia), wy-stosowanych do sekretarza generalnego Zgromadzenia⁶². Ksiądz sekretarz w piśmie z 1 września 1919 r. przypomniał zajęte stanowisko przełożonych, które – jak zaakcentował – pozostanie niezmiennie do czasu, aż nie zapanuje pełny pokój i stabilność polityczna w Europie. Ponadto wspomniano, że przełożonym było niepomierne przykro, że w Inspektorii mówiło się o podziale jako rzeczy dokonanej i, co więcej, że krążyło już nazwisko nowego przełożonego Inspektorii Niemieckiej, którym miały być ks. August Hlond⁶³. Za panującą „niezdrową” atmosferę w Inspektorii oskarżano ks. Tirone, który niezmiennie upierał się przy swoich racjach i dodatkowo, jak domniemano, miał świadomie włączać w dyskusję nad podziałem członków wspólnoty salezjańskiej. Jednym słowem, zarzucono ks. Tirone brak lojalności wobec Turynu. Księdza Tirone prawdopodobnie ubodły przedstawione zarzuty, skoro w liście z 8 września wyznał swoją bezwzględną lojalność wobec przełożonych Zgromadzenia⁶⁴, kategorycznie też odrzucił oskar-

⁵⁸ ASC E963.

⁵⁹ ASC E963.

⁶⁰ ASC VRC III 389.

⁶¹ List ks. Gusmano zaginął, to jednak z odpowiedzi na niego można spokojnie tak wnioskować. Zob. ASC E963, list P. Tirone-C. Gusmano 22 VII 1919 r.

⁶² Pierwszy jest datowany na 22 VII a drugi 18 VIII 1919 r. (ASC E963).

⁶³ ASC E963, list C. Gusmano-P. Tirone 1 IX 1919 r.

⁶⁴ „Przede wszystkim czuję się w obowiązku, aby wyznać moje bezgraniczne posłuszeństwo i poddanie wobec najprzewielebniejszych Przełożonych Zgromadzenia”. (ASC E963, list P. Tirone – C. Gusmano 8 IX 1919 r.).

żenia przedstawione w listach sekretarza Rady Generalnej, jednocześnie stanowczo podkreślał, że podział Inspektorii jest rzeczą nieuniknioną i wyczekiwaną. Konkludował swoje wywody tym, że gdyby przełożeni zwizytowali zarządzaną przez niego Inspektorię i pobyli w niej jakiś czas, zmieniliby zapewne negatywne nastawienie⁶⁵.

Nie miejsce tu, aby szczegółowo przedstawiać dokumentację dotyczącą reorganizacji Inspektorii Aniołów Stróżów, niemniej zarysowana powyżej problematyka oparta na pismach głównych autorów studiowanego przedmiotu, pokazuje zderzenie ocen, które ukształtowały się na podstawie odmiennych doświadczeń. Obiektywność, bezinteresowność i głębokie przekonanie ks. Tirone, poparte rozumowaniem opartym na codziennym doświadczeniu, przełamało w końcu opory, które okazywali przełożeni Zgromadzenia, wychodząc w swoim argumentowaniu raczej z przesłanek uwarunkowanych niejasnym jeszcze położeniu geopolitycznym Europy powojennej.

W połowie października 1919 r. zarząd Zgromadzenia upoważnił ks. Gusmano, aby przesłał stosowne pismo do prokuratora generalnego ks. Dante Muneratiego, reprezentującego Zgromadzenie przy Stolicy Apostolskiej, upoważniające go do podjęcia stosownych kroków w Watykanie w celu podziału Inspektorii Aniołów Stróżów⁶⁶. Ksiądz Munerati w redakcji supliki do papieża Benedekta XV posłużył się danymi zaczerpniętymi z memoriału przedstawionego przełożonym przez ks. Tirone w kwietniu 1919 r. Znajdujemy w niej kilka nieścisłości, które są wynikiem zmian dokonanych w Inspektorii od kwietnia do października. Nie zostały bowiem ujęte domy otwarte w omawianym czasie albo podano te, których otwarcie nie było rozstrzygnięte w momencie powstawania memoriału. Niemniej ważne jest dla nas, że podstawę sformułowania supliki stanowiły dane i sugestie ks. Tirone. Reskrypt Stolicy Apostolskiej został wydany 27 listopada 1919 r.⁶⁷ Ksiądz generał Paolo Albera mógł przystąpić do reorganizacji Inspektorii. Akt wydania dekretu podziału Inspektorii Aniołów Stróżów na Inspektorję Polską i Inspektorję Niemiecko-Węgierską wyznaczono na uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (8 grudnia 1919 r. w Turynie).

Choć patronem Polskiej Inspektorii został św. Stanisław Kostka, a Niemiecko-Węgierskiej pozostali Aniołowie Stróże, to Inspektorja św. Stanisława Kostki pozostała kontynuatką Inspektorii Austro-Węgierskiej⁶⁸. Można przeto utrzymywać, że pierwsza polska inspektorja powstała w 1905 r. Obecna Inspektorja

⁶⁵ Pisał do ks. Gusmano: „Jestem pewny, że gdyby któryś z Przełożonych zechciał spędzić u nas trochę czasu i zobaczył, jak wyglądają rzeczy, nie zwlekałby z tym, aby stać się moim najbardziej przekonującym obrońcą” (ASC E963, list P. Tirone – C. Gusmano 8 IX 1919 r.).

⁶⁶ ASC E963, list C. Gusmano – D. Munerati 16 X 1919 r.

⁶⁷ ASC E961 Austria.

⁶⁸ Zob. EG 1920, s. 59.

Warszawska św. Stanisława Kostki ma prawo i obowiązek obchodzić jubileusz **stulecia** erekcji⁶⁹.

Zgodnie z sugestią ks. Tirone, wyrażoną w powyżej wspomnianym memoriale, do Polskiej Inspektorii zostały włączone domy słoweńskie. Taki był zresztą dezyderat salezjanów Słoweńców⁷⁰. W momencie erekcji kanonicznej w skład Inspektorii św. Stanisława Kostki wchodziły następujące domy: Aleksandrów, Kraków (trzy domy), Daszawa, Kielce, Klecza Dolna, Ljubljana-Rakovnik, Ljubljana-Kodeljevo, Oświęcim, Przemyśl (dwa domy), Radna, Różanystok, Warszawa, Verzej. Liczba salezjanów Inspektorii Polskiej stale wzrastała i dochodziła do dwustu pięćdziesięciu pięciu członków, w tym dziewięćdziesięciu dwóch kapłanów, pięćdziesięciu sześciu koadiutorów, pięćdziesięciu jeden kleryków i pięćdziesięciu sześciu nowicjuszy⁷¹.

Inspektorię Niemiecko-Węgierską tworzyły domy znajdujące się w Austrii, Niemczech i na Węgrzech. Oto one: Bamberg, Freyung, Graz, Monachium, Nyrgeresüjfalú, Passau, Szentkereszt, Unterwaltersdorf, Wiedeń (trzy domy) i Würzburg. W skład teje Inspektorii wchodziło: stu pięćdziesięciu jeden członków, w tym pięćdziesięciu dziewięciu kapłanów, sześciu koadiutorów, pięćdziesięciu sześciu kleryków i trzydziestu nowicjuszy⁷².

Nominacje inspektorów, radców inspektorialnych były w dużej mierze przez Turyn przeprowadzone według wskazań ks. Tirone, zawarto je w cytowanym wielokrotnie memoriale. Wprawdzie jego propozycja mianowania ks. E. Manasero przełożonym Inspektorii Polskiej upadła, ponieważ został on 24 czerwca 1919 r. obarczony zarządem Inspektorii św. Filipa Apostoła w Stanach Zjednoczonych⁷³ (kiedy to Rada Generalna jeszcze stanowczo oponowała przeciwko proponowanemu podziałowi Inspektorii Austro-Węgierskiej).

⁶⁹ W *Elenco Generale della Società di S. Francesco di Sales* aż do 1977 r. był podawany 1905 rok jako data erekcji kanonicznej Inspektorii św. Stanisława Kostki. Trudno wytłumaczyć zaistniałe zmiany w elenku po 1977 r. Przypuszczalnie jest to skutek nie pogłębionych badań dotyczących zmian strukturalnych w tej części Europy, które przeprowadził Tarcisio Valsecchi na zlecenie ówczesnego sekretarza Rady Generalnej Towarzystwa Salezjańskiego i publikacji w artykule *Le ispettorie salesiane. Serie cronologica dall'anno 1904 al 1926*, RSS 4 (1984) 118–120.

⁷⁰ „Proponuje się tak, ponieważ Słoweńcy, po tej wojnie, z trudnością mogliby przebywać razem z Niemcami – widzimy to w Verzej – tym mniej z Włochami; liczba ich zaś jest niewystarczająca, aby myśleć o erygowaniu dla nich inspektorii. Sami Słoweńcy zresztą wyrazili życzenie, że w przypadku podziału inspektorii, pragną przynależeć do polskiej inspektorii, z powodów języka, charakteru i rasy» (ASC E961 Austria, *Memoriale sull'Ispeptoria degli Angeli Custodi* zredagowany przez ks. P. Tirone 23 IV 1919 r.).

⁷¹ Powyższe dane zaczerpnięto z: *Elenco Generale della Società di S. Francesco di Sales* i odzwierciedlają stan z 1 stycznia 1920 r. (por. EG 1919, s. 1*. 60–65), i skompletowane na podstawie wskazań zawartych w liście ks. Tirone (ASC E963, list P. Tirone-C. Gusmano 4 XI 1919 r.).

⁷² Tak jak w przypadku Inspektorii Polskiej, dane zaczerpnięto z: *Elenco Generale della Società di S. Francesco di Sales*, odpowiadają stanowi z 1 stycznia 1920 r. (por EG 1919, s. 1*. 67–70), i uzupełnione wiadomościami w tej materii z listu ks. Tirone (ASC E963, lettera P. Tirone – C. Gusmano 4 XI 1919 r.).

⁷³ Zob. ASC VRC III 388–389.

Ksiądz generał P. Albera, oceniając niebywały rozkwit salezjanów w Europie Środkowej oraz niepodważalną zasługę ks. Tirone, mając na uwadze jego znajomość wówczas bardzo skomplikowanej sytuacji politycznej, pozostawił go na stanowisku przełożonego Inspektorii św. Stanisława Kostki. Posunięcie to było podyktowane też tym, że potencjalnego kontrkandydata na stanowisko przełożonego, ks. Augusta Hlonda, przeznaczono na przełożonego Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej, zgodnie z propozycją ks. Tirone. Wybór ks. Hlonda na inspektora zapewne był wyrazem uznania jego niestrudzonej pracy apostolskiej i społecznej w stolicy austriackiej (trzykrotnie odznaczonego medalami przez władze cesarskie i miejskie⁷⁴). Podkreślmy, że Hlond od 1910 r. był nadzwyczaj aktywnym radcą inspektorialnym. Przypomnę, że wziął udział w XI Kapitule Generalnej w 1910 r. Naturalnie, niemałą rolę w nominacji Hlonda odegrała znajomość języków obcych.

W radzie inspektoralnej Inspektorii Polskiej znaleźli się: ks. Antoni Hlond, ks. Teodor Kurpisz, ks. Antoni Symior i ks. Jan Świerc. Nie został mianowany, zaproponowany przez ks. Tirone, Słowiec ks. Franc Povše, który miał być przedstawicielem salezjanów narodowości słoweńskiej. Księża Aurelio Guadagnini, Hermann Hlozing, Georg Ring i Stanisław Pływaczyk zostali nominowani radcami Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej. Obecność salezjanów narodowości polskiej w strukturach obu inspektorii przekonuje o ich charyzmatycznej dojrzałości. Oczywiście, nie bez znaczenia była ich liczebność, która miała charakter progresywny.

Siedzibą Inspektorii Polskiej pozostał Oświęcim (aż do 1922 r., następnie funkcje tę przejęła Warszawa). Wiedeński dom salezjański w trzeciej dzielnicy, przy ul. Hagenmüllergasse 43, stał się siedzibą Inspektorii Niemiecko-Węgierskiej. Było to uwarunkowane nie tylko centralnym położeniem Wiednia w stosunku do domów na Węgrzech i w Niemczech, ale przede wszystkim tym, że nie było wówczas innego tak dobrze zorganizowanego domu salezjańskiego, cieszącego się tak wielką popularnością w środkowej części Europy.

W 1922 r. domy słoweńskie zostały wyłączone z Inspektorii Polskiej, konstituując tzw. Wizytatorię Jugosłowiańską Świętych Cyryla i Metodego, której przełożonym pozostał ks. Tirone⁷⁵. Do niej został przyłączony pierwszy dom salezjański w Chorwacji, otwarty w Zagrzebiu tegoż roku. W ten oto sposób zakończył się okres, w którym Inspektoria Polska miała charakter międzynarodowy. W 1925 r. ks. Antoni Hlond, brat Augusta, został mianowany przełożonym Inspektorii św. Stanisława Kostki⁷⁶, ponieważ ks. Tirone jako obcokrajowiec, zgodnie z umową

⁷⁴ Zob. S. Zimniak, „Am Anfang steht Wien”. *Die erste Phase der Verbreitung der Salesianer Don Boscos in Österreich*. Don Bosco Reihe – Schriften aus dem Don Bosco Haus Wien. Heft 12, Wien 2002, s. 16.

⁷⁵ EG 1923, s. 68.

⁷⁶ Por. M. Wacholc, *Ks. Antoni Hlond (Chlondowski)*, t. I: *Życie, działalność, twórczość kompozytorska*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996, s. 66.

konkordatową, nie mógł pełnić dalej funkcji przełożonego⁷⁷. Pismem z 23 stycznia 1926 r. prezydent Rzeczypospolitej Polskiej prof. Ignacy Mościcki przyznał ks. Tirone Złoty Krzyż Zasługi, którym – w obecności nuncjusza apostolskiego arcybiskupa Lorenzo Lauri i wielu wybitnych osobistości – odznaczył go 11 kwietnia 1926 r. w Warszawie minister kultu i oświecenia publicznego Stanisław Grabski⁷⁸. Powrót do Włoch ks. Tirone, gdzie objął w 1927 r. bardzo ważną funkcję dyrektora duchowego (późniejszy urząd katechety generalnego Zgromadzenia) oraz wszedł tym samym do Zarządu Generalnego, zakończył etap definitywnego przejścia przez salezjanów Polaków zarządu Inspektorii Polską.

Prawdopodobnie proces ten dokonałby się dużo wcześniej, gdyby nie przedwczesna śmierć ks. Augusta Czartoryskiego (w 1893 r.), zawirowanie spowodowane odejściem ze Zgromadzenia ks. Bronisława Markiewicza (w 1897 r.), jak i niefortunny (niemalże tragiczny) początek urzędowania pierwszego dyrektora salezjańskiego domu w Oświęcimiu ks. Franciszka Trawińskiego.

Książd Tirone w liście ze stycznia 1920 r. do sekretarza generalnego ks. Gusmano, oprócz podziękowań dla przełożonych za odważny akt podziału Inspektorii Austro-Węgierskiej, informował o zadowoleniu członków Inspektorii z dokonanego podziału oraz wyraził przekonanie o dalszym pomyślnym rozwoju dzieła salezjańskiego w krajach Europy Środkowej⁷⁹. Nie miejsce tutaj, aby prezentować znamiona niezwyklego odrodzenia i ożywienia dzieła ks. Bosco w okresie międzywojennym w omawianym regionie europejskim, wystarczy tylko wspomnieć, że zostały erygowane następujące inspektorie: jugosłowiańska (słoweńska), węgierska (pierwszym jej inspektorem był Polak, ks. Stanisław Pływaczyk), czeska, słowacka, austriacka i niemiecka. Wszystkie one stały w ścisłym ewolucyjnym stosunku do Inspektorii Polskiej. Rozkwit działalności salezjanów w Polsce, szczególnie na polu edukacji i szkolnictwa⁸⁰, był spowodowany niewątpliwie liczbowym i jakościowym wzrostem członków Inspektorii św. Stanisława Kostki. W związku z tym, w latach trzydziestych zaistniała potrzeba nowej systematyzacji strukturalnej. W odróżnieniu od poprzednich nie wymagała już pokonywania tyłu trudności. Nie istniały już powiązania międzynarodowe, które nakazywały

⁷⁷ Zob. *Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le autorità civili*, pod red. Angelo Mercati, Tipografia Poliglotta Vaticana 1954, II 33, art. 10.

⁷⁸ ASC B655 *Tirone Pietro, Onoranze ai meriti d'un Salesiano* (relacja trzystronnicowa z ceremonii wręczenia pozostawiona w maszynopisie). A. Świda datę wręczenia medalu podaje jako datę jego przyznania (*Droga do samodzielności Polskiej Prowincji...*, II 118).

⁷⁹ „Współbracia tak jednej, jak i drugiej inspektorii ucieszyli się aż nadto z dokonanego podziału i przepowiadają na podstawie tego faktu nowy i wielki rozwój dzieł salezjańskich w ich krajach. Czuję się w obowiązku być ich wyrazicielem i podziękować z serca najprzewielebniejszym Przełożonym Rady Generalnej, szczególnie zaś tobie, któryś musiał znieść trud czytania moich długich i nudnych listów i jeszcze większy trud odpowiedzi na nie” (ASC E963, list P. Tirone – C. Gusmano 20 I 1920 r.).

⁸⁰ Zobrazowanie tegoż rozwoju możemy znaleźć w: W. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo ponadpodstawowe w Polsce 1900–1963. Rozwój i organizacja*, Lublin 1996.

szczególność uwagi i ostrożność w pertraktacjach. Inspektoriat św. Stanisława Kostki pod względem składu personalnego, położenia geograficznego, rozmaitych uwarunkowań kulturowych i obyczajowych była raczej jednorodna.

4. PODZIAŁ INSPEKTORII ŚW. STANISŁAWA KOSTKI W 1933 R.

Potrzebę podziału Inspektorii dostrzegał już ks. inspektor Antoni Symior, następca ks. Antoniego Hlonda, który w 1930 r. zrezygnował z zarządzania rozrastającą się Inspektorią św. Stanisława Kostki⁸¹. Według niektórych badaczy, ks. Symior miał o tym rozmawiać z przełożonymi podczas XIV Kapituły Generalnej w 1932 r. w Turynie⁸². Sprawa była także przedmiotem rozważań i dyskusji wielu członków wspólnoty inspektorialnej. W *promemoria* można odnaleźć konkretną propozycję podziału. (Pismo zredagowano 15 stycznia 1933 r. przez księży: Mariana Mączyńskiego, Franciszka Harazima i Kazimierza Masłowskiego i skierowano je do Rady Generalnej Zgromadzenia⁸³). W odróżnieniu od innych, autorzy *promemoria* zaproponowali podział na trzy inspektorie: Zachodnią (z siedzibą w Poznaniu, inspektorem ks. Teodorem Kurpiszem), Wschodnią (z siedzibą w Warszawie, inspektorem ks. Janem Świercem) i Południową (z siedzibą w Przemyślu, inspektorem ks. Tomaszem Kopą). Za podziałem przemawiała konieczność usprawnienia zarządu Inspektorią, która posiadała swoje domy rozproszone po całym rozległym terytorium II Rzeczypospolitej. Częsty kontakt inspektora, tak istotny i nieodzowny w formacji salezjańskiej, był w istniejących warunkach czymś niezmiernie uciążliwym i fizycznie wyczerpującym. Na ile przedwczesna śmierć inspektora ks. Antoniego Symiora, (zmarł w trzecim roku posługi na stanowisku przełożonego 4 października 1933 r., a w pięćdziesiątym szóstym roku życia) miała wpływ na przyspieszenie decyzji przełożonych turyńskich, pozostaje sprawą otwartą⁸⁴. W każdym razie, ostateczne postanowienie o podziale zostało powzięte przez Radę Generalną na posiedzeniu 26 września 1933 r.⁸⁵. Proponowana koncepcja podziału na trzy inspektorie nie została jednak uwzględniona.

Sekretarz Rady Generalnej, listem z 6 października 1933 r., upoważniał prokuratora generalnego ks. Francesco Tomasettiego, aby zredagował w imieniu ks. generała Pietro Ricaldone suplikę do papieża Piusa XI. Zostały w niej przedstawione główne powody podziału Inspektorii Polskiej. Czytamy m.in.: „W 1905 r. została utworzona w Polsce inspektoriat (prowincja) salezjańska św. Stanisława

⁸¹ Zob. A. Świda, *Inspektorzy Polskich Prowincji Salezjańskich*, Wydano staraniem Salezjańskiego Ośrodka Misyjnego, Warszawa 1989, III 44.

⁸² Zob. tamże, s. 48.

⁸³ ASC F003, *La divisione di cotesta ispektoriat Polacca*, Ostrzeszów, 15 gennaio 1933.

⁸⁴ Zob. A. Świda, *Towarzystwo Salezjańskie. Rys historyczny*, Kraków 1984, s. 149.

⁸⁵ ASC VRC V 592. Z protokołów Rady Generalnej dowiadujemy się, że rzeczywiście kwestia podziału Inspektorii Polskiej była już brana pod uwagę od dłuższego czasu.

Kostki, zatwierdzona kanonicznie 14 października 1905 r. przez Świętą Kongregację Zakonników. Od tego czasu domy należące do tej Inspektorii pomnożyły się znacznie w liczbę; także ilość współbraci wzrosła w sposób pocieszający; to wszystko sprawia, że dzieła salezjańskiego apostołatu pomnożyły się poważnie. Obecnie Inspektoria ta liczy trzydzieści dwa domy i ponad pięciuset współbraci po ślubach. Ten ogromny rozmiar Inspektorii sprawia, że jej zarząd i administracja ze strony jednego tylko inspektora stają się uciążliwe, co może być ze szkodą dla dzieł, jak i współbraci i dyscypliny religijnej⁸⁶. Stolica Apostolska, reskryptem nr 6885/33 Kongregacji Zakonników z 6 grudnia 1933 r., autoryzowała księdza generała Towarzystwa Salezjańskiego do podziału Inspektorii Polskiej. Ksiądz Pietro Ricaldone dekretem z 16 grudnia 1933 r. erygował kanonicznie Inspektorię św. Jacka. W dekreście znalazła się też nominacja ks. Pietro Tirone, ówczesnego katechety generalnego Zgromadzenia, na pełnomocnika, któremu również ksiądz generał powierzył wykonanie rozporządzeń zawartych w dekreście podziału.

W skład nowej Inspektorii weszły następujące domy: Kraków (trzy domy), Daszawa, Jarosław, Kielce, Lublin, Marszałki, Mysłowice, Ostrzeszów, Oświęcim, Pogrzebień, Poznań, Przemyśl (dwa domy), i Skawa⁸⁷. W ten oto sposób połowa domów pozostała w macierzystej Inspektorii św. Stanisława Kostki. Granicami podziału obrano granice poszczególnych diecezji, aby przede wszystkim ułatwić kontakty z władzą kościelną. Domy nowej Inspektorii znajdowały się na terenie następujących diecezji: częstochowskiej, gnieźnieńskiej, śląskiej, krakowskiej, kieleckiej, lubelskiej, lwowskiej, łuckiej, poznańskiej, przemyskiej, sandomierskiej i tarnowskiej. Patronem obrano św. Jacka, czczonego i znanego z gorliwości apostołskiej. Na przełożonego został powołany radca inspektorialny ks. Tomasz Kopa (1878–1938)⁸⁸, Wielkopolanin, który już od roku, za zgodą przełożonych turyńskich, sprawował rządy w Inspektorii, aby ulżyć poważnie choremu inspektorowi ks. Antoniemu Symiorowi⁸⁹. Inspektoria św. Stanisława Kostki została powierzona, ku zaskoczeniu jej członków, ks. Stanisławowi Pływaczycowi (1880–1969), Wielkopolaninowi, który w momencie nominacji pełnił funkcję pierwszego inspektora domów salezjańskich na Węgrzech⁹⁰. Ksiądz Pływaczyk był praktycznie ostatnim wpływowym łącznikiem związków między macierzystą inspektorią a z niej wyrosłą Inspektorią Węgierską. Na siedzibę nowej Inspektorii św. Jacka obrano dom w Oświęcimiu, m.in. dlatego że istniejąca tam kaplica pod wezwaniem św. Jacka była ożywionym centrum pobożności, ponadto dom oświęcimski służył już przez siedemnaście lat za siedzibę Inspektorii, cieszył się bogatymi tradycjami salezjańskimi, znanymi daleko poza granicami Małopolski.

⁸⁶ ASC F003, *Beatissimo Padre*.

⁸⁷ ASC F003, *Decretum*, podpisany przez ks. P. Ricaldone.

⁸⁸ ASC VRC V 593.

⁸⁹ Zob. A. Świda, *Inspektorzy Polskich Prowincji...*, III 67–68.

⁹⁰ ASC VRC V 593.

Kolejna reorganizacja struktur salezjańskich poświadczala jak głęboko zakorzenił się charyzmat ks. Bosco na ziemi polskiej, była wyrazem perspektywicznego spojrzenia na przyszłość oraz tchnęła nadzieją na dalszy korzystny rozwój dzieła Towarzystwa Salezjańskiego. Na potwierdzenie wystarczy przypomnieć, że do 1939 r. salezianie w Polsce prowadzili dziewięć szkół rzemieślniczozawodowych, sześć gimnazjów i liceów ogólnokształcących, pięć niższych seminariów, szesnaście internatów, jedenaście sierocińców i domów wychowawczych, trzynaście centrów młodzieżowych (tzw. oratoria), jedenaście parafii i trzy domy formacyjne⁹¹. O sile akomodacji dzieła salezjańskiego w Polsce poświadczyły tragiczne lata okupacji niemieckiej i sowieckiej, podczas których salezianie potrafili znaleźć sposoby nie tylko na przetrwanie, lecz na kontynuowanie pracy apostołskiej⁹². Także nieprzewidziane nadejście reżimu komunistycznego, czyli lata Polski Ludowej, nie zniechęciły salezjanów do nowych inicjatyw. W okresie powojennym salezianie – mimo upodzeń i bardzo wielkich strat kadrowych i materialnych⁹³ – zdołali nie tylko wyjść na przeciw nowym potrzebom Kościoła na Ziemiach Odzyskanych, szczególnie gdy chodzi o działalność duszpasterską⁹⁴, lecz podjęli się z rozmachem działalności właściwej dla Zgromadzenia. Od 1948 r. władze komunistyczne rozpoczęły jednak systematyczną i bardzo dobrze rozpracowaną taktycznie walkę z działalnością edukacyjną salezjanów w Polsce. Wraz z zamknięciem przez władze Polski Ludowej w 1963 r. Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, kiedy została pozostawiona jedynie szkoła zawodowa w Oświęcimiu, dla salezjanów polskich rozpoczął się nowy – o dziwo! – twórczy okres obecności i działalności duszpasterskiej. Nie był to czas stagnacji, pomimo tylu przeciwności nastąpił okres nowego rozkwitu salezjanów. Niewątpliwie jest to fenomen, nie tylko pojmowany w skali krajowej, lecz przede wszystkim w skali światowej. W okresie systematycznej walki reżimu komunistycznego z Kościołem doszło do zjawiska rzadkiego, a mianowicie do kolejnej reorganizacji struktur salezjańskich.

⁹¹ Zob. S. Styrna, *Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce w poszukiwaniu form odpowiedzi na potrzeby wychowawcze i duszpasterskie w latach 1898–1974*, s. 14–17; A. Świda, *Salezjańskie szkolnictwo w Polsce (zarys)*, w: *75 Lat Działalności Salezjanów w Polsce. Księga Pamiątkowa*, pod red. R. Popowski, S. Wilk, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 37–58; W. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo...*, s. 10.

⁹² Zob. S. Wilk, *I salesiani nella vita religiosa della Polonia occupata (1939–1945)*, RSS 25 (1994) 449–474. Autor omawia także dostosowaną na czas wojenny strukturę salezjańską, której nie poświęcam uwagi w niniejszym artykule, ponieważ były to struktury prowizoryczne, przewidziane na czas wojny.

⁹³ Zob. W. Jacewicz, *Męczeństwo salezjanów polskich w czasie okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, w: *75 Lat Działalności Salezjanów w Polsce. Księga Pamiątkowa*, pod red. R. Popowski, S. Wilk, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 225–258; W. Żurek, *Żwirowisko oświęcimskie. Męczeństwo polskich salezjanów*, Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego Kraków, Lublin 2000; tenże, *Salezjańscy męczennicy Wschodu*, Wydawnictwo Jedność, Lublin 2003.

⁹⁴ Zob. J. Pietrzykowski, *Obecność Salezjanów Inspektorii św. Stanisława Kostki na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945–1952*, Kutno 1991.

5. REORGANIZACJA POLSKICH INSPEKTORII W 1979 R.

W rok po wyborze metropolity krakowskiego Karola kard. Wojtyły na Stolicę Piotrową, przełożony generalny Towarzystwa Salezjańskiego ks. Egidio Viganò, dekretami z 16 grudnia 1979 r., dokonał erekcji dwóch nowych inspektorii, przez podział dotychczasowych dwóch inspektorii polskich. Z macierzystej Inspektorii św. Stanisława Kostki zostały wyłączone następujące domy: Aleksandrów Kujawski, Banie, Czaplinek, Dębno Lubuskie, Dębrzno, Gdańsk, Główny, Łąd, Lubrza, Piła, Rumia (dwa domy), Skrzatusz, Słupsk i Szczecin, które weszły w skład Inspektorii Salezjańskiej św. Wojciecha z siedzibą w Pile⁹⁵. Jej pierwszym przełożonym został mianowany ks. Henryk Jaceńczuk. W skład nowej Inspektorii Salezjańskiej św. Jana Bosco weszły następujące domy wyłączone z Inspektorii św. Jacka: Chocianów, Częstochowa, Kopiec, Lubin, Marszałki, Poznań (dwa domy), Środa Śląska, Sułów, Twardogóra, Wrocław (trzy domy)⁹⁶. Przełożonym został wybrany ks. Mieczysław Piłat, dotychczasowy wikariusz przełożonego Inspektorii św. Jacka ks. Mieczysława Kaczmarzyka.

Uzasadnienie podziału znajdujemy we wspomnianych dekretach. Wzięto pod uwagę: zadowalający rozwój dzieła salezjańskiego w Inspektorii św. Stanisława Kostki i Inspektorii św. Jacka, ich ogromny zasięg terytorialny, wyniki konsultacji dokonanej w obu inspektorjach, przychylność inspektorów oraz radców, pozytywne zdanie osobistego delegata – plenipotentą przełożonego generalnego dla Polski ks. Augustyna Dziędziela oraz zgodę Rady Generalnej wymaganą art. 136 Konstytucji Zgromadzenia, wyrażoną *notabene* na posiedzeniu 14 grudnia 1979 r.⁹⁷.

W liście, który został zredagowany w uroczystość Objawienia Pańskiego w 1980 r., ks. generał Egidio Viganò podał inny bardzo interesujący klucz interpretacyjny erekcji nowych dwóch inspektorii salezjańskich w Polsce⁹⁸. Wskazał bowiem na godne podziwu owocowanie powołania salezjańskiego na ziemi polskiej, które znalazło wspaniały wyraz m.in. w wybitnych postaciach: błogosławionego Augusta księcia Czartoryskiego, salezjańskiego Sługi Bożego Augusta kard. Hlonda oraz w męczeńskiej śmierci Sześćdziesięciu Siedmiu Współbraci w obozach koncentracyjnych w czasie II wojny światowej. Nie do pominięcia jest cenny i trwający nadal wkład w pracę misyjną Zgromadzenia. Wśród licznych misjonarzy Polaków godna wspomnienia jest osoba Sługi Bożego Rudolfa Komorka. Generał podkreślał też fakt nieustannych nowych powołań salezjańskich, pomimo niesprzyjającego klimatu społeczno-politycznego panującego w państwie totalitarnym. To wszystko – pisał generał – jest owocem niezłomnej wiary katolickiej,

⁹⁵ Zob. ASC F235, *Decreto di erezione canonica dell'Ispettorìa Salesiana di Pila* (kopia).

⁹⁶ Zob. ASC F235, *Decreto di erezione canonica dell'Ispettorìa Salesiana di Wrocław* (kopia).

⁹⁷ ASC VRC 1979.

⁹⁸ *Atti del Consiglio Generale. Organo ufficiale di animazione e di comunicazione per la Congregazione Salesiana*, Direzione Generale Opere Don Bosco, Roma, 296 (1980) 50–51.

której najwyższym wyrazem jest godna podziwu postać, zmarłego *in sancti odore*, Jana Pawła II.

Lektura listu generała Zgromadzenia pozwala na przypuszczenie, że dokonany podział to jakby nagroda wobec minionych pokoleń oraz obecnych salezjanów Polaków, którzy potrafili zaszcześcić, wbrew napotkanym trudnościom, charyzmat ks. Bosco na ziemi polskiej i aktywnie uczestniczyć w misyjnym wymiarze Towarzystwa Salezjańskiego na wszystkich kontynentach. W liście wyrażono też życzenie, aby ów historyczny podział przyczynił się do dalszego twórczego apostołstwa i rozwoju dzieła ks. Bosco w Polsce, dodajmy, tak jak to miało miejsce w przeszłości, kiedy to każdy podział stawał się źródłem odrodzenia i nieustającej progresji wspólnoty salezjańskiej.

ZAKOŃCZENIE

Niniejszy przyczynek stanowi niewielki wkład do badań nad stosunkowo bogatą i uwikłaną problematyką genezy i rozwoju struktur salezjańskich w Polsce. Celowo okres początkowy został potraktowany bardziej obszernie, ale też nie wyczerpująco. Niestety, jeszcze nadal powiela się nieścisłości wokół przynależności strukturalnej pierwszych salezjańskich domów w Polsce i wydarzeń towarzyszących erekcji Inspektorii Aniołów Strożów oraz jej podziału. Ostatni podział salezjańskich inspektorii został przedstawiony bardzo skrótowo ze względów oczywistych: nie mógł być przebadany na źródłach archiwalnych, a brak dystansu czasowego nie pozwala obecnie na obiektywne przedstawienie wyeksponowanej w tytule problematyki.

Przebadanie powstania i rozwoju struktur Towarzystwa Salezjańskiego pozwoliło ustalić pewne fakty: obecna Inspektorja Warszawska jest dla salezjanów w Polsce inspektorją macierzystą. I w jakiejś mierze – jest kontynuatorką Inspektorii Weneckiej – z której się wyłoniły inspektorie salezjańskie w Europie Środkowej.

Narodzinom struktur salezjańskich w Polsce, jak zaznaczyłem wyżej, sprzyjał wymiar międzynarodowy (choć warto podkreślić prymat struktur włoskich w początkowej fazie podziału). Obok salezjanów Polaków, ogromny wkład w ich powstanie i ugruntowanie mieli salezjanie Włosi: Durando, Manassero i Tirone. Powołanie w 1925 r. ks. Antoniego Hlonda na przełożonego Inspektorii św. Stanisława Kostki znaczyło definitywne przejście struktur salezjańskich przez salezjanów narodowości polskiej. Natomiast nominacja ks. Pływaczyka w 1933 r. na przełożonego Inspektorii św. Stanisława Kostki, zakończyła bezpośredni udział salezjanów Polaków w kształtowaniu struktur salezjańskich w innych krajach Europy Środkowej.

Na zakończenie pragnę podkreślić, że aplikacja kryteriów przy podziale Zgromadzenia na kolejne inspektorie w środkowej części Europy nie była wcale

tak prosta. Uderza fakt nieuwzględnienia w początkowym okresie rozwoju faktoru geopolitycznego, mimo jego oczywistych negatywnych konsekwencji. Pryncypialnym i fundamentalnym kryterium przewijającym się przy każdym podziale był dezyderat zachowania wymiaru personalnego w relacjach inspektora z członkami zarządzanej przez niego jednostki administracyjnej oraz zachowanie charakteru i ducha familijnego inspektorii. Nie podlega żadnej wątpliwości fakt, że rozwój polskich struktur salezjańskich był owocem wierności charyzmatowi ich członków: reorganizacja struktur miała służyć jego zdynamizowaniu, czyli kolejnemu wzrostowi liczebnemu i jakościowemu dzieła ks. Bosco – znakomicie przeszczepionemu „z ziemi włoskiej do Polski”.

ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE SALESIAN SOCIETY'S STRUCTURES IN POLAND

Summary

The purpose of this study is to present the genesis and the development of Salesian structures in Poland. Fundamental criteria are identified with which the Superiors of the Salesian Congregation set about re-organising them into Provinces. In our case, the application of these criteria was not always smooth and some times even controversial.

The research makes it possible to point out the original structural link between the first Salesian works in Poland and those in Italy, something quite understandable since the number of Polish Salesians was insufficient to set up an administrative organisation to be managed by them on their own. In addition to the problem of numbers, there was also the geo-political situation, as a result of which the structures, of which the Polish Salesian houses formed a part, had an international dimension (even though the Polish Salesians were numerically the majority in that geographical area). Relatively quickly there was some involvement by Polish personnel in the management of the structures, but nonetheless set-backs which slowed down somewhat the delicate process of the transfer of government from Italian to Polish personnel were not lacking. Because of the numbers and the quality of the Polish Salesians there was a considerable Polish presence in the administration of the Salesian structures in other countries in the Central European area (for example in Austria, Germany, Hungary).

An examination of the sources has led to the discovery of some events previously unknown which accompanied the birth of the new structures in Central Europe, and also to confirm the effective contribution of various individuals and to show their influence in the decisions made.

On the basis of the research one can affirm that a crucial point in the history of Salesian structures in Poland was undoubtedly the erection, in 1905, of the Austro-Hungarian Province of the Guardian Angels with headquarters in Oświęcim. This could be considered the first Polish structure, of which the Province of Warsaw of St Stanislaus Kostka is the heir. With this event came the definitive and quite natural detachment from the Italian structures. Successive stages of the administrative reorganisation – that is the divisions in 1919, in 1933 and finally in 1979 – confirm the fruitful planting of the charism of Don Bosco in Polish soil.

Nota o Autorze: ks. dr **STANISŁAW ZIMNIAK SDB** – absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie; obecnie pracownik naukowy Salezjańskiego Instytutu Historycznego w Rzymie; sekretarz i skarbnik Międzynarodowego Stowarzyszenia Historyków Salezjańskich; członek Stowarzyszenia Współpracy Zakonnych Instytutów Historycznych; autor książek i artykułów z zakresu historii salezjanów; zainteresowania naukowe obejmują badania nad działalnością i rozwojem salezjanów w północno-środkowej Europie.

Słowa kluczowe: Towarzystwo Salezjańskie, salezjanie, historia, salezjanie polscy

KS. JAN KRAWIEC SDB

HISTORIA SALEZJAŃSKIEJ INSPEKTORII PW. ŚW. JACKA Z SIEDZIBĄ KRAKOWIE (1979–2004)

I. POWSTANIE I STRUKTURA

Ksiądz Piotr Ricaldone, przełożony generalny Towarzystwa św. Franciszka Salezego, biorąc pod uwagę dobro rozwijającego się Zgromadzenia Salezjańskiego na ziemiach polskich, postanowił podzielić na dwie niezależne inspektorie rozległą Inspektorii św. Stanisława Kostki, w 1933 r. liczącą 532. współbraci i nowicjuszków w 32. placówkach, rozsianych po całej Polsce. Po zrealizowaniu tego planu oraz załatwieniu różnych formalności prawnych, związanych z podziałem inspektorii, ks. Piotr Ricaldone, na mocy specjalnych uprawnień otrzymanych od Stolicy Apostolskiej, 16 grudnia 1933 r. podzielił polską Inspektorii św. Stanisława Kostki i erygował nową Inspektorii pw. św. Jacka Odrowąża. Do nowo erygowanej inspektorii w 16. placówkach należało: 67. kapłanów, 76. koadiutorów, 100. kleryków, razem 243. współbraci, 28. nowicjuszków¹.

Mimo że nowa Inspektorii św. Jacka, obejmująca południową część Polski z siedzibą w Krakowie, znajdowała się w trudniejszych warunkach finansowych niż inspektorii macierzysta, gdyż w wyniku podziału otrzymała kilka placówek obciążonych długami, które należało spłacić, to jednak pod zarządem pierwszego inspektora ks. Tomasza Kopy oraz jego następcy ks. inspektora Adama Cieślara rozwijała się pomyślnie.

Wspomniani przełożeni, zabiegający o rozwój powierzonej im prowincji, zwrócili szczególną uwagę na wschodnie rubieże Polski, gdzie po otwarciu dwóch zakładów wychowawczych we Lwowie, w ostatnich dniach przed wybu-

¹ Decretum de dismembratione Inspectoriae a S. Stanislao Kostka, Conf., nuncupatae in Polonia existentis, et novae Inspectoriae a S. Hyacintho, Conf. nuncupandae erectione, z dnia 16.12.1933, w: Arch. Direzione Generale Opere Don Bosco Roma via della Pisana 1111; Società di S. Francesco di Sales, 1933, s. 157–172; ks. A. Świda, *Towarzystwo Salezjańskie – rys historyczny*, Kraków 1984, s. 149.

Inspektoria Krakowska 1980/81

Inspektoria Krakowska 2004/05

chem II wojny światowej objęto zarząd wielkiego zakładu wychowawczego w Drohowyżu ufundowanego przez hrabiego Skarbka oraz placówkę duszpasterską w Brodkach k. Lwowa. Dobrze zapowiadający się rozwój inspektorii został sparaliżowany przez wybuch 1 września 1939 r. wojny światowej, której skutki były tragiczne dla Inspektorii św. Jacka. Śmierć poniosło 19 kapłanów, 4 kleryków i 3 koadiutorów, a przeszło 40 kapłanów i kleryków musiało szukać schronienia za granicą swojej ojczyzny². Inspektoria doznała również wielkich strat materialnych.

Inspektoria w rzeczywistości powojennej

Po zakończeniu 9 maja 1945 r. działań wojennych w Europie przed Zgromadzeniem Salezjańskim w Polsce otwierała się perspektywa rozwoju i pracy, gdyż zarówno władze państwowe, jak i kościelne prosiły salezjanów o otwarcie nowych zakładów wychowawczych oraz o przyjęcie na Ziemiach Zachodnich wakujących parafii. W tej nadzwyczajnej sytuacji w inspektorii w szybkim tempie odbudowano zniszczone zakłady, otwierano i organizowano nowe szkoły oraz przyjmowano i obsadzano na prośbę biskupów wakujące parafie na Ziemiach Zachodnich³.

Niestety, ten prężny, dynamiczny rozwój Inspektorii św. Jacka w Polsce nie trwał długo, gdyż już po wspólnych uroczystościach 50-lecia działalności salezjanów w Polsce, które się odbyły 5 i 6 czerwca 1948 r. w Oświęcimiu, popierana dotąd przez władze państwowe działalność wychowawcza salezjanów zaczęła napotykać na coraz to większe trudności i prześladowania. Partyjne, ateistyczne władze komunistyczne w Polsce Ludowej, toczące z Kościołem wielką batalię o ograniczenie i zniesienie katechizacji dzieci i młodzieży, wywodzących się z katolickich rodzin, zaatakowały przede wszystkim Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce, które zajmowało się chrześcijańskim wychowaniem młodego pokolenia. Najoczywistszym dowodem rozpoczynającej się bezwzględnej walki ze Zgromadzeniem było w 1948 r. likwidowanie siłą i przemocą salezjańskich szkół i zakładów wychowawczych. Po brutalnym zlikwidowaniu 3 lipca 1952 r. w Inspektorii św. Jacka pięciu Małych Seminariów Duchownych oraz po zamknięciu w 1963 r. Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, której dzielni bronili mieszkańcy miasta, w wyniku toczącej się walki w Prowincji św. Jacka ocalała tylko szkoła salezjańska w Oświęcimiu jako jedyna w całej Polsce szkoła zawodowa

² Ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa św. Franciszka Salezego oraz jego organizacja i działalność na ziemiach polskich*, Kraków 2004, s. 15, 183; *Salezjanie we Lwowie*, Pokł. Sal., 18 (1934) s. 229–234; Nowa placówka salezjańska wychowawcza we Lwowie, Pokł. Sal., 20 (1936) s. 230; *Księga Protokołów Rady Inspektorialnej*, t. I, s. 34; ks. A. Świda, dz.cyt., s. 185.

³ Ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 183–189; Odbudowa dzieła salezjańskiego w Polsce, Pokł. Sal., 24 (1946) s. 11; ks. A. Świda, dz.cyt., s. 202 i 203.

prowadzona przez Kościół. Wszystkie inne salezjańskie zakłady, szkoły i placówki wychowawcze zostały brutalnie zlikwidowane.

W tych trudnych i dramatycznych warunkach ks. inspektor Jan Ślósarczyk i jego następcy oraz salezjanie pracujący w Inspektorii św. Jacka nie załamali się, ale zgodnie z 11 artykułem Ustaw nie tylko pracowali w przyjmowanych parafiach, ale podejmowali się różnego typu działalności duszpasterskiej, mającej na celu dobro duchowe wiernych, a przede wszystkim młodzieży. Dzięki szybkiemu dostosowaniu się salezjanów do nowych i trudnych warunków pracy, inspektorata mimo prześladowań, zamykania zakładów salezjańskich oraz aresztowań salezjanów nie rozpadła się, ale dalej pomyślnie się rozwijała, tak że w 1979 r. było 305. kapłanów, 29. koadiutorów, 67. kleryków i 18. nowicjuszków, czyli 419 członków, którzy mieszkali i pracowali w 22 kanonicznie erygowanych domach zakonnych, 45 parafiach, 15 wikariatach samodzielnych, 5 kościołach rektoralnych i 13 kapelaniach⁴.

Za urzędowania ks. Mieczysława Kaczmarzyka, który przejął obowiązki inspektora po ks. inspektorze Augustynie Dziędzielu, 15 września 1976 r., rozległa prowincja przeżyła wydarzenia ważne dla inspektorii, Zgromadzenia oraz całego Kościoła.

Nowo wybrany przełożony generalny Zgromadzenia, ks. Idzi Vigano, 15 grudnia 1977 r., na miejsce ustępującego delegata ks. Stanisława Rokity mianował swoim osobistym delegatem inspektorii polskich ks. Augustyna Dziędziela, który zgodnie z nominacją przejął oficjalnie swoje urządowanie 26 sierpnia 1978 r. w domu nowicjackim w Kopcu. Niedługo po tym fakcie obiegała świat i Polskę lotem błyskawicy radosna wiadomość, że Kolegium Kardynalskie wybrało 16 października 1978 r. metropolitę krakowskiego, kardynała Karola Wojtyłę, na papieża, który przyjął imię Jana Pawła II. Polska nie posiadała się z radości. Radowali się mieszkańcy Krakowa, a wśród nich salezjanie Inspektorii św. Jacka, gdyż nowo wybrany papież był jako młodzieniec gorliwym i zaangażowanym parafianinem i animatorem życia religijnego w parafii św. Stanisława Kostki w Krakowie na Dębnikach, prowadzonej przez salezjanów. Tutaj 3 listopada 1946 r. młody neoprezbiter ks. Karol Wojtyła, po otrzymanych święceniach, odprawił swoją uroczystą prymicyjną mszę świętą, podczas której śpiewał chór Salezjańskiego Seminarium Duchownego w Krakowie⁵.

⁴ J. Krukowski, *Kościół i państwo*, Lublin 1993, s. 204; ks. A. Świda, dz.cyt., s. 228–231; ks. W. Chmiel, *Likwidacja salezjańskiej szkoły organistowskiej w Przemyślu 3.10.1963 r.*, „Biuletyn Sal.” 301 (1989) s. 31–36; Ustawy i Regul., art. 11; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 299.

⁵ Ks. A. Świda, *Inspektorzy polskich prowincji salezjańskich*, cz. 4, Warszawa 1991, s. 89 i 90; ks. W. Fecki, *Prymicje neoprezbitera ks. Karola Wojtyły*, „Nostra” grudzień 1979, s. 54–57; Okólnik ks. inspektora M. Kaczmarzyka, *Habemus papam z 26.10.1978 r.*; ks. J. Krawiec, *Cierpieć i być wzgardzonym*, Kraków 1999, s. 99–102.

Historyczny podział

Po tym historycznym ważnym wydarzeniu ks. generał Idzi Viganò, obserwujący pilnie intensywny rozwój dwóch rozległych inspektorii polskich, aby ich działalność duszpasterską jeszcze bardziej ożywić i zdynamizować, postanowił je podzielić. Bezpośrednią troskę o zrealizowanie tego planu powierzył swojemu osobistemu delegatowi ks. Augustynowi Dziędzielowi. Zgodnie z poleceniem Księdza Generała, Ksiądz Delegat po przybyciu do Polski pod koniec sierpnia 1979 r., wezwał do Szczyrku ks. inspektora Mieczysława Kaczmarzyka, ks. inspektora Wojciecha Szulczyńskiego oraz ich wikariuszy: ks. Mieczysława Piłata i ks. Antoniego Rafałko, by omówić z nimi ogólny projekt podziału zarządzanych przez nich inspektorii. Po omówieniu projektu ks. Dziędziel przyjechał 30 sierpnia 1979 r. do kraju, aby wziąć udział w posiedzeniu Rady Inspektorialnej, które się odbyło 28 września 1979 r. w Krakowie. Po przeprowadzonym przez Księdza Delegata sondażu odbyła się na Radzie bardzo ożywiona dyskusja nad różnymi wariantami podziału inspektorii, gdyż wszyscy radcy inspektorialni zgodnie postulowali, by domy leżące na terenie diecezji częstochowskiej zostały włączone do Inspektorii św. Jacka. Również na następnych posiedzeniach Rady sprawa ta była bardzo żywo dyskutowana. Niestety, postulat radnych nie przeszedł, gdyż przy podziale brano pod uwagę, by nowa, projektowana Inspektoria św. Jana Bosko miała przynajmniej jeden wspólny dom formacyjny, w tym przypadku nowicjat, który znajdował się na terenie diecezji częstochowskiej, oraz by na terenie jednej diecezji nie znajdowały się domy dwóch prowincji, które po podziale powinny mieć możliwie jednakową liczbę współbraci przygotowanych do spełnienia zadań powierzonych inspektoriom.

Opracowane przez Księdza Delegata projekty, uwzględniające różne aspekty podziału, zostały w listopadzie 1979 r. przedstawione Specjalnej Komisji, powołanej w Zarządzie Generalnym w Rzymie, która po dyskusji przekazała ostateczny projekt podziału do zatwierdzenia Radzie Wyższej⁶.

Ksiądz generał Idzi Viganò, po przeanalizowaniu projektu i zatwierdzeniu go przez Radę Wyższą, zgodnie z Konstytucjami Salezjańskimi, na mocy specjalnych uprawnień otrzymanych od Stolicy Apostolskiej, wydał 16 grudnia 1979 r. dekret erygujący nową Inspektorię pw. św. Jana Bosko z siedzibą we Wrocławiu, wydzieloną z Inspektorii św. Jacka z siedzibą w Krakowie. Wydany dekret miał wejść w życie w terminie ustalonym przez Księdza Delegata, przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego 1980/81. Po dokonanej podziale przełożony generalny w liście okolicznościowym skierowanym 6 stycznia 1980 r. do inspektorów pol-

⁶ Ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 295 i 296; Posiedzenie Rady Inspektorialnej w Krakowie w dniach: 28.09.1979, 25.10.1979, 24.03.1980, 21.05.1980, w: *Księga Protokołów Rady Inspektorialnej*, t. V, s. 5–8, 12, 27 i 32; List Okólny ks. Delegata A. Dziędziała z 31.01.1980, *Podział inspektorii w Polsce*, „Nostra” luty 1980, s. 26.

skich oraz wspólnot Inspektorii św. Stanisława Kostki i św. Jacka nie tylko uzasadnił konieczność i potrzebę podziału inspektorii, ale prosił współbraci, by nie był to tylko fakt jurydyczny, ale by podział inspektorii przyczynił się do pogłębienia i ożywienia życia zakonnego i działalności apostołskiej. Z okazji podziału inspektorii wikariusz generalny ks. generała, ks. Kajetan Scivo, wydał 6 stycznia 1980 r. konkretne i szczegółowe wskazania, które należało zachować przy podziale polskich inspektorii⁷.

Podzielona i w ten sposób zmniejszona Inspektoria św. Jacka obejmowała południowo-wschodnią część Polski, zamieszkałą przez 10 mln mieszkańców na około 75 tys. km². Po dokonanych w 1992 r. podziale diecezji polskich obecnie Inspektoria św. Jacka rozciąga się na terenie diecezji: bielsko-żywieckiej, gliwickiej, katowickiej, krakowskiej, kieleckiej, lubelskiej, sandomierskiej, radomskiej, rzeszowskiej, przemyskiej, tarnowskiej i zamojsko-lubaczowskiej, z tym, że na terenie diecezji radomskiej, sandomierskiej, tarnowskiej i zamojsko-lubaczowskiej w chwili podziału oraz obecnie inspektoria nie posiadała i nie posiada żadnej placówki. Po dokonanych podziale poważnie zmniejszona Inspektoria św. Jacka posiadała:

– 10 kanonicznie erygowanych domów zakonnych, tj. dom zakonny w Kielcach, domy w Krakowie ul. Konfederacka 6 i Seminarium Duchowne przy ul. Tynieckiej 39, dom w Lublinie, dwa domy w Oświęcimiu – Zakład przy ul. Jagiełły 10 i dom na Zasolu ul. Pileckiego 31, dom zakonny w Pogrzebieniu, Skawie i Szczyrku,

– 9 parafii, tj. w Kielcach, Kobyli, Krakowie, Przemyślu, Pychowicach, Oświęcimiu, Lublinie, Pogrzebieniu i Skawie,

– 5 samodzielnych wikariatów: w Niewachlowie, Oświęcimiu – Zasolu, Prusach, Przyłękowie i Witowie; dalej 5 kapelanii siostr. W inspektorii przebywało 134. kapłanów, 22. koadiutorów, 38. kleryków, 13. nowicjuszy, razem 207. członków⁸.

Ponieważ zgodnie z dekretem erekcyjnym oraz normami wykonawczymi organizacja inspektorii po podziale dokonywała się etapami, dlatego po oficjalnym ogłoszeniu na Kapitulie Inspektorialnej w Krakowie 28 lutego 1980 r. przez ks. delegata Augustyna Dziędziela erekcji nowej inspektorii ks. inspektor Mie-

⁷ Dekret erekcyjny Przełożonego Generalnego ks. Idziego Vignano z 16 grudnia 1979 r.; List Okólny Przełożonego Generalnego Idziego Vignano do współbraci i inspektorów polskich z 6.01.1980 r.; Pismo ks. Kajetana Scivo wikariusza ks. generała z 6.01.1980 podające normy wykonawcze do Dekretu ks. generała; List Okólny ks. Delegata A. Dziędziela do współbraci z 31.01.1980 r., w: Arch. ITSK, Segregator ks. A. Dziędziel – Delegat Przełożonego Generalnego dla Polski.

⁸ Dekret erekcyjny Przełożonego Generalnego z 16.12.1979 r.; Pismo ks. Kajetana Scivo z 6.01.1980 r.; Tow. św. Franciszka Sal., 1980, s. 5–18; Wykaz domów salezjańskich czterech inspektorii polskich, w: Arch. ITSK, Skoroszyt 1978–1984; Joannes Paulus II, Bulla *Totus Tuus Poloniae Populus*, w: „Sosnowieckie Studia Teologiczne”, t. I, s. 8–41.

czysław Kaczmarzyk zarządzał nowo erygowaną inspektorią aż do objęcia jej 3 września 1980 r. przez nowo mianowanego inspektora ks. Mieczysława Piłata.

Wspominając o podziale polskich inspektorki, należy podkreślić, że po ogłoszeniu przez Księdza Generała projektu podziału ks. delegat Augustyn Dziędziel oraz księży inspektorzy polscy nie wiedzieli, jak tę sprawę załatwić z nieprzychylnie nastawionymi do Kościoła władzami państwowymi. W tej sytuacji powstał problem, czy należy powiadomić władze państwowe o planowanym podziale, na który władze mogą się nie zgodzić, czy też w tajemnicy dokonać podziału i po dokonaniu fakcie powiadomić władze, które złośliwie mogą nie zatwierdzić erygowanych prowincji.

W tej sytuacji ks. inspektor Mieczysław Kaczmarzyk i ks. inspektor Wojciech Szulczyński udali się do Prymasa Polski, pytając o radę. Kardynał Stefan Wyszyński, znając nieprzychylnie nastawienie władz do działalności Kościoła oraz słabość władz partyjnych, które z konieczności w wielu wypadkach tolerowały działalność Kościoła, doradził, by organizację nowych inspektorii przeprowadzić w tajemnicy i po dokonaniu fakcie powiadomić Urząd Wyznań, z prośbą o zatwierdzenie nowych inspektorii. Rada Prymasa okazała się słuszna, gdyż po przeprowadzeniu w tajemnicy podziału inspektorii, powiadomiony o tym fakcie Urząd do Spraw Wyznań na prośbę salezjanów nowo erygowane inspektorie we Wrocławiu i Pile uznał za osoby prawne i urzędowo je zatwierdził. Po dokonaniu podziału ks. generał Idzi Vignano, zainteresowany działalnością nowych inspektorii polskich, w towarzystwie radców generalnych: ks. Jana Vecchi i ks. Juvenalisa Dho, odwiedził m.in. domy formacyjne Inspektorii św. Jacka. Swoje zadowolenie z formacji i działalności salezjanów wyraził w liście do ks. inspektora Mieczysława Kaczmarzyka, z 28 kwietnia 1980 r.: *Wszędzie mówię o Was, wzbudzając sympatię i podziw dla Waszej pełni życia salezjańskiego*⁹.

Po podziale inspektorii

Ksiądz inspektor Mieczysław Kaczmarzyk, po pomyślnym załatwieniu wielu spraw związanych z podziałem inspektorii, ze swoją Radą, w której na miejsce ks. Mieczysława Piłata został mianowany wikariuszem ks. Kazimierz Szczerba, a ks. Kazimierza Parciaka zastąpił ks. Wilhelm Nocoń, zabiegał o dalszy pomyślny rozwój Inspektorii św. Jacka. Realizując ten cel, w trudnych warunkach tzw. stanu przedwojennego oraz w czasie trwania wprowadzonego 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego, często osobiście odwiedzał placówki oraz troszczył się przede wszystkim o utrzymanie Seminarium w Krakowie oraz Zakładu Wychowawczego w Oświęcimiu. Zwoływał i organizował spotkania dyrektorów i proboszczów,

⁹ List Okólny Księdza Delegata A. Dziędziela z 6.01.1980 r., s. 3; Osobiste uwagi i wspomnienia ks. inspektora M. Kaczmarzyka z 10.02.2001 r. Decyzja Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z 12.07.1980 r., w: Arch. ITSWr; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 301, 302.

podczas których omawiano trudne problemy związane z wprowadzeniem stanu wojennego, a wykorzystując nieco większą swobodę religijną istniejącą w tym trudnym okresie, zabiegał o dalszą ekspansję i rozwój powierzonej mu inspektorii.

Po długich staraniach i zabiegach 25 kwietnia 1980 r. nie tylko uzyskano od prezydenta Krakowa zezwolenie na rozbudowę Salezjańskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie, ale także zaczęto gromadzić materiały na jego budowę. W Lublinie biskup Bolesław Pylak, po pokonaniu wielu trudności, erygował 20 grudnia 1979 r. przy kościele salezjańskim na Kalinowszczyźnie parafię pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, powierzając w niej duszpasterstwo salezjanom. W Staniątkach koło Krakowa salezianie objęli na prośbę kardynała Franciszka Macharskiego w 1981 r. przy kościele zakonnym Sióstr Benedyktynek obowiązki duszpasterskie dla przeszło 3200 wiernych. W tym samym roku w diecezji katowickiej w Wiśle, za zgodą biskupa diecezjalnego Herberta Bednorza, ks. Bronisław Szymański objął placówkę, w której po przystosowaniu i erygowaniu kaplicy rozpoczął pracę duszpasterską, głównie dla przybywających tu licznie turystów. W Przemyślu – Lipowicy, na miejscu dawnej małej kaplicy filialnej, należącej do parafii salezjańskiej św. Józefa w Przemyślu, ks. proboszcz Józef Sularz rozpoczął budowę nowego kościoła parafialnego. W Bieszczadach w Polanie salezianie objęli 15 czerwca 1982 r. parafię erygowaną przez biskupa Ignacego Tokarczuka. Ponadto uregulowano prawo własności Inspektorii św. Jacka w stosunku do domów i posiadłości: w Kobyli, Niewachlowie, Pychowicach, Wito- wie oraz podarowanych domów zapisanych na ks. Bronisława Szymańskiego w Wiśle.

Ksiądz inspektor Mieczysław Kaczmarzyk, zaangażowany w sprawy pomyślnie rozwijającej się prowincji, z powodu kończącej się sześćioletniej kadencji, zgodnie z Konstytucjami Zgromadzenia, przekazał władzę nowo mianowanemu ks. inspektorowi Józefowi Kurowskiemu, który 17 sierpnia 1982 r. oficjalnie przejął obowiązki inspektora w Oświęcimiu¹⁰.

Czas inspektorowania ks. Józefa Kurowskiego nie był łatwy, gdyż były to lata huraganu i burzy stanu wojennego oraz zrywu narodowo-religijnego, rozbudzonego II pielgrzymką Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski, podczas której 22 czerwca 1983 r. przeszło 2,5-milionowa rzesza wierzących Polaków, zgromadzonych na mszy świętej odprawianej przez Ojca Świętego na Błoniach w Krakowie, jawnie i zdecydowanie wyraziła wobec świata swoją głęboką wiarę oraz przywiązanie do Kościoła katolickiego. W tej nowej rodzącej się rzeczywistości Ksiądz Inspektor, zgodnie z zapowiedzianym podczas objęcia urzędu programem, zwrócił szczególniejszą uwagę na działalność duszpastersko-powołaniową oraz głęboką formację duchową członków inspektorii, gdyż od tego zależy przyszłość i

¹⁰ *Sprawozdanie ze stanu inspektorii 1976–1982*, „Nostra” sierpień–wrzesień s. 28–35; *Rodzina salezjańska w Polsce*, Warszawa 1988, s. 83–85; *Wizytacja w Wiśle*, „Wiadomości Inspektorialne” 2 (2001) s. 6; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 302–304.

owocna działalność Zgromadzenia Salezjańskiego. Sprawą powołań Ksiądz Inspektor żył i poświęcał jej wiele czasu. Podczas odwiedzin i wizytacji domów zachęcał współbraci do modlitwy o powołania i ożywionej działalności duszpastersko-powołaniowej. W czasie wizytacji spotykał się z grupami młodzieży, rozmawiał między innymi o powołaniu kapłańskim i zakonnym, które są wielkim darem Boga. Modlitwy współbraci o powołania, przeprowadzane dni skupienia dla ministrantów i różne akcje powołaniowe oraz pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II wpłynęły nie tylko na powiększającą się liczbę powołań w Polsce, ale również i w Inspektorii św. Jacka, w której mimo podziału dokonanego w 1980 r., dzięki łasce Bożej, modlitwie i gorliwej działalności współbraci w latach 1982–1988 liczba kleryków wzrosła z 38 do 116¹¹.

Ksiądz Inspektor, obserwując z radością powiększającą się liczbę młodych współbraci, pragnął poszerzyć pole ich działalności duszpasterskiej. Dzięki przychylności metropolity krakowskiego kardynała Franciszka Macharskiego doszło do erygowania parafii w Oświęcimiu na Zasolu, Przyłękowie koło Żywca i w Witowie, a w Prusach koło Krakowa powstało samodzielne duszpasterstwo parafialne.

Niezależnie od pozytywnie załatwionych spraw w archidiecezji krakowskiej, biskup Ignacy Tokarczuk na prośbę Księdza Inspektora erygował w Rzeszowie oraz w Przemyślu w Lipowicy parafie, które powierzył salezjanom.

Na polecenie Inspektora, troszczącego się o formację kleryków i mającego przez poprzedników częściowo zgromadzony materiał budowlany, w 1983 r. rozpoczęto w Krakowie przy ul. Tynieckiej 39 budowę wielkiego gmachu seminarijnego, w którym zaplanowano 88 pokoi dwuosobowych oraz obszerne zaplecze. Oprócz budującego się seminarium kontynuowano budowę inspektoratu i siedziby poligrafii (na potrzeby m.in. Biuletynu Salezjańskiego „Nostra”) w Krakowie. W Szczyrku rozpoczęto budowę dużego domu rekolekcyjnego. W Wiśle rozbudowano dwa przyjęte domy i kaplicę. W Lublinie przebudowano wielki strych w budynku poklasztornym, przeznaczając go na mieszkania dla księży. W Lipowicy kontynuowano budowę kościoła parafialnego, a w Polanie – plebanii. W Oświęcimiu przy istniejącej Szkole Zawodowej, dzięki otrzymanej od EWG sumie 1 900 000 dolarów rozpoczęto budowę nowych warsztatów mechanicznych, w tym m.in. budynku dla organizującego się Działu Mechanicznego Maszyn Rolniczych, oraz dokonano zakupu nowych maszyn i urządzeń oraz części dla wszystkich działów mechanicznych¹².

¹¹ Ks. K. Szczerba, *Zmiana warty*, „Nostra” sierpień–wrzesień 1982, s. 26, 27; Przemówienie ks. inspektora J. Kurowskiego z okazji objęcia 17.08.1982 r. urzędowania, s. 2; PRIK, t. V, s. 108, 110, 114; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 309–311; List ks. M. Kaczmarzyka do ks. J. Kurowskiego z 30.09.1988 r.

¹² *Rodzina Salezjańska...*, s. 81, 82, 85, 86, 90; PRIK, t. V, s. 128, 141; Pro memoria, Pismo ks. J. Kurowskiego do ks. inspektora Piotra Biegusa z 9.05.1989; tenże, *Rozbudowa Seminarium w:*

Ksiądz Inspektor, odpowiedzialny za odnowienie życia zakonnego w prowincji i dostosowanie prawa partykularnego inspektorii do ogólnego prawa Zgromadzenia zawartego w odnowionych Konstytucjach zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską w 1984 r., 3 lutego 1986 r. do Krakowa zwołał Kapitułę Inspektorialną, która uchwaliła prawo partykularne Inspektorii św. Jacka w Polsce, zawarte w Dyrektorium, które po zatwierdzeniu przez generała Zgromadzenia Salezjańskiego ks. Idziego Viganò i jego Radę stały się na równi z Konstytucjami Zgromadzenia Salezjańskiego obowiązującym prawem w Inspektorii św. Jacka.

Po ogłoszeniu Dyrektorium, ks. inspektor Józef Kurowski, szczęśliwie ukończył swój urząd pomimo niedomagań zdrowotnych i po upływie sześciu lat przekazał obowiązki inspektora swojemu następcy, którym został mianowany 12 lipca 1988 r. przez Księdza Generała ks. Piotr Biegus, pełniący obowiązki wikariusza ks. inspektora Adama Śmigielskiego w Inspektorii św. Jana Bosko we Wrocławiu¹³.

Nowo mianowany inspektor, po podjęciu 17 sierpnia 1988 r. urzędowania, ze swoją odnowioną Radą Inspektorialną przejął ster Prowincji św. Jacka w Polsce, by nią kierować po bardzo wzburzonych falach walki prowadzonej przez robotników, zrzeszonych w „Solidarności”, o słuszne prawa Narodu Polskiego z dyktaturą Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, nie liczącej się z wymogami prawdziwej demokracji.

W tych trudnych niebezpiecznych warunkach Ksiądz Inspektor, nie angażując się w różne spory i walki polityczno-społeczne, wykorzystując nieco spokojniejszy powiew wiatru odwilży politycznej, społecznej i religijnej, starał się jak najszybciej rozwinąć mocno zwinięte żagle działalności salezjańskiej w Inspektorii św. Jacka. Realizując ten cel, nie mógł organizować i przyjmować nowych parafii, gdyż na terenie Inspektorii św. Jacka wszystkie parafie w diecezjach były zorganizowane i przez kler diecezjalny dobrze obsłużone, dlatego zachęcał salezjanów, by zgodnie z celem Zgromadzenia zajęli się gorliwie szkolnictwem oraz pracą katechetyczną i duszpasterską wśród młodzieży. Realizując ten program, po wielu zabiegach udało się w Oświęcimiu odzyskać część zakładu zajmowanego od wielu lat przez Liceum Medyczne i dostosować jego pomieszczenia do potrzeb uczącej się w szkole salezjańskiej młodzieży męskiej.

W Kielcach i Przemyślu również odzyskano część pomieszczeń zajętych kiedyś siłą i przemocą przez komunistyczne władze Polski Ludowej. W Lublinie biskup B. Pylak, obserwując gorliwą pracę salezjanów w parafii, zwłaszcza wśród młodzieży i dzieci, przekazał ją w 1989 r. na stałe Zgromadzeniu Salezjańskiemu. W Szczyrku kończono budowę dużego domu rekolekcyjnego dla młodzieży, a w

Kronika WSDTS w Krakowie – załącznik – po dacie 7–14.10.1990; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 311–314, 316.

¹³ Konstytucje i Regulaminy Tow. św. Franciszka Salezego, art. 161, 171, 191; ks. Idzi Viganò, *Wprowadzenie do Konstytucji*, s. 5–7; Kronika WSDTS w Krakowie, 12.07.1988, 17.08.1988 rok; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 316, 317, 319.

Wiśle kaplicę. W Rzeszowie, mimo różnych trudności ze strony władz państwowych, budowano duży kościół parafialny z obszernymi i wygodnymi salkami katechetycznymi i mieszkaniami dla księży. W Oświęcimiu rozbudowano warsztaty szkolne, które uroczyście poświęcił biskup Kazimierz Górny. W Świętochłowicach na prośbę prezydenta miasta pani Krystyny Rawskiej, po załatwieniu różnych formalności prawnych, salezjanie przejęli dotychczasową szkołę przyzakładową (Zakłady ZGODA), której pierwszym dyrektorem i organizatorem tego załóżka przyszłego Zespołu Szkół Towarzystwa Salezjańskiego został ks. Tadeusz Rozmus, mianowany także przez kard. Józefa Glempa przewodniczącym Rady Szkół Katolickich w Polsce. Przy tym zespole szkół erygowano w 1992 r. salezjański Dom Zakonny pw. św. Jana Bosko. W świeżo wybudowanym gmachu seminaryjnym, mimo poważnych trudności finansowych, powoli kończono i przygotowywano pomieszczenia i mieszkania, do których w 1988 r. wprowadzili się klerycy studiujący teologię w Krakowie¹⁴.

Do ważniejszych wydarzeń, jakie miały miejsce podczas urzędowania ks. inspektora Piotra Biegusa, należało rozpoczęcie w 1992 r. procesu beatyfikacyjnego ks. Józefa Kowalskiego, zamordowanego w okrutny sposób w obozie oświęcimskim 4 lipca 1942 r., o którego beatyfikacji salezjanie zaczęli myśleć zaraz po jego męczeńskiej śmierci, gromadzili potrzebne materiały do procesu beatyfikacyjnego. Gdy po beatyfikacji w 1988 r. męczennika biskupa Michała Kozala otwarła się droga do beatyfikacji bohaterskich Polaków i Polek zamordowanych z nienawiści do wiary i Kościoła podczas II wojny światowej, ks. inspektor Biegus spośród 61 zamordowanych salezjanów w czasie II wojny światowej wskazał jako kandydata na ołtarze najbardziej znanego i uważanego za męczennika ks. Józefa Kowalskiego. Prowadzeniem procesu zajął się wicepostulator ks. dr Jan Krawiec. Powołany 4 kwietnia 1992 r. na prośbę wicepostulatora ks. Jana Krawca przez kardynała Franciszka Macharskiego metropolitę krakowskiego Trybunał Rogatoryjny w Krakowie w składzie: o. Joachim Bar OFM – sędzia delegat biskupa, ks. Stefan Ryłko CRL – promotor sprawiedliwości oraz ks. Stanisław Saczka i ks. Marian Dziubiński – salezjanie – notariusze, rozpoczął oficjalnie swoją procesową działalność. Po przesłuchaniu przez Trybunał Rogatoryjny wielu świadków znających osobiście ks. Józefa Kowalskiego, zgromadzeniu przez wicepostulatora różnych dokumentów i zakończeniu w Krakowie procesu diecezjalnego, wicepostulator przekazał 26 stycznia 1994 r. Trybunałowi Diecezjalnemu we Włocławku 1187 stronic zgromadzonych akt, które 20 lutego 1994 r. Trybunał Diecezjalny we Włocławku razem z około 96 000 stronic akt dotyczących innych sług i służebnic Bożych przekazał do Kongregacji do Spraw Świętych w

¹⁴ P. Buhler, *Polska droga do wolności, 1939–1995*, Warszawa 1999, s. 700–703; Tow. św. Fr. Sal., 1987, s. 7; 1988, s. 7; PRIK, z 17.08.1988 r., t. V, s. 321; ks. P. Biegus, Informacje o stanie inspektorii za lata 1989–1992, s. 8; Kronika WSDTS, cyt., 8.09.1988; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 324.

Rzymie, ufając, że Kongregacja po dokładnym przeanalizowaniu zgromadzonego materiału dowodowego doprowadzi do wyniesienia na ołtarze bohaterkich męczenników zamordowanych z nienawiści do wiary i Kościoła.

Po przekazaniu sprawy do Rzymu ks. inspektor Biegus nie był już bezpośrednio zaangażowany w posuwający się szybko naprzód proces beatyfikacyjny, gdyż przed beatyfikacją sług i służebnic Bożych, zgodnie z Konstytucjami Towarzystwa Salezjańskiego, przekazał obowiązki inspektora w prowincji swojemu następcy, którym został jego wikariusz ks. Marian Dziubiński. 2 sierpnia 1994 r. nowy inspektor objął w Oświęcimiu urządowanie w powierzonej mu Prowincji św. Jacka, liczącej w chwili przejęcia urzędu 262. współbraci, w tym 164. kapłanów, 19. koadiutorów i 87. kleryków¹⁵.

Nominację nowego inspektora współbracia przyjęli z radością, gdyż uważali, że nominat, pełniący przez kilka lat obowiązki sekretarza inspektorialnego oraz przez 11 lat obowiązki wikariusza inspektora, dobrze zna różne problemy powierzonej mu inspektorii.

Nowy Ksiądz Inspektor, zachęcając współbraci do ożywienia działalności duszpastersko-powołaniowej wśród młodzieży oraz pogłębiania formacji zakonnej, zdając sobie sprawę, że wchodzi na drogę niełatwą, ale właściwą, chociaż w swoim okólniku z 3 września 1997 r. napisał: *Dzisiaj wchodzimy z siłą na nasze „ziemie odzyskane”, którymi są między innymi szkoły i inne tereny oddziaływania pedagogicznego*, to jednak z powodu braku odpowiednio przygotowanego personelu, a głównie braku potrzebnych funduszy, nie mógł przyjąć, jak sobie tego życzył, propozycji otwarcia niektórych nowych placówek, nierokujących pozytywnego rozwoju lub wymagających wielkich dotacji finansowych, których inspektor nie posiadała.

Mimo różnych trudności, na prośbę przedstawicieli Rady Miejskiej w Zabrze oraz członków Stowarzyszenia Rodzin Katolickich, Inspektorii św. Jacka 1 września 1997 r. otworzyła w Zabrzu w ofiarowanym gmachu szkolnym Publiczne Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego, mogące kształcić około 240 uczniów i uczennic. Zorganizowane Liceum, posiadające prawa państwowe, jest finansowane przez władze miejskie, podobnie jak wszystkie szkoły państwowe. Niezależnie od otwarcia liceum w Zabrzu, w tym samym roku salezjanie, na prośbę władz gminnych Czarnego Dunajca, po załatwieniu różnych formalności prawnych w Kurii Krakowskiej i parafii, w Czarnym Dunajcu otworzyli Liceum Ogólnokształcące dla młodzieży gminy liczącej przeszło 20 tys. mieszkańców. Chociaż Liceum jest na razie szkołą prywatną, to jednak od samego początku

¹⁵ Pismo Postulatora ks. dra Tomasza Kaczmarka z 20.01.1992 r. mianujące ks. dra Jana Krawca wicepostulatorem; Dekret ks. kardynała Franciszka Macharskiego z 4.04.1992 r. powołujący Trybunał Rogatoryjny; Dekret ks. kardynała F. Macharskiego z 28.06.1993 r. powołujący Komisję Biegłych Historyków; w: Arch. ITSK. Skoroszyt Pisma nadesłane, do wicepostulatora od 1992 r.; ks. J. Krawiec, *Błogosławieni Świadkowie Chrystusa*, Kraków 2000, s. 9, 10, 14; tenże, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 328.

cieszy się wielkim uznaniem i poparciem miejscowego społeczeństwa. W 1998 r. do struktury szkolnej zakładu oświęcimskiego wprowadzono jeszcze Salezjańskie Koedukacyjne Liceum Ogólnokształcące, którego pierwszym dyrektorem został mianowany ks. mgr Jarosław Wnuk¹⁶.

Mimo trudnych warunków finansowych, zaistniałych z powodu braku nadchodzącej dotąd pomocy z zagranicy oraz zmiany wartości dolara w stosunku do polskiej złotówki, prawie we wszystkich placówkach prowadzono większe lub mniejsze inwestycje mające na celu usprawnienie i ożywienie pracy duszpasterkiej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży.

W Kielcach przeprowadzono kapitalny remont odzyskanego budynku i plebanii, dostosowując ją do duszpasterstwa parafialnego. W Krakowie na Dębnikach przeprowadzono odwodnienie kościoła parafialnego oraz remont salek katechetycznych. W seminarium ukończono budowę dużej auli oraz z pomocą miasta wybudowano nowoczesne wielofunkcyjne boisko sportowe. W parafii Pychowice – w Kostrzu kardynał Franciszek Macharski 14 maja 1995 r. poświęcił wybudowaną kaplicę. W Lublinie wykonano elewację domu, kościoła oraz przeprowadzono remont dachu. W Oświęcimiu kontynuowano budowę nowych sal szkolnych i warsztatów. W Polanie zakończono budowę plebanii i rozpoczęto budowę nowego kościoła parafialnego. W Rzeszowie, mimo ogromnego pożaru, który 11 czerwca 1996 r. spowodował wielkie straty przy budującym się kościele, dzięki ofiarności parafian, pomocy zorganizowanej przez salezjańskie parafie oraz wiele osób, praca szybko posuwała się naprzód. W Skawie, Szczyrku, Świętochłowicach oraz w Wiśle dokonano również poważnych inwestycji.

Z powodu zmieniających się warunków politycznych w Polsce oraz w Okręgu Wschodnim, ks. generał Juan Vecchi, po 18 latach gorliwej posługi, w 1996 r. zwolnił ks. Augustyna Dziędziela z obowiązków osobistego delegata Księdza Generała dla Okręgu Wschodniego i włączył inspektorie polskie do Regionu Europy Północnej, dla którego Radcą Regionalnym na Kapitulę XXIV wybrano ks. inspektora Alberta van Hecke, który swoją pierwszą wizytację, w imieniu Księdza Generała przeprowadził w Inspektorii św. Jacka od 12 września do 20 listopada 1999 r.; zachęcał wtedy współpracowników pracujących w parafiach do położenia szczególnego nacisku na pracę wśród młodzieży, a zwłaszcza wśród ministrantów.

Działalność ks. inspektora Mariana Dziubińskiego – szczególnie w ostatnich latach jego urzędowania – była wypełniona różnymi uroczystościami religijnymi. W 1997 r. biskup Tadeusz Rakoczy, ordynariusz diecezji bielsko-żywieckiej, nadał świątyni Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Oświęcimiu oraz kościołowi salezjańskiemu w Szczyrku „na Górcze” tytuły Diecezjalnego Sanktuarium Maryjnego.

¹⁶ Ks. M. Dziubiński, Ok. 6.08.1994; Ok. z 3.09.1997; PRIK, z 17.01.1995, s. 2; 16.03.1995, s. 8; 24.08.1995, s. 27; 13.02.1996, s. 45; 24.07.1996, s. 58; 7.09.1998, s. 3; 21.04.1999, s. 1; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 330–334.

30 września 1997 r., w kaplicy biskupów krakowskich, kardynał Franciszek Macharski, na prośbę postulatora ks. Tadeusza Szaniawskiego, proboszcza parafii św. Stanisława Kostki na Dębnikach w Krakowie, otworzył proces beatyfikacyjny sługi Bożego Jana Leopolda Tyranowskiego, zmarłego 15 marca 1947 r. w Krakowie, dawnego parafianina parafii św. Stanisława Kostki w Krakowie, gorliwego Współpracownika Salezjańskiego, podczas okupacji niemieckiej, po aresztowaniu przez gestapo wszystkich salezjanów pracujących w parafii, nie tylko gromadził u siebie młodzież męską, organizował grupy Żywego Różańca, ale miał to wielkie szczęście, że przyjął do Żywego Różańca studenta Karola Wojtyłę, papieża Jana Pawła II, i jak to podkreślił Ojciec Święty w liście z 2 października 1996 r. – nauczył go podstawowych metod pracy nad sobą i wprowadził w lekturę dzieł wielkich mistyków: św. Jana od Krzyża i św. Teresy od Jezusa.

W 1998 r., oprócz uroczystości upamiętniających jubileusz stulecia działalności salezjanów na ziemiach polskich, obchodzonych w poszczególnych placówkach i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (poprzez zorganizowanie sympozjum), 14 czerwca 1998 r. zorganizowano w Oświęcimiu centralną uroczystość dla wszystkich salezjanów pracujących w Polsce, którą zaszczylicili swoją obecnością kardynał Franciszek Macharski, biskup Tadeusz Rakoczy, biskup Adam Śmigielski, ks. generał Juan Vecchi oraz wielu innych gości z kraju i zagranicy oraz rzesza wiernych.

Ksiądz inspektor Marian Dziubiński, włączając się i przeżywając ze współbraćmi pielgrzymki Ojca Świętego do Polski, uroczystości religijne związane z beatyfikacją ks. Józefa Kowalskiego, którego Ojciec Święty Jan Paweł II na pl. Józefa Piłsudskiego w Warszawie wyniósł 13 czerwca 1999 r. na ołtarze, oraz uroczystości Jubileuszu roku 2000, przygotowywał się do przekazania swojego urzędu następcy, który poprowadzi Inspektorię św. Jacka w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa. Ksiądz generał Vecchi, po przeprowadzonej konsultacji, pismem z 19 czerwca 2000 r. mianował dotychczasowego dyrektora Domu Salezjańskiego w Świętochłowicach, przewodniczącego Rady Szkół Katolickich w Polsce oraz członka Komisji Konkordatowej w Zespole Roboczym do Spraw Szkolnictwa, ks. Tadeusza Rozmusa, inspektorem Prowincji św. Jacka w Polsce, liczącej w kończącym się 2000 r. jubileuszowym 187. kapłanów, 12. koadiutorów, 52. kleryków przebywających w kraju oraz 18. salezjanów pracujących za granicą¹⁷.

Nowy inspektor 31 lipca 2000 r. w Oświęcimiu podczas oficjalnego przejścia urzędu w przemówieniu podziękował swojemu poprzednikowi ks. Marianowi

¹⁷ Ks. M. Dziubiński, ok. 4.07.2000; ks. M. Dziubiński, Sprawozdanie ze stanu inspektorii św. Jacka za lata 1995–1998; ks. S. Semik, Sprawozdanie rektorskie z działalności Seminarium z 1996/97, s. 5; Pismo Prymasa Polski z 15.12.1995 N 4718/95 P; Pismo ks. biskupa Pieronka z 30.12.1998 KKK-1 3,2,4–1; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 333, 334, 336, 337, 339, 340; ks. M. Szafarski, *Perła Ewangeliczna – Sługa Boży Jan Leopold Tyranowski*, Kraków 2000, s. 5, 143; Wizytacja nadzwyczajna Inspektorii św. Jacka przeprowadzona przez Radcę Regionalnego ks. Van Hecke Alberta od 12.09. do 20.11.1999 r. – Załącznik do PRIK z 18.11.1999 r..

Dziubińskiemu i jego współpracownikom za gorliwą pracę dla dobra inspektorii i nakreślił program swojej działalności, podkreślając, że podczas swojej kadencji będzie się starał:

- dobrze i właściwie odczytać znaki czasów,
- poszukiwać metod i sposobu współpracy z laikatem,
- pozytywnie patrzeć na rzeczywistość i wykorzystać możliwości tkwiące w każdym współpracu.

Ksiądz Inspektor, realizując nakreślony program duszpasterski, w pierwszych dniach sierpnia 2000 r. pod przewodnictwem ks. dra Sylwestra Jędrzejewskiego powołał specjalny zespół, który, wykorzystując nadesłane na prośbę Księdza Inspektora przez współpracowników z prowincji różne wnioski i sugestie, opracował specjalny *Inspektorialny Salezjański Program Wychowawczo-Duszpasterski* (ISPWD), który był omawiany i dyskutowany na Radzie Inspektorialnej oraz 30 września 2000 r. na zebraniu księży dyrektorów i proboszczów w Krakowie.

Jednym z pierwszych ważniejszych wydarzeń urzędowania ks. inspektora Tadeusza Rozmusa w Prowincji św. Jacka było zakończenie 12 września 2000 r. w Przemyślu pod przewodnictwem arcybiskupa Józefa Michalika procesu *Super miro* – o cudzie wyproszonym za wstawiennictwem sługi Bożego ks. Augusta Czartoryskiego, którego relikwie znajdują się w parafialnym kościele św. Józefa w Przemyślu. Zgromadzone akta sprawy dotyczące procesu przekazał 23 października 2000 r. do Kongregacji do Spraw Świętych w Rzymie wicepostulator ks. Michał Szafarski do dalszego postępowania procesowego. Dwa miesiące po tej uroczystości w Przemyślu odbyła się w Rzeszowie uroczysta konsekracja kościoła pod wezwaniem Bożej Opatrzności, wybudowanego przez ks. proboszcza Romana Marka, której za zgodą i zezwoleniem miejscowego ordynariusza dokonał jej kardynał Józef Glemp Prymas Polski.

Ksiądz Inspektor, zajęty sprawami administracyjnymi inspektorii oraz rozpoczynającym swoją działalność Wolontariatem Misyjnym w Krakowie, angażującym młodzież męską i żeńską w działalność misyjną, szczególnie w Afryce, podobnie jak jego poprzednik, zwracał wielką uwagę na duszpasterstwo powołań oraz głębokie przeżycie religijne Roku Jubileuszowego, w którym niezależnie od uroczystości jubileuszowych, organizowanych w diecezjach z polecenia biskupów, w placówkach salezjańskich przeprowadzano różne nabożeństwa, czuwania oraz pielgrzymki do Częstochowy, Kalwarii Zebrzydowskiej, Oświęcimia, Szczyrku, Łagiewnik oraz do Rzymu¹⁸.

¹⁸ Ks. T. Rozmus, ok. 12.08.2000, 30.09.2000; PRIK, z 10.08.2000; „Wiadomości Inspektorialne”, cyt., listopad–grudzień 2000, s. 9; tamże, czerwiec 2004, s. 2; ks. K. Nadratowski SDB, *Bohater powołania – ks. August Czartoryski*, „Niedziela Przemyśla” Częstochowa – Przemyśl, 15.10.2000, s. 17; „Znak Opatrzności”, *Gazetka Akcji Katolickiej Parafii Opatrzności Bożej w Rzeszowie*, 4 grudnia 2000, s. 1, 3, 5; J. Kwiatkowski, *Pelnia dobroci*, „Nowiny” (Rzeszów), 13.11.2000, s. 39; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 342–345; „Wiadomości Inspektorialne”, listopad–grudzień 2000, s. 35–38.

Po przeżyciach religijnych Roku Jubileuszowego salezianie, realizując w Inspektorii św. Jacka program działalności duszpastersko-młodzieżowej, w 2001 r. na prośbę mieszkańców Nowej Huty erygowali na Osiedlu Piastów 34 Salezjański Dom Zakonny pw. sługi Bożego ks. Augusta Czartoryskiego. Otwarto tam również Salezjański Zespół Szkół – tj. Publiczne Liceum Ogólnokształcące, Publiczne Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego, Publiczną Szkołę Podstawową – liczący ogółem 735 uczniów i uczennic oraz 52 wychowawców i nauczycieli. Niezależnie od otwarcia domu w Nowej Hucie erygowano w inspektorii 6 nowych wspólnot zakonnych: w Czarnym Dunajcu Wspólnotę pw. Błogosławionych Męczenników Wychowanków Salezjańskich, w Krakowie w seminarium Wspólnotę pw. bł. ks. Józefa Kowalskiego, w Krakowie w inspektoracie Wspólnotę pw. św. Franciszka Salezego, w Krakowie w Saltromie – pw. św. Józefa, w Wiśle – pw. św. Jana Bosko i w Zabrzcu – pw. św. Dominika Savio. W Przemyśle zakończono remont i budowę plebanii oraz zorganizowano Niepubliczne Gimnazjum Salezjańskie. W Zabrzcu wybudowano nowy dom zakonny dla salezjanów oraz przeprowadzono kapitalny remont zabudowań szkolnych. W zabudowaniach szkoły w Nowej Hucie przygotowano mieszkania dla salezjanów pracujących w szkole oraz poczyniono poważne inwestycje wewnątrz budynku. W parafii Pogrzebień pod przewodnictwem ks. Zdzisława Wrony, dzięki gorliwemu zaangażowaniu się parafian oraz pomocy różnych instytucji sportowych i państwowych, wybudowano dla młodzieży miejscowej i okolicy duży Salezjański Obiekt Sportowy z: trawiastym boiskiem do piłki nożnej, kortami tenisowymi, boiskiem do koszykówki i siatkówki z zapleczem technicznym, tj. piętrowym domem. W poświęceniu i przekazaniu obiektu oraz w rozgrywkach sportowych, które się odbyły od 15 do 17 września 2001 r., uczestniczył arcybiskup Damian Zimoń, ks. inspektor Tadeusz Rozmus, wielu przedstawicieli państwowych oraz kilka tysięcy zainteresowanych sportowców i wiernych. W oświęcimskim zakładzie przeprowadzono remont skrzydła zakładu od ul. Jagiełły. W Wiśle wykończono wewnątrz wybudowanej kaplicy oraz domu. W Przyłękowie odnowiono i wymalowano kościół parafialny i założono w nim centralne ogrzewanie. W parafii Skawa – w Dolnej Skawie wybudowano nową kaplicę dla wiernych, którą 6 grudnia 2003 r. poświęcił kardynał Franciszek Macharski¹⁹.

17 września 2003 r. w Sekretariacie Episkopatu Polski nastąpiło otwarcie procesu beatyfikacyjnego bohaterkich męczenników, którzy zostali zamordowani podczas II wojny światowej. Wśród 122 sług i służebnic Bożych znajduje się ośmiu kapłanów z Inspektorii św. Jacka, których ks. inspektor Tadeusz Rozmus po przeprowadzonej konsultacji z różnymi salezjanami przedstawił jako kandyda-

¹⁹ Ks. T. Rozmus, Relacja o stanie Inspektorii św. Jacka za lata 2001–2004, s. 40–41; Szkoła im. św. Jana Bosko w Krakowie, „Wiadomości Inspektorialne” czerwiec 2002, s. 14; tamże, wrzesień 2001, s. 10 i 11; wrzesień 2002, s. 30; ks. T. Rozmus, Ok. 8.09.2001; Elenco Tow. św. F. Salezego, 2002, s. 19, 21, 23, 27, 35 i 36.

tów do chwały ołtarzy. Są to: ks. Ignacy Antonowicz, zmarły z powodu odniesionych ran i tortur 21 lipca 1941 r. w obozie oświęcimskim; ks. Ignacy Dobiasz, zamordowany 27 czerwca 1941 r. na żwirowisku w obozie oświęcimskim; ks. Franciszek Harazim, zamordowany 27 czerwca 1941 r. na żwirowisku; ks. Ludwik Mroczek, zmarły 5 stycznia 1942 r. w obozie oświęcimskim z powodu odniesionych ran zadanych mu przez esesmana; ks. Jan Świerc, zamordowany 27 czerwca 1941 r. na żwirowisku w obozie oświęcimskim; ks. Kazimierz Wojciechowski, zamordowany również 27 czerwca 1941 r. na żwirowisku w Oświęcimiu; ks. Karol Golda ofiara tajemnicy spowiedzi, zamordowany 14 maja 1942 r. w Oświęcimiu, oraz ks. Włodzimierz Szembek, zmarły w wyniku ciężkich tortur 7 września 1942 r. w obozie oświęcimskim.

26 października 2003 r. na prośbę wicepostulatora ks. Michała Szafarskiego w kościele św. Stanisława Kostki na Dębnikach w Krakowie odbyło się uroczyste rozpoczęcie procesu diecezjalnego. Po uroczystej mszy świętej, koncelebrowanej o godz. 18⁰⁰ pod przewodnictwem kardynała Franciszka Macharskiego, w której uczestniczyła duża grupa wiernych, w kaplicy MB Wspomożenia Wiernych nastąpiło uroczyste otwarcie pierwszej sesji Trybunału Rogatoryjnego, podczas której wszyscy członkowie, na czele z delegatem biskupa – sędzią o. Tadeuszem Ryłko CRL złożyli przysięgę, że będą starali się wiernie i sumiennie wypełnić powierzone im obowiązki²⁰.

Niezależnie od toczącego się procesu w Krakowie radosne wiadomości napływały z Rzymu o posuwającym się naprzód procesie beatyfikacyjnym sługi Bożego ks. Augusta Czarторыskiego. Po uznaniu przez Konsultę Lekarzy i Teologów przy Kongregacji do Spraw Świętych cudownego uzdrowienia ks. Władysława Deca za wstawieniem ks. Augusta Czarторыskiego oraz uznaniu 9 października 2003 r. cudu przez kardynałów Kongregacji do Spraw Świętych, w niedzielę 25 kwietnia 2004 r. nastąpiła uroczysta beatyfikacja, podczas której Ojciec Święty Jan Paweł II na pl. św. Piotra w Rzymie wyniósł z rodziny salezjańskiej na ołtarze ks. Augusta Czarторыskiego, siostrę Euzebię Palomino – Córkę Maryi Wspomożycielki Wiernych, Aleksandrę da Costa, pomocnicę salezjańską oraz siostry z innych zgromadzeń zakonnych. W podniosłej uroczystości beatyfikacyjnej wzięli udział przełożeni generalni Zgromadzenia Salezjańskiego oraz inspektorzy polscy; ponadto z inspektorii św. Jacka pod przewodnictwem metropolity przemyskiego arcybiskupa Józefa Michalika w uroczystości wzięło udział przeszło 600 uczestników – salezjanów, siostry zakonne i wiernych, nie licząc osób z innych inspektorii.

²⁰ Ks. M. Szafarski, *Nowi Słudzy Boży Salezjanie – Męczennicy z okresu II wojny światowej*, „Wiadomości Inspektorialne” 9 (2003), s. 12 i 13; ks. I. Zajac, *Proces rogatoryjny ośmiu salezjanów – męczenników rozpoczęty*, „Wiadomości Inspektorialne” 11 (2003), s. 6 i 7; *Męczennicy Kościoła*, „Dziennik Polski” 27 XI 2003; *Ponieśli śmierć za wiarę*, „Nasz Dziennik” 29–30 listopada 2003; Własne uwagi jako uczestnika uroczystości.

Po radosnej i podniosłej uroczystości beatyfikacyjnej w Rzymie pracująca w Polsce Rodzina Salezjańska, a więc salezjanie, księża michalici, siostry salezjanki, Ochotniczi Księża Bosko (VDB), Współpracownicy Salezjańscy, byli wychowankowie salezjańscy, młodzież z różnych szkół salezjańskich i delegacje z wielu parafii salezjańskich, 2 i 3 października 2004 r. w sposób szczególniejszy uczcili błogosławionego ks. Augusta Czarторыckiego w salezjańskim kościele parafialnym św. Józefa w Przemyśle, gdzie spoczywają relikwie błogosławionego Rodaka.

Uroczyste świętowanie, rozpoczęło się 2 października o godz. 15⁰⁰ na estradzie zbudowanej na placu przykościelnym, gdzie zespoły młodzieżowe z różnych szkół i parafii salezjańskich swoimi występami, śpiewami i muzyką uczciły Błogosławionego. Po uroczystej mszy świętej koncelebrowanej o godz. 18⁰⁰ przez księży michalitów, młodzież z Wrocławia o godz. 21⁰⁰ podczas zorganizowanego apelu razem z wiernymi zgromadzonymi w kościele oddała hołd błogosławionemu ks. Augustowi Czarторыskiemu.

Główne uroczystości dziękczynne za beatyfikację bł. ks. Augusta Czarторыckiego odbyły się w niedzielę 3 października 2004 r. O godz. 8³⁰ uroczystą mszę świętą koncelebrowaną dla wiernych odprawili księża z Inspektorii św. Wojciecha, a urozmaicili i ubogacili salezjańscy klerycy z Wyższego Seminarium Salezjańskiego z Łądu. O godz. 10⁰⁰ mszę świętą koncelebrowaną odprawili księża z Inspektorii św. Stanisława Kostki z Warszawy. Uczestniczyli w niej i swoimi występami ubogacili klerycy z Wyższego Salezjańskiego Seminarium w Łodzi. O godz. 9⁰⁰ ks. dr Waldemar Żurek wygłosił w miejscowej auli dla zgromadzonej młodzieży i wiernych odczyt pt. *August Czarторыcki i „sprawa polska”*.

Centralna uroczystość ku czci błogosławionego Augusta odbyła się o godz. 11³⁰ na uroczystej mszy świętej koncelebrowanej, obsłużonej liturgicznie przez alumnów Salezjańskiego Seminarium Duchownego z Krakowa. W koncelebrze uczestniczyło przeszło 120 kapłanów, przewodniczył i homilię wygłosił biskup Adam Śmigielski ordynariusz diecezji sosnowieckiej. Pod koniec mszy świętej ks. inspektor Tadeusz Rozmus, jako gospodarz uroczystości, podziękował serdecznie biskupowi Adamowi Śmigielskiemu za przewodniczenie uroczystości, biskupowi pomocniczemu z Przemyśla Adamowi Szalowi, Radcy Generalnemu z Rzymu ks. Franciszkowi Cereda, inspektorom polskim, inspektorom z Austrii, Francji, Irlandii i Moskwy, klerowi diecezjalnemu i zakonnemu, salezjanom, alumnom seminarium przemyskiego i seminariów salezjańskich, prezydentowi miasta Przemyśla, siostrom salezjankom i różnym delegacjom z kraju i zagranicy oraz zgromadzonym wiernym za liczny udział w podniosłej uroczystości.

Po podziękowaniu z kościoła wyruszyła uroczysta procesja z relikwiami błogosławionego ks. Augusta Czarторыckiego, umieszczonymi w dużym ozdobnym sarkofagu.

W blaskach świecącego słońca, biskup Adam Śmigielski – dawny parafianin parafii św. Józefa w Przemyśle – przy dźwiękach orkiestry i śpiewie rozmodlone-

go ludu prowadził pięknie udekorowanymi ulicami parafii św. Józefa triumfalną procesję ku czci Błogosławionego, która zakończyła się w kościele o godz. 14³⁰ uroczystym odśpiewaniem dziękczynnego hymnu *Te Deum*. Relikwie bł. ks. Augusta Czartoryskiego, przywiezione w 1963 r. przez salezjanów z Sieniawy do Przemyśla, zostały złożone pod ołtarzem MB Wspomożenia Wiernych w kościele parafialnym św. Józefa w Przemyślu. Uczestnicząc w tej wspaniałej, podniosłej uroczystości religijnej, jakiej parafia św. Józefa w Przemyślu dotąd nie przeżywała, można powiedzieć, że Rodzina Salezjańska i parafia św. Józefa w Przemyślu godnie uczciła w dziękczynnym nabożeństwie pierwszego gorliwego organizatora młodzieży polskiej, organizującej się w trudnych czasach zaborów w tzw. Polonii Salezjańskiej we Włoszech.

Błogosławiony ks. August Czartoryski, z miłości do Boga i Ojczyzny, nie tylko część swojego wielkiego majątku i wszystkie swoje siły poświęcił dla rozwijającej się Polonii Salezjańskiej we Włoszech, której był organizatorem i duchowym przywódcą na obczyźnie, ale – w co ufamy i wierzymy – również obecnie, jako błogosławiony, razem z bł. ks. Józefem Kowalskim – salezjaninem będzie wypraszał u Boga potrzebne łaski dla Zgromadzenia Salezjańskiego pracującego w Polsce, które w dużej mierze jemu zawdzięczało swój szybki i dynamiczny rozwój w naszej Ojczyźnie²¹.

II. FORMACJA W INSPEKTORII ŚW. JACKA

Na terenie erygowanej 16 grudnia 1933 r. Inspektorii św. Jacka, po dokonanym podziale, znalazły się dwa domy formacyjne, tj. Instytut Teologiczny w Krakowie oraz Instytut Filozoficzny w Marszałkach, który na razie pozostał wspólnym Instytutem dla obu prowincji. Nowicjat w Czerwińsku nad Wisłą znajdujący się na terenie Inspektorii św. Stanisława Kostki również miał być wspólnym nowicjatem dla obu prowincji z zastrzeżeniem, że zgodnie z Regulaminami Zgromadzenia Inspektorii św. Jacka miała postarać się o własny nowicjat, a Inspektorii św. Stanisława Kostki o swój instytut filozoficzny. Mimo dokonanego podziału postanowiono, że w celu ujednoczenia formacji i podtrzymania jedności i zna-

²¹ Ks. M. Szafarski, *Sluga Boży August Czartoryski błogosławionym?*, „Wiadomości Inspektoriale” 1 (2003), s. 18; *Kalendarium procesu beatyfikacyjnego Czcigodnego Sługi Bożego ks. Augusta Czartoryskiego*, „Wiadomości Inspektoriale” czerwiec 2004, s. 2; tamże, *Inspektorii św. Jacka na beatyfikacji*, s. 21; Cały okolicznościowy numer „Wiadomości Inspektorki św. Jacka” z czerwca 2004 r. liczący 39 stron jest poświęcony bł. ks. Augustowi Czartoryskiemu; ks. A. Świda, *Towarzystwo Salezjańskie*, s. 48; Program uroczystości dziękczynienia za beatyfikację ks. Augusta Czartoryskiego – Przemyśl 2–3 października 2004 r.; Relacja piszącego biorącego udział w uroczystościach w Przemyślu 2 i 3 października 2004 r.

jomości salezjanów pracujących w Polsce, Instytut Teologiczny w Krakowie pozostanie dalej wspólnym instytutem dla obu prowincji²².

Tymczasowy stan organizacji domów formacyjnych przetrwał do września 1945 r., kiedy to ks. inspektor Jan Ślósarczyk na podstawie specjalnych uprawnień otworzył najpierw nowicjat w Instytucie Teologicznym w Krakowie, a następnie zgodnie z Konstytucjami erygował 6 sierpnia 1946 r. własny nowicjat w samodzielnym domu salezjańskim w Kopcu koło Częstochowy²³.

W nowych zmienionych warunkach powojennych ks. inspektor Stanisław Rokita, biorąc pod uwagę dużą liczbę zgłaszających się do Zgromadzenia kandydatów, ciasnotę i brak miejsca w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie, zgodnie z 319 artykułem Regulaminów 1 września 1949 r. otworzył w Kutnie własny Instytut Filozoficzny, w którym 24 kleryków rozpoczęło pierwszy rok studiów filozoficznych. Mimo tych poważnych zmian klerycy z inspektorii św. Stanisława Kostki dalej studiowali teologię w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie, w którym studia Rada Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, zebrana 2 lutego 1945 r., uznała za wyższe, dające słuchaczom wystarczające przygotowanie do pisania na uniwersytecie prac naukowych. Alumni Salezjańskiego Instytutu Teologicznego, korzystając z tego ważnego uprawnienia, począwszy od 1945 r., po spełnieniu pewnych warunków, prawie wszyscy pisali prace magisterskie, a niektórzy nawet prace doktorskie z teologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, co dla Instytutu oraz salezjanów obu inspektorii w Polsce miało bardzo doniosłe znaczenie. Po zniesieniu na Uniwersytecie Jagiellońskim przez partyjne władze Polski Ludowej 11 sierpnia 1954 r. Wydziału Teologicznego, klerycy z Inspektorii św. Stanisława Kostki nie udawali się już na studia teologiczne do Krakowa, gdyż ks. inspektor Stanisław Rokita zorganizował w Łądzie nad Wartą w 1954 r. własny instytut teologiczny pod nazwą Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie²⁴.

Po utracie możliwości zdobywania stopni naukowych na Uniwersytecie Jagiellońskim program studiów w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie przygotowano i realizowano, opierając się na *Ratio* ogólnopolskim i sale-

²² Regul. (1950) art. 261, 319, 325; ks. S. Pływaczyk, Sprawa podziału inspektorii, s. 1 i 2 oraz jego ustna relacja.

²³ Arch. ITSK, Akta Łosiówki: Prośba do Ojca Świętego Piusa XII nr 514/41; Pozytywna odpowiedź Kongregacji do Spraw Zakonnych nr 5037/41; Pismo ks. kardynała Sapiehy, *Infrascriptus vigore...* z 5.VIII 1946 zezwalające na erygowanie nowicjatu w Kopcu, Teka Kopiec; Konst. (1950) art. 190, 191, Regul. art. 261; ks. J. Pietrzykowski, *Nowicjat Salezjański w południowej Inspektorii*, „*Seminare*” 13 (1997) s. 291, 292, 294.

²⁴ Regul. art. 319; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 186, 206; ks. A. Świda, *Tow. Sal.*, cyt., s. 248; Kronika Salezjańskiego Instytutu Teologicznego w Krakowie, 1945–1948, s. 12; ks. J. Pietrzykowski, *Początki i dzieje Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie*, w: „*Seminare*” 14 (1998) s. 79; tenże, *Zarys dziejów Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie nad Wartą*, Łądz 2002, s. 15–18; *Środowisko teologiczne*, w: *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979*, t. I, Kraków 1985, s. 229–232.

zjańskim oraz regulaminie seminarium. Z formacji Salezjańskiego Instytutu Teologicznego w Krakowie od 1972 do 1980 r. korzystali również klerycy z zakonu kamilianów, którzy w 1977 r. w liczbie 13 nie tylko mieszkali w Seminarium i tutaj studiowali, ale byli całkowicie podporządkowani regulaminowi studiów. Po 1964 r. niektórzy salezjanie po uzyskaniu doktoratu na KUL-u, a następnie dalszych tytułów naukowych, nie tylko prowadzili wykłady na KUL-u i w Seminarium w Krakowie, ale dzięki nim klerycy salezjańscy, którzy już wcześniej pisali prace na seminariach z myślą o przedstawieniu ich kiedyś na jakiejś uczelni jako prac magisterskich, dzięki przychylności władz KUL-u mogli je przedkładać salezjanom zaangażowanym na KUL-u oraz innym profesorom tej uczelni. W 1975 r. ośmiu alumnów seminarium otrzymało na KUL-u tytuł magistra, a inni pisali prace magisterskie z teologii.

Niezależnie od pisania prac magisterskich na KUL-u, mimo że istniejący w Krakowie Papieski Wydział Teologiczny nie miał jeszcze uprawnień państwowych, to jednak w 1970 r. pięciu kleryków salezjańskich rozpoczęło studia specjalistyczne na tym Wydziale²⁵.

1. Organizacja procesu formacyjnego w Seminarium w Krakowie – udział współbraci w pracy na uczelniach akademickich

Po podziale w 1979 r. Prowincji św. Jacka, chociaż dom Instytutu Teologicznego i Filozoficznego w Krakowie, nazwany Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, znalazł się na terenie Inspektorii św. Jacka, a dom nowicjatu w Kopcu na terenie Inspektorii św. Jana Bosko i do niej należał, to jednak zgodnie z decyzją przełożonych oba domy formacyjne pozostały dalej wspólne dla obu prowincji. Bliższe szczegóły dotyczące formacji, utrzymania, zarządu zostały zgodnie z Regulaminami Towarzystwa bliżej określone w umowie zawartej 18 października 2000 r. przez inspektora prowincji św. Jacka ks. Tadeusza Rozmusa oraz inspektora prowincji św. Jana Bosko ks. inspektora Franciszka Krasonia. Zawarta umowa m.in. postanawia, że inspektorzy będą wspólnie troszczyć się o dobór personelu w domach formacyjnych i o utrzymanie tych domów proporcjonalnie do liczby alumnów. Wysokość utrzymania jednego kleryka miesięcznie w Seminarium ustalono na 1500 zł, a nowicjusza na 1200 zł. Zmiany w obowiązującej umowie mogą być wprowadzone przez uzgodnienie obu stron.

Prowadzenie wspólnych domów formacyjnych okazało się dla obu inspektorii bardzo właściwe i pożyteczne, gdyż zapewnia ciągłość i jednolitość formacji rozpoczętej we wspólnym nowicjacie, a wszyscy współbracia obu inspektorii,

²⁵ Ks. J. Pietrzykowski, *Wyższe Seminarium...*, s. 369; ks. J. Koral – ks. H. Skorowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicy, uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 14 (1998) s. 171–174; ks. A. Śmigieński, *Sprawozdanie rektorskie z 1975*, s. 4.

mimo jurydycznego podziału, dobrze się znają, rozumieją i tworzą wspólnotę salezjańską. W Seminarium bowiem nie robi się różnicy z przynależności do którejkolwiek prowincji, a profesorowie i dyrektorzy w Seminarium (np. ks. Mirosław Kokot, ks. Mieczysław Piłat, pochodzący z Inspektorii św. Jana Bosko) pełnią obowiązki rektorów Seminarium, a wszyscy współpracownicy obu inspektorii uważają domy formacyjne za swoje wspólne domy rodzinne²⁶.

Ze zorganizowanego wspólnego Instytutu Teologicznego – Seminarium Duchownego, kierowanego przez ks. dyrektora Mieczysława Piłata, 2 czerwca 1987 r. wydzielono wspólnotę formacyjną junioratu pw. św. Dominika Savio, której dyrektorem został mianowany ks. Jan Wilkołek. W 1989 r. erygowano również w Seminarium wspólnotę pod wezwaniem św. Jana Bosko, składającą się z kleryków studiujących filozofię, kierowaną przez ks. dyrektora Franciszka Krasonia. Wspólnota teologiczna w 1989 r. liczyła 53 kleryków, wspólnota filozoficzna 73 kleryków, a junioratu – 23 kleryków przygotowujących się do złożenia matury²⁷.

We wszystkich trzech wspólnotach zakonnych, zgodnie z Konstytucjami Zgromadzenia, Adhortacją papieża Jana Pawła II *Pastores dabo vobis* z 25 marca 1992 r., w formacji zwracano szczególniejszą uwagę na integralną formację osobowości ludzkiej, formację duchową, intelektualną i duszpasterską²⁸.

Mówiąc o formacji osobowości ludzkiej oraz formacji duchowej, należy podkreślić, że w Seminarium odbywa się ona zgodnie z wskazaniem Kościoła zawartymi w ogólnym prawie kościelnym, konstytucjach i regulaminach Zgromadzenia, dyrektoriach inspektorii oraz regulaminie Seminarium, zatwierdzonym w 2003 r. Dokumenty te dokładnie określają różne metody i środki formacji, mające na celu pogłębienie i ożywienie życia religijnego i zakonnego alumnów, co ma prowadzić ostatecznie do większego zjednoczenia z Bogiem. Zgodnie z 88 artykułem Konstytucji Salezjańskich centrum i siłą ożywiającą życie religijne wspólnoty seminaryjnej jest Eucharystia, wokół której koncentruje się życie liturgiczne i wszystkie praktyki pobożności do niej zmierzają i do niej prowadzą.

Do ożywienia i pogłębienia formacji duchowej alumnów przyczyniają się również pielęgnowane i podtrzymywane w Zgromadzeniu i Seminarium żywe i gorliwe nabożeństwo do Matki Najświętszej oraz różne inicjatywy istniejących w Seminarium towarzystw religijnych: Towarzystwa Maryjnego, Eucharystycznego, Powołaniowego, Misyjnego i innych grup nieformalnych troszczących się o oży-

²⁶ Regul. art. 84; PRIK, 10.08.2000; Umowa międzyinspektorialna dotycząca formowania i utrzymania kleryków z 18.10.2000 r.; ks. J. Pietrzykowski, *Nowicjat salezjański...*, s. 297; tenże, *Wyższe Seminarium Duchowe...*, s. 374.

²⁷ Tow. św. F. Salezego, 1987, s. 16; 1989, s. 12–18; Kronika WSDTS, 23 VI 1989.

²⁸ Konst. art. 102, 118, 119; Prosynodalna adhortacja apost. Jana Pawła II z 25 III 1992 r., *Pastores dabo vobis*, nr 43, 45, 48, 49, 51, 59; ks. J. Ryłko, Sprawozdanie rektorskie, 1994/95.

wienie i ubogacenie odprawianych nabożeństw liturgicznych, spotkań religijnych i działalności apostołskiej²⁹.

Przełożeni Inspektorii św. Jacka oraz Seminarium, troszcząc się o formację duchową kleryków, zabiegają również o ich dobrą formację intelektualną. Realizując ten cel, by zgodnie z Regulaminami Towarzystwa Salezjańskiego ułatwić wszystkim studiującym klerykom zdobycie dyplomów magisterskich uznawanych przez władze państwowe, mimo że alumni studiujący w Seminarium zdobywali początkowo takie dyplomy na KUL-u, to jednak zaczęli zabiegać o to, by Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie afiliować do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Po przeprowadzeniu różnych formalności prawnych Kongregacja Nauczania Katolickiego (*Congregatio de Institutione Catholica*) (*De Seminariis atque Studiorum Institutis*) pismem z 26 czerwca 1991 r. afiliowała Wydział Teologiczny Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie na pięć lat. Po otrzymanej afiliacji przedstawiciele Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz przedstawiciele Inspektorii św. Jacka i Seminarium Salezjańskiego w Krakowie zawarli umowę następującej treści:

Umowa

O współpracy między Wydziałem Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie reprezentowanym przez ks. doc. dr hab. Jerzego Chmiela – Dziekana Wydziału, a Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie reprezentowanym przez ks. lic. Mieczysława Piłata – Rektora Seminarium.

1. Celem niniejszej umowy między Wydziałem a Seminarium jest wzajemna współpraca i pomoc w zakresie dydaktycznym, naukowym oraz wydawniczym zmierzająca do pogłębienia, zrozumienia i lepszego przekazywania współczesnej myśli teologicznej.

2. W realizowaniu niniejszej umowy Wydział i Seminarium będą się kierować kościelnym prawodawstwem powszechnym i pismem Kongregacji pro *Institutione Catholica* z dnia 04 listopada 1972 r. (Prot. N. 229) 61 oraz własnymi statutami i regulaminami studiów, zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską, Konferencję Episkopatu i kompetentne władze zakonu.

3. Wydział uznaje studia Seminarium za równorzędne ze swoim studium podstawowym, które obejmuje 12 semestrów.

4. Wykładowcy Seminarium mogą uzyskiwać na warunkach przewidzianych w Akademii nominacje na docenta oraz tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego

²⁹ Kan. 662, 663, 664, 897; Konst. art. 88, 102, 103, 104; Regl. art. 69, 70, 72; ks. T. Rozmus, *Relacja...*, s. 17–19; ks. M. Piłat, *Sprawozdanie rektorskie 1987/88*, s. 7–8; ks. J. Pietrzykowski, *Wyższe Seminarium...*, s. 371; ks. S. Semik, *Sprawozdanie rektorskie 1999/2000*, s. 2 i 3.

i zwyczajnego Akademii. Nominacja ta nie pociąga za sobą konieczności zatrudnienia w Akademii. Obowiązki i prawa nominowanego określa Senat Akademii.

5. Absolwenci Seminarium mogą otrzymywać stopień magistra teologii, jeżeli spełnią następujące warunki:

a) wysłuchają wykładów Filozofii i Teologii przez 12 semestrów i złożą przepisane regulaminem egzaminy;

b) przedstawią napisaną przez siebie pracę magisterską, ocenioną pozytywnie przez promotora i recenzenta ze strony Wydziału;

c) złożą egzamin *ex universa theologia* i z zakresu przedmiotu, z którego jest pisana praca magisterska. Egzamin odbywać się będzie w seminarium przed komisją w następującym składzie: Przedstawiciel Wydziału jako przewodniczący, rektor Seminarium lub jego delegat oraz promotor;

6. Absolwenci Seminarium po spełnieniu powyższych warunków otrzymują stopień magistra teologii, nadany im przez Radę Wydziału.

7. Seminarium dostarczy, co roku, do końca października swoje *Ratio studiorum* oraz imienny wykaz profesorów i wykładowców z wyszczególnieniem ich kwalifikacji naukowych.

8. Przedstawiciel Seminarium może brać udział w posiedzeniach Rady Wydziału. Jeżeli posiada pełne kwalifikacje profesorskie, uczestniczy w nich na prawach profesora zaproszonego. Delegat nie głosuje w sprawach zatrudnienia i obsady stanowisk w Akademii.

9. Umowa niniejsza wchodzi w życie po podpisaniu jej przez Wielkiego Kanclerza Akademii oraz inspektora Prowincji św. Jacka w Krakowie i zatwierdzeniu jej przez Stolicę Apostolską.

10. Umowa powyższa może być rozwiązana na życzenie jednej ze stron z początkiem lub końcem roku akademickiego.

Umowa zawarta 1 marca 1990 r., podpisana przez kardynała Franciszka Macharskiego Wielkiego Kanclerza Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, ks. Piotra Biegusa, inspektora Prowincji św. Jacka, oraz przez ks. doc. dr hab. Jerzego Chmiela, ks. lic. Mieczysława Piłata i ks. prof. Wacława Świerzawskiego rektora PAT w Krakowie po zatwierdzeniu jej przez Kongregację Nauczania Katolickiego weszła w życie i po upływie pięciu lat w 1996 r. została przedłużona na następne pięć lat.

Obowiązująca obecnie przedłużona umowa podpisana przez kardynała Franciszka Macharskiego oraz ks. inspektora Tadeusza Rozmusa i innych przedstawicieli Wydziału Teologicznego PAT oraz rektora Seminarium Salezjańskiego, zatwierdzona 5 marca 2002 r. przez Kongregację Nauczania Katolickiego, została zawarta na 10 lat, tj. do 5 marca 2012 r.³⁰

³⁰ Congregatio de Institutione Catholica / De Seminariis atque Studiorum Institutis nr 1390/90/4, Romae die XXVI mensis iunii a. d. MCMXCI. w: Kronika WSDTS 27.09.1991; Umowa

Zawarta umowa oraz zaangażowanie się profesorów Salezjańskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, na KUL-u oraz w PAT ma wielkie znaczenie w formacji intelektualnej alumnów i wykładowców Salezjańskiego Seminarium, gdyż na obu uczelniach salezianie nie tylko zdobywają stopnie magisterskie oraz tytuły, ale jako etatowi pracownicy tych uczelni razem z innymi profesorami i pracownikami naukowymi przyczyniają się przez pracę naukowo-dydaktyczną i administracyjną do dobrego prosperowania tych uczelni.

- Ksiądz prof. dr hab. BOLESŁAW BARTKOWSKI po otrzymaniu na KUL-u tytułu profesora i stanowiska profesora nadzwyczajnego pełnił w latach 1983–1987 funkcję prodziekana Wydziału Teologicznego KUL-u, a od 1989 r. aż do śmierci, która nastąpiła w 1998 r., funkcję prorektora KUL-u.

- Ksiądz prof. dr hab. MIECZYŚLAW MAJEWSKI, kierownik Katechetyki na KUL-u, otrzymał tytuł profesora zwyczajnego w 1986 r. Był członkiem Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski, ekspertem delegacji polskiej w 1977 r. na Synodzie Biskupów w Rzymie, pełnił w 1980 r. funkcję prodziekana. Należał do Komisji Spraw Nauki i Kontaktów z Zagranicą KUL-u. Był cenionym wykładowcą oraz animatorem badań naukowych, które przerwała nagła śmierć 24 czerwca 2000 r. Profesor wydał drukiem 24 pozycje książkowe, był autorem wielu artykułów, promotorem 60 prac doktorskich i przeszło 200 magisterskich.

- Ksiądz prof. dr hab. RYSZARD RUBINKIEWICZ, od 1977 r. pracownik KUL-u, jest doktorem teologii i doktorem nauk biblijnych, profesorem belwederskim, kierownikiem Instytutu Nauk Biblijnych oraz Katedry Literatury Międzytestamentalnej i Nauk Pomocniczych Bibliistyki KUL, prezesem Biblistów Polskich oraz od 2001 r. członkiem Papieskiej Komisji Biblijnej i członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów.

- Ksiądz prof. dr hab. STANISŁAW KULPACZYŃSKI, profesor belwederski, pracuje na KUL-u od 1977 r. W 1996 r. został profesorem nadzwyczajnym. Jest kierownikiem Katedry Katechetyki Psychologiczno-Pedagogicznej w Instytucie Teologii Pastoralnej Wydziału Teologicznego oraz kierownikiem działu „Katechetyka” w Redakcji Encyklopedii Katolickiej KUL-u oraz konsultorem Komisji do Spraw Wychowania Chrześcijańskiego Episkopatu Polski.

- Ksiądz prof. dr hab. ANDRZEJ MARYNIARCZYK, profesor belwederski. W 1996 r. został kierownikiem Katedry Metafizyki, a od 1997 r. kierownikiem Zakładu Metafizyki KUL-u, dyrektorem Oddziału Polskiego Międzynarodowego Stowarzyszenia św. Tomasza z Akwinu oraz naczelnym redaktorem *Encyklopedii filozoficznej*.

- Ksiądz prof. dr hab. JÓZEF WILK, był od 1972 r. pracownikiem etatowym KUL-u. W 1987 r. uzyskał stopień profesora nadzwyczajnego. Od 1996 r. był

o współpracę między Wydziałem Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie a Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie z 1 marca 1990 r., oraz z 26 maja 1996 r. i z 22.06.2001 r.; ks. S. Semik, Sprawozdanie rektorskie 1996/97, s. 2; Kronika WSDTS 27.09.1991.

organizatorem i kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny oraz organizatorem sympozjów i odczytów. Zmarł w 2003 r.

• Ksiądz dr hab. JERZY GOCKO po uzyskaniu w 2004 r. stopnia doktora habilitowanego prowadzi wykłady w Katedrze Teologii Moralnej Szczegółowej Wydziału Teologicznego KUL.

Oprócz współpracowników pracujących w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim wykładowcy Salezjańskiego Seminarium w Krakowie są zaangażowani jako pracownicy naukowcy w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie na następujących stanowiskach:

• Ksiądz prof. dr hab. WOJCIECH ŻYCIŃSKI, po uzyskaniu w 1993 r. tytułu dra habilitowanego na KUL-u, a następnie tytułu profesora nadzwyczajnego w PAT, prowadzi wykłady w PAT; od 1997 r. pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologicznego, a od 2000 r. funkcję prorektora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

• Ksiądz prof. dr hab. TADEUSZ BIESAGA po zatwierdzeniu w 1999 r. pracy habilitacyjnej został powołany przez Radę Wydziału PAT na kierownika Katedry Bioetyki i dyrektora Międzynarodowego Instytutu Bioetyki PAT, a w 2003 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym.

• Ksiądz dr hab. JANUSZ MĄCZKA prowadzi wykłady na Wydziale Filozofii oraz pełni funkcję prodziekana Wydziału Filozoficznego PAT.

• Ksiądz dr SYLWESTER JĘDRZEJEWSKI i ks. dr JACEK JURCZYŃSKI prowadzą wykłady na Wydziale Teologicznym PAT.

Oprócz wspomnianych pracowników naukowych KUL-u i PAT-u, ks. prof. dr hab. TADEUSZ PRZYBYLSKI od 1965 r. prowadził wykłady na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, a od 1978 r. wykłady z historii i teorii muzyki w Akademii Muzycznej w Krakowie.

Działalności naukowej ks. prof. Tadeusza Przybylskiego oraz innych pracowników naukowych bliżej nie omawiam z powodu ograniczenia objętości tego artykułu³¹.

Wspominając o pomyślnie rozwijającej się w Salezjańskim Seminarium Duchownym w Krakowie formacji intelektualnej, trzeba powiedzieć, że od 1992 r. korzystali i korzystają z niej nie tylko polscy klerycy salezjańscy. W 1996 r. w Seminarium, liczącym 130 współpracowników, przebywało 28 salezjańskich kleryków pochodzących: z Białorusi, Gruzji, Litwy, Rosji, Słowacji i Ukrainy. Mówiąc o formacji intelektualnej, należy podkreślić, że w dużym stopniu ułatwia ją biblio-

³¹ H. Wrońska CMW, *Życie i działalność dydaktyczno-naukowa ks. prof. Mieczysława Majewskiego SDB*, „Roczniki Teologiczne Katolicki Uniwersytet Lubelski”, Lublin 1998, t. XLV, z. 6, s. 7–41; J. Koral – H. Skorowski, art. cyt., s. 171, 174, 182, 184; ks. J. Gocko SDB, *Salezjanie w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, w: *75 lat salezjanów w Lublinie*, Lublin 2002, s. 69–84; ks. S. Semik, Sprawozdanie rektorskie 1999, s. 7; Membri della Pontificia Commissione Biblica (2001–2006) „Wiadomości Inspektorialne”, październik 2001, s. 17; ks. T. Rozmus, *Relacja...*, s. 15 i 16.

teka, której kierownikiem w 1999 r. został mianowany ks. dr Józef Marszałek. Dzięki staraniom kierownika oraz otrzymanym znacznym funduszom biblioteka w ostatnich latach w swoim rozwoju uczyniła wielki krok naprzód.

W 2004 r. nowo rozbudowana biblioteka, zajmująca 7 pomieszczeń o łącznej powierzchni 660 m², liczy około 110 tys. woluminów, wśród których znajdują się również starodruki. Po sprawieniu ostatnio 400 nowych regałów długość półek wynosi 3661 m. Rozwijająca się Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, należąca do Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”, jest obecnie w bardzo szybkim tempie katalogowana, systematycznie uzupełniana i komputeryzowana, z tą myślą, by w najbliższej przyszłości mogli z jej zbiorów – zwłaszcza działu Pedagogiczno-Psychologiczno-Młodzieżowego – korzystać nie tylko salezjanie, ale również osoby spoza Seminarium, a zwłaszcza studenci z różnych uczelni w Krakowie³².

2. Formacja pastoralna alumnów

Niezależnie od formacji intelektualnej, teoretycznej, dokonującej się głównie w czasie wykładów, w Salezjańskim Seminarium w Krakowie zwracano szczególniejszą uwagę na formację duszpastersko-parafialną. Jak wielkie znaczenie przywiązywano w inspektorii do przygotowania duszpastersko-parafialnego, najlepiej świadczy fakt, że gdy ks. inspektor Jan Ślósarczyk, po zlikwidowaniu prawie wszystkich zakładów naszego Zgromadzenia spostrzegł się, iż salezjanie są zmuszeni pracować głównie w powierzonych im przez biskupów parafiach, w 1953 r. wysłał kleryków Adama Śmigielskiego i Jana Krawca na studia teologiczne do Seminarium Lubelskiego, a jego następcą ks. inspektor Józef Nęcek – kleryków: Bolesława Bartkowskiego, Augustyna Dziędziela i Mieczysława Kaczmarzyka, by tam oprócz formacji salezjańskiej nie tylko zapoznali się z formacją duszpasterską kleru diecezjalnego, ale by jako przyszli wykładowcy i przełożeni przekazali ją w seminarium alumnom przygotowującym się do pracy duszpasterskiej w parafiach. Formacja duszpasterska przydała się przede wszystkim ks. Adamowi Śmigielskiemu, mianowanemu w 1992 r. biskupem sosnowieckim, który ze swoimi współpracownikami organizował od podstaw powierzoną mu diecezję sosnowiecką³³.

Mimo że Inspektoriat św. Jacka po dokonanej w 1979 r. podziale miała na swoim terenie wspólne Seminarium Duchowne oraz jedyną w Polsce szkołę za-

³² Ks. J. Ryłko, *Salezjańskie Wyższe Seminarium Duchowne w Krakowie*, „Seminare” 14 (1998) s. 74; tenże, Sprawozdanie rektorskie 1995; ks. J. Marszałek, Dane statystyczne Biblioteki WSDTS w Krakowie z 30.04.2004 r.; ks. J. Ryłko, *Czcigodni czytelnicy*, „Łoś Press” Pismo dla Przyjaciół Seminarium, nr 2 (1996) s. 2.

³³ Ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 361, 371, 372; ks. R. Bieleń, *Salezjański kanonista*, „Wiadomości Inspektorialne” czerwiec 2004, s. 19 i 23; Kronika WSDTS, cyt., 25.03.1992; Własne uwagi i spostrzeżenia.

wodową w Oświęcimiu, zatrudniającą wielu współbraci, utraciła swój dawny wybitnie duszpastersko-parafialny charakter, gdyż posiadała tylko 9 parafii i 5 samodzielnych wikariatów obsługujących około 88500 wiernych, to jednak z tego powodu, że nowo erygowana Inspektorja św. Jana Bosko posiadała 37 parafii, 13 wikariatów samodzielnych obsługujących około 260 tys. wiernych, we wspólnym Seminarium Duchownym w Krakowie nadal zwracano w formacji wielką uwagę na formację duszpastersko-parafialną oraz duszpastersko-wychowawczą realizowaną w organizowanych i przyjmowanych szkołach w obu inspektorjach³⁴.

W tej nowej sytuacji, aby dobrze przygotować alumnów do duszpasterstwa w parafiach oraz w prowadzonych szkołach, w seminarium przełożeni zwracali szczególniejszą uwagę, by klerycy jak najdokładniej spełniali nie tylko swoje obowiązki naukowe, ale także powierzone im zajęcia i prace fizyczne, mające na celu utrzymanie wzorowego porządku i czystości w pomieszczeniach Seminarium i jego otoczeniu, oraz na zachowanie w codziennym życiu delikatności, uprzejmości i zasad dobrego wychowania, by alumni jako przyszli duszpasterze i wychowawcy młodzieży, nie tylko słowami, ale przykładem własnego życia wychowywali i pociągali za sobą powierzoną im młodzież.

Klerycy studiujący teologię, po pozytywnym ukończeniu dwuletniej praktyki pedagogicznej, zwanej asystencją, w różnych placówkach salezjańskich, by dobrze i praktycznie przygotowywać się do katechizacji i pracy wśród młodzieży i dzieci, niezależnie od wykładów, udziału w katechezach pokazowych, pod przewodnictwem doświadczonych katechetów nie tylko prowadzili na terenie parafii św. Stanisława Kostki w Krakowie katechezy w szkole dla dzieci niewidomych przy ul. Tynieckiej 7 oraz dla dzieci niepełnosprawnych w szkole przy ul. Praskiej, ale w niedziele przyprowadzali je na mszę świętą i przygotowywali je do czynnego udziału we mszy św. przez czytanie lekcji i wykonywanie śpiewów liturgicznych.

Oprócz katechezy, w Oratorium mieszczącym się przy kościele rektoralnym obok Seminarium, w ciągu całego roku akademickiego, wyznaczeni przez przełożonych klerycy, zajmowali się pracą wśród ministrantów, scholi i innych grup młodzieżowych. Grupy te nie tylko urozmaicały i ubogacały odprawiające się dla wiernych nabożeństwa liturgiczne, ale organizowały Jasełka, inscenizacje oraz różne wycieczki, zabawy i rozgrywki sportowe.

W okresie Wielkiego Postu niektórzy księża salezjanie głoszący w parafiach rekolekcje dla dzieci i młodzieży angażują małe kleryckie zespoły muzyczne, by uczyć młodzież i dzieci pieśni religijnych, przygotowywać je do czynnego udziału w nabożeństwach liturgicznych oraz umożliwić im w kościele i w szkole przeżyć religijnie i radośnie czas rekolekcji.

³⁴ Tow. św. F. Walezego..., 1980, s. 5–16; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 300, 351; ks. J. Ryłko, *Salezjańskie Wyższe Seminarium*, s. 74.

Diakoni po złożeniu egzaminów i uzyskaniu magisterium w drugim semestrze IV roku teologii – niezależnie od ukończonej dwuletniej praktyki pedagogicznej – udają się na praktykę duszpasterską do salezjańskich parafii, a pozostali klerycy w ciągu roku organizują w wyznaczonych salezjańskich parafiach nabożeństwa powołaniowe, misyjne i inne, a od 1996 r. pod kierunkiem przełożonych redagują czasopismo wydawane przez Seminarium pt. „Łoś PRESS”, mające na celu animowanie i informowanie dobrodziejów i sympatyków Seminarium o jego życiu i działalności³⁵.

Podczas wakacji letnich oraz ferii zimowych wszyscy klerycy, zgodnie z opracowanym programem Wakacyjnych Praktyk Duszpasterskich, biorą czynny udział pod przewodnictwem kapłanów w organizowaniu kolonii i półkolonii dla dzieci, kursów dla ministrantów, lektorów i animatorów oraz Dzieci Bożych, Wędrownego Oratorium, rajdów rowerowych dla dzieci i młodzieży oraz uczestniczą w pielgrzymkach udających się na Jasną Górę z Wrocławia, Warszawy, Krakowa, Kielc i innych miejsc. By zilustrować te dzieła, można podać dane odnoszące się do zaangażowania alumnów filozofii w „akcje” wychowawcze podczas wakacji letnich ubiegłego roku (2004). Grupa 17 kleryków uczestniczyła od 27 czerwca do 30 sierpnia w 24 młodzieżowych imprezach wakacyjnych. Były to: kurs lektorski, wyprawa rowerowa, obóz językowy, obozy sportowe, obóz szkolny, obóz dziecięcy, wakacje LS, wakacje z Bogiem, wyjazd do Niemiec, obóz LO, pielgrzymka legnicka, obóz gimnazjum, półkolonie, obóz wędrowny.

Ponieważ praca wychowawcza prowadzona w szkołach i parafiach wśród dzieci i młodzieży w duchu salezjańskim wymaga solidnego i dobrego przygotowania teoretycznego i praktycznego, w Seminarium, oprócz ćwiczeń i wskazań homiletycznych i katechetycznych, wykłady prowadzą również aktorzy z teatru, którzy zwracają uwagę nie tylko na fonetykę, ale dają alumnom praktyczne uwagi, jak organizować i przygotować różne artystyczne i rekreacyjne występy z młodzieżą. Niezależnie od teoretycznych uwag i wskazań, alumni mają okazję zetknąć się w praktyce z sztuką poprzez uczestnictwo w koncertach organizowanych w Krakowskiej Filharmonii i różnych kościołach Krakowa oraz udział w wybranych sztukach w teatrze. Podczas wakacji organizuje się dla uzdolnionych kleryków kurs muzyczny gry na organach, fortepianie i innych instrumentach muzycznych.

Ponieważ w salezjańskim systemie wychowawczym ważną rolę w wychowaniu młodzieży odgrywa sport, dlatego klerycy studiujący w Seminarium nie tylko należą do tzw. Ligi Kleryckiej, zorganizowanej pod patronatem kardynała Franciszka Macharskiego i w ciągu roku rozgrywają różne mecze międzyseminaryjne,

³⁵ Regul. art. 64; „Łoś Press” nr 1/1996, s. 1; ks. L. Leś, Zaangażowanie kleryków w duszpasterstwie w: Arch. WSDTS w Krakowie Teka Działalność Alumnów; Własna obserwacja autora; Teki Działalność kleryków, Podziękowanie dyrektora szkoły pani mgr inż. R. Golba i grona pedagogicznego Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Kielcach klerykom Sal. Seminarium Duchownego w Krakowie za dobre przeprowadzenie i przygotowanie rekolekcji wielkopostnych w 1997 r.

ale w czasie wakacji i ferii zimowych organizuje się dla grup kleryków piesze obozy wędrowne, rajdy rowerowe, spływ kajakarski na Sanie, a w zimie, głównie w Witowie i Szczyrku, kursy narciarskie i inne rozrywki.

Wspomniane akcje, organizowane i celowo przez kleryków prowadzone pod kierownictwem przełożonego, nie mają na celu tylko chwilowego relaksu i odpoczynku, ale praktyczne, dobre przygotowanie kleryków do czekającej ich samodzielnej odpowiedzialnej pracy duszpastersko-wychowawczej, głównie wśród dzieci i młodzieży.

W jakim stopniu i wymiarze klerycy korzystają z salezjańskiej integralnej formacji duchowej, intelektualnej i praktyczno-duszpastersko-wychowawczej, zależy przede wszystkim od ich wewnętrznego wyrobienia, osobistego zjednoczenia z Bogiem oraz zdolności poszczególnych kleryków i gorliwości duszpastersko-apostolskiej³⁶.

III. DZIAŁALNOŚĆ DUSZPASTERSKO-WYCHOWAWCZA W INSPEKTORII ŚW. JACKA

W podzielonej i bardzo zmniejszonej w 1979 r. Inspektorii św. Jacka w Polsce, zgodnie z 42 artykułem Konstytucji praca duszpasterska w powierzonych przez biskupów parafiach jest nadal zwyczajnym terenem pracy salezjańskiej, mającej na celu dobro duchowe wiernych, a głównie młodzieży.

1. Praca w parafiach

W 2004 r. salezjanie w Inspektorii św. Jacka prowadzili działalność duszpasterską w 16 kanonicznie erygowanych parafiach, w jednym samodzielnym wikariacie duszpasterskim – w Staniątkach – oraz w kościele rektoralnym przy ul. Tynieckiej 39 w Krakowie, sanktuarium Maryjnym w Szczyrku i kaplicy salezjańskiej w Wiśle. Obsługiwali więc w 2004 r. przeszło 72 335 wiernych³⁷.

W powierzonych Zgromadzeniu przez biskupów parafiach salezjanie pracują zgodnie z przepisami kościelnego prawa ogólnego i partykularnego pod nadzorem biskupów diecezjalnych, którzy przedstawionych przez ks. inspektora kandydatów na proboszczów, wikariuszów i katechetów mianują oraz powierzone salezjanom parafie w sprawach duszpasterskich, jak wszystkie inne parafie swojej diecezji wizytują i nimi kierują.

³⁶ Ks. J. Pietrzykowski, *Wyższe Seminarium Duchowne...*, s. 371–373; ks. J. Ryłko, *Sal. Wyższe Seminarium*, s. 74; *Sport w Seminarium*, „Łoś Press” nr 1 (1996) s. 5; tamże, nr 3 (1997) s. 6; ks. M. Ledwożyw, *Sprawozdanie z zaangażowania alumnów w czasie wakacji letnich w 1997 r.*, Arch. WSDTS, Skor., *Działalność Alumnów*.

³⁷ Ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 300; Konst. art. 42; *Capitolo Generale Speciale della Società Salesiana*, Roma 1971 nr 400, 402; ks. T. Rozmus, *Relacja...*, s. 30.

Niezależnie od jurysdykcji biskupów salezianie pracujący w parafii podlegają jako zakonnicy również władzy swoich przełożonych, którzy mają obowiązek troszczyć się o to, by życie salezjanów pracujących w parafiach było przepojone duchem apostołskim, a cała działalność apostołska była przepojona i przesycona zakonnym duchem salezjańskim³⁸.

Mówiąc o działalności duszpastersko-parafialnej salezjanów w inspektorii św. Jacka nie mam zamiaru mówić o życiu i działalności duszpasterskiej poszczególnych parafii, ale pragnę zwrócić uwagę na niektóre ważniejsze cechy działalności salezjańskiej, które zgodnie z charyzmatem salezjańskim są realizowane w ramach ogólnego i partykularnego prawa diecezjalnego.

Chociaż regulaminy Zgromadzenia Salezjańskiego zapewniają zasadniczo mianowanym na 9 lat proboszczom i innym ich współpracownikom odpowiednią stałość, jakiej domaga się dobro wiernych, to jednak w razie potrzeby mogą być w każdej chwili odwołani z urzędu zarówno przez biskupa diecezjalnego, jak też i przełożonego zakonnego. Praca duszpasterska w powierzonych Zgromadzeniu parafiach ma być prowadzona nie indywidualnie, ale wspólnotowo. Zgodnie z tym wymogiem, w inspektorii św. Jacka nie ma parafii prowadzonej przez pojedynczego kapłana, ale przez większą lub mniejszą wspólnotę zakonną, w której członkowie animowani przez dyrektora wspólnoty, pod przewodnictwem proboszcza odpowiedzialnego za duszpasterstwo parafii, mają wszyscy zgodnie pracować dla dobra duchownego wszystkich wiernych, ze szczególniejszym uwzględnieniem i uprzywilejowaniem pracy duszpasterskiej wśród dzieci i młodzieży. Realizując ten program, zgodnie z charyzmatem salezjańskim, poza ogólną pracą duszpasterską i dobrze zorganizowaną katechizacją, w każdej parafii powinno się zwracać szczególniejszą uwagę na działalność Oratorium, które według ks. Bosko i Ustaw Towarzystwa Salezjańskiego powinno być: Domem dla młodzieży, który przyciąga, parafią, która ewangelizuje; szkołą, która przygotowuje do życia i podwórkiem, gdzie spotykają się przyjaciele i żyje się radośnie.

Niezależnie od działającego w parafii Oratorium, salezianie w prowadzonych parafiach, które powinny mieć charakter „ludowy”, mają się troszczyć o zorganizowanie różnych grup: ministrantów, lektorów, scholi, grup oazowych, Róż Żywego Różańca dla dzieci, młodzieży i starszych i innych grup apostołskich, wśród nich grupy Współpracowników Salezjańskich; z ich pomocą mają się starać o ożywienie życia religijnego wspólnoty parafialnej, której ośrodkiem i centrum życia religijnego powinna być Eucharystia, którą parafia powinna żyć, wzrastać i wokół Niej się koncentrować³⁹.

Salezianie, naśladując ks. Bosko, który nie tylko w sposób szczególniejszy czcił Matkę Najświętszą i obrał Ją za Patronkę swojego Zgromadzenia, ale przez Maryję prowadził wiernych do Chrystusa, w pracy duszpasterskiej troszczył się o

³⁸ Kan. 675, 678, 681, 683; Regul. art. 27.

³⁹ Kan. 682, Konst. art. 40, Regul. art. 11, 26, 27, 28.

pogłębianie i ożywianie kultu maryjnego, organizując z okazji Jej świąt uroczyste nabożeństwa maryjne, nowenny oraz z okazji 24 dnia miesiąca w sanktuariach Maryjnych w Oświęcimiu, Szczyrku i Przylękowie czuwania modlitewne, w których uczestniczą nie tylko parafianie, ale również wierni z sąsiednich miejscowości, którzy przez Maryję idą do Chrystusa.

W salezjańskim systemie wychowawczym oraz pracy duszpasterskiej wielką uwagę zwraca się na wykorzystanie środków nadprzyrodzonych, a przede wszystkim sakramentu pojednania, tj. spowiedzi świętej, z której korzystania salezianie nie tylko dzieci, młodzież i starszych zachęcają, ale starają się, by placówki duszpasterskie obsługiwane wspólnotowo przez większą liczbę salezjanów, tak jak Sanktuarium Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Oświęcimiu, które przez długie lata było „konfesjonałem” dla miasta Oświęcimia i okolicy, a nawet dla wiernych ze Śląska, były również „konfesjonałami” dla parafian i innych przybywających do nich wiernych⁴⁰.

Mówiąc o działalności salezjańskiej, należy podkreślić, że chociaż w pracy duszpastersko-katechetycznej wielu salezjanów starało się wykorzystać środki społecznego przekazu, m.in. filmy religijne wyświetlane w kościołach i salkach katechetycznych, to jednak najbardziej zaangażował się w tę inicjatywę ks. Bronisław Szymański. Ksiądz Bronisław, mimo przesłuchań na MO w Krakowie oraz różnych trudności i zagrożeń, wyświetlał najpierw w kościołach salezjańskich, a później i w innych świątyniach parafialnych film religijny pt. *Syn Człowieczy*. Kardynał Karol Wojtyła, popierając tę akcję, na prośbę ks. Szymańskiego, mimo ścisłej kontroli celnej, przywiózł osobiście z Rzymu nową taśmę tego filmu i ofiarował ją ks. Szymańskiemu, który ten film oraz inne filmy religijne przemycone z Zachodu wyświetlał w parafialnych kościołach, klasztorach i seminariach.

Jak wielkim powodzeniem cieszyły się w okresie stalinizmu filmy religijne, najlepiej świadczy fakt, iż tak wielkie świątynie jak katedra częstochowska, kościół św. Michała we Wrocławiu oraz kościoły ewangelickie: w Bielsku, Cieszynie, Skoczowie i w Wiśle, w których na zaproszenie pastorów ks. Szymański wyświetlał film *Życie Pana Jezusa*, były zawsze wypełnione widzami.

Ksiądz Bronisław Szymański, zajmujący się przez kilka lat wyłącznie projekcją filmów religijnych, przeprowadził w latach 1965–1988 w kościołach kilku diecezji w Polsce 2520 projekcji filmowych, w których według danych statystycznych uczestniczyło 1 780 000 wiernych.

Ksiądz inspektor Józef Król, ks. inspektor Augustyn Dziędziel i jego następcy: ks. inspektor Mieczysław Kaczmarzyk i ks. inspektor Józef Kurowski, aby przynajmniej częściowo zaspokoić wielki głód i pragnienie wiernych oglądania filmów religijnych, polecili, by niezależnie od ks. Bronisława Szymańskiego także inni księża, m.in. ks. Michał Szafarski, ks. Jan Waszut, ks. Tadeusz Wołek, ks. Bernard Waidemann, zajęli się tą formą działalności apostołskiej. Chociaż

⁴⁰ Konst. art. 8, 9, 20, 92; Capitolo Generale XX cyt., nr 425.

wspomniani kapłani nie prowadzili tak dokładnej statystyki wyświetlanych projekcji filmowych jak ks. Szymański, to jednak nie ulega najmniejszej wątpliwości, że wszyscy razem przeprowadzili o wiele więcej projekcji filmowych niż sam ks. Szymański, którego działalność – jak wynika z nadsyłanych podziękowań proboszczów – przyczyniła się w wielu wspólnotach parafialnych do liczniejszego udziału wiernych w nabożeństwach liturgicznych⁴¹.

Salezjanie pracujący na ziemiach polskich, uwzględniając warunki i potrzeby lokalnego Kościoła diecezjalnego, mimo że od samego początku, tj. od 1904 r. w Daszawie oraz od 1907 r. w Przemyślu, podjęli się również pracy duszpastersko-parafialnej, to jednak zgodnie z Ustawami Zgromadzenia zwracali szczególniejszą uwagę na rozwój szkolnictwa salezjańskiego, brutalnie zwalczanego przez wrogów Kościoła.

Organizowana od 1898 r. w Oświęcimiu pierwsza Salezjańska Szkoła Zawodowa – reduta wiary i patriotyzmu, zbudowana na trwałym fundamencie wiary, ożywiana duchem religijnym i umacniana gorącym patriotyzmem, mimo różnych trudności i prześladowań, nie tylko nie runęła, nie poddała się i przetrwała straszne huraganowe ataki pruskiej germanizacji, hitlerowskiego terroru i ludobójstwa oraz szalejącego ateistycznego stalinowskiego i komunistycznego bezprawia, ale po upadku w socjalistycznej Polsce Ludowej komunizmu doczekała się upragnionego zwycięstwa i triumfalnego zmartwychwstania niszczonego szkolnictwa salezjańskiego⁴².

2. Szkolnictwo w inspektorii

W nowej rzeczywistości, po różnych przemianach politycznych i społecznych w Inspektorii św. Jacka, niezależnie od dalej prowadzonej pracy parafialnej, bardzo dynamicznie rozwija się szkolnictwo, a salezjanie, zgodnie ze swoim posłannictwem, w otwieranych i prowadzonych szkołach podstawowych i średnich zajmują się wykształceniem i wychowaniem w duchu katolickim dzieci i młodzieży, według salezjańskiego systemu prewencyjnego oraz opracowanego Inspektorialnego Salezjańskiego Programu Wychowawczo-Duszpasterskiego (ISPWD).

W 2004 r. salezjanie w Inspektorii św. Jacka w Polsce prowadzą 23 szkoły różnego typu:

⁴¹ Kan. 761, 822; Dekret o środkach społecznego przekazu myśli z 4 XII 1963 r., nr 3, 13; ks. B. Szymański, Akcja apostołska przeprowadzona przy pomocy filmów religijnych przez salezjanów Prowincji św. Jacka; Przeprowadzony wywiad z ks. B. Szymańskim 26.11.2002 r. i z ks. Michałem Szafarskim 30.11.2002 r.; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 318 i 319.

⁴² Ks. J. Pietrzykowski, *Dlaczego salezjanie polscy prowadzą duszpasterstwo parafialne? „Seminare”* 17 (2001) s. 491; *25-lecie działalności sal.*, s. 11; ks. F. Trawiński, *Pokłosie z naszych domów*, „Wiadomości Salezjańskie”, 2 (1898) s. 319; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 107, 113, 168.

- W Czarnym Dunajcu – Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące Niepubliczne i Publiczne Liceum Ogólnokształcące, w których kształcą się 107 uczniów i uczennic, pracuje 16 nauczycieli i 3 osoby obsługi.
- W Krakowie – Nowej Hucie istnieje Publiczna Szkoła Podstawowa – wygaszana, Salezjańskie Gimnazjum Publiczne oraz Publiczne Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące. Z zorganizowanych szkół korzysta 736 uczniów i uczennic, których kształcą i wychowuje 63 nauczycieli i wspomaga 14 osób pracujących w administracji.
- W Oświęcimiu, w najstarszej placówce salezjańskiej w Polsce, jest zorganizowane Gimnazjum Niepubliczne, Publiczne Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Zawodowych, w których skład wchodzi: Zasadnicza Szkoła Zawodowa przygotowująca fachowców z różnych dziedzin, Technikum Mechaniczne i Stolarskie. Wspomniane szkoły kształcą 588 uczniów i uczennic oraz zatrudniają 64 nauczycieli i 19 osób obsługi.
- W Przemyślu jest prowadzone Salezjańskie Niepubliczne Gimnazjum, w którym kształcą się 108 uczniów i uczennic, zatrudniony jest 18 nauczycieli i 2 osoby obsługi.
- W Świętochłowicach salezjanie prowadzą:
 - Salezjański Zespół Szkół Publicznych „Don Bosko”, w którego skład wchodzi: Salezjańskie Gimnazjum Publiczne, Salezjańskie Publiczne Technikum Elektroniczne i Technikum Elektroniczne Niepubliczne, Salezjańskie Publiczne Liceum Ogólnokształcące – trzyletnie, Salezjańskie Publiczne Studium Policealne. Zespół Szkół w Świętochłowicach kształcą w sumie 507 uczniów i uczennic oraz angażuje 32 nauczycieli i 8 osób obsługi administracyjnej.
- W Zabrze salezjanie prowadzą Salezjański Zespół Szkół Publicznych, w którego skład wchodzi:
 - Salezjańskie Gimnazjum Publiczne, Publiczne Liceum Ogólnokształcące, Publiczne Liceum Profilowane, w którym razem z uczniami innych szkół kształcą się 549 uczniów i uczennic oraz uczy 43 nauczycieli i 9 osób obsługi.Wspomniane szkoły salezjańskie kształcą 2595 uczniów i uczennic oraz zatrudniają na pełnym lub połowie etatu 32 salezjanów oraz 235 nauczycieli i wychowawców świeckich, mających wymagane przez państwo kwalifikacje naukowe do kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w szkołach państwowych. Nauczyciele i pracownicy zatrudnieni przez salezjanów w szkołach publicznych są wynagradzani z budżetu państwowego, tak jak w innych szkołach państwowych, lecz koszty utrzymania i administracji zabudowań szkoły są częściowo pokrywane przez władze Zgromadzenia.

W prowadzonych przez salezjanów szkołach, zgodnie z przepisami państwowymi, realizowany jest program obowiązujący w szkołach państwowych, ale ubogaca się go i uzupełnia wskazaniami wypróbowanego salezjańskiego prewen-

cyjnego systemu wychowawczego troszczącego się o integralne wykształcenie i wychowanie uczniów⁴³.

3. Działalność oratoryjna – owoce systemu prewencyjnego

Niezależnie od prowadzonego zorganizowanego szkolnictwa salezjanie starają się oddziaływać pozytywnie na wychowanie dzieci i młodzieży przez zorganizowane przy każdej szkole i parafii Oratoria, do których po lekcjach ma dostęp młodzież i dzieci miejscowego środowiska.

Od 1991 r. w pierwszych dniach maja każdego roku są organizowane przy Seminarium w Krakowie tzw. *Savionalia*, w których uczestniczy od 1000 do 2000 dzieci i młodzieży, głównie z placówek salezjańskich. Podczas *Savionalii* dzieci i młodzież podczas uroczystych nabożeństw spotykają się z Chrystusem w sakramencie pojednania i Eucharystii, ale także biorą czynny udział w organizowanych występach artystycznych różnych zespołów, w rozgrywkach i popisach sportowych oraz różnych młodzieżowych zabawach i rozrywkach.

Salezjanie pracujący w różnych placówkach, doceniając pozytywny wpływ sportu w wychowaniu młodzieży, popierają i rozwijają działalność zorganizowanego w Polsce od 1992 r. na prawach państwowych stowarzyszenia SALOS-u – Salezjańskiej Organizacji Sportowej, której organizatorzy, podobnie jak ks. Bosko, pragną młodzież prowadzić od zabawy do modlitwy i Chrystusa. Mówiąc o pozytywnej pracy SALOS-u, należy również podkreślić pożyteczną pracę wychowawczą SALTROM-u – Salezjańskiego Ruchu Troski o Młodzież w Krakowie, który w zorganizowanym Ośrodku przy ul. Różanej 5 zajmuje się młodzieżą i dziećmi często wywodzącymi się z trudnych lub ubogich środowisk. Zorganizowany w Przemyślu SALTROM zajmuje się przede wszystkim dziećmi znajdującymi się w bardzo trudnych warunkach życia.

Zorganizowane w Krakowie przy ul. Tynieckiej 39 Salezjańskie Centrum Wychowania i Duszpasterstwa Młodzieży (w skrócie WDM) prowadzi i prowadzi animację duszpasterstwa młodzieżowego w Inspektorii św. Jacka oraz organizuje różnego rodzaju sympozja, spotkania i zebrania przedstawicieli różnych grup duszpasterstwa młodzieżowego wszystkich polskich inspektorii, mające na celu formację młodzieży starszej do prowadzenia i ożywiania duszpasterstwa młodzieżowego w różnych grupach⁴⁴. Ponadto wymienione Centrum jest od 1999 r. organem prowadzącym dla Salezjańskiego Centrum Edukacyjnego – stowarzyszenia zarejestrowanego na mocy ustawy o systemie oświaty (1991) oraz rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej (1999) oraz Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (2003). Stowarzyszenie, na mocy uprawnień statutowych, w gmachu seminarium

⁴³ Ks. T. Rozmus, *Relacja...*, s. 27–30; Regul. art. 13.

⁴⁴ Ks. T. Rozmus, *Relacja...*, s. 20–23; „Wiadomości Inspektorialne” marzec i kwiecień 1997, s. 6; tamże, listopad i grudzień 2000, s. 8; *Savionalia*, „Łoś Press” nr 4 (1997) s. 12–14.

salezjańskiego w Krakowie, prowadzi m.in. kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli. Centrum jest niepubliczną placówką o zasięgu ogólnokrajowym.

Wspominając działalność duszpastersko-wychowawczą salezjanów w Inspektorii św. Jacka, należy podkreślić, że jest ona prowadzona według salezjańskiego systemu prewencyjnego, który opierając się na rozumie, religii i dobroci, nie tylko wykorzystuje wszystkie sposoby i środki stosowane we współczesnej pedagogice, ale je ubogaca środkami nadprzyrodzonymi, które pomagają i ułatwiają wykształcenie i integralne wychowanie i urobienie duchowe rozwijającej się młodzieży.

System prewencyjny, w którym zabiega się o wychowanie integralne, wymaga od wychowawcy nie tylko dobrego fachowego przygotowania intelektualnego, ale również ofiarnego poświęcenia się dla dobra młodzieży, gdyż według ks. Bosko wychowawca salezjański to prawdziwy ojciec, który w miłej, rodzinnej atmosferze, nie tyle słowami, ile dobrocią, ofiarną wychowawczą miłością i bezpośredniością pociąga młodzież do siebie, troszczy się o nią i jak ojciec ją poucza i prowadzi. To starszy brat, który w każdej chwili i potrzebie spieszy z pomocą powierzonej sobie młodzieży, to przyjaciel i ewangeliczny dobry pasterz, który młodzież prowadzi, wśród niej przebywa, dobrze wychowuje i chroni przed złem. Wychowawcy salezjańscy, realizując ten cel, powinni w szkole stworzyć rodzinną, miłą i radosną atmosferę, by wychowankowie swoją szkołę uważali za rodzinny dom, w którym się o nich troszczą przełożeni jak rodzice, opiekują się nimi i nie tylko spieszą z pomocą, ale dają możliwość i swobodę działania, przez które młodzież, dzięki wykorzystaniu wszystkich swoich zdolności, może się jak najlepiej przygotować do życia. Biorąc pod uwagę wspomniany cel, przełożeni w szkołach salezjańskich nie tylko zachęcają, by wychowankowie chętnie zapisywali się i należeli do różnych celowo organizowanych grup i zespołów sportowych, muzycznych, teatralnych, recytatorskich, stowarzyszeń religijnych i innych organizacji młodzieżowych, ale zabiegają o to, by przy asystencji wychowawców sami różne grupy prowadzili i animowali i swoją aktywną działalnością, miłą, rodzinną atmosferę życia w swojej wspólnotcie szkolnej ożywiali i urozmaicali.

Miłej, rodzinnej, pełnej radości i życzliwości salezjańskiej wspólnoty nie da się zorganizować i prowadzić bez środków nadprzyrodzonych, dlatego ks. Bosko zachęcał i przypominał, by wszyscy jego wychowankowie czerpali siłę do urobienia własnego charakteru z głębokiej wiary, żywego i pogłębionego nabożeństwa eucharystycznego i maryjnego oraz z sakramentu pojednania i częstej Komunii świętej.

Salezjanie pracujący w różnych zakładach i szkołach w Polsce, a szczególnie w macierzystym Zakładzie w Oświęcimiu, zgodnie z systemem prewencyjnym ks. Bosko i jego wskazaniem, posługując się środkami naturalnymi i nadprzyrodzonymi, nie tylko wychowali dobrych fachowców, wychowawców, dzielnych Polaków kochających swoją Ojczyznę i dobrych chrześcijan, ale z pomocą łaski Bożej udało się im – jak rzadko której szkole – w krótkim czasie swojej działal-

ności wychować i wypielegnować dwóch błogosławionych, tj. ks. Józefa Kowalskiego, zamordowanego w 1942 r. w obozie oświęcimskim, oraz Edwarda Klinika, zgilotynowanego 24 sierpnia 1942 r. w Dreźnie, i aż siedmiu męczenników – sług Bożych, których proces beatyfikacyjny rozpoczął się w 2003 r. i jest nadzieja, że zakończy się ich beatyfikacją.

Piękny prawdziwy obraz salezjańskiego wychowania integralnego w Oratorium salezjańskim w Poznaniu naszkicował jego wychowanek bł. Edward Kaźmierski, który w 17. roku życia pod datą 1 lutego 1936 r. w swoim zachowanym szczęśliwie *Dzienniczku* m.in. napisał: *Właściwie to mam dwa domy: jeden na Łąkowej, a drugi na Wronieckiej 9. nawet trudno powiedzieć, w którym spędzam więcej czasu. Dziś na przykład byłem na Wronieckiej trzy razy: przed południem, po południu u spowiedzi i wieczorem na spotkaniu Towarzystwa św. Jana Bosko. Trzeba powiedzieć, że salezianie dbają nie tylko o nasze dusze, ale i o ciało. W Oratorium mecz goni mecz. Pingpongowe piłeczki śmigają w powietrzu jak białe jaskółki. Nie chwalebę się, ale jesteśmy w tej dyscyplinie dobrzy. W naszych meczach w styczniu rozgromiliśmy wszystkich naszych przeciwników.*

Wspomnianych słów nasz Błogosławiony nie napisał z fantazji, ale na podstawie faktów, gdyż salezianie, troszcząc się o integralne wychowanie, dbali nie tylko o dusze, ale i o ciało, o czym najlepiej świadczy fakt, że Edward osierocony przez ojca i wychowywany z trzema siostrami przez matkę wdowę był przez salezjanów wspierany nie tylko materialnie, ale ks. dyrektor Piechura, bardzo dobry muzyk, widząc jego zdolności muzyczne poświęcał mu wiele czasu i uczył go bezpłatnie gry na fortepianie, pianinie i skrzypcach, a ks. Kidawa i ks. Bartoń poszukiwali dla niego dorywczej pracy, by mógł przyjść z pomocą matce w wychowaniu młodszego rodzeństwa.

Wyniesieni 13 czerwca 1999 r. w Warszawie, do czci ołtarzy przez papieża Jana Pawła II, wśród 108 błogosławionych, ks. Józef Kowalski oraz pięciu najmłodszych męczenników polskich w osobach wychowanków Oratorium Salezjańskiego w Poznaniu: Błogosławiony Czesław Józwiak, bł. Edward Kaźmierski, bł. Franciszek Kęsy, bł. Edward Klinik, bł. Jarogniew Wojciechowski odnieśli nie tylko osobisty tryumf, ale są również radością Zgromadzenia Salezjańskiego, które przez ich beatyfikację uzyskało nowe oficjalne potwierdzenie Kościoła, że salezjański prewencyjny system wychowawczy przynosi wspaniałe owoce – uformował świętych dla Kościoła i wiernych synów swojej ojczyzny, którzy odpowiednio ukształtowani w szkole ks. Bosko nie załamali się w więzieniu podczas strasznych tortur, a nawet w obliczu męczeńskiej bohaterkiej śmierci⁴⁵.

⁴⁵ Ks. J. Bosko, *System prewencyjny w wychowaniu młodzieży*, w: *Konstytucje i regulaminy*, Łódź 1972, s. 286–296; Konst. art. 38, 39; Regul. art. 13, 14; *Dzienniczek Edwarda Kaźmierskiego*, opracował ks. Leon Musielak, Kraków 1990, s. 9; ks. J. Krawiec, *Powstanie Towarzystwa...*, s. 387; tenże, *Błogosławieni Świadkowie...*, s. 20–23; J. Marszałek, *Personalistyczna koncepcja pedagogii prewencyjnej Jana Bosko*, Praca doktorska napisana na Uniwersytecie Jagiellońskim, Kraków 2002, s. 504, 569, 570, 578, 579, mps.

IV. W PERSPEKTYWIE PRZYSZŁOŚCI

Obserwując rozwijające się i dobrze działające w ostatnich latach w Inspektorii św. Jacka salezjańskie szkoły prowadzone pod kierownictwem salezjanów, głównie przez wychowawców i nauczycieli świeckich, należy nie tylko tę pozytywną działalność podtrzymać, ale jeszcze bardziej przez nowe tchnienie ducha salezjańskiego ożywić i zdynamizować.

Realizując ten cel – ks. inspektor Tadeusz Rozmus uważa, że w najbliższej przyszłości salezjanie powinni tak uformować i zmobilizować siebie oraz szczerze oddanych i ofiarnie pracujących w salezjańskich szkołach wychowawców i nauczycieli świeckich, by jako prawdziwi „salezjanie świeccy”, wykorzystując swoje zawodowe kwalifikacje oraz wszystkie środki naturalne i nadprzyrodzone, nie tylko w duchu rodzinnym salezjańskim kształcili, ale dobrze wychowywali powierzoną sobie młodzież.

Tak prowadzona w ośrodkach salezjańskich młodzież powinna z żywej wiary, ze spotkania z Jezusem w Eucharystii, która zgodnie z nauką Kościoła i pragnieniem ks. Bosko powinna być centrum i źródłem życia chrześcijańskiego oraz z pogłębionego i ożywionego nabożeństwa maryjnego czerpać siłę i moc do swojej duchowej formacji i wytrwania w dobru. W wychowaniu nauczyciele powinni usilnie troszczyć się, by tak uformować i wychować młodzież, by nie tylko swoją szkołę kochała i o nią się troszczyła jak o swój własny dom rodzinny, ale by przez swoje aktywne zaangażowanie w celowo zorganizowanych grupach sportowych, zespołach muzycznych, teatralnych, artystycznych oraz grupach oazowych, lektorskich i towarzystwach religijnych przyczyniała się do ożywienia rodzinnego, radosnego życia szkolnego i przez wykorzystywanie wszystkich swoich zdolności jak najlepiej przygotowała się do odpowiedzialnego życia w rodzinie lub gdy ktoś usłyszy wezwanie Chrystusa „Pójdź za Mną”, do życia kapłańskiego lub zakonnego.

Wspominając o życiu i działalności salezjanów pracujących w Inspektorii św. Jacka, należy się cieszyć, że na dalszą działalność duszpasterską w rozpoczynającym się trzecim tysiącleciu, Ojciec Święty udzielił salezjanom swojego błogosławieństwa.

Papież Jan Paweł II – dawny parafianin – podczas swojej dziewiątej pielgrzymki do Polski, zgodnie z programem, 17 sierpnia 2002 r. około godz. 14⁰⁰, nie tylko przejechał przyozdobionymi ulicami znanej Mu dobrze dawnej swojej parafii w Krakowie, ale zatrzymał się na ul. Tynieckiej 10 przed domem, w którym jako student kilka lat mieszkał, oraz przed świątecznie udekorowanym frontem kościoła parafii św. Stanisława Kostki, do którego kiedyś uczęszczał. Po krótkim powitaniu przez ks. inspektora Tadeusza Rozmusa do zgromadzonych licznie z całej inspektorii salezjanów, sióstr zakonnych i bardzo wielkiej rzeszy zgromadzonych wiernych powiedział:

Zawsze pamiętam tych salezjanów, których stąd zabrano do obozu koncentracyjnego. Już większość z nich nie powróciła. Zawsze pamiętam! Pamiętam także o Żywym Różańcu, o Janie Tyranowskim. To wszystko wiąże się dla mnie z Dębnikami i z tym kościołem.

Z całego serca wam salezjanom, Duszpasterzom i wszystkim Parafianom Dębnickim błogosławię: W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego⁴⁶.

HISTORY OF ST. HYACINTH SALESIAN PROVINCE IN CRACOW (1979–2004)

Summary

Year 2004 is the 25th anniversary of establishing the St. Hyacinth Salesian Province in Cracow. This article presents the outline of the province's history. It describes work done by provincials and provincial councils, development of parish pastoral services and Salesian schools. In this article we will also find a short history of Salesian formational communities in the Province of Cracow, as well as the description of the main Salesian youth movements currently operating within the boundaries of the province. The last part of the paper is devoted to paying the tribute to the outstanding brothers, who belonged to the province and passed away within last 25 years.

Nota o autorze: ks. **JAN KRAWIEC** SDB – doktor prawa kanonicznego, od 1959 r. wykładowca w WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, od 1982 r. sędzia Sądu Metropolitalnego w Krakowie, wicepostulator w procesie beatyfikacyjnym biskupa Michała Kozala i towarzyszy – męczenników, autor licznych pozycji przybliżających historię Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce i poza jej granicami oraz martyrologię duchowieństwa polskiego z czasów II wojny światowej.

Słowa kluczowe: salezjanie, Prowincja Krakowska, zakony męskie, historia

⁴⁶ Kan. 897, 898; Konst. art. 36, 88; Regul. art. 7–9; ks. Bosko, system prewencyjny, cyt., s. 291; Wywiad z ks. inspektorem Tadeuszem Rozmusem dotyczący dalszej pracy salezjanów w inspektorii św. Jacka; T. Rozmus, Eucharystia źródłem życia braterskiego. Ok. z 30 września 2004 r., LO, 2–2004; ks. S. Semik, *Ojciec Święty na Dębnikach*, „Wiadomości Inspektorialne” lipiec–sierpień 2002, s. 1–5; *Zawsze pamiętam*, „Dzwon Dębnicki” Pismo Parafii św. Stanisława Kostki w Krakowie, 25 sierpnia 2002, s. 1–6.

KS. DAMIAN KEMPA SDB

HISTORIA INSPEKTORII SALEZJAŃSKIEJ PW. ŚW. JANA BOSCO Z SIEDZIBĄ WE WROCŁAWIU (1979–2004)

I. POWSTANIE I STRUKTURA INSPEKTORII

O rozwoju struktur nowo powstałej w 1979 r. Inspektorii św. Jana Bosco stanowi w pierwszym rzędzie działalność jej czterech kolejnych inspektorów. Opracowanie to opiera się na ich pisemnych relacjach, autor zaś artykułu ograniczył się do interpretacji znanych faktów historycznych. Omawiany okres ćwierćwiecza istnienia Prowincji Wrocławskiej obejmuje kadencje czterech inspektorów:

- ks. inspektora Mieczysława Piłata (1980–1986),
- ks. inspektora Adama Śmigielskiego (1986–1992),
- ks. inspektora Stanisława Semika (1992–1998),
- ks. inspektora Franciszka Krasonia (1998–2004).

Polska była właściwie jedynym państwem w bloku wschodnim, w którym społeczeństwo identyfikowało się w dużym stopniu z misją Kościoła katolickiego. Wystarczy wspomnieć działalność kard. Augusta Hłonda, jego następcy – kard. Stefana Wyszyńskiego, wreszcie kard. Karola Wojtyły – od 1978 r. – papieża Jana Pawła II, aby zauważyć ogromne przywiązanie narodu do Kościoła. Pierwsza wizyta papieska w Polsce w czerwcu 1979 r. zaowocowała wzrostem powołań kapłańskich i zakonnych. Wielu przyszłych kapłanów, zakonników i zakonnice, którzy odczuli powiew Ducha Świętego – hasło ówczesnej pielgrzymki Jana Pawła II – „Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze TEJ Ziemi” – odczytało jako osobisty adres Ojca Świętego wobec ich przyszłości. Ponad 26 lat pontyfikatu tego niezwykłego papieża pozostawiło niezatarte piętno na duchowości młodych, polskich salezjanów.

Wzrost powołań kapłańskich i zakonnych, również do Zgromadzenia Salezjańskiego, z tego okresu historii naszego kraju był zauważalny i należało w związku z tym podjąć stosowne poczynania. Ówczesny Przełożony Generalny Zgromadzenia Salezjańskiego – ks. Idzi Vigano wraz z Radą Generalną Zgroma-

Inspektoria Wrocławska 1980/81

Inspektoria Wroclawska 2004/05

dzenia postanowił dokonać reorganizacji struktury terytorialnej inspektorii polskich w naszym kraju. Opierając się na Konstytucjach Salezjańskich (art. 136), po zasięgnięciu opinii Delegata Przełożonego Generalnego – ks. Augustyna Dziędziela, na mocy Dekretu Świętej Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich *Ad instituenda experimenta* z 4 czerwca 1970 r. dokonał podziału istniejących dotychczas dwóch inspektorii polskich z siedzibami w Krakowie (pw. św. Jacka) oraz w Warszawie (pw. św. Stanisława Kostki), erygował dwie kolejne inspektorie na terenie Polski: Inspektorię pw. św. Wojciecha z siedzibą w Pile oraz Inspektorię pw. św. Jana Bosco z siedzibą we Wrocławiu.

Dekret erekcyjny nowej Inspektorii z siedzibą we Wrocławiu nosi datę 16 grudnia 1979 r. Określa terytorialny zasięg nowej prowincji salezjańskiej, wydzielonej z dotychczasowej południowej Inspektorii pw. św. Jacka, zajmującej południowo-zachodnią część Polski. Nowo utworzona Inspektoria obejmowała tereny ówczesnych: diecezji opolskiej, częstochowskiej, archidiecezji poznańskiej, wrocławskiej i gnieźnieńskiej. W jej skład wchodziło 12 domów, kanonicznie erygowanych jeszcze w ramach Inspektorii Południowej pw. św. Jacka:

- CHOCIANÓW – pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny,
- CZĘSTOCHOWA – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- KOPIEC – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- LUBIN – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- MARSZAŁKI – pw. św. Franciszka Salezego,
- POZNAŃ – pw. Maryi Wspomożycielki Wiernych,
- POZNAŃ – pw. Niepokalanego Serca Maryi,
- ŚRODA ŚLĄSKA – pw. Świętego Krzyża,
- SUŁÓW – pw. Świętych Piotra i Pawła,
- TWARDOGÓRA – pw. św. Stanisława Kostki,
- WROCLAW – pw. św. Antoniego,
- WROCLAW – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- WROCLAW – pw. św. Michała Archanioła.

Do każdego z tych domów przypisano mniejsze jednostki duszpasterskie (parafie, wikariaty, itp.), w których pracowali współpracownicy, najczęściej w pojedynkę. Dekret ten, dający Inspektorii Wrocławskiej moc prawną, miał wejść w życie w terminie ustalonym przez Delegata Przełożonego Generalnego, jednak nie później niż przed rozpoczęciem roku szkolnego 1980/81. Było to uzasadnione przede wszystkim organizacją pracy katechetycznej w polskich warunkach. Ksiądz Idzi Vigano – Przełożony Generalny – przez okólnik z 6 stycznia 1980 r. sugerował przede wszystkim intensyfikowanie życia zakonnego oraz skoncentrowanie pracy salezjańskiej na wychowaniu młodzieży.

W krótkim okresie przejściowym, trwającym 9 miesięcy, etapami organizowano nowe struktury obu południowych Inspektorii. Do czasu powołania nowego inspektora Prowincji Wrocławskiej tymczasowo zarządzał nią inspektor krakowski – ks. Mieczysław Kaczmarzyk. Po pomyślnie przeprowadzonym procesie prawnym w Państwowym Urzędzie ds. Wyznań w Warszawie i zatwierdzeniu

osobowości prawnej Inspektorii Wrocławskiej w ramach Kościoła katolickiego, Ksiądz General zatwierdził 3 września 1980 r. na stanowisko pierwszego inspektora nowo powstałej Prowincji Wrocławskiej ks. Mieczysława Piłata, dotychczasowego wikariusza inspektorialnego Prowincji Krakowskiej.

Najważniejszą sprawą do załatwienia u progu nowo powstałej Inspektorii Wrocławskiej było utworzenie struktur prawnych i kościelnych. Powołany na stanowisko inspektora ks. Mieczysław Piłat podjął zadanie stworzenia jej struktur formalnych. Podejmując pierwsze decyzje w tym zakresie, urzędował wówczas – w okresie wakacyjnym 1980 r. – w zorganizowanym do tego celu przez ówczesnego proboszcza par. pw. św. Michała we Wrocławiu – ks. Andrzeja Kubere – pokoju gościnnym domu przy par. pw. św. Mikołaja we Wrocławiu. 20 stycznia 1981 r. otrzymano pozwolenie na rozbudowę domu na potrzeby inspektoratu. Rozpoczęte po powstaniu prowincji prace inwestycyjne koncentrowały się przede wszystkim na budowie nowej siedziby inspektoratu we Wrocławiu.

Okres sześciolletniej kadencji ks. inspektora Adama Śmigielskiego wypełniły bardzo dynamicznie prowadzone inwestycje budowlane. Za jego kadencji został oddany do użytku wiernych m.in. kościół parafialny w Częstochowie na Stradomiu. Duże zaangażowanie Księdza Inspektora zaowocowało także sfinalizowaniem budowy kościoła parafialnego pw. Chrystusa Króla we Wrocławiu.

Priorytetem, założonym na czas tej kadencji, stało się nawiązanie bliższych kontaktów z władzami zakonnymi Zgromadzenia Księży Michalitów. Od 4 do 5 maja 1987 r. Ksiądz Inspektor wrocławski był obecny wraz z pozostałymi inspektorami polskimi, przy udziale 10 tys. pielgrzymów, na wspólnym nabożeństwie błagalnym o beatyfikację sługi Bożego – ks. Bronisława Markiewicza w Miejscu Piastowym. Podjęte przez ks. Śmigielskiego rekolekcje roczne dla księży michalitów w Domu Generalnym w Strudze k. Warszawy, w Miejscu Piastowym oraz w Seminarium Księży Michalitów w Krakowie w 1990 r. przybliżyły obydwie rodziny zakonne do siebie. 6 października 1988 r. z okazji spotkania d'insieme, ks. generał Idzi Vigano przewodniczył koncelebrze w Strudze k. Warszawy. Współkoncelebransami byli: radcy generalni, inspektorzy wszystkich polskich prowincji wraz ze swoimi radcami, delegat ks. generała, generał księży michalitów wraz z radcami i przedstawicielami wspólnot z całej Polski oraz matka generalna sióstr michalitek wraz z członkiniami Rady Generalnej Sióstr. Motywem spotkania modlitewnego była prośba o beatyfikację ks. Bronisława Markiewicza.

Ksiądz Bronisław Markiewicz został beatyfikowany 19 czerwca 2005 r. w Warszawie na pl. Piłsudskiego. Uroczystościom przewodniczył Prymas Polski – kard. Józef Glemp, kazanie wygłosił Przewodniczący Episkopatu Polski abp Józef Michalik. W uroczystej mszy św. beatyfikacyjnej uczestniczył bp Adam Śmigielski. Warto przy tej okazji wspomnieć, że wydarzenie to było powiązane z Kongresem Eucharystycznym, z kolei temat wiodący dotyczył pojednania polsko-ukraińskiego, co z kolei podkreśla znaczenie pracy nowego Błogosławionego na

terenach, które zamieszkiwane były przez oba narody. Warto wspomnieć w tym miejscu o skierowanym do współpracownika Inspektorii Wrocławskiej okólniku ks. inspektora Adama Śmigielskiego z 28 marca 1992 r. z okazji setnej rocznicy przybycia pierwszego, polskiego salezjanina do Polski – ks. Bronisława Markiewicza. Inspektor Wrocławski był już wówczas nominatem na stanowisko biskupa diecezjalnego diecezji sosnowieckiej. Ten list okólny jest wyrazem szczególnej troski o dobro Rodziny Salezjańskiej, do której zaliczają się także księża ze Zgromadzenia Michalitów.

Bardzo ważną inicjatywą, którą należy tutaj przypomnieć, jest zaangażowanie osobiste ks. inspektora Adama Śmigielskiego w proces rogatoryjny tzw. Piątki Poznańskiej – męczenników za wiarę spośród wychowanków oratorium poznańskiego w czasie II wojny światowej. Ogromne zaangażowanie w tę pracę włożył ks. Leon Musielak, który zebrał materiały i przekazał je następnie do inspektoratu. Praca w tym zakresie była kontynuowana w okresie kadencji ks. Stanisława Semika. Wicypostulator procesu beatyfikacyjnego – ks. Władysław Nowak – przyczynił się w dużej mierze do tego, by proces Piątki Poznańskiej doprowadzić do końca. Przekazanie postulatorowi ich imion wraz z dokumentacją zaowocowało ogłoszeniem ich przez Jana Pawła II błogosławionymi w Kościele katolickim.

W czasie swojej kadencji ks. inspektor Stanisław Semik szczególny nacisk kładł na rozwój struktury personalnej Inspektorii. Kontynuowane były też inwestycje podjęte przez poprzednich inspektorów. Od czerwca 1992 r., kiedy to rozpoczęła się oficjalna kadencja, nowy inspektor podjął szereg działań wzmacniających funkcjonowanie Inspektorii. Wypełniając zalecenia powizytacyjne, określone przez wizytację nadzwyczajną Przełożonego Generalnego, dokonaną przez jego delegata – ks. Augustyna Dziędziela, nowy inspektor podjął działania, zmierzające do wzmocnienia życia zakonnego. Podejmując podjęte przez poprzednika decyzje, zmierzające do przekazania diecezjom pojedynczych placówek duszpasterskich (Dzierżysław, Miłkowice), doprowadził do kanonicznego erygowania dwóch domów zakonnych (Inspektorat oraz Bukowice). Dobrze układająca się współpraca z Kurią Diecezjalną w Sosnowcu zaowocowała przejęciem nowej parafii miejskiej pw. Nawrócenia św. Pawła i erekcją (w okresie kadencji ks. inspektora Franciszka Krasonia) domu zakonnego w Dąbrowie Górniczej. Struktury inspektorialne zostały także uzupełnione poprzez oddelegowanie stałego ekonomo prowincji. Na to stanowisko wyznaczono ks. Mariana Stachurę.

Ważną rolę w okresie kadencji ks. Stanisława Semika spełniała Rodzina Salezjańska. Sektor Współpracowników Salezjańskich został wzmocniony przez powołanie na urząd delegata krajowego ds. Stowarzyszenia Współpracowników Salezjańskich współbrata Inspektorii Wrocławskiej – ks. Jana Gondro. W tym czasie miały miejsce liczne spotkania o charakterze krajowym i międzynarodowym SWS (konferencje i kongresy) z udziałem odpowiedzialnego na szczeblu światowym Rady ds. Rodziny Salezjańskiej. Współpracownicy Salezjańscy zaangażowali się w proces beatyfikacyjny Piątki Poznańskiej przez wspomaganie działania wicepo-

stulatora – ks. Władysława Nowaka. Wyemitowali m.in. filmy krótkometrażowe, ukazujące nie tylko promowanych na ołtarze wychowanków oratorium poznańskiego, lecz także miejsca, związane z życiem św. Edyty Stein – s. Benedykty od Krzyża we Wrocławiu – oraz dzieje sanktuarium w Twardogórze.

Przemiany społeczno-polityczne w kraju pozwoliły na otwieranie nowych szkół o charakterze niepublicznym. W okresie omawianej kadencji powstało Liceum Ogólnokształcące w Lubinie. Do wspierania nowych dzieł o charakterze edukacyjno-wychowawczym została powołana do istnienia Fundacja Pomocy Młodzieży im. św. Jana Bosco, której działalność promowała pracę wychowawczą oratorium w par. pw. św. Jana Bosco w Lubinie.

Działalność oświatowo-naukowa była kontynuowana także w zakresie przygotowywania kadr do pracy dydaktycznej w zakresie potrzeb Inspektorii. Młodych kleryków po studiach filozoficznych wysyłano na asystencję do Włoch. Mogli oni kontynuować dalsze studia teologiczne, do licencjatu włącznie. Ksiądz Stanisław Semik podjął współpracę z salezjańską inspektorią w Monachium, co umożliwiło podjęcie przez kleryków studiów w Benediktbeuern. W sumie studiowało w tym czasie za granicą 15. kleryków. Poza studiami kleryków zostały podjęte i inne zadania przez współbraci Prowincji Wrocławskiej. Ksiądz Lech Piechota został oddelegowany do pracy w watykańskiej dykasterii Doktryny Wiary. Kilku współbraci podjęło studia licencjackie i doktoranckie na uniwersytetach w Rzymie i Jerozolimie (Studium Biblicum Franciscanum i Dominikańska Szkoła Biblijna) oraz w Krakowie. Można powiedzieć, że ta kadencja upłynęła pod znakiem przygotowywania fachowej kadry salezjańskiej do podjęcia zadań w nowej rzeczywistości polskiej.

Ksiądz inspektor Franciszek Krasoń wykorzystał z kolei wszelkie dostępne możliwości, by salezianie w Inspektorii Wrocławskiej zaistnieli „na rynku oświatowym” jako wychowawcy i nauczyciele. Podczas tej kadencji pragnienie ks. Jana Bosco, by jego duchowi synowie zajmowali się młodzieżą, było szczególnie widoczne. Nowy inspektor powołał do istnienia m.in. szkoły we Wrocławiu, Kluczborku i Tarnowskich Górach. Ta ostatnia została otwarta jako szkoła publiczna, a więc bezpłatna, otwarta przede wszystkim dla młodzieży niepełnosprawnej fizycznie. Oddziały integracyjne umożliwiają też właściwą edukację młodych, zdrowych ludzi, którzy w kontakcie z niepełnosprawnymi potrafią ich właściwie ocenić i właściwie traktować.

Powołana do istnienia od 1 września 1999 r. placówka salezjańska w Tarnowskich Górach cieszy się ogromnym uznaniem społeczności lokalnej. Niejednokrotnie słyszy się słowa tarnogórczan, że szkoła ta pozwala na kształcenie młodzieży z uboższych rodzin, która nie miałaby szans edukacji w katolickiej szkole niepublicznej. Dodatkową zaletą tej placówki jest fakt, że umożliwia naukę także młodzieży niepełnosprawnej fizycznie. Można więc powiedzieć, że podjęta przez ks. inspektora Franciszka Krasonia decyzja o powołaniu tego typu szkoły jest ze wszech miar zgodna z duchem św. Jana Bosco.

Rozpoczynająca swą działalność w 1980 r. wrocławska Prowincja Salezjańska pw. św. Jana Bosco rozwinęła przez 20 lat swą pracę w różnych sektorach społeczno-duszpasterskich, oświatowo-wychowawczych i charytatywno-misyjnych. Szczegółowe omówienie poszczególnych zagadnień działalności salezjańskiej tej inspektorii znajduje się w rozdziale II niniejszego artykułu.

II. DZIAŁALNOŚĆ WYCHOWAWCZO-DUSZPASTERSKA W INSPEKTORII ŚWIĘTEGO JANA BOSCO

1. Parafie

Każde zgromadzenie zakonne ma własny charyzmat, który realizuje w Kościele powszechnym. Towarzystwo Salezjańskie z powołania zajmuje się wychowaniem młodzieży. W latach osiemdziesiątych trudno byłoby w Polsce rozwinąć duszpasterstwo młodzieżowe bez oparcia go na parafii. Dlatego w ramach działalności parafialnej mogli salezjanie prowadzić grupy ministranckie, oazy, schole, oratorium, a także przyparafialną katechezę. W pierwszej dekadzie istnienia Inspektorium Wrocławskie prowadziła szereg parafii zarówno w wielkich ośrodkach miejskich, jak i w małych miejscowościach.

Do wielkomiejskich ośrodków parafialnych zaliczamy:

- Parafię NSPJ w Częstochowie – Stradomiu.
- Trzy parafie w Lubinie (pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, Matki Boskiej Częstochowskiej Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, z której powstała następnie parafia pw. św. Jana Bosco).
- Parafię pw. św. Jana Bosco w Poznaniu – Winogradach.
- Parafię pw. św. Rafała Kalinowskiego w Sosnowcu.
- Parafię św. Andrzeja Apostoła w Środzie Śląskiej.
- Trzy parafie we Wrocławiu (Chrystusa Króla, którą przejęli salezjanie wraz z obowiązkiem budowy nowego kościoła po oddaniu kościoła pw. św. Mikołaja archidiecezji wrocławskiej, Najświętszego Serca Jezusowego i św. Michała Archanioła).

Szerokie możliwości oddziaływania salezjanów na młodzież, zwłaszcza w wielkich miastach, zwracały uwagę przełożonych na wzmocnienie liczebne wspólnot parafialnych. Patrząc na rozwój struktury parafialnej w Inspektorii, łatwo zauważyć, że wiele mniejszych parafii przekazano w latach dziewięćdziesiątych diecezji, skoncentrowano się natomiast na rozwijaniu działalności duszpasterskiej w miastach, zwłaszcza poprzez katechizację szkolną oraz tworzenie formalnych grup młodzieżowych przy parafii. Wiązało się to pośrednio z realizacją zaleceń po wizytacji nadzwyczajnej Przełożonego Generalnego, przeprowadzonej przez ks. Augustyna Dziędziela, przekazanych ówczesnemu inspektorowi – ks. Adamowi Śmigielskiemu. Dotyczyły one wzmocnienia życia wspólnotowe-

go poprzez oddanie placówek, gdzie pracowali pojedynczy współpracownicy, a same placówki nie miały większego znaczenia dla duszpasterstwa młodzieżowego. Poza tym pojedyncze placówki wymagały obsady proboszczowskiej, a proboszczowie nie pełnili raczej funkcji katechetów. Oddanie diecezji tzw. „parafii – pojedynków” umożliwiło zabezpieczenie odpowiedniej liczby księży z przeznaczeniem do katechizacji.

Sz szczególnie dużo parafii wiejskich miała inspektoriat na Dolnym Śląsku. Parafie zapewniały pewną stabilność, a salezjanie, odpowiadając na potrzeby Kościoła lokalnego na Ziemiach Zachodnich, prowadzili dzieła duszpasterskie także w formie samodzielnych wikariatów, czy też kapelanii. Z czasem, dzięki możliwościom tworzenia innych dzieł salezjańskich o strukturze pozaparafialnej (szkoły, bursy, itp.), zaczęto przesuwac centrum zainteresowania z parafii na te dzieła. Oddano szereg parafii wiejskich i wszystkie wikariaty w parafiach diecezjalnych. W sumie podczas kadencji księży inspektorów Adama Śmigielskiego i Stanisława Semika oddano 15 placówek duszpasterskich. Oddane diecezji parafie to: Zdzieszowice, Ściborzycy, Rozumice, Niedźwiedzice, Grzymalin, Chocianowice, Mleczno, Siedlce, Zimna Woda, Sośnie, Bukowina, Szczodród, Pakosławsko, Trzebicko, Chwalimierz i Kryniczno. Leżały one na terenie archidiecezji wrocławskiej. Wraz z parafiami zlikwidowano dwa domy zakonne w Miłkowicach i Dzierżysławiu.

Przy ośrodkach miejskich, zwłaszcza przy osiedlach, powstawały z kolei nowe parafie. W Lubinie, po podziale terenu parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, salezjanie przejęli nową strukturę parafialną wraz z budową kościoła pw. św. Jana Bosco, a oddali macierzysty kościół diecezji. Również w Środzie Śląskiej została podzielona parafia pw. Świętego Krzyża, z której część została oddana pod opiekę salezjanom (nowa parafia pw. św. Andrzeja).

Równocześnie zwracano dużą uwagę na wzmocnienie tych placówek wielkomiejskich, gdzie praca młodzieżowa mogła być zintensyfikowana zarówno w zakresie pracy katechetycznej, jak również i oratoryjnej. Ważnym wydarzeniem w tym zakresie było przyjęcie nowo utworzonej parafii pw. Nawrócenia św. Pawła w Dąbrowie Górniczej, na terenie diecezji sosnowieckiej, której pierwszym ordynariuszem został w 1992 r. były inspektor prowincji wrocławskiej – biskup Adam Śmigielski. Wiązało się z tym zobowiązanie kontynuowania budowy kościoła parafialnego oraz domu zakonnego, ale osiedlowe położenie parafii pozwalało na działalność młodzieżową, prowadzoną z dużym rozmachem.

Bardzo ważną rolę w rozwoju duszpasterstwa pełni Twardogóra, niemal u progu okresu powojennego związana z działalnością salezjańską. Przejęta w imieniu salezjanów przez ks. Duńca w lipcu 1945 r. placówka od początku stała się miejscem żywego nabożeństwa maryjnego, związanego z kultem figury Matki Boskiej Wspomożycielki Wiernych. Duszpasterstwo twardogórskie ma charakter młodzieżowy. Dzięki powstałym tu po wojnie szkołom (krawieckiej, gimnazjum oraz niższego seminarium), działającym do 1952 r. oraz wypracowanej przez lata

tradycji kultu maryjnego, Twardogóra stała się miejscem pielgrzymkowym o zasięgu inspektorialnym. Odbywają się tutaj corocznie Inspektorialne Dni Młodych, na które przybywa młodzież i dzieci, przede wszystkim chłopców w posłudze Liturgicznej Służby Ołtarza z wszystkich placówek Inspektorii Wrocławskiej. Liczne inicjatywy przybliżały społeczeństwu samo sanktuarium i kult Wspomożycielki Wiernych, przyczyniały się do promocji dzieła salezjańskiego i służyły formacji duchowo-religijnej wspólnoty inspektorialnej (audycje w Radio Maryja, publikacje materiałów dotyczących kultu, materiałów z sympozjum, obrazów i obrazków Wspomożycieli itp.). Za pośrednictwem delegatów na Kapitulę Generalną 24, która odbyła się w Rzymie, całe Zgromadzenie otrzymało wspomniane materiały i dokumenty. Po podziale administracyjnym Kościoła Katolickiego w Polsce 25 marca 1992 r. Twardogóra, która znalazła się w granicach nowo powstałej diecezji kaliskiej, została podniesiona do rangi sanktuarium diecezjalnego. Dzięki temu Twardogóra stała się miejscem pielgrzymkowym nie tylko prowincji salezjańskiej, lecz również całej diecezji. Podkreśleniem ważności tego miejsca stały się dwa wydarzenia: koronacja papieskimi koronami wspomnianej już figury, która odbyła się 24 września 1995 r. oraz – dokonana 22 maja 2005 r. – uroczystość podniesienia sanktuarium twardogórskiego do rangi bazyliki mniejszej.

W działalności duszpasterskiej salezjanów Inspektorii Wrocławskiej należy także zaznaczyć organizowane dla środowisk zaangażowanych w pracę na rzecz rozwoju kultury chrześcijańskiej tzw. Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej. Historia tej inicjatywy doczekała się już małego jubileuszu, gdyż organizowane były one 15 lat, od 1978 r. do 1993 r. Miejscem na stałe związanym z Tygodniami Kultury Chrześcijańskiej była parafia pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Lubinie.

W ramach rozwoju kultury chrześcijańskiej salezjanie Inspektorii Wrocławskiej zaangażowali się w Ogólnopolski Festiwal Pieśni i Piosenki Religijnej pod nazwą SACROSONG. Cel tego festiwalu był czysto religijny: katechizowanie młodzieży w czasach komunistycznych oraz angażowanie ludzi kultury i sztuki w Polsce w dobrze rozumianą twórczość artystyczną. W festiwalach SACROSONGU brały udział rzesze młodzieży utalentowanej muzycznie i identyfikującej się z Kościołem katolickim. Zapoczątkowany przez salezjanina Prowincji Krakowskiej pw. św. Jacka – ks. Jana Palusińskiego i pod patronatem kard. Karola Wojtyły – metropolity krakowskiego – festiwal w 1969 r. rozpoczął swą działalność w Łodzi, a kontynuował swe istnienie głównie w Krakowie. Festiwal dał możliwość katolickiej młodzieży i twórcom, związanym z Kościołem ukazania własnego dorobku muzycznego na ogólnopolskim forum. Jednym z takich twórców był ks. Jan Pryputniewicz, autor wielu utworów; niektóre z nich zostały wyróżnione pierwszą nagrodą. Młodzież, która występowała podczas festiwalu, prowadzona przez swoich duszpasterzy, pochodziła z parafii salezjańskich Prowincji Wrocławskiej (parafie lubińskie – Matki Boskiej Częstochowskiej i Najświętszego Serca Pana Jezusa, z Wrocławia i Częstochowy). Dzisiaj festiwale SACROSONGU

stanowią inspirację dla nowych twórców i wykonawców do propagowania wartości chrześcijańskich poprzez muzykę religijną w całej Polsce.

W ramach duszpasterstwa parafialnego Inspektoriatu św. Jana Bosco prowadzi obecnie 38 parafii, w których pracuje 49 proboszczów, administratorów i wikariuszy parafialnych. Salezjanie udzielają się również w posłudze duchowej w Kościele lokalnym, pełniąc funkcje: dziekanów (Chocianów, Twardogóra), dekanalnych ojców duchownych (5), duszpasterzy akademickich (5), kapelanów szpitalnych i sanatoryjnych (5), a także spowiedników sióstr zakonnych (18).

Zaangażowanie salezjanów nie koncentruje się tylko wokół własnego dzieła. Wychodzą oni naprzeciw potrzebom duszpasterzy diecezjalnych, głosząc misje ludowe, rekolekcje adwentowe i wielkopostne oraz rekolekcje zamknięte. Warto wspomnieć także o zaangażowaniu rekolekjonistów w głoszenie rekolekcji dla innych zakonów i zgromadzeń oraz w trakcie dni skupienia dla sióstr zakonnych.

Ważnym sektorem działalności parafii salezjańskiej jest dobrze zorganizowana katechizacja. W powiązaniu z oratorium pozwala ona na realizację posłannictwa salezjańskiego, zwłaszcza wobec młodzieży. Również i w tym kontekście oddanie pojedynczych placówek duszpasterskich wzmocniło sektor katechetyczny, tym bardziej że w 1992 r., kiedy katecheza weszła do średnich szkół publicznych, katechizować mogli wyłącznie duchowni w wymiarze 2 godzin tygodniowo w każdej z klas. W tym roku 46 salezjanów obejmuje opieką katechetyczną ponad 40 tys. dzieci i młodzieży, z czego na poziomie szkoły podstawowej – 16 500, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej – 17 451, w tym 2638 młodzieży ze szkół zawodowych. Katechizacją objęta jest także młodzież akademicka (2638).

W duszpasterstwie młodzieżowym zwraca się szczególną uwagę na tworzenie formalnych grup parafialnych: ministrantów, lektorów, scholi, grup oazowych, róż różańcowych dzieci i grup charytatywnych. W pracy tej wspomagają salezjanów przedstawiciele innych gałęzi Rodziny Salezjańskiej (Byli Wychowankowie Salezjańscy, Współpracownicy Salezjańscy), przez tworzenie grupy animatorów i wychowawców.

2. Domy formacyjne

Formacja początkowa, prowadząca kandydata do kapłaństwa i życia zakonnego od nowicjatu poprzez studia filozoficzne i teologiczne jest obowiązkiem i zadaniem każdego zgromadzenia i instytutu życia konsekrowanego. W związku z tym odpowiednie władze zakonne mają zadbać o zapewnienie swoim kandydatom właściwych warunków do integralnego rozwoju ich osobowości. Istotnym elementem formacji początkowej jest liturgia i kształtowanie życia duchowego oraz rozwój intelektualny. W formacji salezjańskiej ważną rolę odgrywa także asystencja, podczas której – pomiędzy studiami filozoficznymi a teologicznymi – kandydat do salezjańskiego życia zakonnego zapoznaje się w ramach praktyki duszpastersko-pedagogicznej z podstawowymi założeniami systemu wychowaw-

czego św. Jana Bosco. Miejscami odbywania takiej praktyki są zazwyczaj wspólnoty zakonne prowadzące określone dzieła, dlatego są one także szczególnym miejscem formacji młodego zakonnika.

Domy formacyjne są prawnie erygowanymi przez kompetentną władzę miejscami kształcenia duchowego i intelektualnego kandydatów do kapłaństwa i życia zakonnego. Południowa Prowincja Salezjańska św. Jacka prowadzi studentat filozoficzny i teologiczny, działający jako Wyższe Seminarium Duchowne oraz dom nowicjacji z siedzibą w Kopcu pod Częstochową. Po podziale dokonanym w 1979 r. Seminarium znalazło się w granicach Inspektorii św. Jacka, a nowicjant – na terenie Inspektorii św. Jana Bosco. Decyzją przełożonych wyższych i przy akceptacji władz obu Inspektorii domy te pozostały miejscem formacji dla kleryków i koadiutorów obu prowincji. Zasady ich utrzymywania, finansowania oraz zapewnienia odpowiednich kadr regulowały umowy między inspektorami obu prowincji. Posiadanie wspólnych domów formacyjnych wpłynęło pozytywnie na proces formacji i kształcenia, zapewniło wysoko kwalifikowane kadry dydaktyczne z obu Inspektorii, a także korzystnie oddziaływało na wzajemną współpracę współbraci obu prowincji.

Wyższe Seminarium Duchowne w Krakowie zatrudniało także wykładowców z Inspektorii św. Jana Bosco. Zaliczamy do nich między innymi: ks. Józefa Kubarę, ks. Józefa Wilka, ks. Tadeusza Biesagę, ks. Adama Śmigielskiego – obecnego biskupa diecezjalnego diecezji sosnowieckiej, ks. Franciszka Sochę, ks. Zdzisława Gorczewskiego, ks. Jerzego Machnacza, ks. Henryka Łuczaka, ks. Wiktora Lechockiego, ks. Ryszarda Kempiaaka, ks. Władysława Nowaka, ks. Stanisława Gorczakowskiego, ks. Jacka Bałembę, ks. Leonarda Wilczyńskiego, ks. Krzysztofa Jakubowskiego, ks. Romana Mazura, ks. Piotra Marchwickiego, ks. Henryka Drawnela. Ksiądz Henryk Łuczak jest ponadto autorem popularnych podręczników do katechezy młodzieżowej zarówno dla uczniów, jak i katechetów. Ksiądz Jerzy Machnac z kolei jest autorem opublikowanych pomocy homiletycznych do kazań dla dzieci i młodzieży, rektorami Seminarium byli także współbracia należący do Inspektorii Wrocławskiej – ks. Mirosław Kokot i ks. Mieczysław Piłat. Aktualnie funkcję tę pełni ks. Stanisław Semik, były inspektor Inspektorii Wrocławskiej. Przez całą dekadę lat osiemdziesiątych alumni Seminarium bronili prace magisterskie w zdecydowanej mierze na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, dopiero w 1991 r. udało się doprowadzić do końca rozmowy o afiliowaniu Seminarium do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Tym samym studia seminaryjne zostały uznane za równorzędne ze studiami na PAT, a kadra naukowa Seminarium może także wykładać na PAT.

Działający na terenie Inspektorii św. Jana Bosco nowicjant salezjański w Kopcu koło Częstochowy jest również wspólnym miejscem formacji początkowej kandydatów do życia zakonnego obu prowincji. Powstał on 6 sierpnia 1946 r., staraniem władz zakonnych Inspektorii pw. św. Jacka po uprzednio uzyskanym zezwoleniu metropolity krakowskiego – arcybiskupa Adama Stefana Sapiehy.

Erygował go jako odrębny dom zakonny ówczesny inspektor – ks. Jan Ślusarczyk. Zasady jego utrzymania oraz finansowania są określone podobnie jak w przypadku Seminarium. O właściwy rozwój duchowy i intelektualny troszczą się przełożeni obu Inspektorii, którzy w ramach tzw. kuratorium, w którego skład wchodzi obaj inspektorzy, ich wikariusze, ekonomowie inspektorialni, dyrektor wspólnoty nowicjackiej, rektor Seminarium, mistrz nowicjatu i kierownik studiów, omawiają wspólnie najważniejsze zagadnienia formacyjne.

Formacja w nowicjacie zakłada:

- Podnoszenie kwalifikacji intelektualnych poprzez wykłady z duchowości, wybranych nauk teologicznych, historii Zgromadzenia i języków obcych.
- Kształtowanie charakteru i poczucia odpowiedzialności poprzez pracę fizyczną i właściwe wypełnianie obowiązków.
- Formację duchową do modlitwy wspólnotowej i osobistej, do liturgii.
- Zapoznavanie kandydatów do życia salezjańskiego z systemem prewencyjnym św. Jana Bosco.

Proces formacyjny w nowicjacie – prowadzony zgodnie z wymogami *Ratio Formationis* – trwa rok, a kończy się czasowymi ślubami zakonnymi i wprowadza nowicjusza do dalszego etapu formacyjnego w postnowicjacie (studia filozoficzne) w Seminarium. Specyficzny charakter działalności nowicjatu zwraca uwagę na aspekt powołaniowy. W ramach działalności powołaniowej nowicjusze podejmują niektóre akcje na zewnątrz, zgodnie z wymogami życia nowicjackiego, przez udział w różnych uroczystościach religijnych, uświetniając śpiewem i muzyką liturgię, pracując z ministrantami pod opieką przełożonych itp. Przede wszystkim jednak wspierają akcje powołaniowe poprzez modlitwę. Modlitwa stanowi podstawowy element formacyjny. W ramach życia modlitewnego nowicjusze działają w wielu towarzystwach religijnych wspólnoty nowicjackiej: Niepokalanej, Misyjnym, Powołaniowym.

Troska o powołania jest bardzo ważnym zadaniem stojącym przed każdym ze zgromadzeń. Notowany od kilku lat spadek powołań musi niepokoić. Dlatego domy formacyjne tym bardziej powinny pielęgnować i umacniać już ukształtowane powołania w rodzinach naturalnych. Obecnie w Inspektorii Wrocławskiej kształci się 41. alumnów w Wyższym Seminarium Duchownym lub na asystencji oraz 6. nowicjuszy.

3. Ruchy młodzieżowe

Skoordynowaną pracę młodzieżową prowadzą salezjanie w parafii przez szkolną katechezę oraz salezjańskie szkoły. Inspektoria Wrocławska od początku zwracała uwagę na działalność wychowawczą i duszpasterską młodzieży. W okresie kadencji księży inspektorów Mieczysława Piłata i Adama Śmigielskiego zwracano szczególną uwagę na duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza. Organizowane były coroczne Pielgrzymki Inspektorialne Ministrantów do Twardogóry,

których tradycja trwa do dziś. W wielu parafiach Inspektorii rozwijały się oratoria młodzieżowe, w których ramach młodzież i dzieci spędzali wolny popołudniowy i wieczorny czas na zabawie, sporcie, muzyce, przeplatanej modlitwą. Przykładem dobrze rozwijających się oratoriów, oddziaływujących na sąsiednie parafie diecezjalne były oratoria w Poznaniu, Lubinie i Wrocławiu. Podejmowano także inicjatywy organizowania wyjazdowych obozów rekolekcyjnych na wzór oaz.

W kontekście zmieniającej się sytuacji politycznej, umożliwiającej podjęcie nowych wyzwań w realizacji charyzmatu salezjańskiego, stanęła Inspektoria Wrocławska w 1992 r. Kapituła Inspektorialna, której przewodniczył ks. inspektor Stanisław Semik, obradująca w czerwcu tegoż roku, poświęcona była w całości problematyce młodzieżowej. Spory dynamizm w duszpasterstwie młodzieżowe wniosło powołanie do życia w 1992 r. Salezjańskiej Organizacji Sportowej, znanej pod skróconą nazwą SALOS. Łączy ona umiejętnie elementy wychowawcze i religijne przez wychowanie młodzieży poprzez sport. Organizacja ta o zasięgu światowym ma swoje lokalne mutacje w poszczególnych inspektoriami. Każda z nich ma własną osobowość prawną.

Z myślą o odbiorcach posłannictwa salezjańskiego podjęto szereg inicjatyw, zmierzających do zorganizowania odpowiedniej bazy dla młodzieży. Zakupiony za czasów ks. inspektora Adama Śmigielskiego kompleks w Marianówce oddany został do użytku jako dom młodzieżowy. W latach dziewięćdziesiątych otwarto przy placówkach salezjańskich kilka burs, przeznaczonych dla studentów (w Poznaniu na Winogradach, we Wrocławiu przy par. pw. św. Michała, w Lubinie przy par. pw. NSPJ, a także w Częstochowie na Stradomiu). Ważną rolę pełni placówka salezjańska w Poznaniu przy ul. Kolejowej, gdzie przy współpracy z władzami tego miasta rozwija swoją działalność, a jej struktura została dostosowana do potrzeb wychowawczych najuboższych dzieci.

4. Szkoły salezjańskie

Transformacja ustrojowa, jaka dokonała się w naszym kraju po 1989 r. umożliwiła także salezjanom powrót do pełnej realizacji charyzmatu. Zakaz wydany przez władze PRL prowadzenia przez Kościół szkół i internatów, powodował sukcesywne odbieranie budynków oświatowych. Sprzyjające prawodawstwo oświatowe III Rzeczypospolitej pozwalało na odrodzenie prowadzonych wcześniej przez Zgromadzenie Salezjańskie szkół, tworzonych jako szkoły katolickie w duchu systemu prewencyjnego św. Jana Bosco. Od samego początku zaistnienia takich możliwości władze zakonne Inspektorii Wrocławskiej podjęły zadanie zakładania szkół na prawach szkół państwowych. System wartości chrześcijańskich, preferowany przez szkoły salezjańskie, wychowanie do szacunku wobec bliźniego, system prewencyjny, zapewnienie bezpieczeństwa, spory zakres zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz wysoki poziom kształcenia budzi duży szacunek

i zaufanie rodziców, którzy – oddając swoje dzieci do takiej szkoły – są spokojni o ich przyszłość i edukację.

W roku szkolnym 2004/05 Inspektorja Wrocławska jako organ prowadzący posiada 7 placówek oświatowych:

1. Gimnazjum im. św. Jana Bosco w Kluczborku,
2. Salezjańskie Gimnazjum im. św. Dominika Savio w Lubinie,
3. Gimnazjum im. św. Edyty Stein we Wrocławiu,
4. Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Jana Bosco w Kluczborku,
5. Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Jana Bosco w Lubinie,
6. Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Dominika Savio we Wrocławiu,

7. Salezjański Zespół Szkół w Tarnowskich Górach (Repty Śląskie), w skład którego wchodzi: Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące i Technikum Ekonomiczne. Jest to jedyny w swoim rodzaju Zespół Szkół Salezjańskich; kształci młodzież niepełnosprawną fizycznie, również w zakresie szkoły zawodowej (kierunki: krawiec i drukarz). Wychodząc naprzeciw potrzebom rynku pracy, dyrekcja Zespołu, kierowanego przez ks. dra Dariusza Grzędziela, realizuje charyzmat salezjański, umożliwiając niepełnosprawnej młodzieży nie tylko zdobycie zawodu, lecz także wychowanie chrześcijańskie.

Prowadzone szkoły są koedukacyjne, a szkoły w Tarnowskich Górach prowadzą oddziały integracyjne. Wszystkie cztery szkoły, wchodzące w skład Zespołu Szkół Salezjańskich w Tarnowskich Górach są ponadto szkołami publicznymi, w których nauka jest bezpłatna. Dodatkowo należy wspomnieć, że placówka salezjańska w Tarnowskich Górach prowadzi również internat dla osób niepełnosprawnych.

Odrębną działalność młodzieżową prowadzi Salezjański Ośrodek Wychowania i Animacji SOWA. Jest to placówka oświatowo-wychowawcza pracy pozaszkolnej dla młodzieży, gdzie organizowane są także szkolenia i kursy kwalifikacyjne lub doskonalące dla nauczycieli i wychowawców. Idea powołania tego ośrodka polegała na zaszczerpieniu formy działalności analogicznej do prowadzonej w Benediktbeuern. Początkowo planowano utworzenie takiego ośrodka we Wrocławiu przy par. pw. św. Michała, jednak ostatecznie pozostawiono tam tylko bursę młodzieżową, a nowa placówka powstała w Częstochowie, którą kierował ks. Janusz Kamiński.

Inspektorja posiada także młodzieżowe placówki specjalistyczne. Oprócz Domu Dziecka im. św. Dominika Savio, mieszczącego się w Kiełczowie niedaleko Wrocławia, prowadzone są w ramach działalności oświatowej Salezjańskiego Zespołu Szkół w Tarnowskich Górach (Repty Śląskie) dwie odrębne jednostki wychowawcze o charakterze integracyjnym, założone w okresie kadencji ks. inspektora Franciszka Krasonia w 1999 r. Są to: Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna oraz Zakład Rehabilitacji Inwalidów. W ramach tego Zakładu działają:

Warsztaty Terapii Zajęciowej, bursa dla osób niepełnosprawnych oraz Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej.

Szczególne znaczenie w promocji wychowania salezjańskiego ma Salezjański Magazyn „Don Bosco” o zasięgu ogólnopolskim. Redakcja pisma ma swoją siedzibę w Poznaniu przy ul. Wronieckiej. Magazyn jest adresowany do wychowawców, nauczycieli, rodziców i animatorów grup salezjańskich, porusza zagadnienia z dziedziny wychowania i jest formą katechizacji dorosłych. Jest to ważna forma ewangelizowania, która umożliwia pełniejsze dotarcie do szerszego grona odbiorców z informacją o salezjańskim systemie wychowawczym.

5. Szkolnictwo wyższe

Omawiając tematykę szkolnictwa wyższego, należy jeszcze raz wspomnieć o Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego z siedzibą w Krakowie, afiliowanym do Papieskiej Akademii Teologicznej, a więc tym samym mającym możliwość prowadzenia równorzędnych studiów dla alumnów, bez konieczności nostryfikowania ich dyplomów. Zaangażowanie współbraci w prowadzenie studiów seminaryjnych zostało omówione w rozdziale 2. Naturalnie poza Seminarium księży Inspektorii Wrocławskiej byli i są zaangażowani na różnych uczelniach w kraju i poza jego granicami. Istniejąca od 1980 r. Inspektoria pozwala na precyzyjne ustalenie liczby współbraci angażujących się w pracę naukowo-dydaktyczną na wyższych uczelniach.

Na szczególną uwagę zasługuje nie żyjący już ks. prof. dr hab. JÓZEF WILK (zmarł w 2003 r.). Był pracownikiem stałym KUL od 1972 r.. Specjalizował się w zakresie duszpasterstwa rodzin. Był organizatorem i kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, równocześnie bardzo prężnie działał na polu naukowym, organizował z ramienia władz uniwersyteckich sympozja i konferencje naukowe na tematy związane z rodziną i jej miejscem w społeczeństwie i Kościele.

Pracę naukowo-dydaktyczną kontynuuje ks. prof. dr hab. TADEUSZ BIESAGA. Jego działalność koncentruje się wokół tematyki filozoficznej. Jest specjalistą w zakresie fenomenologii. Jest kierownikiem Katedry Bioetyki i dyrektorem Międzywydziałowego Instytutu Bioetyki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Na wyższych uczelniach pracują także: ks. dr RYSZARD KEMPIAK – wykładowca Pisma Świętego w Instytucie Teologicznym we Wrocławiu, ks. dr HENRYK DRAWNEL – wykładowca w zakresie judaizmu na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie oraz Pisma Świętego – na Papieskiej Akademii Teologicznej. Od ubiegłego roku na Salezjańskim Uniwersytecie w Rzymie (UPS) pracuje w charakterze wykładowcy liturgiki były inspektor Inspektorii Wrocławskiej – ks. dr FRANCISZEK KRASOŃ.

III. WSPÓLBRACIA, KTÓRYCH PAMIĘTAMY

Na tworzone dzieło w Inspektorii Wrocławskiej w omawianym ćwierćwieczu 1980–2005 złożyła się praca współbraci na różnych polach działalności prowincji. Wielu z nich już odeszło do wieczności, a wdzięczna pamięć żyjących nakazuje przywołać ich w tym miejscu jeszcze raz. Poniższe, krótkie biogramy obejmują te osoby, które w omawianych latach przynależały do Inspektorii św. Jana Bosco. Niektórzy z nich nie byli już czynni zawodowo, jednak pamięć o ich dokonaniach sprzyja podziału południowej Inspektorii św. Jacka w 1979 r. ciągle jest żywa wśród starszych współbraci, natomiast młodszy będą mogli przynajmniej tą drogą uzyskać garść informacji o swoich wielkich poprzednikach.

1. Ksiądz TADEUSZ ADAMSKI – urodził się 21 października 1919 r. we Wszółowie. Nowicjat odbywał w czasie II wojny w Czerwińsku, pierwszą profesję złożył 15 września 1942 r. w Krakowie. Święceń kapłańskich udzielił mu 29 czerwca 1947 r. biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej Stanisław Rospond. U progu swej kapłańskiej posługi uzyskał doktorat teologii z zakresu dogmatyki, był wykładowcą w WSDTS w Krakowie. Zmarł 12 kwietnia 2002 r. w Poznaniu.

2. Ksiądz FERDYNAND BARANOWSKI – urodzony 28 lutego 1936 r. w Kępnie. Po odbytych nowicjacie w Kopcu złożył także pierwszą profesję zakonną 15 sierpnia 1953 r. Święceń prezbiteratu udzielił mu 16 czerwca 1962 r. w Krakowie biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej Julian Groblicki. Do szczególnych jego zasług dla Inspektorii należy prowadzona przez niego budowa kościoła pw. Chrystusa Króla we Wrocławiu. Zmarł 12 lutego 1990 r. w Częstochowie.

3. Ksiądz WŁADYSŁAW CHMIEL – urodził się 14 stycznia 1902 r. w Księżostanach w diecezji lubelskiej. Po złożeniu 5 sierpnia 1925 r. w Czerwińsku pierwszych ślubów, kontynuował studia seminaryjne w Krakowie. Tam też otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa przemyskiego Anatola Nowaka 19 maja 1935 r. Kierował jako dyrektor Niższym Seminarium Duchownym w Marszałkach. W pamięci współbraci pozostał jako znawca muzyki. Był cenionym wychowawcą, do którego młodzież zwracała się często ze swoimi problemami. Zmarł 28 października 1988 r. w Częstochowie.

4. Ksiądz WILHELM DWOROWY – urodził się 15 czerwca 1912 r. w Mirkach, aktualnie będącej dzielnicą Rudy Śląskiej. Nowicjat odbył w Czerwińsku i tam też 30 lipca 1933 r. złożył pierwszą profesję. W czasie wojny odbywał studia we Włoszech i otrzymał święcenia kapłańskie w Bolengo z rąk biskupa Agostino Rostango. Kontynuując dalsze studia filozoficzne we Włoszech, uzyskał 10 lipca 1945 r. w Rzymie tytuł doktora filozofii. Po powrocie do kraju pracował jako wykładowca filozofii i historii Kościoła w WSDTS w Krakowie, piastując tam

dłuższy czas funkcję radcy. Znany jest także jako budowniczy kościoła pw. św. Jana Bosco w Poznaniu na Winogradach. Zmarł 23 kwietnia 1995 r. w Poznaniu.

5. Ksiądz JÓZEF KUBARA – urodzony 11 lipca 1907 r. w Sosnowcu, zakończył nowicjat w Czerwińsku złożeniem 23 lipca 1932 r. pierwszych ślubów zakonnych. Święceń kapłańskich udzielił mu 23 czerwca 1940 r. w Turynie kardynał Maurilio Fossati. W ramach kontynuowanych we Włoszech studiów teologicznych uzyskał licencjat z prawa kanonicznego w Turynie (Bagnano) w 1942 r. Po powrocie do kraju był długoletnim wykładowcą teologii moralnej w WSDTS w Krakowie. Brać klerycka ceniła go także jako wspianego kierownika duchowego i spowiednika. Zmarł na Łosiówce 19 września 1991 r.

6. Ksiądz LEON MUSIELAK – urodził się 23 stycznia 1910 r. w Krzyżanowie. Odbyty w Czerwińsku nowicjat uwieńczył ślubami zakonnymi, złożonymi tamże 16 lipca 1930 r. Święcenia prezbiteratu otrzymał 23 maja 1943 r. w Krakowie z rąk biskupa Stanisława Rosponda. Był więźniem reżimu stalinowskiego w Ostaszkwie. Jako więzień katyński (określano w ten sposób więźniów trzech obozów radzieckich: Starobielska, Ostaszkowa i Kozielska, byli mordowani w pobliskim lasu katyńskim) był symbolem walki o prawdę w okresie PRL; głosił liczne kazania rekolekcyjne i misje ludowe na terenie kraju, przypominał dramat tamtych czasów. Jego działalność w okresie pobytu w Poznaniu, oparta na zbieraniu materiałów do procesu rogatoryjnego, zaowocowała doprowadzeniem do beatyfikacji Pięciu Wychowanków Oratorium Poznańskiego (tzw. Piątki Poznańskiej). Zmarł 24 grudnia 1998 r. w Poznaniu.

7. Ksiądz ZYGMUNT RATAJCZAK – urodził się 28 października 1909 r. w Galewie w Poznańskim. Nowicjat zakończył w Czerwińsku złożeniem profesji zakonnej 26 lipca 1934 r. Święceń prezbiteratu udzielił mu 11 czerwca 1940 r. w Krakowie biskup Stanisław Rospond. Swoje powołanie kapłańskie i zakonne realizował jako szafarz Słowa Bożego. W pamięci współbraci Prowincji Wrocławskiej żyje jako wybitny kaznodzieja rekolekcyjny. Zmarł 19 lipca 1987 r.

8. Ksiądz LUCJAN STRADA – urodził się 5 stycznia 1909 r. w Chrzanowie. Nowicjat odbył w Czerwińsku i tam też 20 lipca 1920 r. złożył pierwszą profesję. Święcenia kapłańskie przyjął 3 lipca 1938 r. w Turynie z rąk kardynała Maurilio Fossatiego. Był doktorem geografii i astronomii na Uniwersytecie Poznańskim (1933 r.). Był wykładowcą w WSDTS w Krakowie. Jest znany jako autor książek o św. Józefie (*Patron doskonały*) i o Wspomożycielce. Zmarł 21 lutego 1989 r. w Kopcu.

9. Ksiądz ANTONI ŚRÓDKA – urodzony 1 lipca 1890 r. w Bogodaju k. Ostrowa Wielkopolskiego rozpoczął nowicjat w Radnej na terenie dzisiejszej Nowej Jugosławii i tam też 8 sierpnia 1908 r. złożył pierwszą profesję zakonną. Święceń kapłańskich udzielił mu w Oświęcimiu ówczesny biskup pomocniczy diecezji krakowskiej – Anatol Nowak. Rozwijając swe zamiłowania muzyczne podjął w

latach 1920–21 studia w Wyższej Szkole Muzycznej w Regensburgu (Ratyzbona) w Niemczech. Jego dziełem jako budowniczego jest plebania w Częstochowie na Stradomiu. Współbracia pamiętają go też jako wytrawnego kaznodzieję i rekolekcyjnistę. Zmarł 3 lipca 1981 r.

10. JAN WASZUT – urodził się 6 maja 1935 r. w Istebnej. Swoje życie związał ze Zgromadzeniem Salezjańskim, składając 15 sierpnia 1953 r. w Kopcu pierwszą profesję zakonną. Święcenia prezbiteratu przyjął 30 maja 1963 r. w Krakowie z rąk biskupa Juliana Groblickiego. W Inspektorii Wrocławskiej znany jest jako budowniczy kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w. Częstochowie – Stradomiu. Zmarł 22 marca 1991 r. w Oświęcimiu.

11. Ksiądz MARIAN WIERTELAK – urodził się 19 maja 1915 r. we Wrześni. Po odbyciu rocznego nowicjatu w Czerwińsku 3 września 1935 r. złożył tam pierwsze śluby zakonne i – podobnie jak ks. Wilhelm Dworowy – 25 czerwca 1943 r. przyjął święcenia kapłańskie w Bolengo we Włoszech z rąk biskupa Agostino Rostango. Swoje kapłańskie życie związał z Wrocławiem. Uzyskał w 1948 r. tytuł magistra filozofii na Uniwersytecie Wrocławskim. Długi czas był lektorem języka łacińskiego w Seminarium Wrocławskim. Zmarł 17 lutego 1992 r.

12. Ksiądz JÓZEF WILK – urodzony 23 czerwca 1937 r. w Maławie. Nowicjat odbył w Kopcu i tam też złożył profesję zakonną 15 sierpnia 1955 r. Święceń prezbiteratu udzielił mu w Krakowie 25 czerwca 1965 r. biskup Julian Groblicki. Swoje życie związał z pracą dydaktyczno-naukową na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i jako pracownik naukowy tej uczelni dojeżdżał z wykładami z zakresu duszpasterstwa rodzin do WSDTS w Krakowie. Jako pracownik stały i profesor KUL zorganizował nową Katedrę Pedagogiki Rodziny na tej uczelni. Więcej informacji na jego temat zamieszczono w podrozdziale „Szkolnictwo wyższe”. Zmarł 11 września 2003 r. w Lublinie.

IV. PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ

Przyszłość dyktuje konkretne plany, sugestie i założenia. Idąc z duchem czasu należy rozpoznawać właściwy kierunek realizacji powołania salezjańskiego w Kościele. Salezjanie powinni odkrywać nowe obszary działalności i wkomponowywania własnego charyzmatu zakonnego do potrzeb młodzieży. W sytuacji społeczno – politycznej, w jakiej Polska się znajduje, Inspektorja Wrocławska pragnie wyjść na przeciw potrzebom młodzieży, zwłaszcza najbardziej potrzebującej.

Najbliższą przyszłość w planach Inspektorji stanowić będzie:

- Stworzenie Centrum Młodzieżowego Sosnowcu; w ramach tegoż Centrum miałyby działać: szkoła przystosowania zawodowego dla młodzieży, bursa dla młodzieży z trudnościami oraz oratorium. Potrzeby społeczne w tym zakresie są ogromne. Rodzice dzwonią niejednokrotnie w poszukiwaniu miejsca dla swego

dziecka, prosząc salezjanów o pomoc. Stworzenie takiego centrum wydaje się konieczne do realizacji charyzmatu salezjańskiego.

- Adaptacja Domu w Poznaniu przy ul. Wronieckiej na bursę akademicką, do której przyjmowana byłaby również młodzież ze Wschodu.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła archiwalne

- Dekret erekcyjny Przełożonego Generalnego ks. Edigio Vigano z 16 grudnia 1979 r. Idz. 9/80 – Archiwum Inspektoriatne we Wrocławiu.
- List okólny Przełożonego Generalnego do współbraci i inspektorów polskich z 6 stycznia 1980 r.
- List okólny Delegata Przełożonego Generalnego ks. Augustyna Dziędziela z dnia 31 stycznia 1980 r. w sprawie podziału inspektorii w Polsce, „Nostra”, (luty 1980).
- List Wikariusza Generalnego ks. Kajetana Scrivo z 6 stycznia 1980 r. w sprawie norm wykonawczych do Dekretu Erekcyjnego.
- Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego.
- Dekret erekcyjny Domu Zakonnego i Nowicjatu pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z 6 sierpnia 1946 r. – Archiwum w Kopcu.
- Kwestionariusz Statystyczny – Praca duszpasterska zakonów męskich w Polsce w roku 2004/2005 Idz. 289/04 – Archiwum Inspektoriatne we Wrocławiu;
- Listy pośmiertne współbraci wymienionych w rozdziale III artykułu. Archiwum Inspektoriatne we Wrocławiu.

2. Relacje własne

- Ustna relacja pierwszego inspektora – ks. Mieczysława Piłata.
- Pisemne sugestie drugiego inspektora – ks. Adama Śmigielskiego, obecnego biskupa sosnowieckiego.
- Pisemne sprawozdanie ks. Stanisława Semika z jego kadencji z lat 1992–1998.

3. Opracowania

- Koral J., ks., Skorowski H. ks., *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 14 (1998).
- Krawiec J., ks., *Powstanie Towarzystwa św. Franciszka Salezego oraz jego organizacja i działalność na ziemiach polskich*, Kraków 2004.
- Majewski M., ks., *Salezjanie polscy wobec problemów katechizacji*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce. Księga pamiątkowa*, Łódź–Kraków 1974.
- Pietrzykowski J., ks., *Nowicjat Salezjański w południowej inspektorii*, „Seminare” 13 (1997).
- Pietrzykowski J., ks., *Dlaczego salezjanie polscy prowadzą duszpasterstwo parafialne?*, „Seminare” 17 (2001).
- Świada A., ks., *Salezjańskie szkolnictwo w Polsce*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce. Księga pamiątkowa*, Łódź–Kraków 1974.

HISTORY OF ST. JOHN BOSCO SALESIAN PROVINCE IN WROCLAW (1979–2004)

Summary

Year 2004 is the 25th anniversary of establishing the St. John Bosco Salesian Province in Wrocław. This article presents the outline of the province's history. It describes work done by provincials and provincial councils, development of parish pastoral services and Salesian schools. In this article we will also find a short history of Salesian formational communities in the Province of Wrocław, as well as the description of the main Salesian youth movements currently operating within the boundaries of the province. The last part of the paper is devoted to paying the tribute to the outstanding brothers, who belonged to the province and passed away within last 25 years.

Nota o Autorze: ks. **KEMPA DAMIAN SDB**, mgr historii, doktorant UJ. Zainteresowania: historia Towarzystwa Salezjańskiego, historia Śląska, postać kard. Augusta Hlonda SDB.

Słowa kluczowe: Salezianie, Prowincja Wrocławska, zakony męskie, historia.

KS. JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB

HISTORIA SALEZJAŃSKIEJ INSPEKTORII PW. ŚW. WOJCIECHA Z SIEDZIBĄ W PILE (1979–2004)

Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce może poszczycić się przeszło stuletnią już historią¹. W latach 1898–2004 wpisało się w dzieje Kościoła polskiego wieloma sukcesami na polu wychowania młodzieży, pracy duszpasterskiej w parafiach, pracy naukowej². Dynamiczny rozwój Zgromadzenia w Polsce na poszczególnych etapach jego historii był powodem powoływania na ziemiach polskich nowych zakonnych jednostek administracyjnych, u salezjanów zwanych inspektoriami³. Ostatnie takie wydarzenie nastąpiło w 1979 r., kiedy z dotychczasowych dwóch polskich prowincji: warszawskiej i krakowskiej wydzielono dwie nowe inspektorie: pilską i wrocławską. W 2004 r. obchodzimy jubileusz 25-lecia powołania ich do życia.

I. POWSTANIE I STRUKTURA

Inspektoria św. Wojciecha z siedzibą w Pile została powołana do istnienia 16 grudnia 1979 r. dekretem przełożonego generalnego ks. Idziego Vigano. Samodzielną działalność rozpoczęła jednak wraz z nominacją jej pierwszego inspektora ks. Henryka Jacenciuka. Ksiądz inspektor nominat był dotychczasowym ekonomem inspektorialnym prowincji św. Stanisława Kostki w Warszawie. Dekret Księdza Generała datowany 18 maja 1980 r. polecał pierwszemu przełożonemu Inspektorii św. Wojciecha objęcie urzędowania 25 czerwca tegoż roku. Właśnie

¹ Por. S. Wilk, *Sto lat apostołatu salezjańskiego w Polsce (1898–1998)*, Lublin–Warszawa 1998, s. 34.

² Por. S. Styrna, *Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce w poszukiwaniu form odpowiedzi na potrzeby wychowawcze i duszpasterskie w latach 1898–1974*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce, Księga pamiątkowa*, pod red. R. Popowskiego, S. Wilka, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 11–34.

³ Por. S. Kosiński, *Rys historyczny Towarzystwa Salezjańskiego w Polsce*, w: L. Kaliński, *Rodzina Salezjańska w Polsce. Wykaz domów i osób*, Warszawa 1988, s. 31–35.

Inspektoria Pilska 1980/81

Inspektoria Pilska 2004/05

to wydarzenie należy uznać za faktyczny moment rozpoczęcia działalności nowej prowincji jako odrębnej jednostki administracyjnej w Zgromadzeniu Salezjańskim⁴. Wraz z otrzymaniem nominacji ks. inspektor Jacenciuk rozpoczął organizację zarządu inspektorii.

W skład nowej inspektorii weszły placówki salezjańskie z północno-zachodniej części Polski, wydzielone z dotychczasowej Inspektorii św. Stanisława Kostki w Warszawie. Określone zostały zewnętrznymi granicami diecezji: chełmińskiej, gdańskiej, gorzowskiej, koszalińsko-kołobrzeszkiej, szczecińsko-kamieńskiej i wrocławskiej. W skład nowej inspektorii weszło łącznie 57 placówek, które tworzyły 15 erygowanych kanonicznie wspólnot zakonnych. Inspektoriat pilski otrzymał także nazwę Inspektorii Północnej (PLN)⁵.

W chwili powstania do nowej inspektorii przynależało 235. współbraci profesorów wieczystych lub czasowych oraz 15. nowicjuszy. Kryterium podziału personalnego przyjmowało, poza pojedynczymi przypadkami, stan istniejący w placówkach w chwili podziału. Współbracia pozostający w formacji początkowej oraz współbracia wychowawcy i profesorowie z domów formacyjnych, a także studiujący zostali przydzieleni do poszczególnych inspektorii przez Przełożonego Generalnego na wniosek jego delegata dla Polski – ks. Augustyna Dziędziała⁶. Często brano w tym przypadku pod uwagę miejsce ich pochodzenia. Starano się jednak o to, aby w każdej inspektorii zapewnić możliwie równą liczbę nowicjuszy i młodych współbraci, jak również formatorów⁷. Wszystkie inne przypadki były bezpośrednio konsultowane między księżmi inspektorami H. Jacenciukiem i W. Szulczyńskim.

W minionym 25-leciu inspektorii liczba współbraci w porównaniu ze stanem wyjściowym z każdym rokiem zwiększała się. W roku jubileuszowym do Inspektorii św. Wojciecha w Pile przynależało 307. współbraci po ślubach wieczystych lub czasowych oraz 10. nowicjuszy (stan na 14 kwietnia 2004 r.)⁸.

⁴ Przed wydaniem dekretów erygujących nowe inspektorie 14 grudnia 1979 r. ksiądz generał I. Vigano podjął decyzję, że inspektorzy i rady inspektorialne prowincji macierzystych zachowują pełnię władzy nie tylko w odniesieniu do domów i współbraci należących do inspektorii macierzystych, lecz także w odniesieniu do wszystkich domów (placówek) i wszystkich współbraci przydzielonych do nowych inspektorii. Stan taki miał trwać aż do momentu przekazania agend inspektorom i radom inspektorialnym zamianowanym dla owych inspektorii. Por. A. Dziędział, *Podział prowincji salezjańskich w Polsce. List okólny delegata Przełożonego Generalnego do współbraci obu prowincji*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 27.

⁵ Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej (dalej: ASIP), t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuk, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*, mps, s. 1.

⁶ Por. Wikariusz Przełożonego do współbraci Inspektorii Salezjańskich św. Jacka z siedzibą w Krakowie, św. Stanisława Kostki z siedzibą w Łodzi. *Rzym 6 stycznia 1980 r.*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 31.

⁷ Por. A. Dziędział, *Podział prowincji salezjańskich w Polsce. List okólny delegata Przełożonego Generalnego do współbraci obu prowincji*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 26.

⁸ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. J. Worek, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004*, mps, s.1.

Na siedzibę nowej inspektorii wybrano Piłę ze względu na dobre położenie topograficzne w stosunku do wszystkich placówek rozrzuconych po prowincji. Miasto to znajdowało się prawie w centrum nowej prowincji. Na plebanii parafii Świętej Rodziny zwolniono kilka pomieszczeń, w których umieszczono konieczne agendy inspektoratu oraz przygotowano mieszkania dla inspektora i jego współpracowników. Taki stan rzeczy miał charakter tymczasowy. Już w styczniu 1980 r. do wojewody piłskiego A. Śliwińskiego zostało skierowane pismo z prośbą o zezwolenie na budowę inspektoratu. Zgodę władz uzyskano dopiero 10 października 1980 r. Dokumentacja nowych obiektów została zatwierdzona we wrześniu 1981 r. i od tej chwili można było przystąpić do planowanej budowy. Ukończono ją w 1986 r. Praca pierwszego zarządu inspektorii przebiegała w warunkach trudnych. Brak wystarczających pomieszczeń uniemożliwiał nie tylko organizację takich działów, jak archiwum inspektorii czy referatów animacyjnych, a funkcjonowanie chociażby sekretariatu było trudne. Wraz z oddaniem nowych pomieszczeń inspektoratu sytuacja ta uległa zmianie.

Na czele każdej prowincji salezjańskiej stoi inspektor, który pełni swą posługę „w jedności z Przełożonym Generalnym”⁹. W minionym 25-leciu funkcję przełożonych Prowincji św. Wojciecha w Pile pełnili kolejno: ks. Henryk Jacenciu (1980–1986), ks. Stanisław Skopiak (1986–1992), ks. Władysław Kołyшко (1992–1998), ks. Jerzy Worek (1998–2004), ks. Zbigniew Łepko (od 2004).

Według konstytucji salezjańskich inspektor animuje życie zakonne i działalność apostołską wspólnoty inspektorialnej, dba o formację członków zgromadzenia, zwłaszcza nowicjuszy i młodszych współbraci, oraz kieruje i kontroluje administrację dóbr inspektorii i poszczególnych domów zakonnych przy pomocy swojej rady inspektorialnej. Na księżach radcach spoczywa współodpowiedzialność za animację inspektorii¹⁰. Szczegółowy wykaz współbraci, którzy w dotychczasowej historii inspektorii piłskiej pełnili funkcję radcy ispektorialnego przedstawia poniższa tabela.

Skład personalny Rady Inspektorialnej w Prowincji św. Wojciecha w Pile w latach 1980–2004

1980–1986

Inspektor	ks. Henryk Jacenciu
Wikariusz inspektora	ks. Stanisław Skopiak
Ekonom inspektorialny	ks. Zbigniew Mroczkowski (1980–1983) ks. Tadeusz Trzeszczkowski (1983–1986)

⁹ *Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego* (odtąd KTS), art. 161.

¹⁰ *Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, art. 154–160.

Radcy	ks. Lucjan Gieros ks. Henryk Jędryczka ks. Władysław Kołyszko ks. Stanisław Styrna
Sekretarz inspektorialny	ks. Krzysztof Łada (1980–1981) ks. Stefan Kieśliński (1981–1985) ks. Roman Rzepecki (1985–1986)

1986–1992

Inspektor Wikariusz inspektora Ekonom inspektorialny Radcy	ks. Stanisław Skopiak ks. Władysław Kołyszko ks. Henryk Jacenciuł ks. Stanisław Jankowski ks. Wojciech Blicharz ks. Kazimierz Lewandowski ks. Stanisław Styrna ks. Kazimierz Trzeszczkowski ks. Jerzy Worek (1988–1992)
Sekretarz inspektorialny	ks. Roman Rzepecki (1986–1990) ks. Tadeusz Stromski (1990–1991) ks. Tadeusz Wojcieszak (1991–1992)

1992–1998

Inspektor Wikariusz inspektora Ekonom inspektorialny Radcy	ks. Władysław Kołyszko ks. Adam Durak (1992–1995) ks. Zenon Klawikowski (1995–1998) ks. Henryk Jacenciuł ks. Jerzy Worek ks. Antoni Balcerzak (1992–1996) ks. Wojciech Blicharz ks. Stanisław Jankowski (1992–1995) ks. Lech Kasperowicz ks. Stanisław Skopiak (1995–1998) ks. Zbigniew Łepko (1995–1998)
Sekretarz inspektorialny	ks. Tadeusz Wojcieszak

1998–2004

Inspektor Wikariusz inspektora Ekonom inspektorialny Radcy	ks. Jerzy Worek ks. Zenon Klawikowski ks. Sławomir Niemczewski ks. Adam Durak (2001–2004) ks. Tadeusz Wojcieszak (1998–2000) ks. Wojciech Blicharz (1998–2001) ks. Zbigniew Łepko (1998–2001) ks. Marek Chmielewski (2001–2004) ks. Jarosław Pizoń (2000–2004) ks. Stefan Makuracki
---	--

Sekretarz inspektorialny	ks. Gwidon Ekert ks. Adam Michalski
--------------------------	--

od 2004 r.

Inspektor	ks. Zbigniew Łepko
Wikariusz inspektora	ks. Marek Chmielewski
Ekonom inspektorialny	ks. Witold Drzyzgiewicz
Radcy	ks. Leszek Ziola ks. Mariusz Słomiński ks. Janusz Sikora ks. Zenon Klawikowski ks. Jarosław Pizoń
Sekretarz inspektorialny	ks. Adam Michalski

Źródło: ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej. Protokoły z lat 1980–2004.

W celu lepszej i skuteczniejszej animacji prowincji, na pierwszym posiedzeniu pilskiej rady inspektorialnej w dniu 12 lipca 1980 r., powołano komisje oraz siedem podkomisji inspektorialnych¹¹. W minionym 25-leciu zakres ich działania uległ nieznacznym modyfikacjom, głównie związanym z pojawieniem się nowych możliwości realizacji posłannictwa salezjańskiego. W roku jubileuszowym 2004, wraz z podjęciem pracy nowego zarządu Inspektorii św. Wojciecha, prace rozpoczęły następujące agendy inspektorialne: Komisja ds. formacji i studiów, Komisja ds. duszpasterstwa młodzieżowego, Komisja ds. szkolnictwa, Komisja ds. duszpasterstwa parafialnego, Komisja ds. ośrodków wychowawczych i świetlic terapeutycznych, Komisja ds. rodziny salezjańskiej, Komisja ds. kultu Wspomożycielki i świętych salezjańskich, Komisja ds. muzyki i śpiewu, Komisja ds. środków społecznego przekazu, Komisja ds. administracyjno-prawnych. Dodatkowo agendami inspektoratu są: Ośrodek Powołaniowy, Referent ds. Misji, delegat ds. szkół i ośrodków wychowawczych, cenzorzy oraz kierownik Archiwum¹².

Ważną rolę integracyjną na szczeblu inspektorialnym pełnią tzw. kapituły, na których delegaci wspólnot lokalnych, poprzez troskę o wspólne sprawy ogólne, umacniają znaczenie własnej przynależności do wspólnoty inspektorialnej¹³. W dotychczasowej historii Prowincji Pilskiej zebrało się osiem Kapituł Inspektorialnych.

Pierwsza kapituła Prowincji św. Wojciecha odbyła się w dwóch sesjach 8–11 grudnia 1982 r. i 5–8 kwietnia 1983 r. w WSD TS w Łądzie n. Wartą. Zapraszając na to historyczne dla inspektorii wydarzenie, ks. inspektor Henryk Janceniuk pisał w liście okólnym do współbraci:

¹¹ ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej 1980–1986, Protokół Rady Inspektorialnej, Piła, 12 lipca 1980 r.

¹² ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej 2004, Protokół Rady Inspektorialnej, Piła, wrzesień 2004.

¹³ Por. KTS, art. 157.

...Udział w Kapitulie Inspektorialnej, jako organie posiadającym zgodnie z Konstytucjami określony zakres władzy, jest zadaniem zaszczytnym, świadczącym o zaufaniu i szacunku, jakim jest obdarzony każdy z członków Kapituły przez Zgromadzenie i przez Współbraci. Jest jednak także zadaniem bardzo odpowiedzialnym. Chodzi o to, by to zadanie było wypełnione jak najlepiej, z pełnym zaangażowaniem naszych możliwości, z jak najpełniejszą znajomością rzeczy, z pełnym poczuciem odpowiedzialności wobec własnego sumienia i wobec Zgromadzenia. [...] Pierwszą sesję Kapituły Inspektorialnej naszej Inspektorii rozpoczniemy w Łądzie, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny. Pamiętajmy o tym, że w tym dniu rozpoczął swoje dzieło nasz założyciel święty Jan Bosko. On powierzył je Niepokalanej Wspomożycielce i całkowicie Jej zawierzył. Uczynimy to samo, zawierając Jej nasze prace kierowani najczystszymi intencjami, licząc na Jej matczyną opiekę i nieustanne błogosławieństwo¹⁴.

Kierownikiem pierwszej Kapituły Inspektorialnej był ks. Stanisław Skopiak. Głównym tematem obrad Kapituły było dokładne przeanalizowanie *Konstytucji Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, ze szczególnym uwzględnieniem ewentualnych poprawek i wniosków, jakie delegaci prowincji mogli później wnieść podczas obrad Kapituły Generalnej 22. W czasie obrad delegaci na Kapitułę starali się także możliwie dokładnie rozpoznać ważne dla życia inspektorii problemy i w miarę możliwości zaproponować sposoby ich rozwiązania.

Kolejna Kapituła Inspektorialna zwołana przez ks. inspektora Jacenciuka odbyła się w Łądzie 7–11 kwietnia 1986 r. Jej kierownikiem został mianowany ks. W. Kołyszko. Owocem pracy i uchwał Kapituły Inspektorialnej stało się *Dyrektorium Prowincji św. Wojciecha*. Zostało ono zatwierdzone przez Księdza Generała i Radę Generalną 24 lipca 1986 r. w Rzymie. Dyrektorium poruszało zagadnienia realizacji posłannictwa salezjańskiego, formacji współbraci oraz administracji dóbr materialnych¹⁵.

Trzecia Kapituła Inspektorialna, zwołana przez ks. inspektora Stanisława Skopiaka, odbyła się 3–6 kwietnia 1989 r. w Diecezjalnym Domu Rekolekcyjnym w Szczecinie. Kierownikiem Kapituły został ks. Stanisław Styrna. Podczas jej obrad dokonano podsumowania dotyczącego wychowania młodzieży do wiary. Dokumenty uchwalone na Kapitulie dotyczyły spraw zawartych w schemacie narysowanym przez Przełożonych Generalnych i miały służyć przygotowaniu Kapituły Generalnej 23. Uchwalone zostały także *Wskazania wykonawcze dla naszej inspektorii*¹⁶.

Następna Kapituła zwołana przez ks. inspektora S. Skopiaka odbyła się 21–23 kwietnia 1992 r. w Łądzie. Ponownie kierownikiem Kapituły był ks. Stanisław Styrna. Zgodnie z zaleceniami Kapituły Generalnej 23. wypracowała ona dokument dotyczący dróg wychowania do wiary młodych ludzi w Prowincji św. Wojciecha w Pile oraz funkcjonowania wspólnoty wychowawczo-dusza-

¹⁴ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1980–1986, Okólnik ks. Inspektora H. Jacenciuka nr 24/9/82, Piła, 27 listopada 1982.

¹⁵ Por. *Dyrektorium Prowincji św. Wojciecha*, Piła 1987, s. 49.

¹⁶ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1986–1992, Okólnik ks. inspektora S. Skopiaka nr 24/89. Piła, 24 kwietnia 1989 r.

sterskiej¹⁷. Dokument ten o nazwie *Wychowanie młodzieży do wiary – dzisiejsze zadanie i wyzwanie dla wspólnoty salezjańskiej* został zatwierdzony przez Księdza Generała i jego radę 2 lutego 1993 r.¹⁸.

Nowy inspektor – ks. Władysław Kołyszko zwołał kolejne Kapituły Inspektorialne do Łądu na 18–21 kwietnia 1995 r. (kierownik ks. Mieczysław Woźniak)¹⁹ i na 14–16 kwietnia 1998 r. (kierownik ks. Zenon Klawikowski)²⁰. Kapituła w 1998 r. obradowała z udziałem radcy regionalnego ks. Alberta van Hecke. Na obu Kapitułach współpracownicy zajęli się problemami związanymi z formacją i działalnością apostołską oraz współpracą z osobami świeckimi w dziele wychowania w duchu ks. Bosko. Kapituła z 1998 r. czasowo pokryła się z obchodami jubileuszu 100-lecia pracy salezjanów w Polsce. Obie Kapituły wypracowały nowe *Dyrektorium Inspektorii św. Wojciecha* oraz inny ważny dokument zatytułowany: *Salezjanie i świeccy: zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie księdza Bosko*. Ksiądz Generał zatwierdził *Dyrektorium* 15 lipca 1998 r.²¹, a 20 stycznia 1999 r. dokument o współdziałaniu salezjanów i świeckich²².

Dwie kolejne Kapituły Inspektorialne odbyły się już w nowym III Tysiącleciu za kadencji ks. inspektora Jerzego Worka. Pierwsza odbyła się 17–20 kwietnia 2001 r., a jej kierownikiem został ks. Zenon Klawikowski. W czasie obrad dyskutowano nad wiernością powołaniu salezjańskiemu, jakością życia chrześcijańskiego, zakonnego, wspólnotowego i braterskiego, nad duchowością i formacją oraz posłannictwem młodzieżowym. Centralnym tematem Kapituły było zagadnienie *Wspólnota Salezjańska dzisiaj*²³.

8. Kapituła Inspektorialna Prowincji św. Wojciecha odbyła się 14–17 kwietnia 2004 r. w Seminarium w Łądzie. Opracowano na niej dokumenty: *Organiczny Projekt Inspektorii (OPI)* oraz *Inspektorialny Program wychowawczo-duszpa-*

¹⁷ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1986–1992, Okólnik ks. inspektora S. Skopiaka nr 45/IV/1992, Piła, 28 kwietnia 1992 r.

¹⁸ Por. Kapituła Inspektorialna Prowincji św. Wojciecha, *Wychowanie młodzieży do wiary dzisiejsze zadanie i wyzwanie dla wspólnoty salezjańskiej*. Łąd, 21–23 kwietnia 1992, Piła 1993, s. 3.

¹⁹ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1992–1998, Okólnik ks. inspektora W. Kołyszki nr 33/XI/94: *Salezjanie i świeccy; zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie Księdza Bosko*. Piła, 16 listopada 1994 r.

²⁰ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1992–1998, Okólnik ks. inspektora W. Kołyszki nr 64/V/97: *Formacja i środki przekazu*. Piła, 31 maja 1997 r.

²¹ Kapituła Inspektorialna – Łąd 14–17 IV 1998 r., *Dyrektorium Inspektorii św. Wojciecha*, Łąd–Piła 1998, s. 4–5.

²² *Salezjanie Inspektorii św. Wojciecha, Kapituła Inspektorialna Salezjanie i świeccy: zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie Księdza Bosko Łąd 15–17 kwietnia 1998*, Piła 1999, s. 5–7.

²³ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1998–2001, Okólnik ks. J. Worka nr 28/X/2000: *Kapituła Generalna 25 wejściem w Trzecie Tysiąclecie Wiary*, Piła, 15 września 2000 r.; Okólnik ks. J. Worka nr 30/XI/2000: *Indywidualna i wspólnotowa refleksja wkładem w przygotowanie Kapituły Inspektorialnej*. Piła, 1 listopada 2000 r.; Okólnik ks. J. Worka nr 36/V/2001: *Zakończona Kapituła Inspektorialna 2001–wzmocnieniem życia wspólnotowego w Inspektorii*. Piła, 8 maja 2001 r.

sterski, *Inspektorialny program formacji, Inspektorialny plan finansowy i solidarności ekonomicznej*. Naniesiono także zmiany w *Dyrektorium inspektorialnym* z 2001 r.²⁴. Obecnie wszystkie te dokumenty czekają na zatwierdzenie Przełożonego Generalnego i jego Rady.

II. DZIAŁALNOŚĆ WYCHOWAWCZO-DUSZPASTERSKA

1. Parafie

Do nowo powstałej w 1979 r. Inspektorii św. Wojciecha weszły prawie wyłącznie placówki związane z duszpasterstwem parafialnym. Fakt ten z góry określił charakter pracy i kierunki rozwoju działalności apostołskiej salezjanów na terenach nowej prowincji. Wyjątek od pracy parafialnej stanowiło kilka kapelanii²⁵. Praca w parafiach była dla salezjanów głównym terenem działań apostołskich aż do 1989 r., kiedy w wyniku rozpoczętych w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się także inne możliwości pracy wychowawczej wśród młodzieży²⁶.

Ogółem, w momencie powstania Inspektorii św. Wojciecha, placówki duszpasterskie prowadzone na jej terenie obejmowały posługą 208 tys. wiernych w 41 parafiach. W dziewięciu parafiach miejskich i jednym rektoracie obsługimano 123 tys. wiernych, w 32. parafiach wiejskich 80 tys. wiernych. Ponadto do Inspektorii św. Wojciecha przynależały dwa samodzielne wikariaty:

²⁴ ASIP, t. List Okólny Inspektora, Okólnik ks. J. Worka nr 61/IX/2003: *Kapituła Inspektorialna miejscem komunii, refleksji i weryfikacji*. Piła, 11 września 2003.

²⁵ W pierwszych latach istnienia Inspektorii św. Wojciecha w Pile, praca duszpasterska w kapelaniami (bierzemy pod uwagę tylko te obecności, w których współpracownicy zamieszkiwali poza salezjańskim domem zakonnym) odbywała się w: Dobieszczyźnie i Wschowie (u salezjanek), w Białogardzie, Kawęczynie i Luskówku (u albertynek), w Jabłonowie i Topolnie (u pasterek), w Otorowie i Warszawie (u urszulanek SPKJ), w Puszczykowie (w Zgromadzeniu Braci Serca Jezusowego); w Szczecinku (u niepokalanek), w Zalesiu Górnym (u elżbietanek). Ponadto jeden ze współpracowników był kapłanem szpitala w Szczecinku. Por. H. Łącki, *Powstanie i organizacja salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha 1980–1986*, Lublin 2000, (mps), s. 33. W roku jubileuszowym 25-lecia Inspektorii Piłskiej tego typu kapelanie istnieją jeszcze w: Otorowie i we Wschowej oraz kapelanie szpitalne w Wejherowie i Szczecinie. Por. *Towarzystwo Salezjańskie i Córki Maryi Wspomożycieli. Elenko 2004–2005*, pod red. S. Marcza, Warszawa 2004.

²⁶ Szerzej na temat zaangażowania polskich salezjanów w pracę parafialną patrz J. Pietrzykowski, *Dlaczego salezjanie polscy prowadzą duszpasterstwo parafialne?*, „Seminare” 17 (2001), s. 487–504; tenże: *Salezjanie na Ziemiach Zachodnich i Północnych (1945–2000). Służba Kościołom lokalnym a realizacja własnego posłannictwa*, „Roczniki Teologiczne”, t. XLVIII z. 4 (2001), s. 211–229; A. Świda, *Salezjańskie duszpasterstwo na ziemiach zachodnich i północnych 1945–1970*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce, Księga Pamiątkowa*, pod red. R. Popowskiego, S. Wilka, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 59–71.

w Aleksandrowie Kujawskim i Sławsku²⁷. Współbracia przynależący do Prowinccji Północnej pracowali także w parafiach garnizonowych w Inowrocławiu i Jeleniej Górze²⁸.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych w celu lepszej organizacji pracy, dla dobra młodzieży i podniesienia jakości życia zakonnego oraz w związku z pojawieniem się po 1989 r. nowych możliwości realizacji pracy wśród młodych, podjęto inicjatywę wycofywania się salezjanów z małych parafialnych. W ramach tych założeń w minionym 25-leciu część parafii prowadzonych przez salezjanów została oddana pod zarząd diecezji.

W roku jubileuszowym 2004 salezjanie Inspektorii Północnej administrowali 32. parafie. W duszpasterstwie parafialnym na terenie Inspektorii św. Wojciecha w 2004 r. funkcjonowało ponad 60 różnych grup wspólnot i stowarzyszeń o charakterze formacyjnym, wychowawczym i animacyjnym. Wszędzie czyniono też starania, aby w parafiach realizować charyzmat salezjański. Przy parafiach na terenie Inspektorii św. Wojciecha funkcjonują aktualnie 24 oratoria, domy dla młodzieży, 4 świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży zaniedbanej²⁹.

Warto podkreślić, że odpowiadając na potrzeby Kościołów lokalnych, salezjanie zaangażowani w pracę duszpasterską w parafiach przynależeli do różnych struktur diecezjalnych. Pełnią funkcje dziekanów, spowiedników, ojców duchownych księży diecezjalnych i spowiedników w seminariach diecezjalnych.

Największa parafia w chwili powstania inspektorii znajdowała się w Pile. Salezjanie obejmowali tam swoją posługą duszpasterską 30 tys. wiernych. Parafia Świętej Rodziny zawsze zaliczała się do najbardziej dynamicznych pod względem inicjatyw duszpasterskich. W latach osiemdziesiątych prężnie działał tu Klub Inteligencji Katolickiej pod kierunkiem ks. Stanisława Styry. Był w całym regionie ośrodkiem wolnej myśli, skupiającym regionalnych działaczy opozycji. KIK organizował cieszące się dużą popularnością Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej. Dzięki tym inicjatywom kościół Świętej Rodziny stał się centrum kulturalnym w całym regionie. Po dzień dzisiejszy w tej parafii działa założona w latach osiemdziesiątych Odnowa w Duchu Świętym, parafialny chór św. Cecylii z prawie 60-letnią tradycją, wspólnoty neokatechumenalne sięgające swoimi początkami końca lat siedemdziesiątych. Ponadto przy parafii funkcjonują inne grypy i stowarzyszenia charakterystyczne w posłudze salezjanów. W ciągu ostatnich 25 lat przy parafii działały także: Instytut Wyższej Kultury Religijnej przy KUL, Diecezjalne Kolegium Katechetyczne oraz salezjańskie liceum i gimnazjum

²⁷ Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej (dalej: ASIP), t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuik, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*

²⁸ W 1983 r. Inspektoria pozbyła się tych parafii wojskowych. Obaj kapelani przeszli do diecezji.

²⁹ ASIP, T. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. Inspektor J. Worek, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004 r.*, mps, s. 1, 4–5.

(przeniesione do nowych budynków szkolnych w 2000 r.) oraz Salezjańska Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II, przeniesiona w 2003 r.

Położony w centrum Piły kościół parafialny spełniał rolę gospodarza uroczystości w skali całego miasta. Ze względu na lokalizację przy parafii inspektoratu w kościele Świętej Rodziny odbywało się także wiele uroczystości salezjańskich w skali inspektorii, a nawet i całej Polski³⁰.

W latach 1982–1987 salezjanie animowali parafię pw. NMP Wspomożenia Wiernych na osiedlu Górnym w Pile. Zgromadzenie podjęło trud budowy kościoła parafialnego. Zgodnie z umową, podjętą przy rozpoczęciu działalności parafii, została ona przekazana diecezji gorzowskiej w sierpniu 1988 r.³¹. Kolejną parafią animowaną przez salezjanów na terenie Piły jest wydzielona z części parafii Świętej Rodziny parafia św. Jana Bosko. Obecnie w stanie surowym wybudowany jest już kościół parafialny i plebania. Przy parafii wybudowany został także kompleks budynków szkół salezjańskich.

Kolejnymi dużymi ośrodkami duszpasterskimi na terenie Inspektorii św. Wojciecha są dwie parafie w Rumi: pw. Wspomożenia Wiernych oraz pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Salezjańska obecność w Rumi sięga korzeniami okresu przedwojennego. W 1937 r. przybył do Rumi salezjanin ks. Jan Kasprzyk i rozpoczął organizować tu życie zakładowe³².

Po wojnie przy kaplicy Wspomożycieli Wiernych funkcjonował Salezjański Dom Dziecka³³. Mimo usilnych starań nie dało się utrzymać tej placówki i w 1960 r. została zamknięta przez komunistyczne władze³⁴, dzieląc tym samym los innych salezjańskich placówek szkolno-wychowawczych³⁵. Przy Zakładzie Salezjańskim utworzono w 1957 r. parafię NMP Wspomożenia Wiernych. W latach 1982–1986 wybudowano tu duży dwupoziomowy kościół i dom zakonny. Parafia Wspomożycielki Wiernych jest bardzo prężnym ośrodkiem duszpasterskim i młodzieżowym. Funkcjonuje tu kilkadziesiąt grup parafialnych, wśród których można wymienić

³⁰ Por. D. Fechner, *Pół wieku pracy salezjanów w parafii św. Rodziny w Pile 1946–1996*, Piła 1996.

³¹ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 1992, ks. Inspektor S. Skopia, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile. Stan na dzień 21 kwietnia 1992 r. mps, s. 7.

³² Por. J. Kasprzyk, *Pierwsza placówka salezjańska na Pomorzu*, „Pokłosie Salezjańskie” 22 (1938) nr 1, s. 22–24; *Pierwsza placówka salezjańska na Kaszubach*, „Pokłosie Salezjańskie”, 23 (1939) nr 1, s. 24–26; *Z najmłodszej placówki salezjańskiej*, „Pokłosie Salezjańskie”, 22 (1938) nr 6, s. 178–180.

³³ Por. J. Niewęglowski, *Dom Dziecka w Rumi 1947–1960. Historia i wychowanie*, „Seminare” 14 (1998), s. 201–214.

³⁴ Por. J. Wąsowicz, *Zakład Salezjański w Rumi 1937–1960. Geneza powstania i dzieje*, „Studia Pelplińskie”, 34 (2003), s. 267–285.

³⁵ Por. W. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo ponadpodstawowe w Polsce 1900–1963. Rozwój i organizacja*, Lublin 1996, s. 371–424.; J. Wąsowicz, *Walka o serca młodych. Likwidacja kościelnych placówek wychowawczych w Polsce doby stalinizmu na przykładzie wybranych Zakładów Salezjańskich*, msp, s. 10 (w druku).

choćby sięgający tradycją do lat przedwojennych chór „Lira”³⁶, wspólnoty Rodziny Salezjańskiej: SWS, BWS, ADMA, prężnie działające oratorium z wieloma propozycjami dla dzieci i młodzieży. Parafia jest także organizatorem Ogólnopolskiego Festiwalu Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormiańskiego³⁷.

W 1945 r. salezjanie objęli w Rumi także parafię Podwyższenia Krzyża Świętego. Wytrwale prowadzona tu praca duszpasterska przyniosła wiele owoców, wśród których można by wymienić chociażby dużą liczbę powołań kapłańskich i zakonnych. Obecnie parafia w „starej Rumi” jest prężnym ośrodkiem duszpasterskim, wychodzącym z wieloma inicjatywami do ludzi młodych³⁸.

Na Wybrzeżu salezjanie prowadzą także parafię św. Jana Bosko w Gdańsku. 6 czerwca 1945 r. administrator apostolski ks. Andrzej Wronka przekazał pod zarząd Zgromadzeniu Salezjańskiemu poprotestancki kościół pw. św. Jerzego. Przez długie lata kościół ten, już pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa, był kościołem rektoralnym, w którym salezjanie sprawowali opiekę duszpasterską dla 10 tys. wiernych. Parafię św. Jana Bosko erygował dopiero arcybiskup Tadeusz Gocłowski. Liczy ona obecnie około 7,5 tys. wiernych. W Gdańsku dużym powodzeniem od lat cieszy się Liga Salezjańska w piłce nożnej, prowadzone jest oratorium, które w tej ubogiej dzielnicy Gdańska nabiera szczególnego wymiaru w realizacji charyzmatu salezjańskiego³⁹.

Innymi dużym terenem salezjańskiego posługiwania duszpasterskiego jest Szczecin z trzema ośrodkami parafialnymi. Najstarsza jest placówka na Gumieńcach. Salezjanie pracują tu od 1946 r.⁴⁰. W pierwszych latach istnienia prowincji św. Wojciecha salezjanie mieli oddać tę placówkę do diecezji w 1991 r.⁴¹. Ostatecznie pozostali jednak w parafii MB Różańcowej. Na rzecz diecezji wybudowano kościół parafii Przemienienia Pańskiego, wydzielonej z parafii gumienieckiej. W parafii salezjańskiej trwa budowa nowego kościoła i rozbudowa oratorium. Opieką duszpasterską objętych jest 14,5 tys. wiernych⁴².

³⁶ Por. *Chór Lira – 60 lat*, Kroniki Rumskie rok 1997/1998, pod red. P. Skurzyńskiego, Rumia 2000, s. 41–42.

³⁷ Por. M. Szczepankiewicz, *Festiwal w Rumi wyrazem troski o właściwy kształt muzyki w Kościele*, „Seminare”, 11 (1995), s. 359–369; B. Kujoth, *Festiwal Muzyki Religijnej w Rumi 1989–1999*, Gdańsk 2000 (mps).

³⁸ Por. *Daj mi dusze, resztę zabierz. Salezjanie w Rumi 1937–1997*, J. Zdolski (red.), Rumia 1997, s. 139–167.

³⁹ Por. *Gdańsk – Orunia Parafia pw. św. Jana Bosko (Księża Salezjanie)*, w: *Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej 2001*, Gdańsk 2001, s. 160–161; Relacja ks. Dariusza Presnala z 10 XI 2004 r., w posiadaniu autora.

⁴⁰ Por. W. Dylewski, *Parafia pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej w Szczecinie Gumieńcach w latach 1946–1972*, Lublin 1996 (mps).

⁴¹ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuk, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*, mps, s. 16.

⁴² Por. J. Wąsowicz, *Salezjanie na Gumieńcach*, Szczecin 2003, s. 9.

Kolejną szczecińską placówką duszpasterską pod opieką salezjanów jest parafia pw. Michała Archaniola w dzielnicy Wielgowo. Salezjanie pracują tu od 1947 r. W ostatnich latach w Wielgowie wybudowano i wykończono nową plebanię. Trwa adaptacja starej plebanii na pomieszczenia oratoryjne⁴³.

W 1986 r. salezjanie zdecydowali się na objęcie duszpasterstwa w parafii św. Jana Bosko na osiedlu Kaliny w Szczecinie wraz z zadaniem budowy kościoła. Teren parafii objął dwa osiedla z liczbą 20 tys. wiernych. Mimo pięknie rozwiniętej pracy duszpasterskiej i młodzieżowej, perspektywy ukończenia budowy świątyni parafialnej są jeszcze odległe. Tymczasem zorganizowano tu jedno z najprężniejszych oratoriów dla młodzieży⁴⁴. Dużym powodzeniem w całym Szczecinie cieszy się piłkarska Liga Salezjańska, ok. 850 młodych zrzeszonych jest w SALOS-ie⁴⁵.

Prężnym ośrodkiem duszpasterskim jest parafia w Dębnie Lubuskim oraz skupione w pobliżu parafie w Sarbinowie, Boleszowicach, Różańsku i Nowogródka Pomorskim. W Dębnie salezjanie pracują w parafii św. św. Apostołów Piotra i Pawła od 1946 r. Obecnie liczy ona około 10 tys. wiernych. W ostatnich latach salezjanie prowadzą tu Ognisko Wychowawcze „Nasz Dom”⁴⁶.

Na Ziemiach Odzyskanych salezjanie z Inspektorii św. Wojciecha prowadzą jeszcze duszpasterstwo parafialne w Baniach i w Swobnicy oraz w Kaławie, Lubrzy i Szczańcu⁴⁷.

Kolejną dużą parafią prowadzoną przez salezjanów jest parafia św. Faustyny Kowalskiej w Koninie, której początki sięgają grudnia 1993 r. Dekret erygujący nową parafię został podpisany 28 grudnia w Kurii Diecezjalnej we Włocławku przez biskupa Bronisława Dembowskiego. Parafia bł. Faustyny Kowalskiej liczyła wówczas 4107 wiernych. Przez dziesięć lat swojej historii z roku na rok powiększała liczbę wiernych. Było to związane z rozwojem osiedla Chorzeń i budownictwa domków jednorodzinnych. W 1996 r. liczyła już 6000 parafian, w 2001 r. około 8700 wiernych. Obecnie trwa budowa parafialnej świątyni, a przy tymczasowej plebanii funkcjonuje oratorium dla dzieci i młodzieży⁴⁸.

Blisko Konina położone są Kawnice. 15 czerwca 1981 r. dekretem Biskupa Włocławskiego salezjanie przejęli tu zarząd parafii i sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia. W czerwcu 1982 r. erygowano w tej placówce wspólnotę zakonną. Kawnice są rozwijającym się ośrodkiem kultu maryjnego. Zatrzymuje się tu coraz

⁴³ Por. *Szczecin-Wielgowo Parafia pw. św. Michała Archaniola*, w: *Schematyzm Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Szczecin 2002, s. 348–349.

⁴⁴ Tamże: *Szczecin parafia pw. św. Jana Bosko*, s. 366–367.

⁴⁵ Relacja Henryka Laskowskiego z 15 XI 2004 r.

⁴⁶ Relacja ks. Witolda Drzyzgiewicza z 14 XI 2004 r. w posiadaniu autora.

⁴⁷ Por. J. Pietrzykowski, *Obecność salezjanów inspektorii św. Stanisława Kostki na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945–1952*, Kutno 1990 s. 54–84; *Jubileusz 50-lecia parafii pw. św. Anny Szczańcu*, pod red. M. Nowackiego, Szanec – Świebodzin 2001, s. 36.

⁴⁸ Por. J. Wąsowicz, *Dziesięć lat pracy salezjanów w Koninie 1994–2004*, Konin 2004; *Konin. Parafia św. Faustyny*, w: *Diecezja włocławska*, opr. W. Frątczak, W. Kujawski, A. Poniński, K. Rurka, L. Urbański, Włocławek 2001, s. 347–349.

więcej pielgrzymek zdążających do Lichenia. Obecnie jest to jedyne sanktuarium maryjne animowane przez salezjanów w naszej inspektorii⁴⁹. W tym samym rejonie salezianie prowadzą dwie małe parafie w Łądzie i Kowalewie.

Przez długie lata salezianie pracowali także w parafii w Skrzatuszu przy sanktuarium MB Bolesnej. W 1988 r. cała diecezja koszalińsko-kołobrzaska wraz z Inspektorią Pilską przeżywała uroczystość koronacji skrzatuskiej figurki MB Bolesnej. Aktu koronacji dokonał 18 września 1988 r. Prymas Polski kard. Józef Glemp. W uroczystościach tych wzięło udział 30 biskupów, setki księży oraz ok. 100 tys. wiernych⁵⁰. W pierwszych latach istnienia Inspektorii św. Wojciecha pojawiła się koncepcja wybudowania w Skrzatuszu domu nowicjackiego⁵¹. Nigdy jednak nie została zrealizowana. W 2001 r. sanktuarium i parafia zostały przejęte pod zarząd diecezji koszalińsko-kołobrzaskiej.

W kwietniu 1990 r. została erygowana parafia św. Marka w Bydgoszczy na osiedlu Fordon. Jest to jeden z większych ośrodków duszpasterskich prowadzonych przez salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha. Parafia liczy ponad 11 tys. wiernych. Po wybudowaniu kościoła i plebanii trwa ich wykończanie. Przy parafii funkcjonuje prężne duszpasterstwo młodzieżowe⁵².

Parafia NMP Wspomożenia w Aleksandrowie Kujawskim erygowana została w 1981 r. Wcześniej, po zamknięciu przez władze komunistyczne szkoły salezjańskiej w 1952 r., salezianie w szkolnej kaplicy pozostawionej w rękach Zgromadzenia prowadzili Samodzielny Ośrodek Duszpasterski (1973). Od połowy lat osiemdziesiątych do dziś trwa budowa parafialnego kościoła. W budynku parafialnym aktualnie mieści się także Salezjański Ośrodek Powołaniowy, internat dla chłopców oraz oratorium młodzieżowe⁵³.

W rejonie Słupska salezianie prowadzą pracę duszpasterską w trzech parafiach. Największa jest parafia Świętej Rodziny w Słupsku obsługuje ponad 7 tys. wier-

⁴⁹ Por. W. Michalski, *Dzieje parafii Kawnice*, Włocławek 1987 (mps); *Miejsca święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, Kraków 1998, s. 128–129; *Kawnice. Parafia Matki Bożej Pocieszenia*, w: *Diecezja włocławska...*, opr. W. Frątczak, W. Kujawski, A. Poniński, K. Rurka, L. Urbański, Włocławek 2001, s. 221–223; W. Niżyński, *Sanktuaria maryjne w Polsce. Kawnice*, „Zorza” nr 1 (1987), s. 24. *Na pielgrzymim szlaku. Miejsca kultu religijnego w Wielkopolsce*, Poznań 1999, s. 35–37; R. Ukleja, *Kawnice. Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia*, Piła 1997; M. Wrzeszcz, *Kawnice w: Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol.1253.

⁵⁰ J. Nowiński, *Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzaskiej (w 10 rocznicę koronacji)*, „Seminare” 15 (1999), s. 389–397.

⁵¹ Relacja ks. Henryka Jacęciuka z 15 IX 2004 r (w posiadaniu autora).

⁵² Por. *Bydgoszcz par. pw. św. Marka. Rys historyczny*, w: *Jubileuszowy Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej 2000*, pod red. A. Jasińskiego, Gniezno 2000, s. 273–274.; por. S. Kąkol, *Parafia pw. św. Marka w Fordonie*, w: *Kalendarz Bydgoski na rok 1999*, R. 32, s. 181–187.

⁵³ *Aleksandrów Kujawski. Parafia Najśw. Maryi Panny Wspomożenia Wiernych*, w: *Diecezja włocławska...*, s. 126–127; J. Wąsowicz, *Salezianie w Aleksandrowie Kujawskim 80 lat pracy wychowawczej i duszpasterskiej*, „Kronika Inspektorii św. Wojciecha” nr 5/99, s. 112–115; cz. II, nr XI/99, s. 314–31.

nych⁵⁴. Salezjanie pracują tu od 1949 r.⁵⁵. W 1988 r. rozpoczęto w Słupsku budowę plebanii i kościoła. Prace nad jego wykończeniem wciąż trwają. Parafia Świętej Rodziny od lat prowadzi prężny ośrodek duszpasterstwa młodzieży. W karty historii Kościoła lokalnego wpisała się własną grupą pielgrzymkową w diecezjalnej Pieszej Pielgrzymce na Jasną Górę, prężnie niegdyś działającym duszpasterstwem akademickim⁵⁶, odnoszącą wiele sportowych sukcesów organizacją SALOS, działającym oratorium, regularnie wydawaną gazetą parafialną. W okolicy Słupska salezjanie prowadzą duszpasterstwo parafialne w Kobylnicy i Główczychach⁵⁷.

Na terenie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej salezjanie prowadzą jeszcze parafię pw. Świętej Trójcy w Czaplunku, której administrację objęli już w 1945 r. W samym mieście na terenie parafii znajdują się dwa zabytkowe kościoły. Czaplunek zawsze należał do prężnych ośrodków pracy z młodzieżą. Obecnie funkcjonuje tu oratorium, regularnie jest wydawany miesięcznik parafialny „Ave”.

W granicach obecnej diecezji pelplińskiej pozostały dwie parafie: pw. Wniebowzięcia NMP w Debrznie i pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Wierzchowie Człuchowskim. Początki salezjańskiej pracy na tych terenach datują się w 1952 r. Dom zakonny w Debrznie został erygowany w 1977 r. W latach osiemdziesiątych wybudowano tu nową plebanię z częścią przeznaczoną na oratorium.

W tym miejscu warto wspomnieć, że salezjanie z Inspektorii św. Wojciecha zaangażowani byli w minionym 25-leciu w pracę duszpasterską na parafiach i wśród Polonii w Niemczech i Szwecji.

Od 1988 r. salezjanie z Prowincji Pińskiej pracują w Szwecji, gdzie prowadzą duszpasterstwo w Polskiej Misji Katolickiej w Sztokholmie. Wspólnotę zakonną pw. św. Jana Bosko erygowano tam 27 stycznia 1992 r. W 1993 r. ks. Zdzisław Lepper objął funkcję duszpasterza polskiej młodzieży katolickiej w organizacji Sveriges Unga Katoliker. Aktualnie salezjanie prowadzą w stolicy Szwecji integracyjno-wychowawcze duszpasterstwo młodzieżowe w Oratorium „Quo vadis” dla młodzieży różnych narodowości. Opieką duszpasterską obejmują różne związki młodzieżowe. Są to m.in.: Polscy Młodzi Katolicy w Szwecji (PUKiS), Polski Związek Młodzieży Katolickiej w Sztokholmie EMMAUS, Niezależny Hufiec Harcerstwa Polskiego „Leśna Szkoła” – Kaszuby, Szwedzcy Młodzi Katolicy Sveriges Unga Katoliker (SUK)⁵⁸. Ksiądz dyrektor Mariusz Chamarczuk od 2002 r. jest Diecezjalnym Dusz-

⁵⁴ *Słupsk Parafia pw. Świętej Rodziny*, w: *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 2004. Stan na dzień 2 lutego 2004*, Koszalin 2004, s. 207–208.

⁵⁵ Por. K. Nestoruk, *Salezjańska Parafia Świętej Rodziny i św. Judy Tadeusza w latach 1949–1977*, (mps), Lublin 1999.

⁵⁶ Por. M. Babicz, *Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego „Płomień” przy parafii Świętej Rodziny i św. Judy Tadeusza w Słupsku w latach 1974–1987*, „Seminare” 20 (2004), s. 517–534.

⁵⁷ N temat parafii salezjańskiej w Kobylnicy na UAM w Poznaniu powstała praca magisterska: E. Widzowski, *Parafia katolicka Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kobylnicy do roku 2000*, Poznań 2002.

⁵⁸ Por. M. Chamarczuk, *Duszpasterstwo polonijne w Szwecji a podtrzymanie kultury polskiej i integrowanie Polonii*, „Seminare” 18 (2002), s. 406–411.

pasterzem Młodzieży Katolickiej (Stiftungsdomspräst). Jednocześnie od 2004 r. jest sędzią Trybunału Biskupiego⁵⁹.

Tradycja posługi duszpasterskiej salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha w Niemczech sięga do okresu pełnienia funkcji przełożonego przez ks. Henryka Jacenciuka. Obecnie w parafiach niemieckich posługuje 14. współbraci w parafiach diecezji Regensburg⁶⁰. Należą do domu salezjańskiego w Ensdorf. Do 2004 r. salezianie z Inspektorii Pilskiej pracowali także wśród Polaków przebywających w Berlinie Wschodnim. Posługa ta również sięga początków istnienia inspektorii pilskiej, kiedy to Polakom pracującym na terenie Niemieckiej Republiki Demokratycznej najpierw w Lipsku, później w Berlinie duszpasterzował ks. Jan Styra⁶¹.

2. Domy formacyjne

W momencie podziału inspektorii polskich życzeniem przełożonych generalnych było to, aby w każdej nowej prowincji znalazł się przynajmniej jeden dom formacyjny, przy czym formację zakonną kleryków nadal miano prowadzić wspólnie, tzn. Inspektoriat Warszawski z Pilską oraz Inspektoriat Krakowski z Wrocławską⁶². Z czasem jednak, wobec dalszego rozwoju poszczególnych prowincji, postanowienia z 1980 r. trzeba było zweryfikować.

W latach 1980–1983 nowicjusze Inspektorii św. Wojciecha pierwszy etap swojej formacji zakonnej odbywali w Czerwińsku. Jednak wkrótce okazało się, że po podziale w obu inspektoriat: warszawskiej i pilskiej, znacznie zwiększyła się liczba kandydatów do Zgromadzenia. Trzeba było więc szukać konkretnych rozwiązań do sprawnego prowadzenia formacji początkowej, ponieważ zbyt duża liczba nowicjuszków utrudniała właściwą realizację⁶³.

W 1983 r. staraniem inspektora ks. Henryka Jacenciuka utworzono dla Pilskiej Prowincji nowicjaty w Swobnicy. Arcybiskup Kazimierz Majdański piśmie z 23 stycznia 1983 r. zgodził się na otwarcie domu nowicjackiego w pomieszczeniach tamtejszej plebanii, wobec czego ks. generał Idzi Vignano dekretem z 18 lutego 1983 r. erygował w Swobnicy nowicjaty i utworzył tu dom zakony pw. św. Kazimierza. Mimo że lokalizacja nowicjatu w Swobnicy miała być tymczasowa, w praktyce okazała się trwała⁶⁴.

⁵⁹ Relacja ks. Mariusza Chamarczuka z 12 XI 2004 r., w zbiorach autora.

⁶⁰ ASIP, t. Ankieta dla współbraci pracujących w Niemczech 2004.

⁶¹ Relacja ks. Henryka Jacenciuka z 15 XI 2004 r., w zbiorach autora; Geneza salezjańskiej pracy wśród Polaków w Berlinie Wschodnim sięga 1967 r. Por. J. Pietrzykowski, *Działalność polskich salezjanów wśród emigracji*, „Collectanea Theologica” 68 (1998) nr 3, s. 156.

⁶² Por. H. Jacenciuk, *Dzieło ks. Bosko trwa*, w: *20 lat Nowicjatu Towarzystwa salezjańskiego w Swobnicy*, B. Leciej (red.), Piła 2003, s. 13.

⁶³ Por. H. Jacenciuk, dz.cyt., s. 13–14.

⁶⁴ Por. Z. Kapłon, *Miejsca formacji nowicjackiej polskich kandydatów do Zgromadzenia Salezjańskiego*, w: *20 lat Nowicjatu Towarzystwa Salezjańskiego...*, s. 36–43.

Wraz z powstaniem domu formacyjnego w Swobnicy wiele się zmieniło. Na potrzeby nowicjatu zaadaptowano i przebudowano do celów mieszkalnych pomieszczenia dawnej stodoły oraz nowej i starej plebanii parafialnej. Utworzono też nowicjacką bibliotekę⁶⁵.

W ciągu 21 lat funkcjonowania nowicjatu dla północnej Inspektorii Salezjańskiej św. Wojciecha, przez dom formacyjny w Swobnicy przeszło ponad 500 nowicjuszy⁶⁶ Magistrem nowicjatu w latach 1983–2004 był ks. Bolesław Leciej, a od 2004 r. jest nim ks. Zenon Hnatzak. W formację duchową i intelektualną nowicjuszy we Swobnicy zaangażowanych było wielu współbraci, którzy dojeżdżali tu z wykładami, rekolekcjami, prowadzeniem dni skupienia⁶⁷.

Do niedawna w Inspektorii św. Wojciecha funkcjonował tzw. scholastykat w Rumi. Był to dom formacyjny, w którym klerycy po nowicjacie uzupełniali wykształcenie w zakresie szkoły średniej, by móc następnie kontynuować formację w seminarium. W latach 1980–1986 scholastycy uzupełniali wykształcenie w różnych miejscach, korzystając często z gościnności w tym zakresie Inspektorii Warszawskiej. W 1986 r. utworzono scholastykat w Rumi przy parafii NMP Wspomożenia Wiernych. Ksiądz generał Idzi Vigano erygował ten dom formacyjny dekretem z 10 lipca 1987 r., a jego patronem ustanowił św. Wojciecha. Klerykom stworzono odpowiednie warunki do nauki, przez zatrudnienie nauczycieli poszczególnych przedmiotów. Młodzi współbracia poszczególne egzaminy składali w systemie eksternistycznym w III Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku. Tam też przystępowali do egzaminu dojrzałości. Obecnie zrezygnowano z praktyki przyjmowania do Zgromadzenia kandydatów na kapłanów bez średniego wykształcenia.

Na terenie nowo utworzonej Prowincji św. Wojciecha znalazło się Wyższe Seminarium Duchowne w Łądzie. W 2002 r. Seminarium obchodziło 50-lecie swojej działalności. W związku z jubileuszem opracowana została *Księga jubileuszowa*⁶⁸, w której przedstawiono historię tego domu formacyjnego. Dlatego w niniejszym artykule zwrócimy uwagę tylko na najważniejsze aspekty związane z historią Łądu w minionym 25-leciu Inspektorii św. Wojciecha w Pile.

W chwili podziału inspektorii WSD TS w Łądzie przeznaczone zostało dla obu inspektorii północnych w zakresie studiów teologicznych. W nowym roku seminaryjnym 1980/81 kleryków z filozofii przeniesiono do seminarium w Kutnie

⁶⁵ Por. tamże, W. Psionka, *Najważniejsze wydarzenia w dwudziestoletniej historii salezjańskiego nowicjatu w Swobnicy*, s. 71–102.

⁶⁶ Por. tamże, M. Afek, *Zestawienie neoprofesów Inspektorii Piłskiej w latach 1980–2002*, s. 55–62.

⁶⁷ Por. M. Mejer, *Personel Nowicjatu TS w Swobnicy w latach 1983–2003*, w: B. Leciej (red.), dz.cyt., s. 48–49.

⁶⁸ *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą. Księga Jubileuszowa*, red. M. Chmielewski, Łąd 2002, ss. 356 (dalej cyt. *Księga Jubileuszowa*).

Woźniakowie, znajdującym się na terenie Inspektorii św. Stanisława Kostki⁶⁹. W 1996 r. staraniem ks. inspektora Z. Malinowskiego kleryków z Prowincji Warszawskiej na studia teologiczne przeniesiono do Łodzi. Klerycy z Piły studiujący w Łodzi filozofię zostali natomiast przeniesieni do Łądu⁷⁰. W ten sposób Łąd stał się ponownie pełnym studentatem seminaryjnym z kursami filozoficznymi i teologicznymi. Od 1996 r., poza jednostkowymi przypadkami, studiuje w nim tylko współbracia z Inspektorii św. Wojciecha.

W latach 1980–2004 wyświęcono w Łądzie dla Prowincji Piłskiej i Warszawskiej ponad 340 współbraci. Kilkudziesięciu salezjanów, którzy przechodzili w Łądzie formację duchową i intelektualną do kapłaństwa, realizuje swoje powołanie na misjach. Pracują w wielu zakątkach świata, odpowiadają w ten sposób na potrzeby Kościoła. W wydatnej mierze, poprzez liczne zaangażowanie i ciężką pracę, przyczynili się do powstania nowych okręgów administracyjnych Zgromadzenia: Okręgu Zambia pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych oraz Okręgu Wschodniego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z siedzibą w Moskwie dla placówek salezjańskich w byłych krajach ZSRR⁷¹.

Seminarium w Łądzie jako ośrodek naukowy systematycznie podnosiło swoją rangę. Działo się to przede wszystkim poprzez podnoszenie kwalifikacji kadry wykładowców⁷², ale również przez różne inicjatywy na polu naukowym. Na trwałe w kalendarium roku seminaryjnego wpisały się *Łądzkie Sympozja Liturgiczne*, organizowane systematycznie od 1986 r. przez ks. prof. dra hab. Adama Duraka. Sympozja te mają wymiar interdyscyplinarny i zawsze odbijają się szerokim echem w środowisku teologów⁷³. Ponadto na przestrzeni minionych lat w Łądzie odbywały się także sympozja historyczne, katechetyczne, pedagogiczne⁷⁴.

Formacji intelektualnej sprzyja w Łądzie profesjonalnie urządzona biblioteka. Jej właściwym twórcą i długoletnim kierownikiem jest ks. Władysław Gro-

⁶⁹ Por. J. Pietrzykowski, *Zarys dziejów WSD TS w Łądzie (1952–2002)*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 81.

⁷⁰ Por. J. Pietrzykowski, *Początki i dzieje Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie*, „Seminare” 14 (1998), s. 81.

⁷¹ Por. J. Wąsowicz, *Absolwenci WSD TS w Łądzie jako duszpasterze i wychowawcy młodzieży*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 263–274.

⁷² Por. *Dorobek naukowy i artystyczny wykładowców, wykładowców*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 105–169.

⁷³ Świadczą o tym sprawozdania publikowane w wielu periodykach. Rokrocznie referaty wygłoszone na sympozjum publikowane są w „Seminare”. Ponadto ukazały się dwa tomy materiałów z Łądzkich Sympozjów Liturgicznych: *Łądzkie Sympozja Liturgiczne. Rys historyczny i materiały z Sympozjów Liturgicznych organizowanych w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą w latach 1986–1994*, A. Durak (red.), Kraków 1997; A. Durak, *Łądzkie Sympozja Liturgiczne. Rys historyczny i materiały z Sympozjów Liturgicznych organizowanych w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą w latach 1995–1999*, Kraków 2000.

⁷⁴ Por. A. Durak, *Łądzkie sesje i sympozja naukowe*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 187–190.

chal. Od 1994 r. przystąpiono do jej komputeryzacji. Współcześnie łądzka biblioteka w swoich zbiorach gromadzi 104 tys. woluminów książek, 2200 tytułów czasopism, posiada też zbiory audiowizualne. Cenny jest zbiór starodruków⁷⁵. Z biblioteki seminaryjnej korzystają nie tylko klerycy, ale również wiele osób świeckich z całego regionu⁷⁶.

Innym ważnym zbiorem znajdującym się w WSD w Łądzie są *Acta Hlondiana*. Jest on bezcenny w badaniach dotyczących życia i działalności salezjanina, kardynała Augusta Hlonda. Zbiór ten jest efektem wieloletniej pracy ks. prof. Stanisława Kosińskiego⁷⁷. Na przełomie 1993 i 1994 r. w Łądzie zorganizowano Ośrodek Badań nad Życiem i Działalnością kard. Augusta Hlonda⁷⁸. Główną bazę źródłową ośrodka stanowi spuścizna po ks. Stanisławie Kosińskim. W 2004 r. rozpoczęto jej systematyczne porządkowanie przez pracowników Archiwum Inspektorialnego⁷⁹.

Seminarium w Łądzie w minionym 25-leciu Inspektorii odegrało ważną rolę nie tylko w zakresie formacji duchowej i intelektualnej współbraci, ale również w animacji wielu podejmowanych w prowincji przedsięwzięć. Niektóre z nich swoim oddziaływaniem obejmują całą salezjańską Polskę, jak chociażby utworzony w 1992 r. Międzyinspektorialny Ośrodek Duchowości. W Łądzie odbyły się też prawie wszystkie dotychczasowe kapituły inspektorialne Prowincji Pilskiej. Regularnie odbywają się tu rekolekcje dla współbraci, zjazdy księży kwinkwennistów, zjazdy dyrektorów i proboszczów, posiedzenia różnych komisji inspektorialnych. Seminarium jest także ośrodkiem animującym pracę powołaniową wśród młodzieży przez dni skupienia dla chłopców i inne zjazdy młodzieżowe.

Należy podkreślić także kulturotwórczy wpływ WSD TS w Łądzie na tę część Wielkopolski, w której jest ono położone. Łądzkie Seminarium stało się w regionie bardzo aktywnym ośrodkiem naukowym, kulturotwórczym, miejscem wychowania dzieci i młodzieży⁸⁰.

Wśród seminaryjnej działalności na tym polu zauważyć trzeba organizację przedstawień *Misterium Męki Pańskiej*. Od 1979 r. Misterium wystawiane jest

⁷⁵ Szerzej na ten temat w: M. Babicz, *Stare druki Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą*, w: *Ziemia Śłupecka naszą Małą Ojczyzną*, pod red. J. Wąsowicza, Słupca 2002, s. 55–62.; tenże: *Stare druki Biblioteki WSD TS w Łądzie nad Wartą*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 80 (2003), s. 17–28.

⁷⁶ Por. M. Babicz, *Biblioteka*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 171–181.

⁷⁷ Więcej o ks. Kosińskim w przedostatnim rozdziale niniejszego opracowania.

⁷⁸ Por. M. Babicz, *Biblioteka*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 181–182.

⁷⁹ Por. J. Wąsowicz, *Troska o dziedzictwo historyczne w Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, mps, ss. 3. (komunikat wygłoszony na sympozjum: „Salesian History in Middle and Western Europe. Salesian History on Politically Difficult Times”, które odbyło się w Groot – Bijgaarden (Belgia) 30 października – 1 listopada 2004 r. Komunikat złożony został do druku).

⁸⁰ Por. M.T. Chmielewski, *Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie w krajobrazie kultury Ziemi Śłupeckiej (1952–2002)*, w: *Ziemia Śłupecka naszą Małą Ojczyzną*, pod red. J. Wąsowicza, Słupca 2002, s. 33–53.

regularnie w okresie Wielkiego Postu. W latach 1979–2004 w przedstawieniach łódzkich uczestniczyło ponad 40 tys. pielgrzymów⁸¹. Innym ważnym przejawem kulturotwórczym i wychowawczym środowiska seminaryjnego jest działalność Kleryckiego Koła Przewodników po zespole klasztornym w Łądzie. Pocysterski klasztor, w którym mieści się seminarium salezjańskie, jest corocznie odwiedzane przez kilka tysięcy pielgrzymów⁸².

W kontekście odpowiedzi środowiska seminarium łódzkiego na zapotrzebowania lokalne warto wspomnieć także o istniejącym w latach 1981–2000 przy WSD TS Ośrodku Szkolenia Organistów. Został on utworzony w wyniku porozumienia władz seminaryjnych z biskupem wrocławskim Janem Zarębą. Ośrodek wykształcił wielu organistów pełniących dzisiaj służbę w kościołach parafialnych⁸³. Dla miejscowych dzieci i młodzieży zorganizowano przy Seminarium Oratorium im. Poznańskiej Piątki⁸⁴.

Wszystkie inicjatywy, które w minionym 25-leciu pojawiły się w związku z działalnością WSD w Łądzie, zostały zrealizowane dzięki wytrwałej pracy wielu współpracowników. Ze względu na charakter niniejszego opracowania trudno byłoby je wszystkie wymienić⁸⁵. W tym miejscu przypomnieć warto jednak księży dyrektorów domu formacyjnego w Łądzie z ostatniego 25-lecia, którzy jednocześnie pełnili funkcję rektora Seminarium: ks. Władysław Kołyszko (1979–1985), ks. Stanisław Skopiak (1985–1986), ks. Stanisław Jankowski (1986–1995), ks. Zbigniew Łepko (1995–2001), ks. Marek Chmielewski (2001–2004), ks. Zenon Klawikowski (od 2004 r.).

3. Ruchy młodzieżowe

Realizacja posłannictwa salezjańskiego – praca wychowawcza wśród młodzieży dokonywała się w Inspektorii Piłskiej m.in. w rozmaitych ruchach, stowarzyszeniach i organizacjach młodzieżowych. W ciągu 25 lat istnienia Inspektorii św. Wojciecha w Pile pojawiało się wiele tego typu propozycji dla młodzieży. W niniejszym opracowaniu zajmiemy się tylko tymi, które funkcjonowały najdłu-

⁸¹ Por. J. Wąsowicz, *Misterium Męki Pańskiej w Łądzie n. Wartą*, „Kronika Wielkopolski”, nr 2 (102) 2002, s. 62–75.

⁸² Por. J. Brakowski, *Kleryckie Koło Przewodników po zespole klasztornym w Łądzie*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 251–258.

⁸³ Por. K. Niegowski, *Działalność łódzkiego Ośrodka Szkolenia Organistów*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 203–206.

⁸⁴ Por. A. Popławski, *Działalność oratoryjna przy WSD TS w Łądzie*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 222–226.

⁸⁵ Szczegółowo personel dydaktyczny i wychowawczy WSD TS w Łądzie oraz zaangażowanie kleryków zostało omówione w: *Personel wychowawczy, dydaktyczny i administracyjny*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 37–68; tamże: *Zaangażowanie duszpasterskie wspólnoty seminaryjnej*, J. Wąsowicz (red.), s. 203–260.

żej i nadal stanowią konkretną propozycję wychowawczą skierowaną ku ludziom młodym.

Jedną z priorytetowych dla salezjanów wspólnot młodzieżowych jest Liturgiczna Służba Ołtarza (LSO). Grupy ministranckie są nie tylko w parafiach, ale także i w szkołach oraz ośrodkach wychowawczych prowadzonych przez salezjanów. W skali inspektorii do animacji tej grupy powoływany jest delegat, który wchodzi w skład inspektorialnej Komisji ds. duszpasterstwa młodzieżowego. Od 1993 r. na początku maja w Słupcy – Łądzie – Kawnicach organizowane jest Ministranckie Święto Dominika Savio. Jest to corocznie główna uroczystość inspektorialna dla młodzieży. W ministranckim święcie uczestniczy od 600 do 800 chłopców ze wszystkich wspólnot z terenów Prowincji Pilskiej⁸⁶. W ciągu roku dla ministrantów organizowane są w łądzkim Seminarium spotkania powołaniowe⁸⁷.

Kolejną wspólnotą młodzieżową, która wpisała się w historię inspektorii pilskiej jest Ruch Światło–Życie, popularnie zwany *oazą*. Funkcjonował on na terenie prowincji św. Wojciecha od początku jej istnienia. Uczestnicy pierwszych salezjańskich oaz mieli możliwość kontaktu z założycielem ruchu ks. Franciszkiem Blachnickim. Wieloletnim moderatorem Ruchu Światło–Życie i prekursorem oazy na gruncie salezjańskim był ks. Kazimierz Lewandowski. Ważnym miejscem animacji ruchu w skali inspektorii było seminarium w Łądzie. Klerycy salezjańscy zawsze stanowili znaczną część kadry w czasie wakacyjnych rekolekcji⁸⁸.

W latach 1979–2004 formację Ruchu Światło–Życie w Inspektorii św. Wojciecha przeszło tysiące młodych ludzi⁸⁹. Ich zaangażowanie w działalność oazową pozwoliło na to, aby z misją ewangelizacji otworzyć się nie tylko na młodych z środowiska salezjańskiego. Jedną z najważniejszych tego typu inicjatyw, jakie pojawiły się w historii salezjańskich oaz w Inspektorii św. Wojciecha, był *Sejmik Młodzieżowy* organizowany wielokrotnie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przy sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu. Poszczególne wspólnoty parafialne Ruchu Światło–Życie prowadziły też rekolekcje ewangelizacyjne w swoich środowiskach, dni młodych, organizowały koncerty, spotkania modlitewne, wydawały gazetki. Ten rodzaj posługiwania młodych oazowiczów w swoich parafiach trwa po dziś dzień⁹⁰.

⁸⁶ Por. A. Kucharski, *Ministranckie Święto Dominika Savio*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 211–213.

⁸⁷ Por. J. Pizoń, *Koło Powołaniowe i Weekendy z ks. Bosko*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 208–211.

⁸⁸ Zob. K. Pozorski, *Ruch Światło–Życie w Łądzie (1978–2002)*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 246–247.

⁸⁹ ASIP, t. Ruch „Światło–Życie”: ks. J. Kowalkowski SDB, Podsumowanie rekolekcji oazowych ’98. Inspektoria św. Wojciecha w Pile. Przykładowo w samym tylko 1998 r. w letnich rekolekcjach oazowych wzięło udział 400 uczestników i 59 animatorów.

⁹⁰ ASIP, t. Ruch „Światło–Życie”. Materiały różne.

Przez długi okres oazy były jedyną możliwą propozycją wspólnoty formacyjnej młodych ludzi⁹¹. Stąd też w latach osiemdziesiątych liczebność młodzieży w poszczególnych grupach przy parafiach była duża. Ta sytuacja zmieniła się nieco po 1989 r. Pojawiły się nowe ruchy i wspólnoty młodzieżowe w Kościele, także na gruncie salezjańskim. Popularność „oazy” wśród młodzieży nieco spadła, ale ruch ten nadal sprawnie funkcjonuje, wykazując się wieloma inicjatywami na polu ewangelizacji ludzi młodych⁹².

Kolejnym młodzieżowym ruchem prężnie rozwijającym się w ramach młodzieżowych propozycji Inspektorii św. Wojciecha jest harcerstwo. Salezjańskie drużyny zorganizowane są jako Ruch Programowo-Metodyczny „Dęby”, funkcjonujący w ramach Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR). Praca salezjanów w drużynach harcerskich ma swoje korzenie przedwojenne. Dopóki harcerstwa nie zlikwidowali komuniści, drużyny prowadziły działalność także w Zakładach Salezjańskich w pierwszych latach powojennych⁹³.

Harcerstwo według wzorców przedwojennych w kręgach salezjańskich zaczęło się odradzać w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX w. W 1987 r. w ramach konspiracyjnego Ruchu Harcerskiego⁹⁴ zorganizowano pierwszy po latach salezjański obóz harcerski. Jego komendantem był Zbigniew Formella, natomiast kapelanem ks. Tadeusz Balicki. Związek salezjańskich drużyn „Dęby” z siedzibą w Łądzie został formalnie powołany do życia 2 października 1987 r. przez komendanta Ruchu Harcerskiego *Ul Klonowy Liść*, konspiracyjnej Pomorskiej Chorągwi Harcerzy Ruchu Harcerskiego⁹⁵. W kolejnym roku został on przekształcony w Hufiec Harcerzy „Dęby”. W maju 1991 r. salezjańskie harcerstwo weszło w

⁹¹ Komunistyczne władze z wielkimi oporami tolerowały oazy. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych młodzież, jak i sam założyciel Ruchu „Światło-Życie” ks. Blachnicki, spotykali się z represjami. Por. M. Paluch, *Zarys historii Ruchu Światło-Życie*, Lublin 1998; R. Rawska, *Nielegalne kolonie. Władze PRL wobec ruchu oazowego (do roku 1980)*, „Więź” 1 (2002), s. 89–109; A. Grajewski, *Oskarżony ks. Franciszek Blachnicki*, „Więź” 5 (2001), s. 112–128.

⁹² ASIP, t. Ruch „Światło Życie”: Program Formacyjny Oazy Żywego Kościoła w salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha (lata 1991–2004); Wśród wielu propozycji wymienić należy takie inicjatywy jak prowadzenie własnej strony internetowej (<http://www.oazasdb.prv.pl/>); regularne spotkania diakonii muzycznej KAMUZO, które owocują nagranyymi płytami. W wakacyjnych rekolleksjach oazowych, organizowanych w ramach Inspektorii św. Wojciecha bierze udział corocznie kilkaset dzieci i młodzieży itd.

⁹³ Por. K. Golec, *Kleryckie Kręgi Harcerskie w latach 1927–1939*, Wrocław 2000, s. 43.

⁹⁴ Konspiracyjne środowisko harcerskie działające w latach 1983–1989. Więcej na temat historii tej organizacji: J. Parzyński, *Ruch Harcerski Rzeczypospolitej 1983–1989*, Kraków 1991, s. 283; W. Hausner, *Ruch Harcerski Rzeczypospolitej (1983–89)*, „Kwartalnik Historyczny ZHR” nr 3–4 (1996), s. 11–12.

⁹⁵ Por. T. Kościelny, *Harcerstwo niepokorne – niezależne inicjatywy harcerskie lat 80-tych na przykładzie historii Pomorskiej Chorągwi Harcerzy Ruchu Harcerskiego „Ul Klonowy Liść”*, w: *Młodzi lat 80-tych w walce o wolność. Materiały z sesji historycznej zorganizowanej w Szkołach Salezjańskich w Szczecinie z okazji 85 rocznicy odzyskania niepodległości*, pod red. T. Kościelnego i J. Wąsowicza, Szczecin 2003, s. 21–33.

struktury ZHP 1918, w wyniku czego hufiec „Dęby” w 1992 r. został przekształcony w Północną Chorągiew Harcerzy. Kolejny etap historii salezjańskiego harcerstwa to wejście w struktury Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. W październiku 1992 r. nastąpiło zjednoczenie ZHP – 1918 z ZHR. Większość drużyn Chorągwi zostało włączonych w struktury nowej organizacji. „Dęby” nie uległy rozwiązaniu ze względu na rozwój drużyn w miejscowościach wokół Łądu. Ponadto stanowiły środowisko z silnym zapleczem kadrowym (wszyscy instruktorzy wywodzili się z Kręgu „Mafeking” działającego przy WSD TS w Łądzie). W latach 1992–1993 ukonstytuował się Salezjański Ruch Programowo-Metodyczny „Dęby”, który jest jak się wydaje ostateczną formułą salezjańskiej obecności w harcerstwie⁹⁶.

Drużyny harcerskie pod opieką salezjanów działają przy kilkunastu parafiach i oratoriach na terenie Inspektorii św. Wojciecha oraz Inspektorii św. Stanisława Kostki w Warszawie. W swojej działalności starają się realizować chrześcijański ideał wychowawczy, w rzeczywistości salezjańskiej oparty m.in. na systemie prewencyjnym ks. Bosko⁹⁷. Wykazują się wieloma inicjatywami⁹⁸. Salezjańska praca w harcerstwie została doceniona chociażby przez fakt mianowania ks. Zbigniewa Formelli, głównym kapelanem ZHR, który pełnił tę funkcję w latach 1995–1999, oraz ks. Tomasza Kościelnego, który pełni ją od 2004 r.⁹⁹.

W latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia na grunt polski została przeszczepiona działalność salezjańskiej organizacji *Polisportive Giovanili Salesiane* (PGS), która przyjęła nazwę Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej SALOS RP. 6 maja 1992 r. odbyło się w Warszawie spotkanie założycielskie tej organizacji. Wziął w nim udział ks. Antoni Balcerzak, przedstawiciel Inspektorii św. Wojciecha. Po rejestracji SALOS-u, organizacja ta w 1992 r. została przyjęta w poczet członków zwyczajnych Polskiego Komitetu Olimpijskiego¹⁰⁰. Charyzmat salezjański w duchu św. Jan Bosko SALOS realizuje poprzez działalność sportowo-wychowawczą. W kilku stowarzyszeniach lokalnych SALOS-u działających na terenie Inspektorii św. Wojciecha zrzeszonych jest około 3000 dzieci i młodzieży, którzy skupieni są w sekcjach: piłki nożnej,

⁹⁶ Por. T. Kościelny, *Działalność harcerska w Łądzie*, w: *Młodzi...*, s. 247–251.

⁹⁷ W Seminarium w Łądzie powstało wiele prac magisterskich na temat wychowania w harcerstwie na przykładzie działalności drużyn salezjańskich. Za najważniejszą jednak pracę naukową z tej tematyki należy uznać pracę doktorską salezjanina ks. Zbigniewa Formelli na UMK w Toruniu. Została ona wydana drukiem: Z. Formella, *Chrześcijański ideał wychowawczy w Ruchu Harcerskim w Polsce po 1980 r.*, Wydawnictwo Kujawskie, Inowrocław 2002.

⁹⁸ Corocznie organizowanych jest kilka obozów harcerskich, „Dęby” prowadzą swoją stronę internetową (<http://www.zhr.pl:44876/~rpm.deby/>), regularnie wydawany jest biuletyn ruchu „Dębowe Wieści”.

⁹⁹ Więcej na temat posługi salezjanów w ZHR na stronach internetowych: www.wiara.zhr.pl

¹⁰⁰ Por. E. Pleń, *Geneza Salezjańskiej Organizacji Sportowej*, w: *Wychowanie przez sport*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 1993, s. 65; M. Lach, *Geneza Salezjańskiej Organizacji Sportowej (SALOS RP)*, w: *Salezianie a sport*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 1998, s. 196–197.

piłki siatkowej, piłki koszykowej, tenisa stołowego i lekkoatletycznej. Młodzież z naszej inspektorii w latach 1993–2004 odniosła wiele sukcesów, zdobywając medale nie tylko na mistrzostwach Polski, ale także na igrzyskach światowych PGS. SALOS z Piłskiej Inspektorii wielokrotnie był także organizatorem mistrzostw Polski, ostatnio w 2004 r. w Szczecinie. W pracy SALOS-u na rzecz młodzieży należy podkreślić to, iż praca trenerów i wychowawców opiera się na wolontariacie. Często wychowankowie salezjańskiej organizacji pełnią później rolę wychowawców swoich młodszych kolegów¹⁰¹.

Kilku współbraci zaangażowanych w SALOS RP zostało za swoją pracę na polu wychowania młodzieży przez sport odznaczonych medalami państwowymi i samorządowymi. Wśród nich należy wymienić ks. Tadeusza Halickiego, ks. Marka Barejkę i ks. Jana Oleksiuka.

Seminarium w Łądzie stało się kolebką Salezjańskich Wspólnot Ewangelizacyjnych. Pod tą wspólną nazwą kryją się grupy Salezjańskiej Pielgrzymki Ewangelizacyjnej i Pustyni Miast¹⁰².

W 1992 r. na pątniczny szlak ze Szczańca na Jasną Górę po raz pierwszy wyruszyła Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna. Do 2004 r. odbyło się 13 pielgrzymek. Oprócz tradycyjnych celów, jakie przyświecają pielgrzymowaniu, salezjańska młodzież prowadzi ewangelizację w mijanych po drodze miejscowościach¹⁰³. W 2001 r. w jubileuszowej X SPE wzięło udział około 800 osób¹⁰⁴.

Kolejną ważną datą w historii SWE jest 1994 r., kiedy to z grupy animatorów SPE wyłonił się salezjański ruch ewangelizacyjny Pustynia Miast¹⁰⁵. Młodzież skupiona w tej wspólnotie prowadzi ewangelizacyjne spotkania w różnych miejscowościach na osiedlach, rynkach, w szpitalach, więzieniach, poprawczakach. W czasie rekolekcji ewangelizacyjnych do Pustyni Miast zgłaszała się młodzież, która chciała zaangażować się w jej działalność. W roku szkolnym 1994/95 w kilku miastach Polski powstały pierwsze wspólnoty Pustyni Miast, z roku na rok ich liczba była coraz większa, w 2002 r. osiągnęła przeszło 40 wspólnot, zrzeszających około 600 młodych ludzi¹⁰⁶.

¹⁰¹ Relacja ks. M. Barejki z 12 XI 2004 r. w zbiorach autora.

¹⁰² W wymiarze ogólnopolskim tą nazwą jest także objęta wspólnota „Saruel” – Salezjański Ruch Ewangelizacyjny działający głównie na terenie Inspektorii Warszawskiej.

¹⁰³ Por. L. Leśkiewicz, *Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna w rzeczywistości Nowej Ewangelizacji w misji powszechnej Kościoła*, Warszawa 2000 (mps); A. Szyfer, *Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna jako forma Nowej Ewangelizacji*, Łąd 1997 (mps).

¹⁰⁴ Por. J. Wąsowicz, *Wakacje Salezjańskich Wspólnot Ewangelizacyjnych*, „Kronika Inspektorialna”, nr 7–8 (2001), s. 172–173.

¹⁰⁵ Por. D. Presnal, J. Wąsowicz, J. Gliściński, *Pustynia Miast. Salezjański Ruch Ewangelizacyjny*, Piła–Aleksandrów Kujawski–Łąd 2000, s. 8, 16–17.

¹⁰⁶ Por. J. Wąsowicz, *Pięć lat działalności Salezjańskiego Ruchu Ewangelizacyjnego Pustynia Miast*, Łąd 1999 (mps); tenże: *Nowa Ewangelizacja w duchu ks. Bosko*, „Biuletyn Salezjański”, nr 11–12 (429–430) 1999, s. 36–39; tenże, *Pustynia Miast*, „Droga”, nr 9 (136) 1998, s. 14–15;

Działalność SWE od początków istnienia zarówno Salezjańskiej Pielgrzymki Ewangelizacyjnej, jak i Pustyni Miast opierała się w głównej mierze na zaangażowaniu w nią kleryków z WSD w Łądzie¹⁰⁷. Klerycy byli współzałożycielami ogólnopolskiej inicjatywy ewangelizacyjnej *Przystanek Jezus*, która objęła swym duszpasterstwem młodzież na festiwalu Przystanek Woodstock. Brali oni udział w ewangelizacji na Woodstocku w latach 1998–2004. Młodzi salezjanie oraz młodzież Pustyni Miast odpowiedzialna była za ewangelizację na polu namiotowym, małej scenie, prowadzenie lazaretu¹⁰⁸.

Do innych ważnych inicjatyw podejmowanych przez Kleryckie Koło SWE w Łądzie należy działalność wydawnicza. Obejmuje ona redakcję pism: „Czas Łaski. Biuletyn SWE”, „Hardcore Christian”, wydawanie książek w ramach serii *Biblioteka Biuletynu SWE* oraz materiałów formacyjnych SPE i PM. Od lat redagowana jest strona internetowa SWE¹⁰⁹.

W celu skuteczniejszej animacji duszpasterstwa młodzieżowego w Inspektorii św. Wojciecha założone zostało Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży. Formalnie powstało ono na przełomie 2000 i 2001 r., ale swoimi korzeniami sięga 1994 r. Przez 7 lat funkcjonowało bez rejestracji prawnej jako Salezjański Ośrodek Wychowania i Duszpasterstwa Młodzieży.

Za główne cele stowarzyszenie stawia sobie m.in. działalność wychowawczą, opiekuńczą i edukacyjną wśród dzieci i młodzieży, troskę o młodzież ubogą i zaniedbaną moralnie i społecznie, animację ośrodków salezjańskich do skutecznej pracy wychowawczej w danym środowisku oraz nawiązywanie kontaktów i współpracę z organizacjami pozarządowymi¹¹⁰.

Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży było w ostatnich latach organizatorem wielu imprez szkoleniowych dla animatorów oratoriów, kursów na kierowników i wychowawców kolonijnych oraz międzynarodowych konferencji dotyczących tematyki wychowania realizowanych w ramach unijnego programu „Młodzież”¹¹¹.

Omawiając zagadnienie duszpasterstwa młodzieżowego w ramach różnych ruchów i stowarzyszeń działających w inspektorii św. Wojciecha, podkreślić na-

T. Kiciński, *Ruch Pustynia Miast formą Nowej Ewangelizacji w świetle dokumentów Salezjańskich*, Warszawa 2002 (mps).

¹⁰⁷ Z czasem w działalność SPE i Pustyni Miast zaangażowali się klerycy z pozostałych seminariów salezjańskich w Polsce – w Łodzi i Krakowie. W 2002 r. w seminariach tych funkcjonowały Kleryckie Koła SWE.

¹⁰⁸ Por. J. Wąsowicz, *Przystanek Woodstock – Przystanek Jezus*, „Młodość i Kościół”, nr 1 (1)/2000, s. 2–4; tenże, *Odsłona pierwsza*, w: *Kiedy Jezus przychodzi w glanach*, pod red. A. Draguła i inni, Gorzów 2003, s. 15–18.

¹⁰⁹ Aktualny adres strony: www.swe.pl

¹¹⁰ ASIP, t. Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży, Statut.

¹¹¹ Relacja ks. Jarosława Piwonii z 10 XI 2004 r., w posiadaniu autora.

leży prężny rozwój oratoriów, jaki dokonał się w ostatnich latach. W 2004 r. salezianie z Inspektorii Pilskiej prowadzili na swoich palcówkach 24 oratoria¹¹².

4. Szkoły salezjańskie

Po 1989 r., w którym zapoczątkowane zostały w Polsce przemiany ustrojowe, zaistniały możliwości powrotu salezjanów do pracy szkolnej. W ciągu ostatnich 15 lat Inspektoriat św. Wojciecha zaangażowała się bardzo mocno w tworzenie szkół i ośrodków wychowawczych, wysuwając się na czoło tego typu działalności w Polsce¹¹³, nie tylko pośród inspektorii salezjańskich, ale też w gronie innych zgromadzeń zakonnych oraz diecezji¹¹⁴. Rosnąca liczba szkół salezjańskich postawiła konieczność „tworzenia struktur na szczeblu krajowym i inspektorialnym, których zadaniem byłoby organizowanie i animowanie formacji personelu szkół z uwzględnieniem wszystkich jej szczebli oraz weryfikowanie skuteczności ich działalności w perspektywie wierności charyzmatowi salezjańskiemu”¹¹⁵. Zgodnie z tą linią w 2004 r. przy inspektoracie powołano delegata do spraw szkół i ośrodków wychowawczych. Został nim ks. Stefan Metrycki. Głównym zadaniem stawianym tej agencji inspektorialnej ma być animacja szkolnictwa w prowincji, wielopłaszczyznowa opieka nad nauczycielami pracującymi w szkołach salezjańskich, reprezentowanie szkół salezjańskich na zewnątrz.

Pierwszą szkołą otwartą przez salezjanów Inspektorii św. Wojciecha było Liceum Ogólnokształcące w Aleksandrowie Kujawskim. Był to jedyny przypadek w naszej inspektorii reaktywowania szkoły, gdyż praca oświatowa salezjanów w Aleksandrowie sięga okresu międzywojennego. Pierwsi salezianie przybyli do Aleksandrowa Kujawskiego 13 sierpnia 1919 r., aby na zaproszenie ks. Franciszka Szczygłowskiego¹¹⁶ objąć prowadzenie szkoły noszącej nazwę: Szkoła Realna Polskiej Macierzy Szkolnej (PMS)¹¹⁷. Działalność oświatowa salezjanów w Alek-

¹¹² ASIP, T. Kapituła Inspektoriatna 2004, ks. Inspektor J. Worek, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004 r., mps, s. 1.

¹¹³ T. Rozmus, *Obecny stan szkolnictwa salezjańskiego w Polsce*, „Seminare” 14 (1998), s. 187–199.

¹¹⁴ Por. Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944–2002*, Radom 2003, s. 445–448.

¹¹⁵ ASIP, T. Kapituła Inspektoriatna 2004, ks. Inspektor J. Worek, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na 14 IV 2004 r., mps, s. 6–7.

¹¹⁶ Ks. Franciszek Szczygłowski – kapłan diecezji włocławskiej, dobrodziej dzieł salezjańskich w Aleksandrowie i Łądzie. W czasie ostatniej wojny aresztowany w Słupcy i zamęczony przez gestapo w Gnieźnie w 1941 r. Por. S. Librowski, *Ofiary zbrodni niemieckiej spośród duchowieństwa diecezji włocławskiej 1939–1945*, Włocławek 1947, s. 145–147; J. Pietrzykowski, *Duchowni polscy – dobrodzieje salezjańscy z lat 1898–1939*, „Seminare” 18 (2002), s. 611–613.

¹¹⁷ Później szkoła ta jeszcze kilkakrotnie zmieniała nazwę. Nazywała się kolejno: Gimnazjum Humanistyczne PMS w Aleksandrowie Kujawskim, Gimnazjum Męskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim, Kolegium Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim, Prywatne Męskie Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim.

sandrowie zakończyła się w 1955 r. likwidacją szkoły przez władze komunistyczne. Głównym zarzutem skierowanym przeciw Zgromadzeniu Salezjańskiemu było rzekome wychowywanie młodzieży w sposób nielojalny wobec państwa. Budynki szkolne przejął Wydział Oświaty. Podjęto decyzję eksmitowania z nich salezjanów. Zgromadzenie rozpoczęło rozpaczliwe starania o cofnięcie decyzji władz. Interweniowali także rodzice wychowanków oraz miejscowa ludność. Wystarczającym argumentem prawnym wykluczającym całkowitą eksmisję z zakładowych budynków, okazało się istnienie zakładowej kaplicy¹¹⁸.

Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim było jednym z pierwszych, które odzyskało Zgromadzenie po przemianach ustrojowych w naszej ojczyźnie. Rozmowy salezjanów z odpowiednimi władzami oświatowymi na temat zwrócenia bezprawnie zagarniętego w 1955 r. Gimnazjum Salezjańskiego rozpoczęły się w 1990 r. W listopadzie tegoż roku, na oficjalnym spotkaniu wojewódzkiego kuratora oświaty i wychowania z Włocławka pana Mariana Lewandowskiego i jego współpracowników z przedstawicielami Zgromadzenia Salezjańskiego, reprezentowanego przez ks. inspektora Stanisława Skopiaka, ks. dyrektora administracyjnego Henryka Jacenciuka oraz ks. dyrektora Stanisława Salamonowicza, ustalono, że salezjanie przejmą od września 1991 r. 3 ostatnie klasy (po 4 oddziały każda), cały personel i wyposażenie szkoły i internatu. Pierwsze klasy przyjmowane na warunkach szkoły prywatnej były dotowane w 50% przez władze oświatowe. Dyrekcję i administrację szkoły jak również kierownictwo internatu zgodnie z ustaleniami miało przejąć Zgromadzenie Salezjańskie¹¹⁹.

W 1991 r. rozpoczął się proces stopniowego przekształcania przez salezjanów liceum państwowego w szkołę katolicką, który zakończono w 1994 r. 18 września 1997 r. Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim przybrało imię kard. Augusta Hlonda¹²⁰.

Salezjanie w Aleksandrowie Kujawskim nie ograniczyli się tylko do pracy oświatowej na poziomie licealnym. W 1992 r. utworzyli Prywatną Szkołę Podstawową Towarzystwa Salezjańskiego, która od 1997 r. nosiła imię św. Dominika Savio. Obecnie, z powodu zbyt małego naboru, szkoła jest w fazie likwidacji. W

Najdłużej szkoła funkcjonowała nazwa Kolegium Kujawskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim (1927–1939). Działalność wychowawcza salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim z tego okresu, doczekała się kilku opracowań. Do najważniejszych należy zaliczyć: A. Marchewki, *Kolegium Kujawskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim 1919–1955*, Lublin 1988 (msp.); S. Błażejewska, *Szkolnictwo ponadpodstawowe w powiecie nieszawskim w latach 1918–1939*, Toruń 1998 (mps); W 1927 r. ukazała się też jednodniówka poświęcona salezjańskiej szkole: *Kolegium Kujawskie X.X. Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim*, Warszawa 1927.

¹¹⁸ Archiwum Domu Salezjańskiego w Aleksandrowie (APSA), List ks. Ignacego Kukowicza z 8 II 1969 r. z Gdańska – Oruni do ks. dyrektora Edwarda Bańdo w Aleksandrowie Kujawskim.

¹¹⁹ Archiwum Inspektoriatne w Pile, t. Aleksandrów Kujawski – szkoła.

¹²⁰ ADSA,teczka: Liceum dokumentacja 1997 r. Akt nadania Liceum Ogólnokształcącemu Towarzystwa Salezjańskiego imienia kard. Augusta Hlonda przez ks. Inspektora Władysława Koryszkę, Aleksandrów Kujawski, 18 września 1997 r.

roku szkolnym 1999/2000 decyzją władz miejskich salezjanom powierzone zostało prowadzenie publicznego gimnazjum. Obecnie publiczne jest także liceum. Jednocześnie przy szkołach salezjańskich w Aleksandrowie jest prowadzony internat dla chłopców, głównie ze szkoły średniej¹²¹.

Ważnym ośrodkiem szkolnictwa salezjańskiego w Inspektorii św. Wojciecha jest Szczecin. W 1992 r. przy ul. Ku Słońcu rozpoczęła się budowa kompleksu szkół salezjańskich. Po dwóch latach powołano do życia Salezjańską Szkołę Zawodową: kształcąca w zawodzie stolarza. Po trzech latach powołano do istnienia technikum zawodowe, kształcące w zawodzie technik technologii drewna o specjalności meblarstwo. Kolejną szkołą salezjańską było Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego im. św. Józefa, a w roku szkolnym 2003/04 otwarto pierwsze oddziały Salezjańskiej Szkoły Podstawowej. Szkoły Salezjańskie przy ul. Ku Słońcu cały czas rozbudowują swój gmach. W 2003 r. rozpoczęto też budowa szkolnej kaplicy. Salezjanie przy tym ośrodku szkolnym prowadzą także Międzyszkolną Bursę Towarzystwa Salezjańskiego. Początkowo przeznaczona była tylko dla chłopców ze szkół salezjańskich. W 1999 r. internat ten zaczął funkcjonować w obecnej formie jako międzyszkolna bursa, która jest otwarta dla młodzieży ze wszystkich szkół średnich Szczecina. Może w niej zamieszkać 180 wychowanków¹²².

Drugi kompleks szkół salezjańskich w Szczecinie jest usytuowany przy ul. Witkiewicza na terenie salezjańskiej parafii św. Jana Bosko. W budynkach, wcześniej przeznaczonych na salki katechetyczne w 1995 r., salezjanie rozpoczęli działalność szkolną, która dziś obejmuje: liceum, gimnazjum i szkołę organową II stopnia¹²³.

W Pile pierwszą szkołą salezjańską utworzono w 1996 r. Było to liceum ogólnokształcące. W pierwszych latach swojego istnienia korzystało ono z pomieszczeń na salki katechetyczne przy parafii Świętej Rodziny. Szkoła ta nosi imię św. Jana Bosko. W 1999 r. utworzono w Pile także gimnazjum, które nosi imię św. Dominika Savio. Wkrótce obie szkoły zostały przeniesione do nowych budynków szkolnych, wybudowanych przy parafii św. Jana Bosko w Pile. Kolejną szkołą salezjańską powstałą w Pile była szkoła podstawowa, powołana do życia w jubileuszowym roku 2000. Rok później nadano jej imię Jana Pawła II. Szkoła do 2004 r. korzystała z pomieszczeń parafii Świętej Rodziny. Obecnie została przeniesiona do budynków po byłej szkole wojskowej w Pile¹²⁴.

Początki salezjańskiego szkolnictwa w Bydgoszczy są związane z 1992 r. W ciągu dwóch lat (1994–1996) wybudowano duże budynki dydaktyczne, do

¹²¹ Pedagogicznej refleksji nad oddziaływaniem wychowawczym obecnie istniejącego Internatu Towarzystwa Salezjańskiego dokonał: Z. Hul, *Realizacja funkcji opiekuńczo wychowawczych Internatu Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim*, Toruń 1997 (msp).

¹²² Por. J. Wąsowicz, *Salezjanie na Rumieńcach...*, s. 17–18.

¹²³ Por. A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju (na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile)*, Piła 2004, s. 304–344.

¹²⁴ Por. *Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego w Pile otrzymuje imię Jana Pawła II*, Piła 2001; E. Auer, *Zwyczajna szkoła*, „Tygodnik Piłski” nr 43 (2000), s. 17.

których z salek katechetycznych przeniosło się Liceum Ogólnokształcące. Natomiast w zwolnionych pomieszczeniach została utworzona szkoła podstawowa. W 1999 r. w Bydgoszczy zostało otwarte także gimnazjum¹²⁵.

Równocześnie z liceum w Bydgoszczy powołano do życia Szkołę Licealną w Rumi. 26 stycznia 1996 r. przyjęła ona imię św. Jana Bosko. Początkowo szkoła mieściła się w dawnych salach katechetycznych. Odpowiadając na wyzwanie postawione przez reformę szkolną, salezianie w 2001 r. powołali w Rumi do życia także gimnazjum. Z inicjatywy dyrektora ks. S. Makurackiego rozpoczęto budowę nowego gmachu szkolnego. Obecnie znaczna jego część jest już wykończona i odbywają się tam zajęcia dydaktyczne¹²⁶.

W Toruniu w 1997 r. salezianie przejęli od Stowarzyszenia Oświatowego Rodziców funkcjonującą już Społeczną Szkołę Podstawową. Przyjęła ona nazwę Katolickiej Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego. Od 1999 r. Zgromadzenie Salezjańskie otworzyło także gimnazjum. Zajęcia lekcyjne obu szkół odbywały się dotychczas w budynkach wypożyczonych od miasta. W 1998 r. salezianie uzyskali grunt pod budowę własnej szkoły. W roku szkolnym 2004/05 część zajęć lekcyjnych odbywa się już w budynkach szkolnych będących własnością salezjanów. Będą one sukcesywnie rozbudowywane. W planach jest utworzenie tam szkoły podstawowej, gimnazjalnej i licealnej, bursy dla studentów, obiektów sportowych i oratorium¹²⁷.

Najmłodszym salezjańskim ośrodkiem szkolnym jest Konin. W 2000 r. rozpoczął się pierwszy rok działalności salezjańskiego liceum, a rok później do życia powołano także gimnazjum. Szkoły salezjańskie w Koninie rozwijają się, chociaż dużą bolączką jest brak własnych obiektów. Zajęcia dydaktyczne ciągle prowadzone są w wynajętych budynkach¹²⁸.

Wraz z rozwojem salezjańskiego szkolnictwa pojawiły się także inne możliwości pełnienia przez salezjanów misji szkolno-wychowawczej. Przykładem połączenia działalności szkolnej z typowym ośrodkiem wychowawczo-terapeutycznym jest ośrodek w Trzcińcu. Salezjański Ośrodek Wychowawczy istnieje tu od 1990 r. Przeznaczony jest dla młodzieży w wieku od 13–21 lat. Młodzi ludzie mogą ukończyć gimnazjum z przysposobieniem zawodowym. Wychowankom stwarza się także możliwość kontynuowania nauki w szkole średniej¹²⁹.

Kolejną placówką przeznaczoną dla biednej i opuszczonej młodzieży jest dzieło wyrosłe ze Świątlicy Terapeutycznej „Nasz Dom” przy parafii NMP Wspomożenia Wiernych w Rumi. Odpowiadając na potrzeby chwili, ośrodek ten

¹²⁵ Por. A. Majewska, dz.cyt., s. 200–241

¹²⁶ Por. J. Zdolski, dz.cyt., s. 74–76.

¹²⁷ Por. A. Majewska, dz.cyt., s. 345–358.

¹²⁸ Tamże, s. 241–257.

¹²⁹ Tamże, s. 358–369.

przechodzi ewolucję z typowej świetlicy terapeutycznej, poprzez dom dziecka, do zakładu wychowawczego, który powstaje w Kniewie k. Wejherowa¹³⁰.

5. Szkolnictwo wyższe

Inspektoriat św. Wojciecha, poza WSD w Łądzie, nie prowadzi samodzielnie innej wyższej uczelni. W tym miejscu jednak warto zauważyć zaangażowanie naszych współbraci na polu pracy naukowej i dydaktycznej na wielu wyższych uczelniach w Polsce.

Aktualnie dwóch salezjanów z Piłskiej Inspektorii jest zatrudnionych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (KUL): ks. prof. dr hab. Marian Ciszewski – filozof oraz historyk ks. prof. dr hab. Stanisław Wilk¹³¹. Wielkim wydarzeniem o znaczeniu historycznym dla całego Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce, jest fakt wyboru w maju 2004 r. na rektora KUL-u ks. prof. Stanisława Wilka. Wcześniej ks. prof. Wilk był przez kilka lat na tej uczelni prorektorem.

Najwięcej salezjanów z naszej inspektorii jest zatrudnionych na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie. Wielu z nich zajmuje ważne i odpowiedzialne stanowiska: ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski nieprzerwanie od 1996 r. pełni funkcję dziekana Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych, ks. prof. dr hab. Adam Durak jest prodziekanem Wydziału Teologicznego, ks. dr hab. prof. UKSW Henryk Stawniak jest kierownikiem Katedry Prawa o Posłudze Nauczania na Wydziale Prawa Kanonicznego, ks. dr hab. prof. UKSW Jarosław Koral jest kierownikiem Katedry Polityki Społecznej na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych, ks. dr hab. prof. UKSW Tadeusz Kołosowski jest kierownikiem Katedry Historii Wczesnochrześcijańskiej Literatury Łacińskiej, a kierownikiem Katedry Kulturowych Zachowań Przystosowawczych jest obecny inspektor naszej prowincji ks. dr hab. Zbigniew Łepko. Na stanowiskach adiunktów na Uniwersytecie kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pracują: ks. dr Janusz Nowiński i ks. dr Krzysztof Niegowski na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych; ks. dr Dariusz Buksik i ks. dr Ryszard Sadowski na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, a także ks. dr Arkadiusz Domaszcz zatrudniony na Wydziale Prawa Kanonicznego¹³².

Ponadto salezjanie z naszej inspektorii pracują na innych wyższych uczelniach: ks. dr Stanisław Jankowski na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) w Toruniu; ks. dr Zenon Hnateczak na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie oddział Konin; ks. dr Maciej Szczepankiewicz

¹³⁰ Por. J. Zdolski, dz.cyt., s. 76–77.

¹³¹ Por. R. Popowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 9 (1987–1988), s. 215–223; J. Koral, H. Skorowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 14 (1998), s. 175–176.

¹³² Por. J. Koral, H. Skorowski, *Salezjanie polscy...*, s. 177–182.

na Akademii Muzycznej w Poznaniu oddział Szczecin, ks. prof. dr Zbigniew Formella na Università Pontificia Salesiana (UPS) w Rzymie, ks. prof. Krzysztof Owczarek na Katolickim Uniwersytecie Wschodniej Afryki w Nairobi¹³³.

Do wymienionych powyżej współbraci zatrudnionych na wyższych uczelniach na stałe, dodać należy także grupę tych, którzy pracowali na nich przejściowo oraz podejmują się wykładów zleconych. Kilku współbraci studiuje aktualnie kierunki świeckie na Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Gdańskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

III. WSPÓŁBRACIA, KTÓRYCH PAMIĘTAMY

Historię tworzą ludzie. Jubileusz 25-lecia Inspektorii św. Wojciecha w Pile jest dobrą okazją, aby podziękować tym wszystkim, którzy od początku istnienia Prowincji Piłskiej budowali jej struktury i swoją gorliwą pracą powiększali jej zasoby duchowe i materialne. Wielu z tych współbraci nie ma już pośród nas. W tym miejscu warto przypomnieć chociaż niektóre sylwetki.

• Niezapomnianym duszpasterzem, szczególnie w Pile i Rumi, był ks. JAN CYBULSKI. W czasie II wojny światowej ks. Jan Cybulski był zaangażowany w działalność konspiracyjną. W latach 1941–1943 uczył na tajnych kompletach religii i łaciny, przygotowując warszawską młodzież do egzaminów maturalnych. Był także kapelanem Armii Krajowej i posługiwał się pseudonimami „Czachar” oraz „Wrona”. Został aresztowany 7 lutego 1944 r. Męczeńska droga ks. Jana Cybulskiego w więzieniach hitlerowskich rozpoczęła się na Pawiaku. Stąd po sześciu tygodniach przesłuchań i fizycznego znęcania się nad nim, 28 marca 1944 r. przewieziony został do obozu koncentracyjnego Gross Rosen (nr obozowy 23751). Pracował tam w kamieniołomach. Po wyzwoleniu obozu ks. Cybulski jako wojskowy kapelan w stopniu kapitana współorganizował przy V Dywizji Brytyjskiej Armii Renu pracę duszpasterską wśród rodaków w Altewiekring koło Brunzwicku. Do Polski ks. Jan Cybulski powrócił pod koniec lipca 1946 r. We wrześniu 1949 r. został skierowany na probostwo do parafii św. Krzyża w Rumi. W Rumi ks. Cybulski na stanowisku proboszcza pracował 15 lat, dlatego można powiedzieć, że w tych latach kształtował jej salezjańskie oblicze. Dokonał wielu ważnych prac remontowych i wykończeniowych w kościele parafialnym, plebanii, budynkach gospodarczych oraz prac przy zagospodarowaniu cmentarza parafialnego. Odznaczał się ogromną troską i gorliwością o dobre funkcjonowanie parafii. Wspierał także działający na terenie parafii przy tzw. kapliczce Salezjański Dom Dziecka. Miał swój udział w utworzeniu w 1956 r. przy tym Zakładzie Salezjańskim nowej parafii MB Wspomożycielki Wiernych.

¹³³ Por. J. Wąsowicz, *Absolwenci WSD TS w Łądzie jako duszpasterze i wychowawcy młodzieży*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 264.

W 1964 r. ks. Jan Cybulski został przeniesiony do Piły, gdzie pełnił funkcje proboszcza i dziekana. W 1975 r. został przez biskupa diecezjalnego mianowany wizytatorem diecezjalnym siostr zakonnych. W Pile pracował do 1980 r. Od tego roku ks. Jan Cybulski ponownie przebywał w parafii św. Krzyża w Rumi w charakterze spowiednika. Udzielał się w pracy duszpasterskiej, prowadził parafialną kancelarię. Zmarł w szpitalu w Wejherowie 22 kwietnia 2000 r.

Ksiądz Jan Cybulski 29 listopada 1972 r. został odznaczony w Londynie Krzyżem Armii Krajowej, ustanowionym 1 sierpnia 1966 r. przez dowódcę AK gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego dla upamiętnienia wysiłku żołnierza Polski Podziemnej w latach 1939–1945. Natomiast przez władze PRL-u odznaczony 10 lipca 1974 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Był wieloletnim członkiem Komitetu Księży Polskich b. Więźniów Obozów Koncentracyjnych. Corocznie uczestniczył w pielgrzymce księży obozowiczów do sanktuarium św. Józefa w Kaliszu. Od 1979 r. był członkiem zwyczajnym Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych¹³⁴.

• Kilku niezjących już współbraci Inspektorii św. Wojciecha wpisało się na trwałe w dzieje polskiej nauki. Ksiądz WIKTOR JACEWICZ (1909–1985) był cenionym badaczem martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej. Jako były więzień Dachau, po wojnie zajął się gromadzeniem świadectw, relacji, dokumentów dotyczących męczeństwa polskiego Kościoła w latach 1939–1945. Jego mrówcza praca zaowocowała kilkoma znaczącymi publikacjami, wśród których na czoło wysuwa się monumentalne pięciotomowe dzieło, opracowane wspólnie z ks. Janem Wosiem SDB, na życzenie Prymasa Kardynała Stefana Wyszyńskiego: *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939–1945*¹³⁵. Ksiądz Jacewicz był bardzo aktywny jako sekretarz Komitetu Księży Polskich b. Więźniów Obozu Koncentracyjnego w Dachau. Pełnił tę funkcję od 1946 r. Przez wiele lat redagował „Biuletyn Informacyjny” Komitetu, współorganizował coroczne pielgrzymki księży – byłych więźniów do sanktuarium św. Józefa w Kaliszu oraz pielgrzymki do byłych hitlerowskich obozów zagłady w Niemczech, do Lourdes i Rzymu. Utrzymywał szerokie kontakty z historykami zajmującymi się problematyką lat okupacji i był wśród nich bardzo cenionym znawcą tematu. Wygłosił dziesiątki referatów na spotkaniach, sympozjach, zjazdach poświęconych martyrologium polskie-

¹³⁴ ASIP, Teczka personalna ks. Jana Cybulskiego; S. Dułak, *śp. Ks. Jan Cybulski SDB*, „Gwiazda Morza”, nr 9/2000, s. 32; J. Pietrzykowski, *Polscy wojskowi kapelani salezjańscy w okresie II wojny światowej*, „Seminare”, 20 (2004), s. 483–484; B. Ziółkowski, *Batalion Armii Krajowej „Łukasiński”*, Warszawa 1988, s. 72; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 5, Warszawa 1981, s. 143; S. Podlewski, *Wierni Bogu i Ojczyźnie. Duchowieństwo katolickie w walce o niepodległość Polski w II wojnie światowej*, Warszawa 1971, s. 116.

¹³⁵ Zob. W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, z. I–V, Warszawa 1997–1978.

go duchowieństwa. Był też jednym z inicjatorów powstania kaplicy mauzoleum oraz archiwum i muzeum męczenników II wojny światowej w sanktuarium św. Józefa w kaliskiej kolegiacie¹³⁶. W Archiwum Salezjańskim Inspektorii Piłskiej zachowała się po ks. W. Jacewiczu bardzo bogata spuścizna, z której wciąż korzystają badacze dziejów polskiego Kościoła w czasach ostatniej wojny.

- Wybitnym historykiem był także ks. STANISŁAW KOSIŃSKI (1923–1991). Większość swojego twórczego życia poświęcił organizacji zbioru *Acta Hlondiana*, zawierającego materiały do życia i działalności kardynała Augusta Hlonda. Na temat działalności Prymasa Polski ks. Kosiński ogłosił drukiem wiele rozpraw naukowych, brał czynny udział w sympozjach i konferencjach naukowych, organizował wystawy poświęcone kardynałowi Hlondowi. Był też wieloletnim wykładowcą historii Kościoła, patrologii, homiletyki oraz lektoratów w łódzkim seminarium¹³⁷. W 1990 r. za swoją działalność naukową otrzymał nagrodę im. W. Pietrzaka¹³⁸.

- Przedwcześnie zmarł ks. prof. dr hab. JAN GLIŚCIŃSKI – pracownik naukowy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, patrolog i historyk Kościoła, filolog klasyczny. W swoim zaledwie 50-letnim życiu zdążył wiele osiągnąć na polu naukowym. Kierował Katedrą Historii Kościoła Starożytnego na Wydziale Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych ATK. Na Akademii prowadził przez wiele lat ćwiczenia, wykłady monograficzne i kursoryczne z patrologii, historii Kościoła starożytnego oraz seminarium naukowe. Angażował się w pracę dydaktyczną w seminarium salezjańskim w Łądzie, gdzie wielu kleryków pisało pod jego kierownictwem prace magisterskie. W swoich badaniach naukowych zajmował się głównie teologią, problematyką społeczną i pedagogiczną Ojców Kościoła, zwłaszcza św. Augustyna, oraz badaniem historii sporów doktrynalnych w Kościele starożytnym (głównie arianizm). Wśród jego dorobku odnajdziemy także prace z zakresu historii Zgromadzenia Salezjańskiego i materiały homiletyczne. Ksiądz Gliściński był czynnym uczestnikiem seminariów i sympozjów naukowych patrystycznych i historycznych w kraju i zagranicą. W 1994 r. reaktywował rocznik „Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne” wydawany przez WSD TS w Krakowie, Łodzi i Łądzie, został jego redaktorem naczelnym; od 1990 r. był współredaktorem serii

¹³⁶ Por. A. Jezierski, *Zmarł ks. dr Wiktor Jacewicz SDB*, „Biuletyn Informacyjny dla księży b. więźniów obozu koncentracyjnego w Dachau”, nr 12 (1985), s. 23–28; S. Wilk, *Jacewicz W. SDB*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 466; tenże: *Jacewicz Wiktor, pseud. Domagala Jan (1909–1985), salezjanin historyk Kościoła*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1981–1993*, pod red. ks. J. Mandziuka, ATK, Warszawa 1995, s. 224–225.

¹³⁷ Por. M. Hołownia, *Ksiądz Stanisław Kosiński (1923–1991) – twórca zbioru Acta Hlondiana*, Lublin 1994, (mps); S. Wilk, *Kosiński Stanisław (1923–1991), salezjanin, historyk Kościoła*, w: *Słownik polskich teologów...*, s. 294–298; J. Pietrzak, *Ks. Stanisław Kosiński SDB i jego „Acta Hlondiana”*. *Pod urokiem kardynała Augusta Hlonda*, „Słowo Powszechne” 33 (1979) nr 159, s. 7; J. Pietrzak, *Zauroczony postacią kard. Augusta Hlonda*, „Życie i Myśl”, R. 37, 1989, nr 4, s. 66.

¹³⁸ N. Jeżewski, *Nagroda im. Włodzimierza Pietrzaka po raz czterdziesty pierwszy*. *Ks. Stanisław Kosiński SDB – nagroda naukowa*, „Słowo Powszechne”, R. 42, 1988, nr 227, s. 2.

Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy; i redaktorem „Biuletynu Patrystycznego” w „Collectanea Theologica”. Był także członkiem Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim (KUL) oraz członkiem Komisji Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej¹³⁹.

- Wybitnym uczonym, zasłużonym dla polskiej nauki był także ks. prof. dr hab. MARIAN LEWKO (1936–2002), od początku lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, teatrolog i historyk sztuki. Był kierownikiem Katedry Dramatu i Teatru. W ramach zajęć dydaktycznych na KUL-u prowadził wykłady z teatrologii, historii dramatu w Polsce i świecie oraz literatury powszechnej. Był współtwórcą rocznika naukowego „Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne”, w latach 1981–1988 pełnił funkcję redaktora naczelnego tego periodyku. W pracy naukowo-badawczej zajmował się głównie twórczością dramatyczną autorów skandynawskich i recepcją skandynawskiego dramatu w Polsce. Zajmował się także teatrem i literaturą religijną, dramatem biblijnym, religijną dramaturgią popularną i działalnością scen prowincjonalnych. Wśród jego dorobku odnajdziemy także prace z teologii, historii sztuki, historii Zgromadzenia Salezjańskiego, materiały homiletyczne. Ksiądz Marian Lewko był czynnym uczestnikiem sesji i sympozjów naukowych w kraju i zagranicą¹⁴⁰.

- Wśród współbraci, którzy odeszli do wieczności, znaleźli się też wybitni muzycy. Jednym z nich był ks. STANISŁAW ORMIŃSKI. Biorąc pod uwagę jego muzyczne uzdolnienia przełożeni skierowali go po święceniach kapłańskich do Warszawy, aby tam podjął naukę w Państwowym Konserwatorium Muzycznym. W czasie okupacji ks. Stanisław Ormiński był kapelanem Oddziału AK Powiśle w Okręgu Warszawskim. Służbę wojskową odbył w szeregach SZP, ZWZ i AK. Wziął czynny udział w Powstaniu Warszawskim. Jako kapelan został przydzielony do Zgrupowania „Krybara”. Opracował m.in. metodę budowy barykady pod bezpośrednim ostrzałem nieprzyjaciela.

W czasie pracy ks. Ormińskiego w charakterze profesora seminarium w Kutnie powstał najbardziej znany utwór Ormińskiego – melodia *Apelu Jasnogórskiego* inspirowana krakowskim hejnałem mariackim, która znają dziś i śpiewają Polacy na całym świecie. Od 1961 r. aż do śmierci przebywał w parafii NMP Wspomoże-

¹³⁹ Por. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele? Osoby sprawujące kluczowe funkcje w Kościele katolickim w Polsce. Stan na 1 stycznia 1996 r.*, Warszawa 1996, s. 105; T. Kołosowski, *In memoriam. Ksiądz Jan Gliściński (1948–1998)*, „Vox Patrum” 18 (1998) z. 34–35, s. 694–698; toż: „Biuletyn Patrystyczny” 51, „Collectanea Theologica”, 69 (1999) nr 4, s. 139–142 (tamże wybrana literatura); H. Skorowski, *Ks. Prof. dr hab. J. Gliściński (1948–1998). Były redaktor „Seminare”*, „Seminare” 15 (1999), s. 5–8.

¹⁴⁰ Por. R. Popowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 9 (1987–1998), s. 220.; tenże, *Śp. Ksiądz Marian Lewko SDB. Rys biograficzny*, „Seminare” 19 (2003), s. 7–15; tamże: W. Karczmarek, *Ksiądz Profesor Marian Lewko (1936–2002) Teatrolog i Wychowawca*, s. 17–26; M. Wilczek, *Ks. Marian Lewko (1939–2002)*, „Przegląd Uniwersytecki” 14 (2002), nr 3, s. 28.

nia Wiernych w Rumi. Tu najpełniej rozwinął swój talent muzyczny. W latach 1973–1987 opracował i wydał drukiem 18 tomów pieśni religijnych i świeckich. Opierając się na jego opracowaniach „Veriton” nagrał trzy płyty: *Szopka w Dachau* i *Przecudne oblicze mej Pani* (2 krążki). Jest autorem szeregu kompozycji.

Ksiądz Stanisław Ormiński otrzymał wiele odznaczeń. 14 marca 1980 r. w Londynie nadano mu Krzyż Armii Krajowej. Ponadto za walkę w okresie II wojny światowej został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami i Medalem Wojska. Uzyskał także Nagrodę Wydziału Kultury Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku za pracę dla Kultury Polskiej oraz Złotą Odznakę z Wieńcem Laurowym – najwyższe odznaczenie Polskiego Związku Chórów i Orkiestr. Ksiądz Stanisław Ormiński zmarł 13 czerwca 1987 r. w szpitalu w Wejherowie. Po śmierci jego imieniem nazwano jedną z ulic w Rumi¹⁴¹.

W tak syntetycznym opracowaniu trudno jest umieścić więcej wspomnień o współbraciach zasłużonych nie tylko dla Inspektorii św. Wojciecha, ale także dla historii salezjanów w Polsce. W ramach jubileuszowych inicjatyw planowane jest wydanie publikacji przedstawiających postacie wszystkich zmarłych salezjanów w latach 1979–2004 przynależących do Prowincji Piłskiej.

IV. PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ

Obchodzony jubileusz 25-lecia powstania Inspektorii św. Wojciecha w Piłce skłania nie tylko do historycznych refleksji, ale także pozwala z nadzieją patrzeć w przyszłość.

Główne kierunki rozwoju Inspektorii Piłskiej wyznaczają w głównej mierze dokumenty wypracowane przez ostatnią kapitułę inspektorialną: Organiczny Projekt Inspektorii (OPI) oraz Inspektorialny Program Wychowawczo-Duszpasterski, Inspektorialny Program Formacji, Inspektorialny Plan Finansowy i Solidarności Ekonomicznej. Wcielenie w życie postanowień kapituły staje się wyzwaniem na najbliższe lata.

¹⁴¹ ASIP, t. personalna ks. S. Ormińskiego: Karta personalna; Ankieta personalna; Korespondencja z Inspektorate; Legitymacja Krzyża Armii Krajowej, Londyn 14. 03. 1980; Zaświadczenie weryfikacyjne, Koło byłych żołnierzy Armii Krajowej, Londyn 15. 10. 1984; *Apel Jasnogórski. Na I gł.*, w: *Prymas Polski Harcistrz Stefan Kardynał Wyszyński do Harcerstwa Polskiego poza Polską*, zebrał harcistrz ks. Z. J. Peszkowski kapelan okręgu ZHP w USA, Orchard Lake–Michigan 1970, s. 24; *Ogólnopolski Festiwal Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormińskiego – 10 lat*, Rumi 1998; S. Ormiański, *Jeszcze o kapelanach wojskowych w Powstaniu Warszawskim*, „Słowo Powszechne”, nr 203 (1979), s. 5; S. Schmidt, *Ks. prof. S. Ormiński, autor melodii Apelu Jasnogórskiego*, „Dziennik Polski” (Detroit USA), 1–2 sierpnia 1986 r., s. 12.

HISTORY OF ST. ADALBERT SALESIAN PROVINCE IN PILA (1979–2004)

Summary

Year 2004 is the 25th anniversary of establishing the St. Albert's Salesian Province in Pila. This article presents the outline of the province's history. It describes work done by provincials and provincial councils, development of parish pastoral services and Salesian schools. In this article we will also find a short history of Salesian formational communities in the Province of Pila, as well as the description of the main Salesian youth movements currently operating within the boundaries of the province. The last part of the paper is devoted to paying the tribute to the outstanding brothers, who belonged to the province and passed away within last 25 years.

Nota o autorze: ks. mgr JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB – kierownik Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej; przygotowuje doktorat na UMK w Toruniu nt. *Niezależny Ruch Młodzieżowy w Gdańsku 1981–89*; wicepostulator procesu beatyfikacyjnego męczenników II wojny światowej; zajmuje się badaniem dziejów młodzieżowej opozycji w PRL-u, historią Kościoła w tym okresie, martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej oraz historią salezjanów w Polsce.

Słowa kluczowe: Salezjanie, Prowincja Pilska, zakony męskie, historia.

HISTORIA SALEZJAŃSKIEJ INSPEKTORII PW. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI Z SIEDZIBĄ W WARSZAWIE (1979–2004)

I. POWSTANIE I STRUKTURA¹

17 grudnia 1979 r. ks. Wojciech Szulczyński, przełożony Inspektorii św. Stanisława Kostki, wówczas z siedzibą w Łodzi, został powiadomiony telefonicznie o decyzji Przełożonego Generalnego dotyczącej podziału dotychczasowych dwóch inspektorii polskich². Ksiądz Generał kierowanie nową Inspektorią św. Wojciecha do momentu mianowania dla niej inspektora powierzył ks. inspektorowi Wojciechowi Szulczyńskiemu, z zastrzeżeniem, że nie może dokonywać zmian personalnych z jednej do drugiej inspektorii³.

Decyzję o podziale inspektorii nie wszyscy współbracia przyjęli z entuzjazmem. Należy bowiem przyznać, że poinformowani, w sekrecie, o ewentualnym podziale byli tylko dyrektorzy wspólnot. Polecił tak uczynić ówczesny prymas Stefan kardynał Wyszyński, a to z tego powodu, żeby wprowadzeniu decyzji w życie nie przeszkadzał Urząd do Spraw Wyznań, który rościł sobie do tego prawo, chociaż według Konstytucji takie prawo ma tylko Przełożony Generalny wraz ze swoją Radą.

Niektórzy ze współbraci komentowali, że to rozbuduje administrację i zatrudni tym samym wielu współbraci. Dlatego starano się, żeby nie mnożyć personelu potrzebnego do sprawowania funkcyjnych zadań. Bywało więc, że wikariusz inspektorialny był dyrektorem domu formacyjnego (postnowicjatu) w Woźnia-

¹ Materiał dotyczący 25-lecia Inspektorii św. Stanisława Kostki opracowany został przez następujących współbraci: ks. Jan Pietrzykowski: *dział Parafie, Domy formacyjne i Wspólbracia, których pamiętamy*; ks. Sławomir Piotrowski: *Duszpasterstwo młodzieżowe*; ks. Julian Dzierżak: *Szkolnictwo*; ks. Piotr Przesmycki: *Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania*; ks. Stanisław Chrobak: *Instytut Pedagogiki im. św. Jana Bosko*; ks. Tadeusz Niewęglowski: *Powstanie i struktura, Salezjańska Policealna Szkoła Biznesu i Administracji im. ks. Bosko oraz Perspektywy na przyszłość*.

² Przełożony Generalny ks. Egidio Vigano' dekretem z 16 XII 1979 r. dokonał podziału inspektorii salezjańskich w Polsce. Z dotychczasowej Inspektorii św. Stanisława Kostki utworzona została Inspektoria św. Wojciecha z siedzibą w Pile.

³ Relacja pisemna ks. Wojciecha Szulczyńskiego, Warszawa 26 XI 2004 r., w posiadaniu autora.

Inspektoria Warszawska 1980/81

Inspektoria Warszawska 2004/05

kowie, dyrektor administracyjny przez jakiś czas był równocześnie dyrektorem domu w Lutomiersku. Do Rady Inspektorialnej należeli współbracia pracujący w różnych wspólnotach.

Należy jednak przyznać, że podział miał i swoje pozytywne strony. Współbracia z większym zaangażowaniem zaczęli interesować się sprawą powołań. Zwiększyła się liczba nowicjuszy. Troska o przygotowanie personelu formacyjnego i nauczającego kazała wyszukiwać współbraci, których posyłano na dobre studia zarówno w Polsce, jak i do Włoch. Zauważało się również większe zaangażowanie w pracę i troskę o rozwój poszczególnych placówek.

Należy jednak pamiętać, że był to okres komunizmu ograniczającego nawet komunikację telefoniczną, np. na połączenie z Łodzi do Czerwińska czekało się do 6 godz. Jedynym narzędziem w pracy była maszyna do pisania i przesyłki pocztowe.

W celu zintegrowania inspektorii urządzone były tzw. rejonowe skupienia kwartalne, na których starał się być obecny inspektor, często ze swoim wikariuszem.

„Nowa” Inspektorja św. Stanisława Kostki w odniesieniu do swojej byłej części „zachodniej” miała więcej współbraci starszych, schorowanych, mniej też było placówek duszpasterskich. W pierwszym po podziale został wyświęcony tylko jeden kapłan, a umarło 10 współbraci. Średnia wieku była wyższa, ponieważ większość młodych kapłanów była posyłana do placówek duszpasterskich, po podziale należących do Inspektorii św. Wojciecha.

W inspektorii trwały intensywne przygotowania do koronacji obrazu Matki Bożej w Różanymstoku, która odbyła się 28 czerwca 1981 r. z udziałem Przełożonego Generalnego, współbraci wszystkich inspektorii, domów formacyjnych i ok. 200 tys. wiernych. Roczne przygotowanie całej diecezji do tej uroczystości administrator apostołski Białegostoku, biskup Edward Kisiel, zlecił salezjanom.

Decyzją Księdza Generała i jego Rady salezjańskiej Polsce zlecono przygotowania współbraci na misje w Zambii. Konferencja Inspektorii Polskich troskę o misjonarzy wyjeżdżających, a potem pracujących w Zambii, zleciła inspektorowi Inspektorii Warszawskiej. Z tego względu zrodziła się potrzeba stworzenia ośrodka misyjnego. Inspektor ks. Wojciech Szulczyński ustanowił odpowiedzialnym za przygotowanie takiego ośrodka, a potem jego kierownikiem, ks. Bronisława Kanta (wrzesień 1981 r.). Kiedy pierwsi salezjanie polscy rozpoczęli pracę z Zambii, inspektor Inspektorii św. Stanisława Kostki mianował ks. Kazimierza Cicheckiego swoim delegatem w Zambii, dając mu pewne uprawnienia, ale tylko w sprawach wymaganych przez prawo kanoniczne, natomiast ostateczne decyzje podejmował ze swoją Radą w Polsce.

Ponieważ nie było wiele placówek duszpasterskich, dlatego starano się angażować współbraci w różnych posługach duszpasterskich. Sześciu współbraci pełniło funkcje zlecone Zgromadzeniu przez Konferencję Episkopatu. Pięciu pracowało w Dziele duchowej pomocy powołaniom, głosząc tematyczne rekolekcje

wraz z siostrami zakonnymi w kolejnych diecezjach. Były trzy parafie diecezjalne: w Kętrzynie, Sztumie i Ostródzie, gdzie proboszczem był kapłan diecezjalny, a trzech lub czterech salezjanów pracowało na etacie wikariuszy, spośród których jeden pełnił obowiązki przełożonego. Kilkunastu współbraci stanowiło grupę misjonarzy ludowych, głoszących rekolekcje parafialne i misje.

Ze względu na małą liczbę parafii każda propozycja w tym względzie była oczekiwana. I tak w 1981 r. ówczesny ordynariusz warmiński biskup Józef Glemp postanowił podziękować salezjanom za 45 lat pracy przy katedrze we Fromborku. W zamian za to otrzymaliśmy pracę w nowo wydzielonej parafii w Ostródzie, gdzie trzeba było odbudować zniszczony kościół i wybudować dom zakonny wraz z salkami katechetycznymi⁴.

W 1981 r. otwarta została placówka duszpasterska w Suwałkach (erygowanie domu zakonnego 26 listopada 1981 r.). Rozpoczęto również prace w Zgierzu, gdzie 1 czerwca 1982 r. został erygowany dom zakonny przy małej publicznej kaplicy⁵.

Zaraz po podziale Inspektorii św. Stanisława Kostki tworzyło 15 wspólnot zakonnych⁶. Współbracia pracowali m.in. w 24 parafiach jako proboszczowie, na 10 kapelaniach oraz w 6 parafiach jako wikariusze parafialni. Inspektoria liczyła 270 współbraci, w tym 167 kapłanów, 25 koadiutorów, 57 kleryków oraz 21 nowicjuszy⁷.

Wraz z przemianami społeczno-politycznymi, zachodzącymi w Polsce od 1989 r., również w Inspektorii Warszawskiej dało się je odczuć. Przede wszystkim możliwość otwierania i posiadania własnych szkół i placówek szkolno-wychowawczych sprawiła, że współbracia zaczęli pracować w tego typu dzie-

⁴ Erygowanie domu zakonnego w Ostródzie nastąpiło 3 VI, a parafii 25 IX 1981 r. (zob. archiwum inspektorialne).

⁵ W wielu domach inspektorii były prowadzone inwestycje: w Czerwińsku kapitalny remont starej plebanii, w kościele położenie posadzki, wymiana instalacji elektrycznej, budowa nowych organów, uporządkowanie placu przy bazylice oraz schodów do kościoła. W Jaciążku – remont i założenie cmentarza grzebalnego w związku z erygowaniem parafii w 1980 r. W Kutnie-Woźniakowie budowa domu na miejscu baraku, w Lublinie kupno i wykończenie domów przy ul. Pawłowa. W Lutomińsku remont klasztoru i przebudowa oraz dostosowanie do zamieszkania pomieszczenia gospodarczego. W parafii Lwowiec przeprowadzono remont kościoła filialnego w Dziatrychowcu, w Łodzi przy ul. Wodnej wyremontowano wejście i całą kaplicę; w Płocku oprócz budowy kościoła rozpoczętej w 1982 r. wybudowano plebanię. W Różanymstoku przed koronacją przeprowadzono remont kościoła: wymieniono więźbę dachową, położono blachę miedzianą, wymieniono instalację elektryczną, położono posadzkę, wymalowano wnętrze kościoła i odnowiono elewację zewnętrzną, zbudowano dom zakonny, który poświęcono w 1982 r. W Sokołowie Podlaskim w latach 1980–1985 wybudowano dom zakonny; w Tolkmicku w latach 1981–1985 rozbudowano plebanię; w Warszawie w 1980 r. rozpoczęto budowę budynku, w którym obecnie znajduje się siedziba inspektoratu, dom zakonny i Instytut Pedagogiczny, por. relacja pisemna ks. W. Szulczyńskiego.

⁶ Dane zostały zaczerpnięte z *Elenka* współbraci i placówek na rok 1980/81, czyli pierwszy rok samodzielności podzielonych inspektorii.

⁷ *Elenco Salesiani di Don Bosco*, Roma 1981, vol. 2, s. 233. Podane liczby dotyczą 1980 r.

łach. Już w 1991 r. zaczęła funkcjonować pierwsza szkoła. Było to Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. Księdza Bosko w Łodzi przy ul. Wodnej. Szkoła rozpoczęła działalność w odzyskanych od państwa budynkach. Powstawały kolejno inne placówki szkolne, m.in. Liceum Ogólnokształcące w Sokołowie Podlaskim (1993 r.), w Mińsku Mazowiecki (1994 r.), w Ostródzie (1995 r.), w Legionowie (1998 r.). Przy wszystkich tych szkołach, po wprowadzonej reformie oświaty, zaczęły funkcjonować gimnazja. Istniejący w Warszawie od 1988 r. Salezjański Instytut Wychowania Chrześcijańskiego wszedł we współpracę z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego. W jej wyniku powstał Instytut Pedagogiczny im. św. Jana Bosko, funkcjonujący przy ul. Kawęczyńskiej w Warszawie⁸. W Łodzi rozpoczęła działalność Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, a w Poddębicach podjęto próbę utworzenia szkoły policealnej. W Lutomiersku powstała Szkoła Muzyczna II stopnia (1997 r.).

Oprócz placówek szkolnych zaczęły funkcjonować także bursy i internaty. W Warszawie przy ul. Wiślanej w odzyskanych od państwa budynkach powstała bursa dla młodzieży męskiej (1991 r.). Podobnie w Różanymstoku koedukacyjna bursa salezjańska dla młodzieży szkół średnich (2002 r.). Przy zespole szkół salezjańskich w Sokołowie Podlaskim oraz przy Szkole Muzycznej w Lutomiersku zaczęły działalność internaty dla chłopców.

We współpracy z władzami samorządowymi województwa podlaskiego przygotowano i otwarto Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Różanymstoku (2003).

Szczególną działalność mogli salezjanie rozpocząć wraz z przejęciem ośrodków wypoczynkowych dla młodzieży w Ostródzie (1992 r.) i Lutomiersku (1994 r.). Także dziedzina środków komunikacji społecznej, również dostępna po przemianach, dała możliwości nowych propozycji dla młodzieży. I tak rozpoczął działalność portal internetowy bosko.pl dla młodzieży (2001 r.) oraz ogólnopolska strona salezjanów salezjanie.pl⁹.

Zmiany zaistniałe w ostatnich kilkunastu latach spowodowały poszerzenie pola pracy współbraci. Z pracy przede wszystkim duszpasterskiej w parafiach liczni współbracia przeszli do pracy w placówkach wychowawczych.

Aktualnie wspólnota współbraci Inspektorii św. Stanisława Kostki liczy 311 osób. W tej liczbie jest 237 księży, 21 koadiutorów i 53 studentów. Nowicjat od-

⁸ Salezjański Instytut Wychowania Chrześcijańskiego (SIWCH) zachował swoje struktury prawne. Wraz z wejściem w struktury Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego studenci SIWCH-u stali się studentami Uniwersytetu, a współbracia pracujący w instytucie – pracownikami Uniwersytetu. Nastąpiło to z początkiem akademickiego 2002/03.

⁹ Do momentu uruchomienia przez nas strony ten adres służył wyłącznie poczcie elektronicznej i kilku stronom, które w domenie salezjanie.pl miały swoje adresy, np. www.misje.salezjanie.pl; od 2003 r. pod tym adresem działa ogólnopolska strona internetowa salezjanów, za którą są odpowiedzialni współbracia z Inspektorii Warszawskiej.

bywa 6 nowicjuszy. Średnia wieku współbraci wynosi 44,02¹⁰. Współbracia są zorganizowani w 26 wspólnotach zakonnych, prowadzą 26 parafii, 17 szkół i 3 kapelanie samodzielne¹¹.

W ciągu 25 lat od podziału, funkcję inspektora Inspektorii św. Stanisława Kostki pełnili: ks. Wojciech Szulczyński (do 1984 r.), ks. Zdzisław Weder (1984–1990), ks. Zbigniew Malinowski (1990–1997), ks. Józef Struś (1997–2002) i ks. Jan Niewęglowski (od 2002 r.).

II. DZIAŁALNOŚĆ WYCHOWAWCZO-DUSZPASTERSKA

1. Parafie

Każde zgromadzenie zakonne ma swój własny charyzmat i włącza go w nurt Kościoła powszechnego. Towarzystwo Salezjańskie, założone przez św. Jana Bosko, czyni podobnie. Nieangażowanie się salezjanów w duszpasterstwo parafialne w początkach istnienia Zgromadzenia wynikało z treści 10. artykułu Konstytucji, który mówił: „Parafii z zasady nie przyjmować. W razie jednak gdyby dla słusznych przyczyn wypadło przyjąć, należy wymagać, by jej nie powierzano poszczególnym członkom, lecz Towarzystwu i to za zezwoleniem Stolicy Apostolskiej”¹². Polscy salezjanie szybko przekonali się, że nie mogą w pełni zastosować się do wymagań Konstytucji. Praktyka wykazała, że praca młodzieżowa prowadzona w oratoriach i podczas katechizacji pozaszkolnej najpełniej mogła się rozwijać w parafiach. Pierwszy raz duszpasterstwo parafialne uznano jako jeden z kierunków pracy Zgromadzenia w Kościele dopiero w Regulaminach ogólnych z 1972 r. wydanych *ad experimentum*. Najnowsze Konstytucje z 1984 r. parafie umieszczają wśród środowisk, w jakich realizuje swoją misję wychowawczą Towarzystwo Salezjańskie, a Regulaminy ogólne podają normy prawne oraz motywy, jakimi powinno się kierować przy przyjmowaniu tego rodzaju dzieł¹³.

Parafie obsługiwane przez salezjanów Inspektorii św. Stanisława Kostki w latach 1980–2005 można umownie podzielić na cztery zasadnicze grupy. Pierwsza z nich obejmuje te placówki salezjańskie, z którymi od początku (od chwili ich przejścia) było związane duszpasterstwo parafialne: Różanystok – 1919 r.,

¹⁰ Dane aktualne na początku 2005 r. Zob. *Flash* przygotowywany dla Domu Generalnego w Rzymie.

¹¹ Salezjanie Inspektorii Warszawskiej prowadzą także Polską Misję Katolicką w Berlinie oraz parafię w Castel Gandolfo.

¹² *Ustawy i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Ramsey 1950, s. 67.

¹³ *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Łódź 1972, art. 21–26, s. 169–171; *Konstytucje i Regulaminy*, Rzym 1986, art. 42, s. 75; art. 25–30, s. 263–265; *Program życia salezjanów księdza Bosko. Przewodnik po lekturze „Konstytucji salezjańskich”*, Kraków 1997, s. 272–274.

Czerwińsk – 1923 r., Łódź – św. Teresa – 1928 r., Warszawa Bazylika – 1931 r., Płock – 1931 r. Do podjęcia posługi parafialnej skłaniały salezjanów potrzeby miejscowej ludności i wymagania biskupów. W wielu przypadkach parafia miała pomagać istniejącemu zakładowi dobroczynnemu, a jej oddzielenie od dzieła wychowawczego było wprost niemożliwe¹⁴.

Do drugiej grupy zaliczono te parafie, które powstały po drugiej wojnie światowej przy istniejących domach zakonnych i kościołach, będących własnością Zgromadzenia: Kutno-Woźniaków – 1951 r., Łódź-Wodna – 1978 r., Sokołów Podlaski – 1978 r., Jaciążek – 1980 r., Głusków-Zielone – 1981 r. Tworzone ośrodki duszpasterskie zapewniały pewną stabilność w trudnym okresie politycznym, stały się dla salezjanów miejscem wypełniania misji wychowawczej oraz umożliwiały im przetrwanie do „lepszyc czasów”, w których mogli realizować właściwą Zgromadzeniu posługę młodzieżową w szkołach, internatach i bursach. Stąd też kościoły i kaplice przy domach salezjańskich systematycznie stały się ośrodkami działalności pastoralnej. Biskupi tworzyli nowe parafie, a współpracownicy zapewniaли właściwą obsługę wiernych oraz służyli pomocą okolicznym księżom¹⁵.

Duży, osobny zespół placówek duszpasterskich przyjęli salezjanie do obsługi w diecezji warmińskiej na tzw. Prusach Wschodnich: Sępole – 1946 r., Pogrodzie – 1952 r., Gutkowo – 1957 r., Lwowiec – 1957 r., Rogiedle – 1957 r., Sątoczno – 1962 r., Łęcze – 1968 r., Skolity – 1969 r., Tolkmicko – 1967 r., Pluty – 1975 r., Stare Jabłonki – 1977 r., Ostróda – 1981 r.¹⁶ Większe ośrodki duszpasterskie, przy których erygowano domy zakonne, były pewnego rodzaju centrami dla współpracowników pracujących na małych, względnie pojedynczych placówkach. Taką rolę pełniło Tolkmicko dla Pogrodzia i Łęcza, Ostróda dla Starych Jabłonek i Wałdowa. Sępole dla Lwowca i Sątoczna, Gutkowo dla Rogiedli i Likuz. Przyjmowano więc do obsługi pastoralnej zorganizowane już parafie znajdujące się blisko domu zakonnego, jak Sątoczno koło Sępopola. Ich liczba zwiększała się także z powodu wydzielania z już istniejących parafii nowych placówek duszpasterskich przy znajdujących się kościołach lub kaplicach filialnych, np. z Gutkowa – Likusy, a z Ostródy – Wałdowo¹⁷. Zgromadzenie pracę na Ziemiach Odzyskanych traktowało początkowo jako pomoc diecezjom. Kiedy poszczególne Kościoły lokalne osiągnęły zadowolający stan liczebny księży, salezjanie rozpoczęli proces odchodzenia z małych para-

¹⁴ W wyżej wymienionych pięciu parafiach tylko w Łodzi i w Warszawie istniały same oratoria. W pozostałych trzech okresowo prowadzono gimnazja, licea, szkoły zawodowe, małe seminaria i związane z nimi internaty, domy dziecka, nowicjat i studentat filozoficzny.

¹⁵ Arch. zakł. Kutno, Dekret z 5 V 1951 Nr 2419; Arch. zakł. Łódź-Wodna, Dekret z 29 IV 1978 r. Nr 436/78; ASIW, t. Jaciążek, 13 VI 1980 Nr 4740/80;

¹⁶ Por. A. Świda. *Salezjańskie duszpasterstwo na ziemiach zachodnich i północnych 1945–1970*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce. Księga Pamiątkowa*, red. R. Popowski, S. Wilk, M. Lewko, Łódź-Kraków 1974, s. 61–63; L. Kaliński, *Rodzina salezjańska w Polsce*, Warszawa 1988, s. 151–152. Pominięto w parafię we Fromborku, ponieważ została ona przekazana diecezji w 1981 r., a współpracownicy tam pracujący zostali przeniesieni do Ostródy.

¹⁷ Por. Elenka inspektorialne.

fii. Wypada przy tym ukazać dane porównawcze z innych inspektorii, które prowadzą duszpasterstwo parafialne na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Od 1991 r. przełożeni z Prowincji Wrocławskiej (ks. A. Śmigielski i ks. S. Semik) wycofali współbraci z 21 małych placówek duszpasterskich. Podobnie w Inspektorii Piłskiej, w ostatnich latach zrezygnowano z obsługi 15 parafii i przekazano je poszczególnym diecezjom. Jakże inaczej przedstawia się ta sytuacja w Prowincji Warszawskiej. W 1992 r. oddano tylko 2 parafie diecezji warmińskiej: Pluty i Skolity, ale za to przyjęto 4 nowe do obsługi, w tym 3 z zobowiązaniem budowy świątyni¹⁸. W trudnych warunkach tamtych terenów współbracia obsługiwali po kilka kaplic i kościołów filialnych znajdujących się na terenie jednej jednostki duszpasterskiej. Usiłowali jednak pracować zgodnie z wytycznymi Założyciela i ukierunkowywali się na pracę młodzieżową w strukturach parafialnych: ministranci, bielanki, oaza, jasełka, duszpasterstwo powołaniowe itd.

Synowie ks. Bosko podejmowali też trud organizowania nowych placówek duszpasterskich w rozwijających się dzielnicach miast: w Suwałkach – Osiedle Północ (1981 r.), w Ełku – Szybie (1984 r.), na obrzeżach Ostródy w Wałdowie (1993 r.) oraz w Olsztynie (1998 r.) – jeszcze na etapie lokalizacji terenu. Działalność w tych ośrodkach miejskich rozpoczynano od postawienia kaplicy, a następnie wznoszono świątynie i domy zakonne (plebanie)¹⁹. W omawianym okresie, po długoletnich staraniach, zbudowano w latach 1977–1987 kościół pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Płocku, który został konsekrowany 15 maja 1988 r. podczas obchodów setnej rocznicy śmierci ks. Jana Bosko. Obok świątyni usytuowano nowy dom zakonny dla współbraci²⁰. Zbudowano i oddano do użytku nową świątynię pw. Matki Bożej Miłosierdzia w Suwałkach, uroczyste poświęconą 24 maja 2000 r. przez biskupa Wojciecha Ziembę. Pewnym mankamentem tej placówki jest wielka i mało funkcjonalna plebania, wymagająca dużych funduszy na właściwe ogrzanie pomieszczeń. Działalność salezjanów w Suwałkach jest szeroko znana dzięki Pieszej Pielgrzymce do Wilna, którą w 1991 r. zapoczątkował ks. Leszek Ruciński. Aktualnie prace wykończeniowe trwają przy nowym kościele w Ełku. Tymczasowo odłożono na później wznoszenie wieży kościelnej, a doprowadzono do końca budowę oratorium i domu zakonnego. Ośrodek ten, pw. św. Rafała Kalinowskiego, jest malowniczo położony nad jeziorem znajdującym się w centrum parafii.

Kiedy przyjmowano parafię w Ostródzie, przejęto także ruiny starego kościoła. W latach 1981–1987 świątynię odbudowano dzięki zaangażowaniu ks. Władysława

¹⁸ Por. ASIW. T. Byłe Placówki, Pluty, ks. Z. Malinowski do ks. L. Rynkuna, Warszawa 2 II 1992 r.; Skolity, ks. Z. Malinowski do ks. K. Walczuka, Warszawa 2 II 1992 r., J. Pietrzykowski. *Salezjanie na Ziemiach Zachodnich i Północnych (1945–2000). Służba Kościołom lokalnym a realizacja własnego posłannictwa*, „Roczniki Teologiczne”, 48(2001), nr 4, s. 226.

¹⁹ ASIW, t. Inspektorja, Inspektorja św. Stanisława Kostki w latach 2001–2003, Warszawa 2004, s. 15–16 (mps).

²⁰ Por. Arch. zakł., Kronika parafii Płock Stanisławówka.

Ciszewskiego, pierwszego proboszcza i dyrektora wspólnoty zakonnej. Dopiero po trzech latach salezjanie rozpoczęli budowę domu parafialnego, którą ukończono w 1987 r. Oprócz kościołów salezjanie zbudowali kilka nowych okazałych kaplic: w Likusach 1978–1981, Łupsztychu – 1982 r., Suchaczu – 1985 r., Liskach – 1991 r.²¹.

W wymienionych kategoriach przyjmowanych parafii nie mieści się placówka w Żyrardowie, którą pierwszy biskup łowicki Alojzy Orszulik w 1993 r. przekazał salezjanom na stałe. Parafia pod wezwaniem św. Cyryla i Metodego w nowej dzielnicy tego robotniczego miasta była już bowiem zorganizowaną parafią. Powierzając żyrardowską parafię, ordynariusz łowicki niejako wpisał się w poczet dobrodziejów salezjańskich. Ksiądz Zbigniew Dziedzic, pierwszy dyrektor i proboszcz, w 1995 r. przedłużył istniejącą, murowaną kaplicę, która spełnia do dzisiaj wymagania kościoła parafialnego²².

Na miarę potrzeb wiernych i własnych możliwości salezjanie prowadzą także duszpasterstwo przy kościele klasztornym w Lutomierniku: regularnie odprawiają msze święte, nabożeństwa, głoszą kazania i posługują w konfesjonale. Podobne czynności spełniają także w kaplicy publicznej w Zgierzu, która znajduje się na terenie parafii św. Antoniego w Łagiewnikach, oraz w kaplicy domowej w Lublinie²³.

Wkład salezjanów Inspektorii św. Stanisława Kostki w duszpasterstwo parafialne był znaczny. W 1993 r. „na pierwszym etapie” w charakterze administratorów parafii i wikariuszy pracowało 80 księży, którzy obsługiwali 25 parafie i około 143 tys. wiernych. Wyrazem docenienia pracy współbraci było mianowanie niektórych proboszczów dziekanami (Z. Dziedzica, J. Tomasika, J. Michurskiego, Z. Jakuboszczaka, S. Kutwińskiego, K. Rzymowskiego).

2. Domy formacyjne

*Temu, kto obiera życie salezjańskie, stworzy się środowisko i warunki odpowiednie do poznania własnego powołania i osiągnięcia dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej*²⁴.

Zgodnie z obowiązującymi normami i praktyką stosowaną w Zgromadzeniu, zastanawianie się nad wyborem drogi zakonnej powinno się dokonywać w aspi-

²¹ Por. Kronika parafii pw. Matki Bożej Miłosierdzia w Suwałkach 1991; L. Kaliński, dz.cyt., s. 150, K. Lis, *50 lat pracy duszpasterskiej salezjanów w Sępopolu*, Mińsk 1996, s. 16 (mps).

²² ASIW, t. Żyrardów, Dekret z 15 VI 1993 r. Idz. 907/A/93; *Salezjanie. 10 lat w Żyrardowie*. Żyrardów 2003 s. 15. Z dwóch powodów pominięto nową parafię i kościół w Wyznem koło Rzeszowa, bowiem miejscowość ta znajduje się na terenie inspektorii krakowskiej, a placówka duszpasterska powstała z inicjatywy prywatnej ks. Juliana Rykały. Po jego śmierci 3 XII 1988 r., proboszczem został ksiądz diecezjalny.

²³ J. Pietrzykowski, *Wkład salezjanów w życie Kościoła (archi)diecezji łódzkiej 1922–1998*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 7(1998), s. 312–313, 316; ASIW, t. Lublin, Protokół wizytacji kanonicznej przeprowadzonej przez Delegata Generała ks. A. Dziędziela, Lublin 26–27 IV 1987 r.

²⁴ *Konstytucje* 1986 art. 109a s. 157.

rantatach i prenowicjatach. Natomiast sam proces formacji początkowej odbywa kolejno w nowicjacie, studentacie filozoficznym (od 1984 r. nazywanym postnowicjatem) i instytucie teologicznym²⁵.

Pierwszym i w miarę stabilnym domem formacyjnym w Inspektorii św. Stanisława Kostki jest nowicjat w Czerwińsku nad Wisłą. Istnieje on od 1924 r., z przerwą podczas okupacji hitlerowskiej (1939–1945) oraz w latach 1965–1972, kiedy przejściowo znajdował się w Kutnie-Woźniakowie. Czerwińsk ma wszystkie atuty sprzyjające formacji i duchowemu rozwojowi kandydatów do Towarzystwa Salezjańskiego. A są nimi: sanktuarium maryjne z koronowanym obrazem Matki Bożej, piękna zabytkowa romańska bazylika, malownicze położenie na wzgórzu wśród starych lip i kasztanów kilkadziesiąt metrów od Wisły, urzekający widok na rzekę i Puszcę Kampinowską. Przeszłość i teraźniejszość dają dogodną szansę rozwoju tego ośrodka salezjańskiego i jednocześnie religijnego, narodowego i kulturalnego²⁶.

Przez pierwsze trzy lata po podziale inspektorii w 1979 r. nowicjat w Czerwińsku pozostał wspólny dla obu północnych Inspektorii: św. Stanisława Kostki i św. Wojciecha. Z nowo powstałej Inspektorii Piłskiej w Czerwińsku w latach 1980–1982 formację początkową rozpoczęło 77 nowicjuszków. Od 1990 r. przez dom czerwiński przeszło 19 kandydatów do Zgromadzenia ze Wspólnoty Niepodległych Państw, głównie z Białorusi. W latach 1979–2005 z Inspektorii Warszawskiej zostało przyjętych 694 nowicjuszy: w tym 1 ksiądz, 634 kleryków i 59 koadiutorów. Z tej pokaźnej liczby 490 neoprofesów złożyło pierwsze śluby zakonne, pozostałych 206 nie zgłosiło się, odeszło lub zostali usunięci²⁷.

²⁵ Por. tamże; *Konstytucje i Regulaminy 1972*, art. 72, s. 189, *Dyrektorium Inspektoriatne Inspektorii św. Stanisława Kostki*, Warszawa 1987, s. 47–48; *Dyrektorium Inspektorii św. Stanisława Kostki*, Warszawa 2001, s. 13–14.

²⁶ Rozwój Zgromadzenia na ziemiach polskich zmusił salezjanów do otwierania własnych domów formacyjnych. Pierwszy nowicjat dla koadiutorów otwarto w 1903 r. w Oświęcimiu. Rok później wspólny nowicjat dla kleryków i koadiutorów zorganizowano w Daszawie koło Stryja. Jednak z powodu braku odpowiednich pomieszczeń, po trzech latach przeniesiono go do Radnej (Słowenia). Na początku pierwszej wojny światowej nowicjat zamknięto, ponieważ większość nowicjuszków zostało powołanych do służby wojskowej. Tymczasowo w 1916 r. zorganizowano nowicjat w Pleszowie koło Mogiły pod Krakowem, a po dwóch latach przeniesiono na Łosiówkę. Przez kolejne 4 lata (1919–1923) dom nowicjacki funkcjonował w Kleczy Dolnej koło Wadowic. Tak więc po dwudziestoletnim istnieniu „koczowniczego nowicjatu” znalazł on stałe miejsce w Czerwińsku. Po ponownym zlikwidowaniu małych seminarium duchownych, w połowie lat sześćdziesiątych zmalała gwałtownie liczba kandydatów do Towarzystwa Salezjańskiego. Ponieważ zachodziła obawa przejęcia pomieszczeń klasztornych przez państwo, nowicjat przeniesiono do Kutna-Woźniakowa, a w Czerwińsku zorganizowano studentat filozoficzny. Por. ASIW, t. *Protokoły posiedzeń rad inspektoriatnych*, Ląd 16 VI 1964 r.; A. Świda, *Salezjańskie nowicjaty na ziemiach polskich*, Łódź 1973, s. 15; J. Pietrzykowski, *Nowicjat salezjański w Czerwińsku 1924–1994*. „Seminare”, 10 (1995), s. 344–346, 357.

²⁷ ASIW, t. *Katalog Główny członków Towarzystwa Salezjańskiego od 1945 r.* W zestawieniu ujęto także nowicjuszy z 2004/05.

Obowiązki mistrzów nowicjatu pełnili następujący księża: Józef Michurski (16 VIII–15 IX 1979 i 1980/81), Zdzisław Weder (16 IX 1979–1980), Bernard Kaliński (1981–1984), Wojciech Szulczyński (1984–1996), Henryk Bonkowski (1996–2000), Adam Homoncik (2000–). W pracy formacyjnej wspomagali ich socjusze, przeważnie byli to młodzi kapłani, a nawet często neoprezbiterzy²⁸. Jedynym wyjątkiem, jeśli chodzi o wiek, był ks. Tadeusz Bazylczuk.

Ważnymi wydarzeniami w rocznej formacji były serie rekolekcji: na rozpoczęcie nowicjatu i przed złożeniem pierwszej profesji zakonnej, którą składano zasadniczo na rok lub trzy lata. Ponadto tradycyjnie praktykowano trzydniowe skupienie przed aktem oddania Matce Bożej Niepokalanej (8 XII), połączone z przywdziaaniem sutanny i wręczeniem krzyży koadiutorom. Inspektor ks. Józef Struś wprowadził możliwość ślubów dwuletnich, ale od 1998 r. zrezygnował z uroczystych obłóczyn i trzydniowego skupienia przeprowadzanego z tej okazji²⁹.

Klerycy, którzy mieli ukończoną szkołę średnią i zdaną maturę, bezpośrednio po ukończeniu nowicjatu rozpoczynali sześcioletnie studia seminaryjne w wyznaczonych domach formacyjnych. Zasadniczym celem wyższego seminarium duchownego jest formacja przyszłych kapłanów zgodnie z Konstytucjami i Regulaminami ogólnymi Towarzystwa Salezjańskiego oraz według *ratio studiorum* ogólnopolskim i salezjańskim dostosowanym do wymagań krajowych. Alumni mają zdobywać szeroką i solidną wiedzę, aby dzięki wierze pogłębionej i umocnionej przez studia mogli głosić ludziom naszych czasów Ewangelię oraz zaszczerpić ją w ich kulturze. Zgodnie z obowiązującą konstytucją z 24 maja 1931 r. papieża Piusa XI *Deus scientiarum Dominus*, teologię poprzedzają studia filozoficzne³⁰.

Po podziale inspektorii studentat filozoficzny wrócił do Kutna-Woźniakowa (w 1992 r. przeniesiony do Łodzi) i pozostał wspólny do 1996 r. dla prowincji warszawskiej i piłskiej³¹. Do podziału seminarium na studentat filozoficzny i teo-

²⁸ Tadeusz Niedziela 1981/82, Wiesław Bodo 1982/1983, Tadeusz Niewęglowski 1983/84, Henryk Bonkowski 1984–1986, T. Bazylczuk 1987–1989, Kazimierz Dąbrowski 1990/91, Andrzej Tańcula 1991–1993, Edmund Modzelewski 1993/94, Krzysztof Cyran 1994/95, Dariusz Kozłowski 1996/97; Sławomir Lubiński 1997/98, Jerzy Gabrych 1998–2002, Jarosław Pachulski 2002/03, Marek Szydlik 2004. Por. ASIW, t. Katalog główny członków Towarzystwa Salezjańskiego od 1945 r.; Elenco Generale 1981–2004.

²⁹ Od 1991 r. obłóczyny odbywają się w maju, do 1997 r. poprzedzono je trzydniowym skupieniem. Relacja ustna ks. W. Szulczyńskiego i ks. H. Bonkowskiego, Warszawa 22 XI 2004 r.

³⁰ Por. P. Hemperek, *Deus scientiarum Dominus*, Encyklopedia Katolicka, 3(1985), kol. 1216; KPK, kan. 659 § 1–2; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym 1985; *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce (Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia)*, Częstochowa 1999; *Formacja Salezjanów Księdza Bosko. Zasady i normy. Kryteria i normy rozeznania powołania salezjańskiego. Dopuszczenia*. Rzym 2000.

³¹ Po drugiej wojnie światowej w Kutnie-Woźniakowie istniał dom dziecka i szkoła tkacka. W 1949 r. władze państwowe zlikwidowały szkołę, a salezjanie zrezygnowali z dalszego prowadzenia sierocińca z powodu trudności finansowych. Inspektor ks. S. Rokita, chcąc zatrzymać obiekt i

logiczny, który miał miejsce w 1980 r. przyczynił się wzrost powołań związany z wyżym demograficznym z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, wybór kard. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową, a także brak wolnych pomieszczeń w WSD TS w Łądzie. We wrześniu 1980 r. 24 kleryków pierwszego kursu rozpoczęło studia w Kutnie-Woźniakowie, natomiast drugi rocznik filozofii pozostał w Łądzie. W nowym miejscu kuchnia i jadalnia znajdowały się w domu głównym (dworku), a sale wykładowe i mieszkania kleryków w nowym piętrowym budynku zbudowanym pod koniec lat siedemdziesiątych. W latach 1983–1985 dobudowano do niego część południową z przeznaczeniem na bibliotekę, czytelnię, aulę, kuchnię, jadalnię oraz szatnię. Nowy budynek razem z częścią wcześniejszą tworzy gmach w kształcie litery „T” i razem z dworkiem swobodnie mieścił 70 kleryków i 10 księży³². Przez 12 lat (1980–1992) studiowało w Kutnie-Woźniakowie 763 kleryków, w tym 4 z Białorusi. Obowiązki dyrektorów postnowicjatu pełnili następujący współpracownicy: ks. mgr Zdzisław Weder (1980–1984), ks. dr Alexander Janeczek (1984–1990) i ks. mgr Stanisław Szmidt³³.

Po upadku w Polsce władzy komunistycznej (1989 r.) salezianie odzyskali w 1991 r. swoją własność w Łodzi przy ul. Wodnej 34 i 36. W następnym inspektor ks. Z. Malinowski część wolnego gmachu przeznaczył na studentat filozoficzny, który został przeniesiony z Kutna-Woźniakowa³⁴. Z wyjątkiem rektora i spowiedników, wykładowcy i wychowawcy podzielili los kleryków. Wykłady i zajęcia w Łodzi przebiegały normalnie i zgodnie z zaplanowanym kalendarium. Początkowo odczuwano brak biblioteki, którą przeniesiono z rocznym opóźnieniem. W 1993 r. w magazynie znajdowało się 33 tys. pozycji skatalogowanych i około 100 tytułów czasopism krajowych i zagranicznych³⁵. Do 1996 r. w postnowicjacie

uchronić go przed przejściem na cele świeckie, erygował studentat filozoficzny, który istniał do 1965 r. Jak zaznaczono wcześniej w latach 1965–1972 klerycy studiowali filozofię w Czerwińsku. Następnie studentat filozoficzny został przeniesiony do Łądu i funkcjonował tam do 1981 r. Por. J. Pietrzykowski, *Salezianie w Kutnie-Woźniakowie (1938–1998) jako odpowiedź na zapotrzebowania Inspektorii Św. Stanisława Kostki*, „Seminare”, 16 (2000), s. 566–569, 572.

³² Por. Arch. zakł., Kronika Domu; Sprawozdania roczne kierowników studiów za lata 1980–1984.

³³ Por. Arch. zakł., Indeks Generalny Studentatu Filozoficznego; Sprawozdania roczne kierowników studiów 1984–1992.

³⁴ Salezianie przybyli do Łodzi w 1922 r. i prowadzili przy ul. Wodnej szkołę z internatem i warsztatami oraz oratorium. 12 VII 1962 r. władze państwowe zajęły wszystkie pomieszczenia szkolne, warsztatowe i internackie. Dotychczasowym właścicielom wydzielono część mieszkalną dla inspektoratu oraz współpracowników obsługujących kościoły. Dopiero 2 VII 1991 r. nastąpiło urzędowe przekazanie obiektu salezjanom. Od września tego rozpoczęło działalność Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Bosko w Łodzi. Por. J. Pietrzykowski, *Szkoła salezjańska w Łodzi 1922–1992*, „Seminare”, 10(1994), s. 229–241.

³⁵ Zgodę od przełożonego generalnego ks. E. Vigano na translację postnowicjatu uzyskano 18 VII 1991 r. Dla wspólnoty seminaryjnej erygowano 11 VI 1992 r. nowy Dom Zakonny pod wezwaniem św. Józefa. Por. ASIW. t, Seminarium Filozofia, ks. F. Maraccani do ks. Z. Malinowskiego. Roma 18 VII 1991 r.; L Erezione Canonica della Casa San Giuseppe in Łódź, Prot. N. 179/92, E. Vigano, Roma 11 VI 1992 r. Sprawozdanie kierownika studiów za rok 1993/1994.

formowało się 167 alumnów z prowincji warszawskiej i pilskiej, a w latach 1996–2005 studiowało 132 kleryków i 4 koadiutorów z Inspektorii św. Stanisława Kostki. Dyrektorami tej wspólnoty byli: ks. Stanisław Koronkiewicz (1992–1998),

ks. mgr Sławomir Łubian (1998–2004) i ks. mgr Andrzej Wujek (2004–)³⁶. Przy tej okazji nie sposób pominąć wykładowców: ks. mgra Tadeusza Bazylczuka i ks. mgra Stanisława Szmidta, którzy od ukończenia studiów uczą i mieszkają w domach formacyjnych. Ten ostatni jest twórcą wystawy misyjnej, która została przewieziona z Kutna-Woźniakowa do Łodzi i cieszy się dużym zainteresowaniem w nowym miejscu.

Nowa era dla WSD TS w Łodzi nastąpiła w 1996 r. Staraniem inspektora ks. Z. Malinowskiego dobudowano część gmachu przy ul. Wodnej, a następnie wycofano z Łądu teologów należących do Prowincji Warszawskiej. Z kolei alumni pilski studiujący filozofię w Łodzi zostali przeniesieni do Łądu. Nowy studentat teologiczny tworzy osobną wspólnotę zakonną pod wezwaniem św. Franciszka Salezego, którą 15 maja 1996 r. erygował generał ks. J. Vecchi. W latach 1996–1999 filozofię i teologię razem z salezjanami studiowali klerycy pasjoniści, dojeżdżający na zajęcia z Łodzi–Teofilowa. Alumni teologii zostali studentami ATK³⁷.

Jednym ze znaków prężności i aktywności placówki naukowo-dydaktycznej jest dobry warsztat (biblioteka, czytelnia, wyposażone sale wykładowe), kadra z odpowiednimi stopniami naukowymi, publikacje oraz organizowane sympozja. Już od 1997 r. regularnie pod koniec lutego każdego odbywa się jednodniowe Ogólnopolskie Forum Rekolekcyjne. Ponadto odbyły się okolicznościowe sympozja związane z jubileuszami: 25 kwietnia 1998 r. na stulecie obecności salezjanów na ziemiach polskich oraz 23 października 1999 r., kończące obchody pięćdziesiątej rocznicy śmierci kard. Augusta Hlonda. Temu wydarzeniu towarzyszyła okolicznościowa wystawa dotycząca osoby wielkiego salezjanina³⁸.

³⁶ Arch. zakł. Indeks Generalny Studentatu Filozoficznego; Kronika Domu pw. św. Józefa.

³⁷ „Inspektorie północne dążą do stworzenia odrębnych domów nowicjackich oraz odrębnych seminariów; inspektoriat pilski w Łądzie razem teologia i filozofia, zaś inspektoriat łódzki: filozofia w Woźniakowie, a teologia w Lutomierniku” ASIK, t. KSIP, Częstochowa 27–28 V 1982 r.; ASIW t, Seminarium Teologia, L. Erezione Canonica della Casa San Francesco di Sales in Łódź, Prot. N. 065/96, J. Vecchi, Roma 15 V 1996; Rektor ATK ks. J. Bartnicki do ks. Z. Malinowskiego, Warszawa 7 II 1997 r.; ks. Z. Pisiałek CP do ks. J. Strusia, Warszawa 19 VI 1999 r.; J. Pietrzykowski. *Zarys dziejów WSD TS w Łądzie (1952–2002)*, w: *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą (1952–2002)*, red. M. T. Chmielewski, Łąd 2002, s. 24–25.

³⁸ Por. ASIW, t. Seminarium Teologia, Program Sympozjum „Dzieło Księdza Bosko w Polsce”; „Pro Memoria”, listopad 1999.

Dyrektor teologii jest rektorem WSD TS i on reprezentuje instytucję na zewnątrz. W latach 1996–2005 teologię studiowało 141 alumnów (w tym 6 pasjonistów), a 73 przyjęło święcenia kapłańskie³⁹.

3. Duszpasterstwo młodzieżowe⁴⁰

Konstytucje salezjańskie w swojej pierwszej i drugiej części mówią o misji Zgromadzenia, jaką wytyczył ks. Bosko. Sposób realizacji tej misji składa się na całość działalności salezjańskiej, która ma różne aspekty: ewangelizację, wychowanie, dzieła powołaniowe, stowarzyszenia, przygotowanie kolejnych pokoleń salezjanów, świeckich animatorów i współpracowników. Zawsze jednak w centrum wszelkich działań i dzieł pozostawać powinna młodzież.

Spoglądając na mijające 25 lat istnienia warszawskiej inspektorii salezjanów, można się łatwo przekonać, iż rodzaje podejmowanych dzieł, styl i owoce pracy dopomagały korygować nasz statut wychowawców i duszpasterzy młodzieży, aby był on jak najbardziej praktyczny i autentyczny. Wszelkie podejmowane starania, by wyjść naprzeciw oczekiwaniom młodzieży, na przestrzeni tych 25 lat zaowocowały w sposób bardzo konkretny.

Zmiany ustrojowe i społeczne, które przeszedł nasz kraj w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia pozwoliły nam na postawienie pierwszego tak ważnego i znaczącego kroku w kierunku przekształcenia form naszej działalności, która w latach powojennych i komunistycznych skoncentrowała się na duszpasterstwie parafialnym, w dzieło misyjne, którego formę zaczęły określać „potrzeby tych, dla których się poświęcamy” (K 41). Był to ten sam krok, który postawił ks. Bosko, przekształcając turyńskie oratorium, będące dziełem typowo parafialnym, w miejsce, które stało się dziełem wychowawczym i duszpasterskim dla wszystkich, szczególnie dla tych, którymi nikt się nie zajmował.

Pierwszą formą tej odnowionej działalności salezjańskiej naszej inspektorii, stały się oratoria-centra młodzieżowe. Ich powstanie wiązało się oczywiście z wygospodarowaniem pomieszczeń, zapleczem logistycznym, tworzeniem boisk, ale przede wszystkim prowadziło do angażowania młodych ludzi do współpracy w dziele wychowania. Rozwój płaszczyzny oratoryjnej naszych placówek prowadził przez wypracowanie procesu formacji animatorów i współpracowników, doskonalenia metod, tworzenia projektów wychowawczych, szukania wciąż nowych propo-

³⁹ Statut WSD TS Inspektorii św. Stanisława Kostki, 12 V 2001 r. Rektorami w Łodzi byli: ks. dr Józef Struś (1996), ks. dr Kazimierz Gryzenia (1997–2003 – nie pełnił obowiązków dyrektora) i ks. dr Tadeusz Jarecki (2003 –).

⁴⁰ Tekst opracowano na podstawie: Dokumentacja Archiwum Ośrodka Powołaniowego za lata 1997–2004. Sprawozdanie o stanie Inspektorii św. Stanisława Kostki, Dokumenty Kapituły Inspektorialnej 1998, Inspektoriat św. Stanisława Kostki w latach 1998, 1999, 2000. Sprawozdanie inspektora ks. Józefa Strusia, Warszawa 2001, Sprawozdanie z życia i działalności inspektorii w sześćciu latu posługi inspektora ks. Józefa Strusia, Warszawa 2002.

zycji dla gromadzącej się wokół oratoriów młodzieży. Doświadczenie różnorodnych działań w ramach oratorium doprowadziło także do uregulowań prawnych tej sfery działalności salezjańskiej, a co za tym idzie do kolejnych aktów rejestracji oratoriów jako stowarzyszeń na prawach państwowych. Na dzień dzisiejszy w Inspektorii św. Stanisława Kostki działają 23 oratoria, z których 17 ma statut prawny. Oprócz salezjanów odpowiedzialnych za ten rodzaj działalności salezjańskiej w oratoriach czynnie współpracuje około 300 animatorów i pomocników.

Płaszczyzna oratorium-centrum młodzieżowego to szereg propozycji skierowanych do młodzieży. Jedną z nich jest Salezjańska Organizacja Sportowa SALOS. Korzenie tej organizacji sięgają ks. Bosko, sport i zabawy ruchowe stanowiły bowiem nieodłączny element systemu prewencyjnego. Pierwsze działania, które można związać z nazwą SALOS, datujemy na 1990 r. Wtedy po raz pierwszy drużyna z Polski wzięła udział w Europejskich Igrzyskach Młodzieży Salezjańskiej oraz przeprowadzono pierwsze mistrzostwa w piłkę nożną dla Polski salezjańskiej zorganizowane przez Inspektorię Warszawską. Za oficjalny dzień narodzin Salezjańskiej Organizacji Sportowej SALOS przyjmuje się 6 czerwca 1992 r. Podczas zebrania założycielskiego przyjęto wówczas statut oraz powołano do życia stowarzyszenie. SALOS ma osobowość prawną, jest członkiem Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Prowadzona działalność popularyzatorska, naukowa i wydawnicza przyczyniła się do stworzenia podstaw prawnych i organizacyjnych do tworzenia stowarzyszeń lokalnych. Do dnia dzisiejszego powstało 29 stowarzyszeń lokalnych SALOS. Zrzeszają one ponad 2 tys. młodych ludzi pod kierunkiem prawie dwustu animatorów, trenerów i działaczy sportowych. Rokrocznie organizowane są dziesiątki imprez sportowych o charakterze lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i światowym. SALOS współpracuje również z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu, Episkopatem Polski oraz wieloma innymi instytucjami rządowymi i pozarządowymi.

Odpowiedzią na wciąż pogłębiający się proces zubożenia niektórych środowisk społecznych i nasilających się zjawisk patologicznych w rodzinie było powstanie świetlic środowiskowych w ramach działalności oratoryjnej. Stały się one miejscem, gdzie dzieci i młodzież z rodzin dotkniętych biedą i patologią oraz z rodzin rozbitych znajdują klimat pokoju, przyjaźni i miłości, a także otrzymują regularną pomoc pedagogiczną i psychologiczną, a często również możliwość regularnego odżywiania się. Obecnie w naszych oratoriach działa 9 takich świetlic. Niektóre z nich mają również odrębną osobowość prawną.

Różnorodna działalność oratorium nie mogła pominąć ani wykluczyć ze swoich kręgów dzieci upośledzonych. W Inspektorii Warszawskiej działają trzy grupy Wiara i Światło, które zrzeszają około 200 osób: dzieci i rodziców, włączając się również czynnie w ogólnopolską działalność tego ruchu.

Pośród grup będących częścią ruchów i stowarzyszeń istniejących w łonie Kościoła, a działających przy oratoriach, należy wymienić również Wspólnoty Taizé, grupy Ruchu Światło-Życie, Odnowy Charyzmatycznej oraz Pustyni Miast.

Nie można pominąć takich sfer pracy oratoryjnej, jak: schole dziecięce, zespoły muzyczne, grupy teatralne, grupy charytatywne, koła biblijne, koła misyjne, koła plastyczne, koła modelarskie oraz językowe, filmowe kluby dyskusyjne.

Formą działalności wartą podkreślenia jest Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej ZHR. Związek powstał w 1989 r., wyrastając z Niezależnego Ruchu Harcerskiego, który skupiał wówczas środowiska harcerskie pragnące stworzyć alternatywę dla ZHP. W ramach grup ZHR salezjanie-instruktorzy stworzyli Salezjański Ruch Programowo-Metodyczny „Dęby”, zatwierdzony przez władze ZHR. Ruch skupia drużyny harcerskie działające przy placówkach salezjańskich oraz inne drużyny, harcerzy starszych i instruktorów, pragnących w wychowaniu harcerskim wcielać w życie metodę św. Jana Bosko. Obecnie w ramach programu „Dęby” działa 7 kręgów harcerskich. Biorą one czynny udział w obozach letnich i zimowych, rekolekcjach i skupieniach, pomagają przy organizacji Campo Bosco, podejmują służbę przy żłóbkach i Grobach Pańskich.

Żywą i aktywną częścią oratorium stanowi Liturgiczna Służba Ołtarza. Skupia ona ponad 1300 ministrantów, objętych programem formacyjnym LSO. Jest to szczególnie ważny element działalności salezjańskiej, gdyż grupy ministranckie stanowią idealne miejsce do odkrywania i wzrostu powołań. Na przestrzeni lat forma i styl prowadzenia grup LSO uległa znacznym przemianom. Rokrocznie odbywa się ogólnoinspektorialne święto Liturgicznej Służby Ołtarza zwane *Dominikaliami*. Łączy ono elementy modlitwy i rozrywki, prowadzi do przeżycia wspólnoty i przyjaźni.

Wielokrotnie na przestrzeni lat działalność oratorium przybierała charakter o wiele szerszy niż tylko parafia. Przez długie lata organizowano przeglądy piosenki religijnej (Maria Song, Cecyliada, Psallite Deo i inne), które przyciągały do naszych oratoriów młodzież z miasta, regionu, a nierzadko z odległych zakątków Polski. Nadal kilka z naszych oratoriów organizuje własne przeglądy piosenki o zasięgu regionalnym.

Równie ciekawą i cieszącą się powodzeniem praktyką oratoryjną jest działalność wydawnicza. Wiele oratoriów ma własne czasopisma i gazetki, które są systematycznie rozprowadzane na terenie parafii i miast. W skali inspektorii takim czasopiśmem do 2000 r. były „Ziarna”, ukazujące się w nakładzie 10 000 egzemplarzy i znajdujące swych odbiorców w całej Polsce.

Ksiądz Bosko w swoim oratorium nie zapominał nigdy o rozwijaniu talentów i naturalnych zdolności, w które tak bogaci są młodzi ludzie. Także w inspektorii warszawskiej starano się nie zaniedbywać tej, jakże ważnej, sfery życia, jaką jest teatr. W wielu naszych oratoriach przez długie lata istniały bardzo liczne grupy teatralne, które rokrocznie wystawiały kilka spektakli teatralnych. Były to przede wszystkim Jasełka oraz Misteria Męki Pańskiej. Praktyka ta jest do dziś podtrzymywana w kilku naszych oratoriach i znajduje szeroki odbiór – Misterium Męki Pańskiej w Czerwińsku rokrocznie ogląda około 8000 ludzi.

Kapituła Generalna 24. wskazała istotną rolę i znaczenie różnorodnych form organizacji i formacji młodzieży. Odpowiedzią na to wezwanie Kapituły stała się Inspektorialna Rada Młodych wraz z lokalnymi radami młodych. Takie lokalne rady powstały już w większości naszych oratoriów i zraszają one młodych ludzi najbardziej zaangażowanych w działalność oratoryjną.

Jednym z owoców działań w celu integracji młodych ludzi w duszpasterstwo młodzieżowe było stworzenie wydarzenia o nazwie Campo Bosco. Odbywa się ono regularnie każdego od 1993 r. Gromadzi młodzież objętą duszpasterstwem salezjańskim na co dzień oraz wszystkich, którzy biorą udział w akcjach letnich i zimowych organizowanych przez oratoria. Campo Bosco ma charakter święta młodych. Łączy w sobie elementy duchowości, modlitwy, refleksji oraz wypoczynku, rozrywki, radości przebywania w gronie przyjaciół. Wydarzeniu towarzyszą konferencje, koncerty, spektakle, praca w grupach. Trwające trzy dni święto gromadzi zwykle od 500 do 1000 osób.

W działalność oratoryjną wkomponowuje się również ruch pielgrzymkowy. W ramach pielgrzymek diecezjalnych prowadzone są od kilkunastu lat grupy pielgrzymkowe z Płocka i Warszawy, od kilku lat z Żyrardowa. Od piętnastu lat wyrusza Salezjańska Piesza Pielgrzymka z Suwałk do Wilna, a od dwudziestu trzech lat Różanystok gości pielgrzymkę z Białegostoku, zapoczątkowaną z okazji koronacji obrazu sanktuarium różanostockiego.

Osobną sferą działalności młodzieżowej jest duszpasterstwo akademickie. W historii inspektorii istniały cztery silne ośrodki duszpasterstwa środowisk akademickich. Trzy z nich działają do dziś: DA „Petroklezja”, DA „Przystań” i DA „Węzeł”. Zraszają one blisko 1000 osób. Powstały w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Duszpasterstwo akademickie „Węzeł” z Łodzi w 1992 r. zarejestrowano jako Stowarzyszenie Akademickie „Węzeł”. Działa w nim jedenaście sekcji. Najważniejsze formy działalności to: forum dyskusyjne „Meritum”, katechezy przedmażeńskie, wieczory autorskie, galeria, wspólnota pomocy niepełnosprawnym, grupy modlitewne, pismo „Sternik”, doroczne koncerty ewangelizacyjne „Baw się bez dopingu”, Ruch Kościoła Domowego, grupa charytatywna. Przy „Węzle” istnieje również świetlica Małe Dzieci – miejsce, w którym dzieci z rodzin ubogich i zagrożonych mogą spędzić wolny czas, zjeść posiłek, odrobić lekcje – opiekuje się nimi około 20 studentów. „Węzeł” ma w swej historii również przeglądy religijnej poezji śpiewanej i audycje radiowe.

W 1992 r. pojawiła się nowa rzeczywistość młodzieżowej działalności salezjańskiej – *Saruel*. Salezjański Ruch Ewangelizacyjny *Saruel* zrodził się w odpowiedzi na wezwanie Kościoła do *nowej ewangelizacji*. Ruch narodził się podczas rekolekcji ewangelizacyjnych. Wielu młodych ludzi uczestniczących w tych rekolekcjach zapragnęło kontynuacji doświadczenia, jakie przeżyli w czasie wakacji. *Saruel* umożliwia młodym ludziom, szczególnie zagubionym i oddalonym od Boga i Kościoła, doświadczyć Bożej miłości i bezinteresownej przyjaźni ludzkiej, a następnie zaangażować ich w ewangelizację ich środowisk życia. Ruch stara się

to osiągnąć przez rekolekcje organizowane w czasie ferii i wakacji oraz przez rekolekcje szkolne i parafialne. Nieodłączną formą działalności jest teatr i muzyka. Grupa teatralna *Saruel* podczas siedmiu lat istnienia stworzyła sześć dużych autorskich spektakli teatralnych, które wystawiano w całej Polsce. Zespół muzyczny *Saruel Music* wydał cztery płyty oraz zagrał liczne koncerty w Polsce i zagranicą, wpisując się tym samym na trwałe do kanonu polskiej muzyki chrześcijańskiej. Od początku działalności w organizowanych przez *Saruel* akcjach wzięło udział kilkanaście tysięcy młodzieży z Polski, Białorusi, Ukrainy, Francji i Anglii.

Do dzieł młodzieżowych na szczeblu inspektorialnym należy zaliczyć również działalność Ośrodka Powołań. Od 1992 r. przybierał on różne formy działalności i angażował coraz większą liczbę współpracowników odpowiedzialnych za poszczególne działania. Od dwóch lat istnieje pod nazwą Ośrodka Młodzieżowo-Powołańcowego „Emaus”. Ośrodek organizuje: Dzień Otwartych Drzwi w łódzkim seminarium, skupienia adwentowe i wielkopostne, rekolekcje dla maturzystów, obozy zimowe i wakacyjne, weekendy z ks. Bosko, animuje działalność powołaniową na poszczególnych placówkach inspektorii. Dysponując równocześnie bazą materialną, jest miejscem, gdzie młodzież może oddawać się refleksji, modlitwie oraz znaleźć pomoc duchową i wychowawczą.

Mówiąc o działalności młodzieżowej inspektorii, nie wolno pominąć ośrodków wypoczynkowych w Lutomiersku, Ostródzie-Kaczorach i Rudce Starościńskiej⁴¹. Są to miejsca, które każdego goszczą dzieci, młodzież nie tylko z naszych oratoriów, ale również z całej Polski i zagranicy.

Jednym z młodszych ruchów, jaki pojawił się w Inspektorii Warszawskiej, jest Wolontariat Misyjny. Działa on przy Ośrodku Misyjnym i zrzesza kilkudziesięciu młodych ludzi, którzy odkrywają w swoim życiu powołanie misyjne.

Beniaminkiem wśród dzieł i ruchów młodzieżowych, a zarazem odpowiedzią na współczesne wyzwania świata, jest portal internetowy bosko.pl. Portal powstał trzy lata temu. Każdego dnia odwiedza go około 5000 internautów.

4. Placówki edukacyjne i wychowawcze

Przemiany polityczne i społeczne, jakie dokonały się w Polsce w 1989 r., dały impuls do odradzenia się tradycji szkolnictwa katolickiego. Inspektoria św. Stanisława Kostki stosunkowo szybko podjęła to wyzwanie. Okazało się ono niełatwym zadaniem, ponieważ nie mieliśmy przygotowanej salezjańskiej kadry kierowniczej. Zaledwie kilku współpracowników mogło podjąć pracę dydaktyczną. Jednakże determinacja, przede wszystkim inspektora ks. Zbigniewa Malinowskiego, by powrócić do istoty naszego posłannictwa i charyzmatu, spowodowały, że

⁴¹ Od 2002 r. ośrodek w Rudce nie jest administrowany przez salezjanów. Współpracownicy włączają się w prowadzenie działań duszpasterskich, organizowanych w ośrodku w czasie wakacji.

u początku III Rzeczypospolitej rozpoczynały działalność salezjańskie placówki edukacyjne na terenie Inspektorii Warszawskiej.

W 1991 r. w Łodzi przy ul. Wodnej uruchomiono Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Bosko. Szkoła wróciła do budynku, który w latach 1922–1962 mieścił słynną Salezjańską Szkołę Rzemiosł. Pierwszym dyrektorem⁴² został ks. Antoni Gabrel, który powrócił wówczas do kraju z pracy misyjnej. Wspierali go oddelegowani współbracia. Naukę rozpoczęło 89 uczniów w trzech klasach.

W kolejnych latach wraz ze zwiększającą się liczbą uczniów prowadzono prace przystosowujące stary budynek do prowadzenia zajęć lekcyjnych. W miejscu warsztatów szkolnych wybudowano wielofunkcyjną halę sportową (1999–2001). W tym kompleksie znalazło swoje lokum także oratorium prowadzone przez Wspólnotę św. Barbary.

Rok 1993 zaowocował w dwa nowe dzieła wychowawcze. W Warszawie powstała bursa dla młodzieży męskiej, a w Sokołowie Podlaskim Liceum Ogólnokształcące i internat.

Koncepcja zagospodarowania obiektu przy ulicy Wiślanej 6 w Warszawie⁴³ była jedna: praca wychowawcza wśród młodzieży w bursie salezjańskiej. Zezwolenia władz oświatowych i miasta na prowadzenie takiej placówki pozwoliły na niezwłoczne uruchomienie działań polegających na powołaniu kadry wychowawczej i administracyjnej oraz na rozpoczęcie naboru kandydatów na rok szkolny 1993/94. Prac remontowych i adaptacyjnych w celu otwarcia bursy dla chłopców podjął się ks. Jarosław Szadkowski, mianowany dyrektorem⁴⁴, z bardzo młodą kadrą salezjańską.

Obiekt spełnia na dzień dzisiejszy wymagane standardy placówki oświatowo-wychowawczej pod względem bazowym. Ma cztery kondygnacje: na parterze znajdują się pomieszczenia biurowe, kuchnia ze stołówką i zapleczem, sala gimnastyczna z siłownią. Na trzech piętrach jest 58 pokoi mieszkalnych 1–4-osobowych, 3 świetlice, 2 pokoje cichej nauki z podręczną biblioteczką, łazienki i sanitariaty usytuowane w dwóch pionach przy klatkach schodowych.

W bursie mieszka 135 chłopców uczęszczających do różnych szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na terenie Warszawy. Pochodzą oni w większości z okolic Warszawy, choć zdarza się, że trafiają z miejscowości odległych, a nawet zza wschodniej granicy Polski. W miarę wolnych miejsc przyjmowani są także

⁴² Dyrektorzy szkoły w Łodzi: ks. Antoni Gabrel (1991–1995), ks. Józef Belniak (1995–2001), ks. Marian Nycz (od 2001 r.).

⁴³ Do domu przy ulicy Wiślanej 6 w Warszawie salezianie powrócili 1 VII 1993 r. na podstawie orzeczenia Komisji Majątkowej nakazującego zwrot udowodnionej własności. Budynek Szkoły Graficznej zawłaszczyły w 1950 r. władze PRL. W 1919 r. ks. Jan Siemiec (1846–1919) ofiarował go Towarzystwu Salezjańskiemu wraz z kościołem, który został zburzony w czasie II wojny światowej.

⁴⁴ Dyrektorzy Bursy w Warszawie: ks. Jarosław Szadkowski (1993–1997), ks. Stanisław Chrobak (1997–2002), ks. Jerzy Walo (od 2002).

studenci warszawskich uczelni. Personel wychowawczy stanowią współpracownicy. Zatrudniony jest również świecki personel pomocniczy.

W Sokołowie Podlaskim powrócono do tradycji szkolnej po 45 latach przerwy. Historia salezjańskiego szkolnictwa salezjańskiego na Podlasiu sięga 1925 r. Trwała nieprzerwanie do 1948 r., łącznie z tajnymi kompletami w czasie II wojny światowej.

Od 1 września 1993 r. reaktywowano Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące. Patronem obrano Henryka Sienkiewicza, by wyrazić w ten sposób kontynuację tradycji pierwszej szkoły, która w Sokołowie i całym powiecie cieszyła się dużym uznaniem. Łącznie ze szkołą zaistniał internat dla chłopców pw. św. Józefa. Pierwszym dyrektorem szkoły⁴⁵ został ks. Stanisław Bogdański, długoletni pracownik sekretariatu misyjnego w Episkopacie Polskim w Warszawie, a pierwszym kierownikiem internatu⁴⁶ i jednocześnie zastępcą dyrektora szkoły był ks. Ryszard Woźniak.

Szkoła została zorganizowana w budynku parafialnym, w pomieszczeniach służących wcześniej do nauki religii. W dwa lata później rozpoczęto budowę gmachu dydaktycznego. Prace przeciągały się wskutek braku funduszy. Ostatecznie oddano go do użytku we wrześniu 1999 r. Kolejną poważną inwestycją była budowa sali gimnastycznej, tym razem trwała zaledwie rok (2000–2001). Internat ze „starej plebani” przeniesiono w 2001 r. do pomieszczeń, w których rozpoczęła swoją działalność szkoła. W internacie zamieszkują uczniowie z różnych stron Polski oraz z innych krajów Europy (Łotwa, Białoruś, Niemcy, Holandia). Jednym bowiem z celów sokołowskiej szkoły jest jej oddziaływanie na młodzież z krajów byłego Związku Radzieckiego.

W 1994 r. salezianie, zaproszeni przez władze samorządowe Mińska Mazowieckiego, otworzyli Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Augusta Czartoryskiego. Ofiarowana im została na własność posesja wraz z zabytkowym pałacykiem. Podjęte remonty pozwoliły od 1 września 1994 r. na rozpoczęcie nauki przez uczniów dwóch klas. Dyrektorem szkoły⁴⁷ mianowano ks. Krzysztofa Lisa. W ten sposób na mapie Inspektorii Warszawskiej pojawiła się placówka w nowym miejscu.

W 1996 r. oddano do użytku wyremontowany drugi budynek, a w 1999 r. dobudowano na jego części piętro. Wielkim wydarzeniem okazała się budowa sali gimnastycznej (2000–2002) wg projektu (z modyfikacjami) sali z Sokołowa Pod-

⁴⁵ Dyrektorzy szkoły w Sokołowie Podlaskim: ks. Stanisław Bogdański (1993–2001), ks. Julian Dzierżak (od 2001).

⁴⁶ Kierownicy internatu w Sokołowie Podlaskim: ks. Ryszard Woźniak (1993–1994), ko. Kazimierz Zdychowski (1994–1996), ks. Marek Zedlewski (1996–1997), ks. Ryszard Śliwiński (1997–1998), ks. Julian Dzierżak (1998–2001), ks. Wojciech Witkowski (2001–2002), ks. Rafał Wroniecki (2002–2004), ks. Łukasz Mastalerz (od 2004).

⁴⁷ Dyrektorzy szkoły w Mińsku Mazowieckim: ks. Krzysztof Lis (1994–1998), ks. Paweł Kacprzak (1998–2004), ks. Ryszard Woźniak (od 2004).

laskiego. Jej zaistnienie rozwiązało poważne problemy prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, a także przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych szkoły.

W 1995 r. powstała szkoła w Ostródzie. Pomysłodawcą i pierwszym dyrektorem⁴⁸ Salezjańskiego Liceum Ogólnokształcącego im. św. Dominika Savio był ks. Tadeusz Niewęgłowski, ówczesny proboszcz parafii św. Dominika Savio. Naukę rozpoczęło 52 uczniów w dwóch klasach pierwszych.

Bazą lokalową szkoły stał się budynek plebanii. Część oratoryjna budynku nie była w pełni wykorzystana, co pozwoliło na zaadaptowanie kilku sal na potrzeby szkoły. Z czasem przejęto całe oratorium. Planowana jest budowa sali sportowej, co w znacznym stopniu przyczyni się do powiększenia bazy dydaktycznej i umożliwi lepszą organizację imprez szkolnych.

W pofranciszkańskim zespole klasztornym w Lutomiersku k. Łodzi powstała w 1996 r. Salezjańska Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna im. Antoniego Chlondowskiego. Jest ona kontynuacją Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemysłu, która została założona w 1916 r. przez ks. Antoniego Chlondowskiego, wybitnego kompozytora muzyki kościelnej, i istniała – z przerwą w latach okupacji niemieckiej – do 1963 r., w którym została zlikwidowana przez władze komunistyczne.

Uczniowie lutomierskiej szkoły rekrutują się z różnych regionów Polski, a nawet spoza jej granic. Wszyscy mieszkają w internacie istniejącym przy szkole, mają stały dostęp do instrumentów. Program kształcenia w szkole obejmuje przedmioty ogólnokształcące, umożliwiające uzyskanie matury, a także przedmioty muzyczne – te same, które obowiązują uczniów szkół muzycznych II stopnia na wydziale instrumentalnym w klasie organów, oraz specyficzną dla profilu szkoły grupę przedmiotów dotyczących wykonawstwa muzyki kościelnej. Salezjańska Szkoła Muzyczna stawia sobie za cel wykształcenie profesjonalnej kadry organistów i muzyków, przygotowanych zarówno do pracy w kościele, jak i do podjęcia studiów muzycznych. Merytoryczną opiekę nad procesem nauczania w szkole sprawuje Katedra Organów, Klawesynu i Muzyki Dawnej z Łodzi.

Uczniowie (chór, orkiestra dęta i poszczególni uczniowie jako soliści-organiści) biorą czynny udział w życiu kulturalnym, muzycznym i koncertowym zarówno w środowisku lokalnym, jak i szerszym – ogólnopolskim. Od 1998 r. chór szkolny (męski) współpracuje z orkiestrą i chórem żeńskim Zespołu Szkół Muzycznych im. Artura Rubinsteina z Bydgoszczy. Współpraca ta owocuje poszerzeniem repertuaru i wspólnymi koncertami.

Od września 2004 r. rozpoczęła działalność, obok już istniejącej, Salezjańska Szkoła Muzyczna II stopnia. Celem kształcenia w niej jest wszechstronne praktyczne i teoretyczne przygotowanie uczniów do pełnienia funkcji muzyka kościelnego (organisty, dyrygenta chóru, kantora). Uczniami tego cyklu kształcenia

⁴⁸ Dyrektorzy szkoły w Ostródzie: ks. Tadeusz Niewęgłowski (1995–1997), ks. Jarosław Szadkowski (1997–1998), ks. Stanisław Stachal (od 1998).

mogą być osoby uczące się muzyki już wcześniej (najlepiej z ukończoną szkołą muzyczną I stopnia) oraz te, które nie spełniają tego warunku, jednakże ich predyspozycje są wysoko ocenione przez komisję rekrutacyjną.

Nauka odbywa się w systemie 6-letnim, przy czym komisja kwalifikacyjna może zdecydować o przyjęciu na rok wyższy niż pierwszy. Absolwenci otrzymają państwowy dyplom ukończenia Szkoły Muzycznej II stopnia oraz dyplom organisty, uprawniający do podjęcia pracy na stanowisku organisty kościelnego. Program kształcenia w szkole obejmuje przedmioty muzyczne – te same, które obowiązują uczniów szkół muzycznych II stopnia na wydziale instrumentalnym w klasie organów, oraz specyficzną dla profilu szkoły grupę przedmiotów dotyczących wykonawstwa muzyki kościelnej.

Dyrektorem obu szkół jest nieprzerwanie ks. Zbigniew Malinowski. Wspiera ją go w pracy salezjanin uczący niektórych przedmiotów muzycznych. Pierwszym kierownikiem internatu⁴⁹ był ks. Kazimierz Dąbrowski, który pełnił jednocześnie obowiązki zastępcy dyrektora szkoły.

Okres posługi inspektorskiej ks. Zbigniewa Malinowskiego (1990–1996) od strony narodzin salezjańskiej edukacji należy ocenić jako sukces, który możliwy był dzięki jego zaufaniu Opatrzności i współpracownikom. Wzmoczona aktywność w dziedzinie szkolnej w tym czasie, umiejętność podjęcia ryzyka, przyczyniły się zapewne do tego, że podczas sprawowania urzędu przez kolejnego inspektora ks. Józefa Strusia (1996–2002) łatwiej było otwierać kolejne dzieła wychowawcze i rozszerzać ofertę wynikającą z reformy systemu oświaty, która rozpoczęła się w szkolnym 1998/99. Wskutek jej założeń pojawiła się możliwość powołania do istnienia od 1999 r. szkół gimnazjalnych oraz konieczność przekształcenia w 2002 r. szkół ponadpodstawowych w ponadgimnazjalne. Było to duże wyzwanie, któremu udało się sprostać. W związku z powyższym w latach 2002–2004 administracyjnie istniały w inspektorii równolegle szkoły ponadpodstawowe (do 2004 r.) oraz ponadgimnazjalne (od 2002 r.), a także gimnazja⁵⁰.

Działalność Salezjańskiego Liceum Ogólnokształcącego im. św. Jana Bosko w Legionowie, po trudach zmagania o zorganizowanie szkoły i zapoczątkowanie jej działalności, rozpoczęła się od uroczystego poświęcenia budynku 6 września 1998 r. przez ordynariusza warszawsko-praskiego biskupa Kazimierza Romaniuka. Do dwóch pierwszych klas przyjęto wówczas 57 osób. Salezjanin otrzymali część budynku dotychczasowej szkoły podstawowej, zamieszkali natomiast nieopodal, w

⁴⁹ Kierownicy internatu w Lutomięrsku: ks. Kazimierz Dąbrowski (1996–1999), ks. Mariusz Lach (1999–2000), ks. Artur Fijałkowski (2000–2004), ks. Marek Dzięgielewski (od 2004).

⁵⁰ Rok 1999 zaowocował powstaniem przy istniejących już szkołach gimnazjów. Reforma szkolnictwa okazała się bardzo sprzyjająca działalności edukacyjnej Inspektorii Warszawskiej. Z wyjątkiem lutomięrskiej szkoły (ma ona bowiem swoją specyfikę z racji na kształcenie muzyczne) wszystkie inne otworzyły oddziały z klasami gimnazjalnymi.

wykupionym domu. Organizowaniem szkoły zajęła się wspólnota złożona z trzech współbraci pod kierunkiem dyrektora⁵¹ ks. Dariusza Matuszyńskiego.

Potrzebę otwarcia dzieła wychowawczego w Legionowie zgłosiła grupa rodziców i zarządu miasta. Charakter i specyfika podwarszawskiej miejscowości, w ocenie inicjatorów, wprost domagały się przybycia salezjanów z ich propozycją prowadzenia młodzieży w duchu chrześcijańskich wartości, w stylu ks. Bosko.

W podobnych okolicznościach powstał w 2003 r. Zespół Szkół Salezjańskich (Katolickie Liceum Ogólnokształcące i Gimnazjum Katolickie) w Olsztynie. 31 stycznia 2003 r. zarząd Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego⁵² zwrócił się do salezjanów z propozycją przejęcia szkoły. Przekazania dokonano aktem notarialnym w sierpniu 2003 r., a symbolicznie odbyło się ono podczas uroczystej inauguracji 18 września 2003 r. Dyrektorem zespołu został mianowany ks. Dariusz Stępkowski. Do szkoły uczęszcza 160 uczniów.

Osobny rozdział w historii szkolnictwa salezjańskiego Inspektorii Warszawskiej nastąpił w 2002 r. z chwilą powstania w Różanymstoku ośrodka wychowawczego, który jest placówką opiekuńczo-wychowawczą o charakterze resocjalizacyjnym. Od września 2002 r. rozpoczął działalność w odzyskanych budynkach Salezjański Dom Młodzieżowy (SDM) złożony z Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego i Bursy Salezjańskiej. Funkcję organizowania tej placówki powierzono ekipie młodych salezjanów, a obowiązki dyrektora powierzono ks. Krzysztofowi Grzenińskiemu. Warto jednak zauważyć, że ogromną determinacją, by przez powstanie placówki wychowawczej powrócić do pierwotnej działalności w Różanymstoku, wykazał się tamtejszy proboszcz i dyrektor wspólnoty ks. Sławomir Goworek. On też od początku wspiera moralnie i finansowo rodzące się dzieło.

Bursę zamieszkuje ponad 60 wychowanków uczęszczających do szkół publicznych znajdujących się na terenie Różanegostoku. Ośrodek natomiast może pomieścić do 50 wychowanków, którzy trafiają do niego na mocy decyzji sądu. W ośrodku znajdują się szkoły podstawowa i gimnazjum umożliwiające wychowankom realizację obowiązku szkolnego i zdobycie wykształcenia. SDM jest otwarty dla młodzieży z całej Polski.

Decyzja o zaistnieniu SDM-u w Różanymstoku zapadała w okresie przekazywania władzy kierowania Inspektorią Warszawską. Duże zasługi leżą po stronie ustępującego ks. Józefa Strusia. Jednakże troska o nadanie temu dziełu odpowiedniego kształtu spoczęła na nowym inspektorze – ks. Janie Niewęglowskim. Być może jest to sygnał, że w najbliższej przyszłości będziemy otwierać tego typu dzieła, taki jest bowiem wymóg obecnego czasu.

⁵¹ Dyrektorzy szkoły w Legionowie: ks. Dariusz Matuszyński (1998–2001), ks. Sławomir Lubicki (od 2001)

⁵² Szkoła została założona w 1990 r. przez Krąg Inteligencji Katolickiej z Olsztyna. Wielkim donatorem szkoły, któremu zawdzięcza ona możliwość istnienia, jest Georg Dietrich.

Mimo różnorodnych okoliczności powstawania poszczególnych dzieł oświatowych, przestrzeni czasowej sięgającej 13 lat między najstarszym i najmłodszym, a także odległości wynikającej z zasięgu terytorialnego Inspektorii Warszawskiej, należy zauważyć, iż mają one wiele elementów wspólnych. Dotyczy to programu wychowawczego i przedsięwzięć wychowawczych oraz stylu nauczania. W każdej placówce przywiązuje się wielką wagę do rozwoju w dziedzinie sportu, muzykowania, teatru, istnienia różnych kół zainteresowań, umożliwiających rozwój wychowanków. Kładzie się duży nacisk na nauczanie nowożytnych języków obcych, organizując przy tym wymianę młodzieży z licznymi krajami Europy. Nauczane są także język łaciński i filozofia, które uświadamiają młodzieży korzenie naszej cywilizacji. We wszystkich placówkach funkcjonują biblioteki, w wielu przypadkach tworzone od podstaw. Poczyniono różnego rodzaju inwestycje na rzecz rekreacji i sportu, od budowania sal gimnastycznych po organizowanie boisk i gromadzenie sprzętu sportowego. W każdej placówce prężnie działa Salezjańska Organizacja Sportowa, promująca wszelkiego typu przedsięwzięcia dotyczące sportu masowego dzieci i młodzieży.

Na szczególną uwagę zasługuje formacja religijna. Wszędzie spotkać można podobne sposoby prowadzenia ku Bogu, od „słówka” podczas modlitwy porannej poprzez organizowane dni skupienia, rekolekcje, po sprawowanie liturgii i sakramentów. Wydatną pomoc świadczą w tym zakresie stowarzyszenia katolickie, w których wszystkie instytucje szkolne uczestniczą: Rada Szkół Katolickich (RSK) oraz Federacja Szkół Salezjańskich (FSS). RSK to organ Konferencji Episkopatu Polski czuwający nad „katolickością” szkół prowadzonych przez Kościół katolicki w Polsce. FSS od 2003 r. czuwa nad tożsamością salezjańską naszych szkół i włącza w środowisko i struktury międzynarodowe. Obie organizacje mają charakter wspierający, a nie nadrzędny.

Na rzecz szkół działają również powołane dwie fundacje: Fundacja „Nauki i Wychowania” w Łodzi oraz Fundacja „Ku Mądrości” im. dr Anny Dux w Sokołowie Podlaskim. Wiążemy z nimi nadzieje propagowania idei wychowania w duchu ks. Bosko i liczymy także na materialne wspierania podejmowanych inicjatyw.

Wymienione placówki mają status instytucji niepublicznych o uprawnieniach publicznych. Prywatny ich charakter zmusza do pobierania czesnego⁵³. Aczkolwiek jest ono stosunkowo niskie, to jednak dla wielu rodzin stanowi barierę nie do pokonania. Z tego względu w Sokołowie Podlaskim poczyniono kroki w kierunku powołania publicznego gimnazjum i liceum z internatem. Szkoły te zaczną funkcjonować od września 2005 r. Być może z uwagi na powszechną pauperyzację społeczeństwa polskiego jest to ważny krok w kierunku otwierania się na tę młodzież, która nie mając wystarczających środków materialnych, pragnie uczyć się w szkole salezjańskiej.

⁵³ Wyjątek stanowi Salezjański Ośrodek Wychowawczy w Różanymstoku, w którym utrzymanie wychowanków w całości pokrywane jest z budżetu państwa.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż w krótkim czasie, bo zaledwie 13 lat, udało się wiele uczynić na rzecz oświaty salezjańskiej. Ekspansja dlatego zapewne jest tak silna, że jest to powrót do korzeni naszego posłannictwa i tradycji kształtującej się w Polsce przed wejściem systemu komunistycznego. Dzisiaj Inspektoriat św. Stanisława Kostki prowadzi 21 szkół szczebla średniego, obejmuje swoim oddziaływaniem prawie 3000 uczniów, zatrudnia ponad 300 nauczycieli świeckich i 50 salezjanów. Nie można nie wspomnieć o wychowankach naszych szkół, których liczba wynosi ponad 2000 osób. Nasi wychowankowie, zrzeszeni w wielu przypadkach w Stowarzyszeniu Byłych Wychowanków Salezjańskich, niosą ideę „wychowania na uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan” w swoje środowiska. Niektórzy z nich już podjęli bezpośrednią współpracę z nami jako wykwalifikowani pedagodzy. Inni, piastując odpowiedzialne stanowiska w świecie, wspomagają dzieło wychowywania w inny sposób. Wreszcie w naszych szkołach ukształtowały się powołania do służby Panu Bogu w Kościele, także w Zgromadzeniu Salezjańskim.

Wydaje się, że to jest kontynuacja dzieła, które zapoczątkował ks. Bosko.

5. Szkolnictwo wyższe

Inspektoriat ma doświadczenie w prowadzeniu szkół wyższych. Placówką, która funkcjonuje samodzielnie, jest Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania w Łodzi, w strukturach Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego funkcjonuje Instytut Pedagogiczny im. św. Jana Bosko, a w Poddębicach podjęto próbę utworzenia szkoły na poziomie policealnym.

Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania w Łodzi

Tradycje kształcenia młodzieży przez Towarzystwo Salezjańskie w Łodzi to ponad 80 lat doświadczeń. W 1922 r. założono tu, na terenie stanowiącym własność Towarzystwa Salezjańskiego przy ulicy Wodnej 34/36, szkołę zawodową przygotowującą uznanych w całej Polsce, wysokiej klasy specjalistów, w zakresie obróbki mechanicznej. Szkoła działała do 1962 r., kiedy została zamknięta przez ówczesne władze PRL⁵⁴.

W 1991 r. reaktywowano działalność szkół salezjańskich w Łodzi, ale już w zmienionym profilu. Wychodząc ze zmniejszonego zapotrzebowania na wykształconych techników-mechaników, powołano liceum ogólnokształcące (obecnie Zespół Szkół Salezjańskich: Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące). W tym samym utworzono także Zaoczne Liceum Ogólnokształcące oraz Policealną

⁵⁴ Por. G. Radziszewski, *Salezjańska Szkoła Mechaniczna w Łodzi (1922–1962)*, Łąd–Lublin 1996 (mps).

Szkołę Biznesu i Administracji, funkcjonujące do momentu powstania nowej, wyższej uczelni. W 1996 r. taka uczelnia powstała pod nazwą Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania. Uzyskała ona wpis do Rejestru Niepaństwowych Szkół Wyższych Ministerstwa Edukacji Narodowej pod nr 86. Założycielem Szkoły był ks. Józef Belniak, reprezentujący Towarzystwo Salezjańskie. Ksiądz Belniak był także pierwszym rektorem uczelni. Funkcję tę sprawował do 1 sierpnia 2001 r.

Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania jest niepaństwową wyższą szkołą cywilną, koedukacyjną, dostępną dla osób legitymujących się świadectwem maturalnym oraz spełniających inne wymogi podawane w ogólnodostępnych informatorach o uczelni, kształcąca absolwentów na poziomie licencjata. Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania nie traktuje swojej działalności jako przedsięwzięcia dochodowego, ale raczej jako okazję do formowania możliwie najlepiej przygotowanej zarówno pod względem profesjonalnym, jak i etycznym polskiej kadry menedżerskiej. Ten aspekt studiowania w uczelni znajduje swoje odzwierciedlenie w stosunkowo niskich opłatach za studia, w porównaniu z innymi uczelniami niepaństwowymi.

Wysoki poziom dydaktyki akademickiej zapewnia przyjęta od początku istnienia strategia uczelni, traktująca ją jako szkołę elitarną pod względem doboru kadry akademickiej, poziomu nauczania oraz wymagań stawianych studentom. Dewizą tej strategii jest przyjęte założenie, iż ważne jest meritum nauczania, a nie decorum. Uczelnia zatrudnia wybitnych specjalistów z dziedzin ekonomicznych, pracujących w strukturach rządowych i sektorach finansowych, wykładowców Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Łódzkiej i innych uczelni. Wymiar etyczny realizowany jest w naszej uczelni w myśl idei założyciela Towarzystwa Salezjańskiego – św. Jana Bosko, by „wychować dobrych chrześcijan i uczciwych obywateli”⁵⁵.

Od początku swego istnienia Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, kontynuując tradycje dotychczasowych szkół Zgromadzenia, utrzymywała ścisłe relacje ze środowiskiem Łodzi i regionu, odpowiadając na jego zapotrzebowania społeczne. W okresie tworzenia szkoły wyższej istniało bowiem duże zapotrzebowanie ze strony przedsiębiorstw przemysłowych, usługowych, banków, instytucji ubezpieczeniowych i skarbowych oraz tzw. małego biznesu na kadry z wyższym ekonomicznym i menedżerskim wykształceniem zawodowym. Wpłynęło to na powstanie oprócz Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania w Łodzi wielu, bo 15 niepaństwowych szkół biznesu. Jednak z upływem lat upadek wielu przedsiębiorstw w regionie łódzkim oraz kryzys ekonomiczny ostatniego okresu wpłynęły na systematyczne zmniejszanie się zapotrzebowania na absolwentów studiów ekonomicznych, kierunku zarządzanie i marketing. Tendencje tę odczuwają przy rekrutacji również uczelnie państwowe.

⁵⁵ J. Niewęglowski, *Salezjanie i szkolnictwo*, w: „Seminare” 13 (1997), s. 194.

Obecnie uczelnia ma uprawnienia do nadawania tytułu zawodowego licencjata na kierunkach zarządzanie i marketing (specjalności: zarządzanie firmą, rachunkowość, marketing, zarządzanie instytucjonalnymi i kapitałowymi jednostkami międzynarodowymi), finanse i bankowość (specjalności: ubezpieczenia, bankowość, skarbowość, rachunkowość i zarządzanie finansowe) oraz administracja (specjalności: administracja europejska, socjalna, ochrony środowiska, nieruchomościami, zamówienia publiczne)⁵⁶. Trwają starania, by w możliwie najbliższym czasie otworzyć nowy kierunek – pielęgniarstwo⁵⁷.

Uczelnia nasza organizuje corocznie ogólnokrajowe sympozjum naukowe nt. „Etyka w życiu gospodarczym”. Celem corocznych konferencji jest podnoszenie standardów etycznych działalności gospodarczej, krzewienie etycznych postaw, przeciwdziałanie korupcji, brutalności i cynizmowi życia gospodarczego. Konferencja ma umacniać klimat zaufania, tworząc kapitał społeczny, który współcześnie uznaje się za ważny czynnik rozwoju gospodarczego.

Rosnące zainteresowanie konferencją świadczy o powszechnym poszukiwaniu „kapitalizmu z ludzką twarzą”. Wyniki tych poszukiwań były prezentowane na naszych konferencjach przez przedstawicieli blisko 50 ośrodków akademickich, instytucji rządowych i pozarządowych. Prezentowano referaty dotyczące różnorodnych aspektów etyki w sferze ekonomii, m.in. wolności i dowolności w gospodarce, suwerenności osoby i konsumenta, kultury konsumpcji i rynku, kodeksów etycznych, etyki zawodowej, etyki środowiska prawniczego, służby zdrowia, problemów nauczania i propagowanie etyki gospodarczej wśród studentów. Referaty wygłaszali znani etycy (prof. Bożena Klimczak, prof. Wojciech Gasparski), a także przedstawiciele rządu i władz lokalnych (Jerzy Buzek, Jerzy Kropiwnicki) oraz instytucji finansowych (Hanna Gronkiewicz-Waltz, Bogusław Grabowski, Jerzy Pruski i Maria Wiśniewska). O dylematach etycznych w kulturze mówił Krzysztof Zanussi.

Jest to największa w Polsce konferencja poświęcona etyce gospodarczej. Mamy nadzieję, że dzięki konferencji zostaną dostrzeżone dylematy moralne, na jakie napotykaemy w gospodarce rynkowej, co może przyczynić się do powstania proetycznego lobby naukowców i praktyków gospodarczych.

Naukowy plon dotychczasowych konferencji został opublikowany w siedmiu tomach „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”⁵⁸, które znajdują się na liście B czasopism punktowanych Komitetu Badań Naukowych. Wydano także dwa numery „Zeszytów Naukowych SWSEiZ”⁵⁹.

⁵⁶ Por. K. S., *Indeksy do wzięcia*, „Rzeczpospolita” 25 sierpnia 2004, (dodatek „Moja kariera. Nauka i praca”, s. D 4).

⁵⁷ Por. „Głos Skierniewic i Okolicy”, 19 VIII 2004 r., (dodatek „Głos Szkolny”, s. II).

⁵⁸ Por. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, t. 1–7, Łódź 1998–2004.

⁵⁹ Por. „Zeszyty Naukowe Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania”, nr 1 (Nauki o zarządzaniu), Łódź 1999; „Zeszyty Naukowe Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania”, Nr 2 (Finanse i Bankowość), Łódź 2001.

Dotychczas mury naszej uczelni opuściło ponad 700 absolwentów. Bardzo wielu z nich nie ma trudności w podjęciu studiów uzupełniających i cenieni są jako pracownicy.

Od 1 sierpnia 2001 r. rektorem Salezjańskiej Wyższej Szkoły Ekonomii i Zarządzania jest ks. Stanisław Bogdański SDB.

Instytut Pedagogiki im. św. Jana Bosko

Historia i charakterystyka Instytutu

Instytut Pedagogiki im. św. Jana Bosko⁶⁰ na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, powołany na podstawie Uchwały nr 30/2002 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wywodzi się z Salezjańskiego Instytutu Wychowania Chrześcijańskiego, działającego od 1988 r. w ramach Papieskiego Wydziału Teologicznego – sekcja „Bobolanum”, a od 1995 r. w Światowej Federacji Uniwersytetów Salezjańskich (*Istituzioni Universitarie Salesiane*). W latach 1988–1990 w Salezjańskim Instytucie Wychowania Chrześcijańskiego prowadzone były studia tylko w systemie zaocznym, a od 1990 r. studia w systemie dziennym. Od 1997 r. prowadzone były 5-letnie studia magisterskie w systemie dziennym i zaocznym. Od III studiów w ramach cyklu specjalizacyjnego prowadzone były następujące specjalizacje: pedagogika społeczna oraz pedagogika specjalna przygotowująca studentów do pracy z osobami niepełnosprawnymi (oligofrenopedagogika) i niedostosowanymi społecznie (resocjalizacja).

Obecnie Instytut prowadzi pięcioletnie studia w trybie dziennym i zaocznym. Po II roku studiów (w systemie dziennym i zaocznym) student może wybrać jedną z następujących specjalizacji: pedagogika społeczna, pedagogika rewalidacyjna i pedagogika resocjalizacyjna. Specjalności powyższe określają także kierunki badań naukowych. Program kształcenia studentów podkreśla nie tylko potrzebę zdobywania specjalistycznego wykształcenia, ale także wspieranie poszukiwań zmierzających do odkrywania sensu istnienia człowieka. Wobec powyższego

⁶⁰ Tekst opracowano na podstawie: „Ziarna”. Numer specjalny 2(185) 2001, s. 26–28; Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie. Sekcja św. Andrzeja Boboli „Bobolanum”. Informator na rok akademicki 2000/2001, Warszawa 2000, s. 27–30; Salezjański Instytut Wychowania Chrześcijańskiego. Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie. „Bobolanum” Informator 2001/02, Studia zaoczne, Warszawa 2001, s. 3–5; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Pedagogiki im. św. Jana Bosko, Pedagogika, Informator 2004–2005, s. 11–14.

w programie studiów oprócz przedmiotów z zakresu pedagogiki znajdują się też takie, które nadają studiom wymiar chrześcijański. W poszukiwaniach tych wiele uwagi poświęca się podstawom filozoficzno-teologicznym po to, aby wartości chrześcijańskie stanowiły dla studenta fundament tworzonej strategii wychowawczych. Wytyczone cele kształcenia i rozwoju osoby dopełniane są także poprzez działania wynikające z systemu wychowawczego św. Jan Bosko, którego istotnymi elementami są: rozum, religia i miłość wychowawcza.

Absolwent studiów pedagogicznych powinien cechować się dojrzałością i samodzielnością w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, edukacyjnych i społecznych, a także być animatorem działań na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny w środowisku lokalnym. Studia kończą się uzyskaniem tytułu zawodowego magistra na podstawie przedłożonej rozprawy i egzaminu magisterskiego.

Opis specjalizacji

Pedagogika społeczna zajmuje się teorią środowiskowych uwarunkowań edukacji i rozwoju człowieka oraz teorią i praktyką edukacyjno-kulturową kształtowania środowiska. Występująca w tym kontekście praca socjalna oraz praca kulturalna to forma przekształcania środowiska. Pedagogika społeczna zajmuje się środowiskiem wychowania z intencją budowania godziwych warunków rozwoju i twórczości osoby. W rozwiązywaniu podejmowanych zadań współpracuje m.in. z pracą socjalną oraz polityką społeczną.

Pedagogika społeczna zajmuje się trzema zasadniczymi obszarami kształcenia i aplikacji:

- a) opieką wychowawczą nad dzieckiem i rodziną;
- b) pracą socjalną i kulturalną w środowisku;
- c) problemami młodzieży.

Pedagogika rewalidacyjna jest działem pedagogiki specjalnej ukierunkowanym na wychowanie i kształcenie osób z niepełnosprawnością: intelektualną, w zakresie percepcji słuchowej i wzrokowej, z zaburzeniami mowy, przewlekłe chorych.

W Instytucie studia z pedagogiki rewalidacyjnej przygotowują pedagogów specjalnych, którzy mogą być zatrudnieni w placówkach nauczania i wychowania integracyjnego, w ośrodkach szkolno-wychowawczych, w ośrodkach terapeutycznych i rehabilitacyjnych, w domach pomocy społecznej, w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w ośrodkach wczesnego wspomaganie rozwoju oraz w fundacjach i organizacjach pozarządowych, a także w stowarzyszeniach katolickich na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Pedagogika resocjalizacyjna jest działem pedagogiki specjalnej, zajmującą się teorią i praktyką jednostek niedostosowanych społecznie. W centrum jej uwagi znajduje się nie tylko wychowanie osób w dużym stopniu wykolejonych, ale i tych, u których stwierdza się wstępne stadia zaburzeń w zachowaniu się. W ścisłym powiązaniu z innymi naukami wskazuje działalność polegającą na prze-

kształcaniu uprzednio wytworzonych i utrwalonych wiadomości, sprawności, motywów, zainteresowań, przekonań, postaw oraz niekiedy całej osobowości. Potrzeba wychowania resocjalizującego przejawia się wówczas, gdy wychowanie w rodzinie czy wpływ środowiska okazały się dostatecznie silne, a przy tym rozbieżne z celami wychowawczymi akceptowanymi przez społeczeństwo.

W Instytucie studia z pedagogiki resocjalizacyjnej przygotowują pedagogów do pracy w placówkach opiekuńczych lub resocjalizacyjnych: (placówki wsparcia dziennego, interwencyjne, rodzinne – z wyjątkiem domów małego dziecka – socjalizacyjne oraz zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich, zakłady karne, inspektoraty ds. nieletnich, zawodowi kuratorzy sądowi).

Salezjańska Policealna Szkoła Biznesu i Administracji im. ks. Bosko

Inicjatywa utworzenia szkoły pomaturalnej w Poddębicach wyszła od burmistrza Poddębic Alfreda Szałygi⁶¹. To właśnie on poznał dzieło salezjańskie przy ul. Wodnej w Łodzi i podobało mu się, co salezianie tam robią. Wraz ze swoim kolegą, wójtem Lutomięska, zaprosili salezjanów do Poddębic, aby mogli poznać możliwości utworzenia szkoły policealnej w Poddębicach. Pierwszym z salezjanów, który odwiedził Poddębice, był ks. Stanisław Koronkiewicz. Wiadomości zebrane z tej wizyty ks. Koronkiewicz przedstawił następnie Radzie Inspektorialnej. W konsekwencji wszyscy jej członkowie pojechali do Poddębic, aby naocznie przekonać się o możliwościach, jakie tam istnieją do prowadzenia wychowawczo-oświatowej pracy salezjanów.

Poddębice zaofiarowały salezjanom: duży plac pod boiska lub pod budowę, nieduży skrawek ziemi z domkiem piętrowym jednorodzinny przy ul. Łęczyckiej oraz w perspektywie do użytkowania budynek po Spółdzielni Inwalidów⁶². Salezianie przyszli z planami otwarcia szkoły wyższej, na wstępie utworzono jednak wyłącznie dwuletnią szkołę pomaturalną. Była to Salezjańska Policealna Szkoła Biznesu i Administracji im. ks. Bosko⁶³. Szkoła zapewniała uzyskanie dyplomu technika ekonomisty lub administracji⁶⁴. Swoje funkcjonowanie szkoła rozpoczęła w roku szkolnym 1995/96. Prawa szkoły publicznej uzyskała 11 marca 1996 r. Na pierwszy rok zgłosiło się ponad 40 uczniów. Dokonano naboru także na drugi rok studium, ale kiedy okazało się, że nie można spełnić warunków potrzebnych do

⁶¹ Por. List intencyjny Rady Miejskiej Poddębic, przesłany do inspektora ks. Zbigniewa Malinowskiego w Warszawie z 14 II 1995 r. (archiwum inspektorialne).

⁶² Proces miał być następujący – przejęcie przez miasto budynku Spółdzielni, a następnie przekazanie go salezjanom (miało trwać to ok. 3 lat). Niestety nie zostało zrealizowane, ponieważ przejęcie przez burmistrza trwało długo, a potem w ciągu 3 lat został on starostą i stracił władzę nad budynkiem. Nowe władze nie były zainteresowane przekazaniem salezjanom tego budynku.

⁶³ Kurator oświaty w Sieradzu udzielił zezwolenia na otwarcie szkoły 31 marca 1995 r. Zezwolenie zostało wpisane do ewidencji pod numerem KO IV-450/24/95.

⁶⁴ Por. Informator szkolny wydany na potrzeby kandydatów.

otworzenia szkoły wyższej, zabrakło kandydatów w następnych latach, czego konsekwencją było wstrzymanie zapisów do szkoły. Rozważano w tym czasie utworzenie w Poddębicach filii naszej szkoły ekonomicznej działającej w Łodzi. Okazało się to jednak niemożliwe, ponieważ w tym czasie Ministerstwo Szkolnictwa zakazywało otwierania szkołom wyższym ich filii terenowych.

Dwa przyjęte roczniki skończyły dwuletnią szkołę, otrzymując solidne wykształcenie, pracownikami szkoły byli bowiem prawie wyłącznie wykładowcy Uniwersytetu Łódzkiego. Dyrektorem Salezjańskiej Policealnej Szkoły Biznesu i Administracji był ks. Antoni Gabrel.

W Poddębicach od samego początku funkcjonowało dobrze oratorium i salezianie cieszyli się dużą sympatią wśród miejscowej ludności. Po zamknięciu szkoły salezianie prowadzili oratorium w pomieszczeniach przy ul. Łęczyckiej. Ostatecznie jednak inspektor ks. Józef Struś podjął decyzję o odejściu salezjanów z Poddębic. Nastąpiło to 31 lipca 2000 r.

III. WSPÓLBRACIA, KTÓRYCH PAMIĘTAMY

W latach 1980–2004 z Inspektorii św. Stanisława Kostki zmarło 98 współbraci. Z tej liczby przedstawiamy, w układzie chronologicznym, krótkie biografie 11 księży i jednego koadiutora. Biografia tych wybranych współbraci ukazuje szeroki zakres i możliwości pracy w Zgromadzeniu.

- W dziedzinie posługi Słowa Bożego duże zasługi miał ks. CZESŁAW URBANIAK. Urodził się on 11 lipca 1915 r. w Wieloborze na terenie parafii Łądek (diec. włocławska) z rodziców Kacpra i Julianny z Synowców. Nowicjat odbył w Czerwińsku (1933/34), filozofię studiował w Marszałkach, a teologię w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął 23 grudnia 1944 r. w Milanówku. Po wojnie pracował w domu dziecka w Czerwińsku i Jaciążku, a w latach 1946–1958 był nauczycielem języka polskiego w szkołach salezjańskich w Łodzi. Przedmiot ten wykładał w łódzkim małym i wyższym seminarium duchownym. Systemem zaoznaczonym skończył filologię polską na Uniwersytecie Łódzkim (1946–1951), później uzyskał także tytuł magistra teologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był dyrektorem domu w Sokołowie Podlaskim (1958–1967) i w Kutnie-Woźniakowie (1967–1973). Podczas Wielkiej Nowenny, obchodów Millenium, ponieważ było zapotrzebowanie na wytrawnych kaznodziejów, ks. Urbaniak zorganizował stałą grupę misyjną, która przygotowywała peregrynację kopii cudownego Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Ostatnie lata życia spędził w Woźniakowie, gdzie zmarł 29 października 1982 r.⁶⁵

⁶⁵ ASIW, t. Personalna; S. Szmidt, *Kazanie żałobne*, Woźniaków 31 X 1982 s. 1–7 (mps); T. Studencki, *Ks. Cz. Urbaniak – postać człowieka, kapłana i kaznodziei*, „Seminare, 16 (2000), s. 581–584.

• Wkładem w polską katechezę i hagiografię zaznaczył się ks. WINCENY ZALESKI, urodzony 9 sierpnia 1913 r. w Krzeszowicach k. Chrzanowa z rodziców Józefa i Heleny Chrzanowskiej. W 1930 r. wstąpił do Zgromadzenia i rok później 2 sierpnia złożył pierwsze śluby zakonne w Czerwińsku. Kurs filozofii odbył w Marszałkach, a teologię studiował w Krakowie i tam 17 lutego 1940 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pracował w duszpasterstwie w Krakowie (1940–1945), Warszawie (1945–1957; 1966–1972), Pile (1959–1965). W Pile i w Warszawie był proboszczem i dyrektorem wspólnoty zakonnej. Na ATK w Warszawie uzyskał doktorat z teologii (1965 r.), a w latach 1970–1975 był członkiem Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski. Od 1975 r. mieszkał w Jaciążku i tam katechizował młodzież w Państwowym Domu Dziecka oraz poświęcił się pracy pisarskiej. Zmarł 26 marca 1983 r. w kutnowskim szpitalu. Został pochowany na cmentarzu w Kutnie-Woźniakowie⁶⁶.

• Przykładem misjonarza–brata zakonnego był pan PAWEŁ PROKOPOWICZ, urodzony 25 stycznia 1910 r. w Ostrowie Lubelskim. Nowicjat odbył w Czerwińsku i tam 27 lipca 1931 r. złożył pierwsze śluby zakonne. Na stałe związał się ze Zgromadzeniem 27 lipca 1937 r. poprzez profesję wieczystą. Następnie wyjechał na misje do Chin. W Hong-Kongu uzyskał uprawnienia do nauczania geografii i języka angielskiego w szkołach średnich, a 31 maja 1956 r. otrzymał obywatelstwo brytyjskie. W latach 1956–1972 pracował na Filipinach. Z powodów zdrowotnych w 1972 r. wrócił do Polski i został przeznaczony do Czerwińska. W nowicjacie uczył języka włoskiego i angielskiego, chętnie oprowadzał pielgrzymów i turystów, obsługiwał pocztę domową i pomagał w prowadzeniu księgowości domu. Zmarł nagle 27 listopada 1983 r. w Czerwińsku. Został pochowany w grobowcu salezjańskim na miejscowym cmentarzu parafialnym⁶⁷.

• W trudnym okresie władzy ludowej i walki z Kościołem katolickim obowiązkami przełożonego inspektorii warszawskiej w latach 1947–1959 pełnił ks. STANISŁAW ROKITA. Urodził się 25 listopada 1900 r. w Bobinie koło Miechowa, z rodziców Jana i Anny z domu Piątek. Nowicjat odbył w Kleczy Dolnej, a 31 lipca 1920 r. złożył czasowe śluby zakonne. Dalsza formacja do kapłaństwa prowadziła przez studium filozofii w Krakowie, asystencję w Oświęcimiu i w Kleczy Dolnej oraz teologię w Turynie, gdzie 6 lipca 1930 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Po powrocie do kraju pracował jako nauczyciel języka łacińskiego w Łądzie, Aleksandrowie Kujawskim, Ostrzeszowie i Marszałkach, gdzie w 1938 r. został dyrektorem. Jako przełożony wspólnoty zakonnej w Oświęcimiu (1941–1945) organizował pomoc żywnościową dla więzionych współbraci. Po wojnie uruchomił małe seminarium w Marszałkach i gimnazjum w Twardogórze. Przez

⁶⁶ Por. ASIW, T. Personalna; K. Misiaszek, Zaleski Wincenty (1913–1983), w: *Słownik katechetyków polskich XX wieku*, red. R. Czekalski, Warszawa 2003, s.287–288.

⁶⁷ ASIW, t. Personalna, ks. Z. Malinowski, *Wspomnienie pośmiertne*, Czerwińsk 1983, s. 1–6 (mps); S. Szmidt, *Salezianie polscy na misjach w Chinach i na Filipinach*, „Seminare”, 13(1997), s. 323–326.

12 lat był inspektorem Prowincji Warszawskiej, a przez 6 lat delegatem Księdza Generała dla Inspektorii Polskich (1972–1978). Brał udział w czterech kapitułach generalnych w Turynie i w Rzymie. Ostatnie lata przeżył w Czerwińsku. Zmarł po ciężkiej chorobie 26 września 1984 r. w Łodzi. Został pochowany na czerwińskim cmentarzu⁶⁸.

• Dyrektorem Wydawnictwa Salezjańskiego (1945–1959; 1976–1987) oraz redaktorem „Pokłosa Salezjańskiego” (1945–1946) był ks. STEFAN PRUŚ. Urodził się 4 lutego 1918 r. we wsi Julianów k. Grójca. Do nowicjatu wstąpił w Czerwińsku i tam 2 sierpnia 1937 r. złożył pierwszą profesję zakonną. Filozofię studiował w Marszałkach, a teologię na tajnych kompletach w Przemyślu. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 października 1943 r. w Warszawie. W 1951 r. na Uniwersytecie Warszawskim uzyskał tytuł magistra pedagogiki, a w 1959 r. na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie stopień doktora w zakresie psychologii. Ksiądz Pruś był wykładowcą i kierownikiem studiów w Kutnie-Woźniakowie, dyrektorem domu w Aleksandrowie Kujawskim (1962–1969) i przez 18 lat radcą inspektorialnym, organizatorem i kierownikiem siedmiu kapituł inspektorialnych i uczestnikiem trzech kapituł generalnych. Od 1974 r. mieszkał w Głuskowie, zmarł 3 grudnia 1987 r. w Warszawie⁶⁹.

• Ksiądz FELIKS ŻOŁNOWSKI urodził się 25 stycznia 1918 r. w rodzinie Feliksa i Weroniki z Paczkowskich w miejscowości Damaszką koło Tczewa. Po złożeniu pierwszych ślubów zakonnych 8 września 1937 r. studiował filozofię w Marszałkach i uzupełniał wykształcenie średnie. W latach 1939–1942 pomagał ojcu w kuźni oraz uczył się prywatnie teologii. Studia teologiczne uzupełnił na tajnych kompletach w Sokołowie Podlaskim, a 25 marca 1944 r. w Siedlcach został wyświęcony na księdza. Następnie pracował w Łbiskach koło Piaseczna, gdzie przez rok funkcjonował tajny nowicjat. W Rumi pełnił obowiązki administratora domu (1945–1947) oraz dyrektora sierocińca i przełożonego wspólnoty zakonnej. W trudnych warunkach komunistycznych był proboszczem w Warnicach (1950–1952), Stobnie (1952–1957) i w Łądzie. W latach 1959–1970 zaangażował się w pracę kaznodziejsko-rekolekcyjną. Mianowany inspektorem prowincji św. Stanisława Kostki pełnił ten urząd przez całą kadencję (1970–1976), a następnie wrócił do pracy rekolekcyjnej i zamieszkał w Lutomierniku. Od 1980 r. pracował w Republice Federalnej Niemiec. Zmarł nagle 18 kwietnia 1989 r. w Bayreuth. Pochowany na cmentarzu bródnowskim w Warszawie⁷⁰.

• W dziedzinie sztuki sakralnej, jako członek Związku Artystów Polskich, na trwałe zaznaczył swą obecność w Zgromadzeniu i Kościele ks. WINCENTY KILIAN. Przyszedł na świat 10 października 1905 r. w miejscowości Markowa,

⁶⁸ ASIW, t. Personalna; A. Świda. *Synowie chwałą ojca. Ksiądz Stanisław Rokita. Inspektorzy polskich prowincji salezjańskich*, cz. 3, Warszawa 1990.

⁶⁹ ASIW, t. Personalna, Życiorys.

⁷⁰ Por. A. Świda, *Synowie chwałą ojca*, cz. 4, Warszawa 1991, s. 43–44; J. Wąsowicz, *Dom Dziecka w Rumi 1945–1960*, Warszawa 2002, s. 57–59.

woj. rzeszowskie, a jego rodzicami byli Marcin i Maria z d. Balawajder. Nowicjat odbył w Kleczy Dolnej (1922/23), a studia seminaryjne w Krakowie i tam 29 czerwca 1933 r. bp Stanisław Rospond udzielił mu święceń kapłańskich. Początkowo pracował jako katecheta w Warszawie przy ul. Siemca (1934–1937). Następnie był pacjentem i kapelanem sanatorium płucnego w Rutce. Po wojnie ks. Kilian przebywał tylko w dwóch domach: Lutomiersku i Warszawie (bazylika), gdzie był dyrektorem domu (1947–1953). Jego malowidła, witraże i mozaiki ozdabiają liczne świątynie i kaplice. Zmarł 26 listopada 1991 r. w Lutomiersku. Został pochowany na tamtejszym cmentarzu⁷¹.

• Polską kulturę w Stanach Zjednoczonych skutecznie propagował ks. ARTUR SŁOMKA. Urodził się 1 października 1906 r. w Tymbarku, pow. limanowski. Do nowicjatu wstąpił w Kleczy Dolnej i tam 2 października złożył pierwsze śluby zakonne. Filozofię studiował w Krakowie, a teologię w Przemyślu, gdzie 25 czerwca 1933 r. przyjął święcenia kapłańskie. Jego droga na kontynent północnoamerykański wiodła poprzez studia historyczne na Uniwersytecie Warszawskim i Gregorianie, działalność charytatywną w Wiecznym Mieście, służbę wojskową w charakterze kapelana 25. Pułku Ułanów Wielkopolskich II Korpusu we Włoszech i Wielkiej Brytanii. W 1949 r. przybył do Ramsey, gdzie był nauczycielem muzyki i języka polskiego w szkole oraz duszpasterzem Polonii. Propagował tam kulturę polską, a także wspierał materialnie Inspektorię św. Stanisława Kostki. W 1987 r. wrócił do kraju i zamieszkał w Warszawie, gdzie zmarł 7 września 1991 r. Został pochowany na cmentarzu w Czerwińsku⁷².

• Duży wkład w opracowanie historii Zgromadzenia w Polsce oraz zorganizowanie Instytutu Wolontariuszek Księdza Bosko (VDB) położył ks. ANDRZEJ ŚWIDA. Urodził się 23 marca 1905 r. w miejscowości Malecz k. Prużan, jako syn Tadeusza i Julii Zawadzkich. Podczas studiów chemicznych na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu uczęszczał do oratorium i tam poznał salezjanów. Na zakończenie nowicjatu 16 lipca 1930 r. złożył w Czerwińsku trzyletnie śluby zakonne. Filozofii uczył się prywatnie w Łądzie, a teologię studiował w Krakowie, 24 czerwca 1937 r. przyjął święcenia kapłańskie. W styczniu 1940 r. wyjechał z klerykami do Włoch i uczył chemii oraz fizyki w Lanuvio i w Rzymie. W 1944 r. zgłosił się do duszpasterstwa polowego i przez 3 lata prowadził kursy maturalne dla żołnierzy i młodszych oficerów. Po powrocie do kraju był nauczycielem w Marszałkach, dyrektorem, proboszczem i dziekanem w Lubiniu Legnickim, dyrektorem studentatu teologicznego w Oświęcimiu (1957–1960), magistrem nowicjatu w Kopcu (1960–1965), wizytatorem kamedułów z ramienia Stolicy Apostolskiej, wykładowcą w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego

⁷¹ Por. ASIW, t. Wspomnienia pośmiertne, ks. Z. Jakuboszczak, *Śp. Ks. Wincenty Kilian (1905–1991), wspomnienie pośmiertne*, Lutomiersk 1991, s. 1–4 (mps).

⁷² ASIW, t. Personalna; S. Wilk, *Słomka Artur (1906–1991), salezjanin, kapelan wojskowy, działacz polonijny w USA*, PSB 38(1997), s. 156, s. 654–655.

w Warszawie. W latach 1965–1970 kierował Inspektorią Warszawską i w niej pozostał w charakterze archiwariusza i historyka Zgromadzenia. Zmarł 19 lutego 1995 r. w Warszawie. Został pochowany na cmentarzu bródnowskim⁷³.

• Ksiądz LEON WALASZEK zapisał się w pamięci tych, którzy go spotkali jako ceniony i poszukiwany spowiednik, kierownik sumień, opiekun sióstr zakonnych i duszpasterz, a przy tym jako człowiek delikatny i miłosierny. Przyszedł na świat 5 marca 1915 r. w Ochędzynie k. Wieruszowa w ubogiej rodzinie Ignacego i Wiktorii z Jastrowiczów. Po nowicjacie w Czerwińsku (1937/38) dalszą formację naukowo-pastoralną odbył w Marszałkach, Sokołowie Podlaskim i Krakowie, gdzie 27 maja 1945 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Następnie był katechetą w Sokołowie Podlaskim i Łądzie. Kolejne lata pracy są związane z odpowiedzialnymi zajęciami: dyrektora w Sokołowie Podlaskim (1949–1958), magistra nowicjatu w Czerwińsku (1958–1963), dyrektora w Lutomiersku (1963–1965) oraz dyrektora i proboszcza w Łodzi w parafii św. Teresy (1965–1972) i Warszawie (1974–1980). Ostatnie 16 lat spędził w Kutnie-Woźniakowie w charakterze spowiednika w domu formacyjnym oraz duchowego opiekuna Sióstr Sodalicii „Jedność”, dla których opracował modlitewniki, dyrektorium i konstytucje. Ponadto jest autorem siedmiu popularnych książek ascetycznych. Zmarł 2 października 1996 r. w Kutnie-Woźniakowie. Został pochowany na miejscowym cmentarzu parafialnym⁷⁴.

• Pierwszym kierownikiem salezjańskiej ekipy misyjnej oraz delegatem inspektora dla współbraci w Zambii był ks. KAZIMIERZ CICHECKI. Syn Władysława i Wiktorii z Brzozowskich, urodził się 12 grudnia 1918 r. w Paręczewie k. Łęczycy. Nowicjat skończył w Czerwińsku złożeniem 2 sierpnia 1938 r. czasowych ślubów zakonnych. Kurs filozofii odbył w Marszałkach i na tajnych kompletach w Sokołowie Podlaskim, teologię studiował w Krakowie, a 10 czerwca 1946 r. w Oświęcimiu otrzymał święcenia kapłańskie. Pracował w szkołach i małych seminariach w Łodzi, Fromborku, Różanymstoku; domach formacyjnych w Kutnie-Woźniakowie i Łądzie, gdzie w latach 1965–1968 był rektorem WSD. Przez kolejne 8 lat był dyrektorem i proboszczem w Dębnie Lubuskim, a następnie do 1981 r. administratorem parafii w Kutnie-Woźniakowie. Po rocznym kursie języka angielskiego w Londynie, w październiku 1982 r. udał się na misje do Zambii. Zmarł 9 września 2000 r. w Bauleni (dzielnica Lusaki). Został pochowany na cmentarzu w Kasisi⁷⁵.

• Jako dobry organizator i pionier w posługiwaniu się nowymi narzędziami pracy, pozostał w pamięci salezjanów i świeckich ks. JÓZEF KRÓL, urodzony

⁷³ ASIW, A. Świada, *Okruchy własnych wspomnień*. Łódź 1985 (mps); J. Pietrzykowski, *Polscy wojskowi kapelani salezjańscy w okresie drugiej wojny światowej*, „Seminare”, 20(2004), s. 490–491.

⁷⁴ ASIW, t. Personalna; S. Goworek, *Wspomnienie pośmiertne o śp. Księdzu Leonie Walaszku*, Kutno 1997, s. 1–2 (mps).

⁷⁵ ASIW, t. Personalna; S. Szmidt, *Ksiądz Misjonarz Kazimierz Cichecki, salezjanin*. „Pro Memoria”, listopad 2000, s. 33–34 (mps).

17 kwietnia 1916 r. w Meneville Steyt New York (USA) z rodziców Stefana i Agnieszki Szewczyk. W 1922 r. rodzina wróciła do Polski. Na zakończenie nowicjatu 3 sierpnia 1935 r. w Czerwińsku złożył trzyletnie śluby zakonne, a następnie w Marszałkach studiował filozofię. W styczniu 1940 r. został wysłany do Włoch, w Bolengo skończył teologię, a 5 listopada 1944 r. w Piosasco przyjął święcenia kapłańskie. Po powrocie do kraju w 1947 r. pracował w Lutomierniku i Łodzi. W 1952 r. skończył pedagogikę na Uniwersytecie Łódzkim. Talent organizacyjny wykorzystał jako referent powołaniowy przy inspektoracie w Łodzi i przewodniczący Komisji Powołań przy Konsulcie Zakonów Męskich. Za powielanie materiałów katechetycznych niesłusznie został osadzony w areszcie śledczym w Poznaniu (od 20 VII do 15 XII 1960 r.). Był magistrem nowicjatu w Czerwińsku (1955–1958), radcą inspektorialnym od 1959 r., dyrektorem i proboszczem par. św. Teresy w Łodzi (1963–1965), inspektorem w Krakowie (1965–1970). W 1972 r. wrócił do macierzystej inspektorii i po dwuletnim pobycie w Warszawie w charakterze dyrektora domu został mianowany delegatem inspektora ds. współpracowników salezjańskich, a w latach 1987–1993 pełnił obowiązki delegata krajowego ds. rodziny salezjańskiej. Redagował pismo do użytku wewnętrznego „Nasza Droga”, a od 1993 r. miesięcznik „List Rodzinny”. Zmarł 28 grudnia 2002 r. w Łodzi⁷⁶.

• Szczupłość miejsca nie pozwoliła umieścić w tym zestawie większej liczby współbraci: ks. ALEKSANDRA DROZDA – gorliwego duszpasterza i budowniczego kościoła w Łodzi, ks. EUGENIUSZA CESARZA – cierpliwego wykładowcy łaciny i matematyki, ks. WIESŁAWA KACZMARCZYKA – ofiarnego misjonarza w Wenezueli, ks. HIERONIMA PIXY – magistra nowicjatu i długoletniego przewodnika po katakumbach w Rzymie, rekolekjonistów – ks. MARIANA BŁOŃSKIEGO i ks. IRENEUSZA CHMIELEWSKIEGO, dobrze zapowiadających się młodych współbraci – koad. PAWŁA PIETRZYKOWSKIEGO i ks. JANA RYMARA. Może niedługo doczekamy się pełnego słownika biograficznego salezjanów polskich.

IV. PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ⁷⁷

Obecnie mamy wiele dobrych propozycji dla ludzi, pośród których pracujemy. Po przemianach 1989 r. możemy pełnić nasze posłannictwo salezjańskie dzięki placówkom oświatowo-wychowawczym. Nie ucierpiały na tym parafie, w których pracowaliśmy i obecnie pracujemy. Jawią się jednak wyzwania, które

⁷⁶ ASIW, t. Personalna; J. Pietrzykowski, *Król Józef (1916–2000), salezjanin*, w: *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, Warszawa 2002, s. 134–135.

⁷⁷ Kapituła Inspektorialna 2004 wypracowała Organiczny Program Inspektorialny (OPI). W Programie wskazane zostały najistotniejsze kierunki działania na lata 2004–2007.

przynajmniej w najbliższej przyszłości na pewno będą potrzebowały dużej uwagi i troski salezjanów Inspektorii św. Stanisława Kostki. Oto niektóre z nich:

Powołania – już w 2003 r. powołane zostało centrum powołaniowo-młodzieżowe, które przyjęło nazwę „Emaus”. Poprzez pracę duszpasterską z młodzieżą, systematyczną i pogłębioną, stara się ono o nowych kandydatów do Zgromadzenia. Jego zadaniem jest też animowanie współpraci Inspektorii do odpowiedzialności za powołania na placówkach, gdzie pracują. Szczególną troską będziemy otaczali grupę znajdującą się najbliżej ołtarza, ministrantów. Ta grupa zawsze daje najwięcej powołań.

Szkoły – w celu ich lepszego funkcjonowania potrzebne jest wzmocnienie kadry salezjanów bezpośrednio odpowiedzialnych za te placówki. Dlatego, wykorzystując doświadczenie współpraci już pracujących, należy przygotowywać nowych, kształcąc ich w kierunkach pedagogicznych. Wzmocnienia wymaga też kadra salezjańska Instytutu Pedagogiki im. św. Jana Bosko działającego w ramach Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Należy w najbliższych latach skierować współpraci do pracy w Instytucie, odpowiednio przygotowanych w dziedzinie pedagogiki.

Wymagane jest także ulepszenie bazy materialnej funkcjonujących już szkół.

Ośrodki szkolno-wychowawcze – ośrodek już istniejący w Inspektorii Warszawskiej w Różanymstoku potwierdza zapotrzebowanie na tego typu placówki. Inspektoriat będzie starać się w najbliższym czasie otworzyć kolejne ośrodki szkolno-wychowawcze. Konieczne będzie zorganizowanie bazy materialnej i przygotowanie współpraci do pracy wychowawczej tego typu.

Środki komunikacji społecznej – w tej dziedzinie zostało dużo zrobione w ostatnich latach. Szczególną płaszczyzną do coraz lepszego wykorzystania jest internet. Współbracia Inspektorii prowadzą stronę młodzieżową www.bosko.pl, pracują nad coraz lepszym funkcjonowaniem ogólnopolskiej strony salezjańskiej www.salezjanie.pl. Największym zadaniem jak zawsze pozostaje odpowiednie przygotowanie współpraci do tej pracy⁷⁸.

Misje – poprzez regularną animację prowadzoną przez Salezjański Ośrodek Misyjny oraz uobecnienie kwestii misji, szczególnie na etapie formacji początkowej, rozwijać się będzie zainteresowanie tą dziedziną, tak umiłowaną przez ks. Bosko⁷⁹, aby współpracia, odpowiednio przygotowani, udawali się do pracy w różnych krajach świata⁸⁰. Wprawdzie współpracia w ostatnich latach podjęli pracę m.in. w Niemczech, Szwecji, Mołdawii, na Madagaskarze, w Rosji, ale sprawa misji wymaga silniejszego impulsu. Rozwijającą się dziedziną, która znajduje coraz większe zainteresowanie wśród współpraci i wśród świeckich, jest wolontariat misyjny. W dziedzinie pracy misyjnej ta forma wydaje się, że ma obiecującą przy-

⁷⁸ Por. Dyrektorium, 88 i 89.

⁷⁹ Por K 30.

⁸⁰ Por. Dyrektorium, 86.

szłość. Istotną rolę do odegrania ma tutaj Ośrodek Misyjny, który już organizuje Międzynarodowy Wolontariat Misyjny. Ideę wolontariatu będzie się propagować na placówkach inspektorii, kierując tę propozycję głównie do młodzieży.

Inne wyzwania, które decydować będą o przyszłej pracy współpracowników w Inspektorii św. Stanisława Kostki, pokaże przyszłość. Kierunki działania, te najbardziej zasadnicze, pozostaną niezmiennione: młodzież i misje. Sposób realizacji podyktują możliwości zarówno materialne, jak i personalne. Jeżeli będzie nas wielu i dobrze przygotowanych, praca będzie efektywna.

HISTORY OF ST. STANISŁAW KOSTKA SALESIAN PROVINCE IN WARSAW (1979–2004)

Summary

The Superior General Fr Egidio Vigano, in his decree of December 16th in 1979 made a new division of salesian provinces in Poland. The Province of St Adalbert, with its headquarters in Pila, was made from the existing St. Stanislaw Kostka Province.

Some confreres were involved in different pastoral services, outside the salesian congregation, because there were not too many pastoral institutions in our society at that time. Six of them fulfilled the functions that were entrusted to the congregation by the Conference of the Archbishops of Poland. Five of the others worked for “The Spiritual Support of Vocations”, leading vocational retreats in different dioceses, in cooperation with religious orders of sisters. There were also three diocesan parishes, in Ketrzyn, Sztum and Ostroda where a diocesan priest was a parish priest and salesians were employed in pastoral service.

Shortly after the Province of St Stanislaw Kostka was divided, there were 15 religious communities in the province. The confreres were working in 24 parishes as parish priests, 10 of the others were chaplains and 6 were involved in pastoral service in different parishes. There were 270 confreres in the province including 167 priests, 25 brothers, 57 seminarians and 21 novices.

Political and social changes that took place in Poland after 1989 were noticeable also in the Warsaw Province. First of all the new opportunity to open and own catholic schools and other institutions of this kind enabled our confreres to work in educational institutions. The first school came into being in 1991. It was a salesian grammar school in Lodz, in Wodna Street. Other grammar and comprehensive schools were in demand in many regions of the province: in Sokolow Podlaski (1993), in Minsk Mazowiecki (1994), in Ostroda (1995) in Legonowo (1998). We also started to run school dormitories and boarding schools. The congregation opened a borstal for boys from Podlaskie voivodship. The salesians could start the special activity when we took over holiday camps in Ostroda (1992) and Lutomiersk (1994).

Also the mass media that were available to us after the political changes in Poland gave us new opportunities in pastoral work for the young. Thanks to this the youth internet website bosco.pl (2001) and the salesian internet website salezjanie.pl started to work.

There were formation houses in the province. A novice house in Czerwinski has been working incessantly for 25 years. The novitiate was common for the two north provinces till 1983. The following postnovitiate formation in Kutno-Wozniaków, started in 1981, was carried on for two provinces until 1996. In 1992 the postnovitiate was moved to Lodz. The salesian seminary for seminarians of the Warsaw province has been working in Lodz from 1996.

At present there are 311 confreres, including 237 priests, 21 brothers and 53 seminarians, in the Warsaw province. There are 6 novices in the noviciate. The average age of our confreres is 44,02. The confreres live in 26 religious communities, running 26 parishes, 17 schools and 3 independent chaplancy centres.

For 25 years – after the province was divided – the duty of the superior provincial was fulfilled by: Fr Wojciech Szulczynski (till 1984), Fr Zdzislaw Weder (1984–1990), Fr Zbigniew Malinowski (1990–1997), Fr Jozef Struś (1997–2002), Fr Jan Nieweglowski (at present).

Słowa kluczowe: Salezjanie, Prowincja Warszawska, zakony męskie, historia

SPIS TREŚCI

25. ROCZNICA PODZIAŁU POLSKICH INSPEKTORII SALEZJAŃSKICH

Słowo wstępne inspektorów salezjańskich inspektorii polskich	5
ks. Stanisław Z i m n i a k SDB, <i>Powstanie i rozwój struktur Towarzystwa Salezjańskiego w Polsce</i>	7
ks. Jan K r a w i e c SDB, <i>Historia Salezjańskiej Inspektorii pw. św. Jacka z siedzibą w Krakowie (1979–2004)</i>	35
ks. Damian K e m p a SDB, <i>Historia Salezjańskiej Inspektorii pw. św. Jana Bosko z siedzibą we Wrocławiu (1979–2004)</i>	75
ks. Jarosław W ą s o w i c z SDB, <i>Historia Salezjańskiej Inspektorii pw. św. Wojciecha z siedzibą w Pile (1979–2004)</i>	97
<i>Historia Salezjańskiej Inspektorii pw. św. Stanisława Kostki z siedzibą w Warszawie (1979–2004)</i>	135

CONTENTS

25TH ANNIVERSARY OF DIVISION OF POLISH SALESIAN PROVINCES

Introductory Remarks of the Salesian Provincials of the Polish Provinces	5
Stanisław Z i m n i a k, <i>Origin and Development of the Salesian Society's Structures in Poland</i>	7
Jan K r a w i e c, <i>History of St. Hyacinth Salesian Province in Cracow (1979–2004)</i>	35
Damian K e m p a, <i>History of St. John Bosco Salesian Province in Wrocław (1979–2004)</i>	75
Jarosław W ą s o w i c z, <i>History of St. Adalbert Salesian Province in Pila (1979–2004)</i>	97
<i>History of St. Stanislaw Kostka Salesian Province in Warsaw (1979–2004)</i>	135